

8804

త్వరలో వచ్చుచున్నది

కొంచనద్యుపం

రాటర్డ్ లూయిస్ వేన్స్

అ హ
అంకెల రామరాహనరావు

మెల రూ. 180

అంఖర్చుల ప్రత్యేకం

ఆంధ్రగ్రంథమాల,

పద్రాసు 1.

భారతి

[వచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు.

శివరెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రప్రదేశ్ ముద్రాలయము
మదరాసు.

సంపుటము 29

ఏప్రిల్, 1952

సంచిక 4

విడిద్రుతి వెల ఒకరూపాయి

త్వరలో వచ్చుచున్నది!

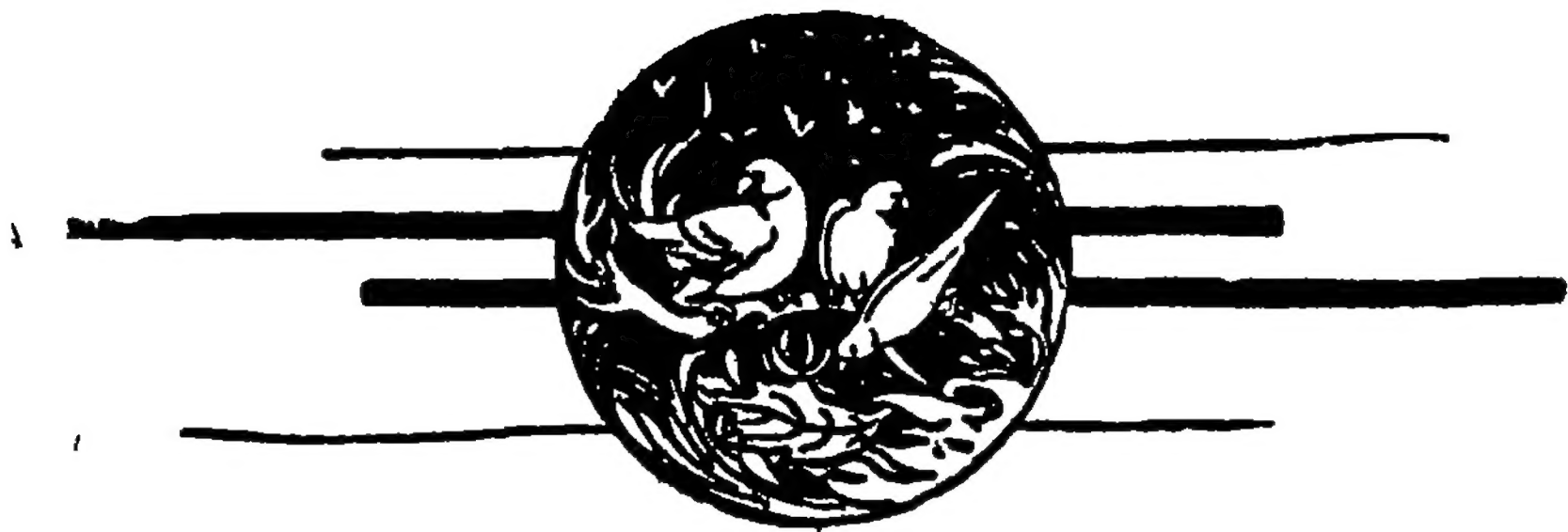
రాజ్ఘా-పేదా
మార్కెట్స్

ఈ కథ 1547 వ సంవత్సరంలో ఇంగ్లండులో జరిగినట్టు వ్రాయబడింది. ఆ రోజుల్లో ఇంగ్లండు దేశంలో ప్రజలు ఎలా జీవించేవారో, వారి ఆచారవ్యవహారాలు, కష్టసుఖాలు ఎలాంటివో ఈ నవలద్వారా బాగా తెలుస్తాయి

అనువాదం.

నంధూరి రామమోహనరావు

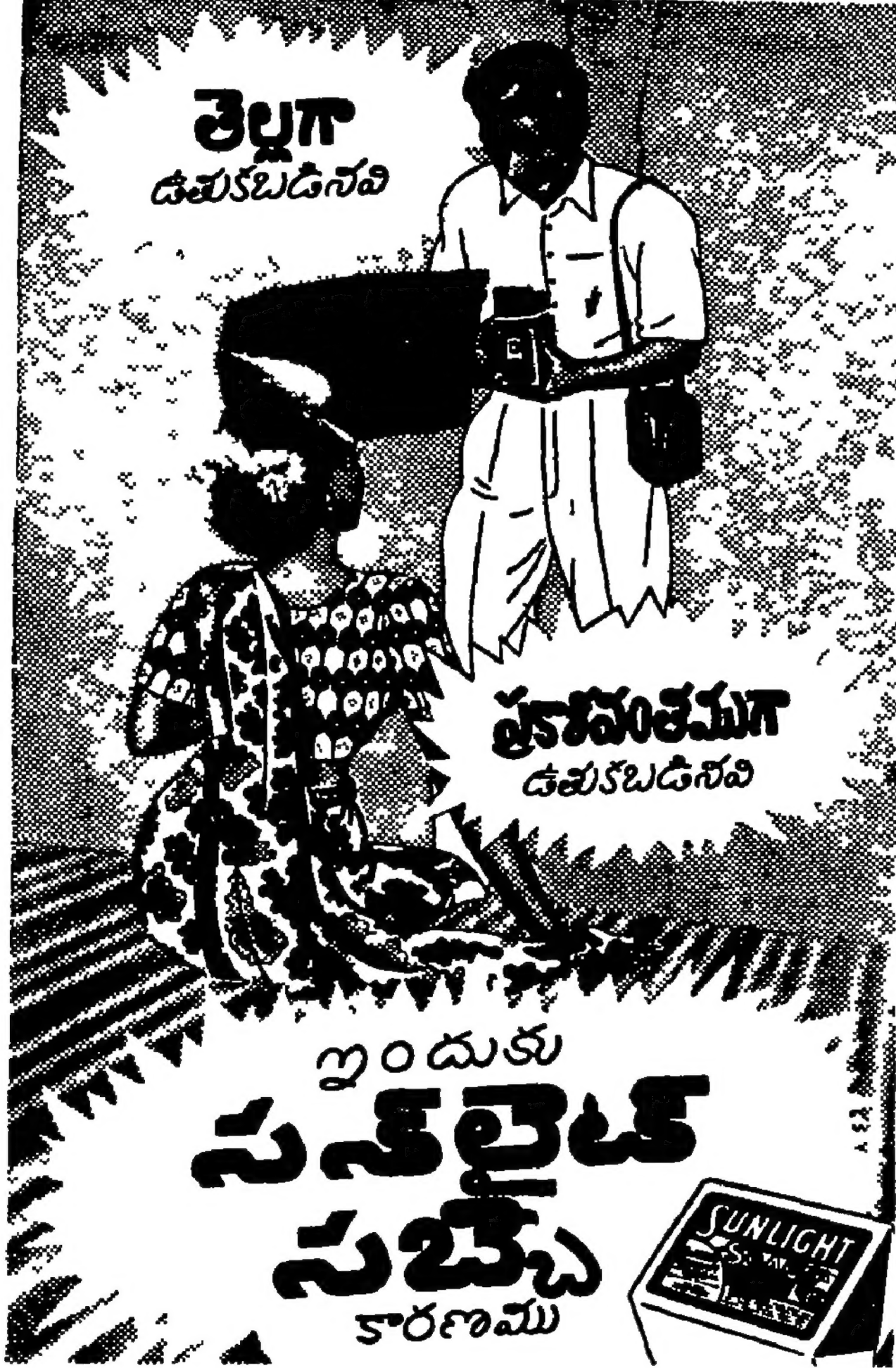
ఆంధ్రగ్రంథమాల,
మద్రాసు 1.

విషయాంశిక విపుల

ఉగాది—కన్నకంటి వీరభద్రాచార్యులుగారు	... 291
ధరల తిగుదల—పి. యస్. ప్రకాశరావుగారు	293
ప్రపంచకథా బహుశక్తి-శ్రీచాలగుమ్మి నందరాజు	. 297
యజ్ఞఫలము—భానమహాకవి	. 299
సాత్త్వికభావములు—పోతుకూచి సుబహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	. 306
ఆంధ్రసంస్కృతి—నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు	.. 319
సంసారం—పురాణం సుబహ్మణ్యశర్మగారు	333
సంగీతశాస్త్రం—వేలూరి హనుమంతరావు	341
ఉగాది వందనము—పెనుచుర్తి కావేశ్వర రావుగారు	350
జగన్నాథసండితరావులు విద్వాన్మగ్నేయశారుడు—కోన వెంకట రాయశర్మగారు	.. 351
ఎన్నిక ఉబలాటం—జి. యస్. సూరిగారు	359
శూన్యానికి—భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తిగారు	361
ఏకాంకిక—పీనపాటి వెంకటేశ్వర్లుగారు	.. 365
ప్రయోజకత్వం—బొమ్మిరెడ్డిపల్లి సూర్యారావుగారు	.. 371
పక్షిరాజు—కందుకూరి రామభద్రరావుగారు	... 376
కలశూరగంప—	377
గ్రంథవిమర్శనము	. 378

త్రివర్ణ చిత్రము—పితృహృదయం (హిమవంతుడు-శారి) చిత్రకాథుడు
ముక్కపాటి కృష్ణమూర్తిగారు

వాడకుండగనే బట్టలను తెల్లగాను ప్రకాశవంతముగాను ఉతుకును.

నందన
చైత్రము

భారతి

సంపుటము 29
నందిక 4

ఉ గా ది.

శ్రీ కన్నెకటి వీఃభద్రాచార్యులు

మానన హంసమా ! కదలుమా ! అదిగో మన 'నవ్య నంద' నో
ద్యానవనంబు, కమ్మని లతా సుమవస్ర ఫలాననంబు,
మేధానిధులైన పెద్దలు సుధామధురోక్షులతో నొసంగు న
స్మానము లందికొన్నది సుమా? అనుమానము లేదు వ్రాతమా !

తీయని నీరు పారెడి నదీతటిఁ జల్లని పిల్ల గాలిలో
హాయిగ నేయవచ్చును విహారము, చిక్కని కల్ప భూరుహ
చ్ఛాయల విశ్రమించి విసఁ జాలెద వింపుగ గున్నమావీపై
కోయిల కన్నియల్ వలపుఁ గుల్కుచుఁ బాడెడు బాలిపాటలగా.

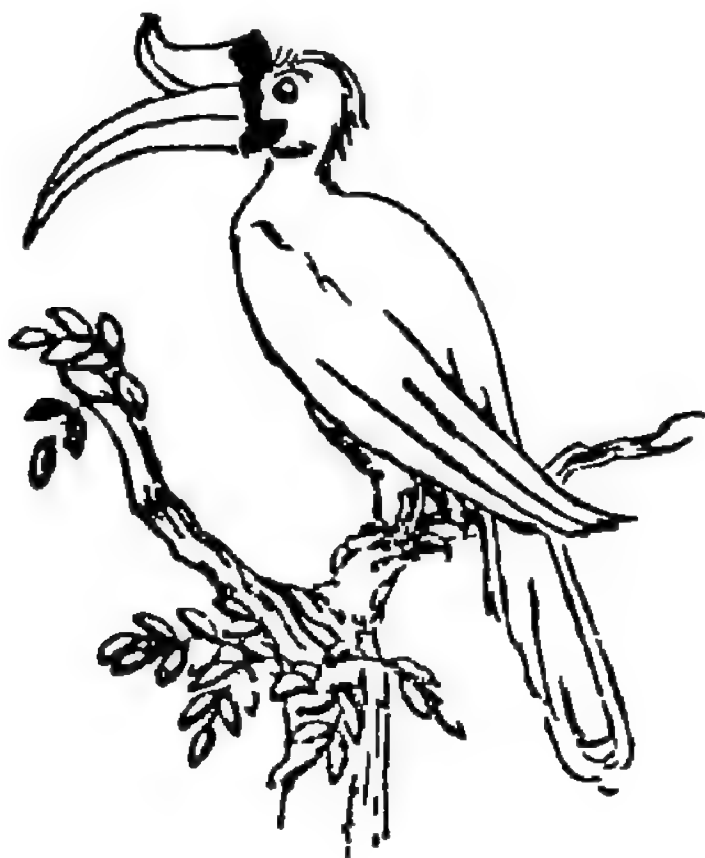
మేలి పసిండి వన్నియల మించిన మేనుల నాటుకాలముల్
రాలుచుఁ జేలుచుండు ఫలరాసులు 'రాసులు' గోచరించు-ఈ
వాలుగరమ్ము లెమ్ము తెలవాదుచు నున్నది-రాజనాలు ము
త్యాలలరారు చుండును గదా ? 'నవనందన' గర్భ నీకులగా

ఆరగింతువు గాక నోరూరు రుచులతో
 నోల లాడెడి రాజనాల పంట
 అనుభవింతువు గాక యమృత మాధురి మించఁ
 జవులూరు కామధేనువుల పాడి
 ఆనుచుందువుగాక నానాలతాపత్ర
 సుమహామళ ఘుమం ఘుమల హాయి
 విశ్రమింతువు గాక విమల గంగానదీ
 సైకతస్థలములఁ జల్లగాలిఁ

గాంచెదవుగాక కన్నుల కలపు దీరఁ
 గ్రమ్మికొని మేలఁ గూర్చుయోగముల మహిమ
 కదలు మెదురొనడే శుభగ్రహ మయంబు
 నవకళానదనంబు, 'నందన' వనంబు

కోమలమై, ఫలసస్య
 శ్యామలమై, సత్యశాంత శమదమ గుణ సం
 ధామంబై, 'నందన' వన
 నీమ, సమస్త ప్రజేష్టసిద్ధుల నొనఁగూఁ

ధరల తగ్గుదల

౧

శ్రీ పి యన్ ప్రకాశరావు

ఈ సెలవాల్లో తలవనితలంపుగా దేశ మంతటా అన్ని వస్తువులకు (కొన్ని కంట్రోలు వస్తువులకు తప్ప) ధరలు పడిపోయాయి. కొంచెం ఎరిగి పడినంత తీవ్రంగా యీ ఒడుగుడుకు సంబంధించేత, మోతుబలి వ్యాపారుల నేకమంది హాకోస్కి అన్నాడు అనేకకొట్ల రూపాయల నష్టం సంభవించింది జ్యోతికు వ్యాపారం, దాదాపు స్తంభించి పోయింది బొంబాయి కలకత్తా మొదలగు చోట్ల నండి బంగాళు మార్కెట్లు మొన్న మొన్నటివరకూ మూసి వేయబడే ఉన్నాయి మాట నమ్మకం మీద అప్పు సాప్యతెచ్చి వ్యాపారం సాగించే పెద్దవర్తకులలో కొందరు ఆ అప్పు లెక్కబట్టారు మరికొందరు నాయుదాపై సగుకు తేరంచేసి, వ్యాపారనీతికి విరుద్ధంగా ఆ సగుకు కొనడం విరుమించుకోవడమో, కొన్న సరకు డబ్బుయివ్వలేకపోవడమో జరిగింది

ఈ విపరీత పరివర్తనకు మిగతా కారణాల సంగతి యెలా ఉన్నా, స్పృహకులేటల్ ప్రధాన కారణమనడం నిర్వివాదం అంతర్జాతీయ రాజకీయ వాతావరణంలో వచ్చిన మార్పుగాని, వ్యాపార రంగాంలో వచ్చిన మంద్యంగాని లెక్కచేయకుండా, కొరియాయుద్ధం వాటిమండి, లాభాలు పెంచడం మరిగి ఆ అలవాటు ప్రకారమే సరకుకొని నిల్వచేసారు ఎంతకాలం ఓపికపట్టిదాచినా తాము కొన్న సరకు యెక్కువ సరకు అమ్ముకోనే దారి కన్పించలేదు ఒక్కసారి గుప్పమన్నది

కించిత్తు దూరదృష్టితో వ్యవహరించి ఉంటే ధరలు అనంతంగా గాక, మిగతా దేశాలలో మాదిరే క్రమేపీ తగ్గడానికి అవకాశ ముండేది కొరియా యుద్ధంలో పెరిగడం ప్రారంభమై 1951 ఏప్రిల్, మేసెలల్లో ఆకాశాన్నంటిన ధరలు 51 జాకోసెల ఖరులో పోలియట్ రిమ్యు కొరియాయుద్ధవిరమణ ప్రతిపాదించిన తుణుముండీ కొంచెం తగ్గుముఖం చూపాయి ఈ ప్రతిపాదన వచ్చిన మరువాటికే, వివిధ దేశాలలో యుద్ధావసరమైన ముడిసరుకుల ధరలు ఒక మెట్టు దిగాయి

చైనాపై దాడిచేసి ప్రపంచయుద్ధం తెచ్చి పెడతొడనుకొన్న జనరల్ మెకార్థర్ బర్తరథ్ కావడం, ఆ తరువాత కొరియాలో యుద్ధవిరమణ

జరగడం, ఫాక్సుంజా ఆక్ సంధిసంప్రదింపులు ఫలిస్తాయని పడేపడే అమెరికా వాతావరణం ప్రకటిస్తూండడం వీటన్నింటివల్ల కొరియాలో తిరిగియుద్ధం రాకపోవచ్చునని, అసవా వచ్చినా మునుపటింత భారీ యెత్తున జరగదని ఒకవిధమైన నమ్మకం యేర్పడింది. కొరియాయుద్ధమూ, దాంతోపాటు, అంతర్జాతీయ ఉద్రిక్తత నెనుకపట్టడంతో, యుద్ధావసరాల నిమిత్తం అయినకాకి లెగబడి సరుకులు కొనటం అమెరికా తగ్గించింది ఆర్థిక చిక్కులవల్ల బ్రిటన్ గూడా అమెరికాను అనుసరించింది వైపెచ్చు యీ ఉధియ దేశాలు, లోగడ తాము కొన్న ముడిసరుకులను, వస్తువులను, తిరిగి అమ్మివేయడం గూడా సాగించాయి. ఏ సరకైనా, ఎంత సరకైనా మిగతా దేశాలకు అందకుండా కొని నిల్వచేసే అమెరికా మార్కెట్ పోటీ నుండి తప్పుకొనడంతో సరకులకు గిరాకీ తగ్గటం సహజం దీనికితోడు ముఖ్యతరమైన ముడిసరుకుల ఉత్పత్తిగూడా హెచ్చింది 1950 - 51 కంటే 51 - 52 లో రిగి 5%, ఇనుము ఉక్కు 10%, బొగ్గు 10% తుత్తువాగం 5% సహజంగా లభించే రబ్బరు 150 వేల టన్నులు, కృత్రిమపురబ్బరు తిలక్షల టన్నులు అధికంగా ఉత్పత్తి అయినాయి అటు యూరప్ లో భ్రాన్సు జర్మనీలు, యుగోస్లావీయా చ్యోంలో జపాను పారిశ్రామిక దేశాలుగా తిరిగి తల యెత్తుతున్నాయి కొరియాయుద్ధం మూలంగా బలపడిన జపాను ఉత్పత్తి, యిందుమించు పెంపవ ప్రపంచ యుద్ధాత్మక వస్తువులైనా వచ్చింది ఇలా ముడిసరుకుల సరఫరా, పారిశ్రామిక వస్తుత్పత్తి పెరగటంవల్ల ఏ దేశాని కాదేకం ఎగుమతి వ్యాపారాన్ని అభివృద్ధి చేసుకోవడానికి దిగుమతులను తగ్గించుకోవడానికి మొదలెట్టాయి

అమెరికా బ్రిటన్లు సహా అనేక దేశాలు వీల్ మనీ పాలసీలకు స్వీకరిచెప్పి, బ్యాంకు రేట్లను పెంచడంతో, మార్కెట్లో పరపతి పిగిసిపోవడం, యూరప్ దేశాలలో వ్యాపార లావాదేవీల చెల్లింపు గడ్డ సమస్యగా తయారవడం యిత్యాదులన్నీ ధరల తగ్గుదలకు దోహదంచేశాయి

1951 ద్వితీయార్థ భాగం వాటి ధరలకు 1952 ఫిబ్రవరి వాటి ధరలకు పోల్చితే పత్తి ధర 21%

ఉన్న 59% రబ్బరు 58% జనపవార 60% చొప్పన కాగా తగ్గిపోయినట్లు స్పష్టమవుతుంది ఈ తగ్గుదల క్రమేపీ సంభవించిందన్న సంగతి గమనించాలి

కాని మనదేశంలో మటుకు యిందుకు విరుద్ధంగా ఒక్కసారి అమాంతం పడిపోయాయి ఈ పడిపోవడానికి పైన కేర్నాన్న అంతర్జాతీయ వ్యాపార పద్ధతుల క, మన దేశపరిస్థితులు గూడ కారణం ఇంతవరకు మనదేశంలో చీప్ గునీ పాలసీ అమలులో ఉంది తక్కువ వడ్డీ బ్యాంకులు ఎంతకానీ సే అంతా రిజర్వు బ్యాంకువద్ద తెచ్చి, లేక ఎప్పుడూనే అప్పుడు ప్రభుత్వ ఋణపత్రాలు అమ్మి వ్యాపారానికి మదుపు పెట్టాయి బ్యాంకులు విరివిగా ఆస్పరిత్యపించే తో హాతుకుమించిన స్పెక్యులేషన్ దేశంలో తలయెత్తింది ముడిసరకులలో మనా పాలీ ఉన్నంతవరకూ ఆమెరికా భారీ కొనసాగాలు దారుగా మార్కెట్లో నిలబడినంతవరకూ, యా స్పెక్యులేషన్ నిరాశాటంగా పోయింది అటు అంతర్జాతీయ వ్యాపారరంగంలో ఆమెరికా సక్కుత్తిక, యిటు రిజర్వు బ్యాంకు వడ్డీ తలు పెంచి పరిమితిని పరిమితిం చేయడం స్పెక్యులేటర్లకు కొంత చిక్కు తెచ్చిపెట్టింది

1951 నవంబరులో రిజర్వు బ్యాంకు వడ్డీ రేటును 3% నుంచి 5% కు పెంచింది అనవసరంగా విరివిగా దేశంలో ఉబ్బు లభించకుండా చేయడమయిందలి ఉద్దేశ్యం అవసరమైన వ్యాపారానికి మాత్రమే అవ్వలిస్తే స్పెక్యులేషన్ తగ్గి యావల సిందని గూడా రిజర్వు బ్యాంకు షెడ్యూల్స్ బ్యాంకులను ఆపేశించింది షెడ్యూల్స్ బ్యాంకుల వద్ద మన్న గవ్న పెంటు కెట్యూరి పిలసు, యిదివరకూ కొనబం జరగదని గూడా రిజర్వు బ్యాంకు స్పష్టం చేసింది ఇక రిజర్వు బ్యాంకు వద్ద తెచ్చి, సరకుల హామీపై నైనా, వ్యాపారస్థులకు అప్పులు పెట్టడం షెడ్యూల్స్ బ్యాంకులకు కష్టపై పోయింది రిజర్వు బ్యాంకు తలుతోపాటు బ్యాంకులు గూడా వడ్డీ తలు పెంపాయి దీనికి తోడు, ఆమెరికా ఆప్పుగా యిచ్చిన 20 లక్షల గోగుమను అమ్మకంతో, మార్కెట్లో ఛలావణి నుంచి సుమారు 70 కోట్ల రూపాయలు ప్రభుత్వ నిజానా చేరాయి ఈ విధంగా దేశంలో ఉబ్బుకు కిటకిట అయింది అటు అంతర్జాతీయ వ్యాపారంలో మాంద్య మేల్పడడం చేత మన ఎగుమతి వ్యాపారం ప్రభవించిపోయింది ఇంతవరకు మన మొనాపాలీ అనుకోన్న ముడిసరకులలో గూడా విదేశీ పోటీ తలయెత్తింది కృత్రిమ పునారితో వస్తువులు తయారవడము, నారసంచుకు బదులు కాగితపు సంచులు వాడుతుండడం వృ నారవస్తువులకు గిరాకీ తగ్గింది నారవస్తువుల ఎగుమతిపై ప్రభుత్వం

పన్ను తీసివేసివా యీ వ్యాపారం పుంజుకోలేదు నారవస్తువులకు గిరాకీ తగ్గుటచేత, ముడినారకు ధర పడిపోయింది పాకీస్తాన్ లో నిరుకు మణుకు రూ 105 లు అమ్మిన నార యివాళి 48 రూపాయలకు యిస్తామన్నా కొనే డిక్కు లేక మరగిపోతున్నది

చైనా అద్దం పేనా శూన్య శ్రేణి కాల పోటీవల్ల, నాగెల ఎగుమతులపై ఆమెరికా నిర్బంధాలను తొలగించడంవల్ల, గానెగించల వ్యాపారం దెబ్బతిన్నది అమెరికా ఊజుల లర్క్ మెక్సికో మొదలైన దేశాలలో ప్రత్తి విస్తారంగా పంపించుముంగా, ప్రత్తి ధర పడిపోయి బట్టు ఎగుమతి వ్యాపారం సమక బట్టింది ప్రత్తి విషయంలో మరో విచిత్ర మేమంటే, యీ యేకు పాకీస్తాన్ నుండి ప్రత్తి వచ్చే అవకాశం కన్పించడంన ఎక్కువ ధరకు అమెరికా ప్రత్తికోం గువ మిల్లులు లద్దరిచ్చాయి నిరుకు అక్కినవాంట్లో రిక వంతు మాత్రమే దిగుమతి అవడం చేతి యీ యేకు కొనవలసినదాని కన్నా 5 రెట్లు అద్దరిచ్చాయి అద్దరిచ్చినంత దిగుమతి అయింది ఫలితం ఏ కేవులో జాచినా ప్రత్తి మరగిపోతున్నదట ఎగుమతి వ్యాపారాని కెలా దబ్బు తగిలడంతో యీ సరకుల షెక్యులేషన్ కు అలగాటుపడి అనాయాసంగా కోల్పోయిరిలం కొరవ్వుననే ఆశికోద్ద, అది పోకే కొని నిల్వ చేసికొనివారి స్థితి యిరుకున పడింది కొత్త బడ్జెట్ లో ఎగుమతి పన్నుల భార మేపైన తగ్గుతుండే గూనని ఆశించారు కాని ఆ ఆశ నిగ శలయింది ఒక నల్ల వ్యాపారం పడిపోవడం, ముగ్గురు అప్పులు కల్పించమని, లేదా యింకా ఎక్కువ ధరకు హామీగా ఉంచమని బ్యాంకులు చెప్పన్న వత్తిడిచేయడం, కొత్త బడ్జెట్ ఆశ నిరాశ చేయడం వీటన్నింటికీ తట్టుకోలేక, తమవద్ద నిల్వ ఉన్న యావస్తు వస్తును ఒక్కసారి అమ్మకానికి ఎగి దలచేసి తె సముజాచారు కాని కొనే డిక్కు లేకు ధరలు తగ్గడంతో పడిపోవగాయి ఈ గుడ్డితి మువటగా నానెగించల వ్యాపారానికి సోకి, వండి బంగారాలు పహా వివిధ వ్యాపారరంగాలకు ప్రాకింది వండి బంగారాలు ధరలు తగ్గడానికి కారణం, అంగులోను స్పెక్యులేషన్ విపరీతంగా ఉండడం, యీ దేశంలో ధర మెచ్చుగా ఉన్నందున విదేశాలనుండి దొంగతనంగా చాలా బంగారం (1951 సం॥లో 630 టన్నులు దిగుమతి యైందట) దిగుమతి అవడం బంగారం ధరతోపాటు వండిధర తగ్గింది ఈ కారణంతో ధరలు పడిపోవడంతో, స్థాకులు షెల్లు పడిపోయాయి దేశమంతటా పెద్ద కలవరం బయలుదేరింది సహజకారణాలవల్ల కొన్నింటికీ ధరలు పడిపోలే, కలవరంవల మిగతావాటి ధరలు పడ్డాయి స్పెక్యులేషన్ లో పుట్టిన కలవరం

దేశోద్ధారక చరిత్ర

ఈ ఏప్రిల్ 6 వ తీర్థం (చైత్రశుద్ధ ద్వాదశి ఆదివారం) విశ్వదాత, దేశోద్ధారక, కళాప్రపూర్ణ శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి వద్దంచి ఆంధ్రదేశమంతటా జరుపబడింది కళాప్రపూర్ణుని సాహిత్యోపాసనకు ప్రత్యక్ష ఫలితము 'భారతి' ఆ తండ్రి దీవనలు నిత్యము భారతిని వృద్ధిపొందించుగాలి!

సర్వతా వ్యాపించింది ప్రతిచోటా కొడుగోలు లేక ఎక్కడి సరకక్కడ ప్రభించిపోయింది కొడుగోలు లేనందున ఆహారధాన్యాల ధరలు, గూడా బాగా పడి పోయాయి

ఈ విధంగా విదేశీవ్యాపారమాంద్యం, వితి విారిన స్పృహలేషా, బ్యాంకువడ్డీలు పెరిగి పరపతి దిగిపోవడం ఆరిపోతున్నామనే కలవరం - వీటన్నింటి సమష్టిప్రభావమే ధరల తలవలకు కారణం దీనికిది కారణమని వి డీసి చెప్పడం కష్టం

ధరల తగ్గిపోతుండడం మాచి కొండరు ఆర్థికమాంద్యం వస్తుందని జోష్యం చెప్పాడు

1951 సంవత్సరం ప్ర, మహాదం నాటికీ, యిప్పు టికీ పొల్చిమాస్తే ధరలు బాగా తగ్గినట్లు వాస్తవమే గాని, ఆ తరువాతేది కొరియాయుద్ధాస్పృహల వలన రాశిదన్న సంగతి గమనించాలి స్పృహ లేవన వ్యాపారులు విపరీతంగా పెంచిన ధరలు మూలం ఎద్దాయన్నకుట అదైనా హోం సేల్ స్టాంపు సరకులకే గాని, చిర వర్తకం సర కులకు తగ్గలేదు ఈ ఒడుదుడుకులో యేం కోర్కె మంది వ్యాపారులు నష్టపడడం జరిగింది కాని జన సామాన్యాలకి హానిచింది అట్లే లేదు

అంతగాతీయ పరిస్థితుల్లో మళ్ళీ మార్పువచ్చినా అమెరికా తిరిగి సమసామగ్రికొనడం ప్రారంభించినా, ఉత్తర అట్లాంటిక్ రాజ్యాల వ్యాపారుల తీవ్రతీరమైనా మళ్ళీ స్పృహలేషా తలమెత్తడం, ధరలు పెరగడం తథ్యం ఇప్పుడు లభించిన యీ అవకాశాన్ని వినియోగించుకొని, కొరియా యుద్ధా మూల్య స్టాంపులో ధరలను స్థిరీకరించడానికి ప్రభుత్వం గట్టిగా ప్రయత్నించాలి

ఆహారం విషయం లోటు భరీ చేసుకోవడానికి గాని పారిశ్రామికాభివృద్ధికి కావలసిన యంత్రసాగ్రా దిగుమతి చేసుకోవడానికిగాని, అనేకకోట్ల వి ిద్రవ్యం అవసరం ఇందుకు ఎగుమతి వ్యాపారం సావ్యవంగా ఉండి యితర దేశాలలో పొట్టి నిలవ గలగారి ఇప్పటికీ, మనంతప్ప యింకెవరూ ఉత్పత్తి చేయ లేరనుకొన్న ముడిసరకులకు ప్రత్యామ్నాయంగా కృత్రిమపు ముడిసరకులు తయార చేస్తు

న్నారు వెతుకను నీలిమందు వ్యాపారం యిగాగే పొడైంది వస్త్రాలవ్యాపారంలో గూడా జపాను పొట్టి తీవ్రం కావటం తథ్యం

విదేశాలలో మన సరకులు అమ్ముడుపోకపోవ డానికి ప్రభుత్వం ఎగుమతిపన్నులు విధించడం, ఒకాలంగా ఆయా దేశాలకు ధారాళంగా కొట్టాలు నిర్మించకపోవడం అని వ్యాపారస్థులు అంటు న్నాడు ఇందులో కొంత సత్యం ఉండడంచేతనే, యామయ్య ప్రభుత్వం వేరుకనగపై ఎగుమతిపన్ను రద్దుచేసింది ఉన్నపై పన్ను బాగా తగ్గించింది ఎగు మతి వ్యాపారాన్ని పోషించుకోవడానికి, అవసరమైతే, మిగతా ముడి రుకులపై గూడా ఎగుమతిపన్ను రద్దు చేయనిచో పారిశ్రామికంగా బాగా అభివృద్ధిలోకి వచ్చేంతవరకూ గా ముడి సరకులను మనం ఉపయో గించుకోలేక యితర దేశాల కొనుగోలుపై ఆధారపడి ఉండొద్దంటే గా

వ్యాపారరంగంలో వస్తువుల సరైవాటి గిరాకీనిబట్టి ధరలు నిర్ణయం గాకుండా మార్కె టులో గూవస్తు సరకు ఒక్కసారిగా కొని ధరలు పెంచడం, ఒక్కసారిగా విడుదలచేసి ధరలు తగ్గిం చడం, యీ రకం స్పృహలేషా— ప్రజలకు, మామూలు వర్తకులకు కూడా నష్టదాయకం కాకట్టి దేశీయవ్యాపారంలో గాని, విదేశీవ్యాపారంలో గాని యీ స్పృహలేషాను నిషేధించడం మంచిది

దేశంలో డిక్లేమనరీపరిసితులు పరిశ్రమాభి వృద్ధికి దోహదం కావు నిరుద్యోగం ప్రబలుతుంది వ్యాపారం మందగిస్తుంది కనుక స్పృహ లే షా నిమిత్తం గాక, యథార్థ వ్యాపా రావసరాలన్నవాళ్ళకు మలభంగా పరపతి పుట్టేట్లు చేయాలి ప్రధాని నెహ్రూ అన్నట్లు ఈ ధరల మాంద్యం ఉత్పత్తిపై బబ్బడియకుండా చూడాలి ఉత్పత్తి కబ్బడింటే నిరుద్యోగం ప్రబలు తుంది సరైనదైన ధరలకు సమాజంలో ఉన్నవారం దరికీ సమానంగా వస్తువులు లభించేట్లు చేయగలగా లంటే సరిపోయినంతగా ఉత్పత్తిచేయడం అవసరం ఇందుకు ధరలలో తీవ్రమైన ఒడుదుడుకుల తలకుండా, ఒక స్థాయిలో నిలకడగా ఉండడం ఎంతైనా అవసరం

ప్రపంచ కథా బహుకృతి-

★

శ్రీ పాలగుమ్మి పద్మరాజు

ప్రపంచ కథానికలపోటీగా పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారికి ద్వితీయ బహుమానం వచ్చిందని గత మార్చి 16వ తేదీ ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రకటించిన వార్త ఆంధ్రజాతి కంఠటికి ఎహదానంది కలిగించింది. టాగూరు మహాకవి నోబెల్ బహుమానం అందుకున్న తరువాతి మనశ్శాంతి వ్యాఖ్యగా ఎవరికీ ఇంతటి బహుకృతి, గౌరవము లభించలేదు. బహుముఖాలుగా నిడుతూచాగా ఉన్న వర్తమానాంధ్రదేశ చరిత్రగా ఈ బహుకృతి ఆంధ్రులందరు గర్వించదగిన విషయం.

అసలీ ప్రపంచ కథానికలపోటీ గ్యూగర్క్ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ ప్రతిక తలకెట్టి నిర్వహించింది భారతదేశం తిరువున హిందు స్థాన్ ట్రెము సంపాదకు లీ పో జరిపారు. ఆంధ్రదేశం తిరువున ఆంధ్ర ప్రతికా సంపాదకు లీ పో నిర్వహించిన ఎవయం తెలుగువారందరికీ తెలిసినట్ల ఆంధ్రప్రతికా సంపాదకు లేర్పరిచిన నిర్ణయం తెలుగు కథల నాలుగు ఉత్తమమైనవని నిర్ణయించి ఈ నాలుగూ మొదట భారతకథలపోటీ పంపించారు. మొట్టమొదట ఈ కథలకు నలుగురికీ ఆంధ్రప్రతికా సంపాదకులు సూరేసియాపాయల బహుమతు లేర్పరచారు. పద్మరాజుగారి గాలివాన మొదట ఈ గౌరవం అందుకున్నది. ఇలాగ భారతదేశంలో ఆన్ని రాష్ట్రాల వాడూ అభిలభారతి కథలపోటీకి నాలుగి కథలు పంపించారు.

హిందూస్థాన్ ట్రెము సంపాదకు లేర్పరిచిన నిర్ణయం భారతదేశ కథలన్నిటలోను గెంతు కథలు ఉత్తమమైనవని నిర్ణయించి ఈ గెంతు ప్రపంచ కథానికలపోటీకి పంపించారు. అభిలభారతి నిర్ణయం గెండుంటిలోను 'కల్లు' అనే కథకు మొదటి బహుమతి ఇచ్చారు. పద్మరాజుగారి గాలివానకు గెండువ బహుమతి వచ్చింది. గెండువపారిగా పద్మరాజుగారి కథకు మళ్ళీ నెయ్యి రూపాయల బహుమానం వచ్చింది.

న్యూయార్క్ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ జరిపిన ఈ పోటీలో 28 కథలు పాల్గొన్నాయి. ఆయా

దేశాలలోని ప్రధాన ప్రచురణసంస్థ లీ పో నిర్వహించాయి. మొత్తం దీనికి 68 కథలు వచ్చాయి. ఈ పోటీలో పాల్గొన్న కథల అధిక సంఖ్యాక నిర్ణయం ప్రకారం ప్రథమ బహుమతి నిర్ణయించాలనీ, ఆ నిర్ణయాన్ని అనుసరించి మొదటి బహుమానం 5 వేల డాలర్లు ఇవ్వాలనీ హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ నిర్ణయించింది. అనీ లీ పో లేర్పరిచినది అమెరికా కథానికలపోటీకి ఆమెరికా కథకులేవరు దీనిలో పాల్గొనకూడదని హెరాల్డ్ ట్రిబ్యూన్ నిర్ణయించింది. ఇటీగ కథానికలపోటీకి ఆమెరికా కథకులేవరు దీనిలో పాల్గొనకూడదని కూడా ఒక నిర్ణయం జరిగింది.

అయితే 1951 సంవత్సరాంతంలో జరిగిన ఈ పోటీనిబట్టి ఏ ఒక్క కథకు ఉత్తమబహుమతి రాలేదు. అందుచేత గెండువేటి ఓట్లు వచ్చిన వాడుగ కథలకు ఈ బహుమతి సమానంగా పంచారు. 'ఎండుకు' అన్న కథకు ఐర్లండ్ జర్నలిస్టు ఓట్లు వేరాయి. ఇంకొకరు హాలండులు 'అయిదివరోగా' అనే కథకు ఓట్లు వేరాయి. 'క్రైమ నా చిన్ననాటి కలలు చీల్చి వేస్తంది' అనే కథకు స్వీడన్ డెన్మా ర్క్ ల ఓట్లు వచ్చాయి. ఇజ్రాయేల్, గ్రీసులు 'నిద్ర పోయే సంచీ' అనే కథకు ఓట్లు వేరాయి. ఇందుచేత ఈ కథలు నాలుగింటికీ 1050 డాలర్ల బహుమతిలు సమానంగా పంచారు. మిగిలినవి 14 కథలు. ఈ కథలన్నింటికీ ఒక్కొక్క ఓటు వచ్చింది. పాలగుమ్మి పద్మరాజుగారి కథకు అస్థిగ్రూడు ఓటు వేసింది. ఈమైన ఈ 14 కథలలోను మళ్ళీ ఉత్తమ కథ ఏదో నిర్ణయించవలసివందని మరి ఇద్దరు నిర్ణయాలను ఏర్పాటు చేశారు. మిగిలిన కథలన్నింటిలోను పాలగుమ్మివారి 'గాలివాన' ఎక్స్ థ్రెమంగా ఉన్నదని నిర్ణయించారు. అందుచేత మొత్తం 5 వేల డాలర్ల బహుమతిలోనూ మిగిలిన రి వందల డాలర్లు పద్మరాజుగారికి బహుకరించడానికి నిర్ణయించారు.

ఈ నిర్ణయాన్ని గురించి పోటీనిర్వాహకులు ఒక ప్రకటనచేస్తూ 'గాలివాన' నిజంగా తీర్చి

పరీక్షలో నిలబడి 14 శతాబ్ద కథలలో ఉత్తమోత్తమ కథగా నిర్ణయింపబడినది, పై నాలుగు కథలకు గంజేసి ఓట్లు రావడంవల్ల పద్మరాజుగారి కథకు ప్రథమ బహుమతి పంచడానికి కలులేకపోయిందని కేవలం ప్రజాస్వామ్యమూలాలనుబట్టి మాత్రమే ఇలాగ నిర్ణయించబడినదివచ్చిందని అన్నాడు ఈ విధంగా పద్మరాజు 'గారివాస' జాతీయంతి గృతీయాలైన గారివాస లెక్కో గడిచి ప్రపంచ కథాభిమానుల హృదయాలను మార్చినది

పాంగుమ్మ పద్మరాజుగారు

పాంగుమ్మ పద్మరాజు గారు ఆంధ్రప్రదేశ్కు చెందినవారు. వారి పుట్టిన తేదీ 1886 సంవత్సరం. ఇప్పటికీ వారు కవిత్వం రాసే వారు. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది.

చాలాకాలంనుంచి వారు కవిత్వం రాసే వారు. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది. వారి కవిత్వం చాలా ప్రసిద్ధిగా ఉంది.

ఇంతకుమించిన వారు ఆంధ్ర వారపత్రికలో టర్నిస్ ప్రాసెస్ ఫాదర్స్ అండ్ సన్స్ అనే పేరుతో అనువాదించారు. ఇలాగే ఇంకా ఒకటి గంతు చిన్న పేరులు కూడా వారు భాషాంతరీకరించారు. ఇంతకుమించిన వారు కథలన్నీ 'మౌనం' అనే పేరుతో ఇంతకుమించిన వారు వ్రాసారు.

ఒకసారి ఆలిండియా రేడియోవారు జరిపిన రేడియో నాటికల పోటీలో కూడా వారికి బహుమతి వచ్చింది. ఈయన రచించిన నాటిక లాకటి గంతు ప్రదర్శించారని కూడా తెలుస్తున్నది.

ఇలాగ వారి రచన ఎక్కువగా బహుమతులుగా సాగినా నవల, కథారచనలో వారికి ఎక్కువ అభివేషం ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. పద్మరాజుగారు

రచనలో ఎక్కువగా వాస్తవిక పద్ధతి అవలంబిస్తారు. వారి రావడంతో దృశ్యం మానవత్వాదం (Humanism) పైపు బాగా మొగ్గుతుంది.

గారి వాస

దేశీయ విశేష విమర్శకుల మన్ననలందుకున్న వారి కథల గూర్చి వేరే ప్రశ్నకం గా వ్రాయవలసివచ్చినా వారు ఈ కథల గూర్చి ఆంగ్ల పత్రికలో వేరే గాక ఇతర సర్వి 18 వ కేదీ ఆంగ్ల వారపత్రికలో కూడా పడింది. అందుచేత తెలుగు పాఠకులందరికీ ఈ కథ గురించి తెలుసుకోవలసివచ్చింది.

ఈ కథలో రావు ముగ్ధత్వము ముప్పైయేడు మునిషి ముగ్ధత్వము పాఠకులకు చాలా సునిశితంగా వ్యవహరించారు. రావు ఒక మాత్రబద్ధంగా నడిచిపోయే వ్యక్తి. గారివాసలో ఇతని నూత్రాన్ని పటాపంచలైపోతాయి. ఇంతవరకు ఇతనిలో మానవత్వం స్ఫుటంగా వికసిస్తుంది. కథ గురించి పరిశీలించినా ముప్పైయేడు మునిషిగారికి ఎక్కువగా సామూహికతలు ఉంటుంది. గారివాసలోకి వచ్చి మానవులు మనస్సులలో కట్టన్న బాహ్యమూలాలతో తగిలిపోయేవిగా కథ ప్రారంభంనుంచి మనకు వ్యంగ్యంగా స్ఫురిస్తూనే ఉంటుంది. ఈ కథలో కల్పన, ఘటన, ప్రభావభావము ఒకేమానలో కలిసిపోయినట్లు చక్కని సువ్యవస్థతో నడిచిపోతుంటాయి.

నేటి తెలుగువాడయిన ఏకాభిలాషు తదితర భారత వాదకులకు తీసి పోదనీ, కొన్నింటిలో ఇదే ఆంగ్ల స్థానం వహించగలదనీ బహు భాషావేత్తలైన కొందరు విమర్శకులంటున్నారు. పద్మరాజు గారి కథ భారత భాషలోనే గాక ప్రపంచభాషలో కూడా తెలుగుభాషకు గౌరవం సంపాదించింది.

దీనినిగా ఆర్థికత్యాంబించి తెలుగులో పలు వడిన ఉత్తమకథలు కొన్ని ఆంగ్ల భాషలోకి భారతీయ భాషలోకి అనుసరించడంవల్లనే నేటి తెలుగు కథాస్వరూపం విశిష్టతలకు స్పష్టంగా ఆవగాహన కాగల ఆవకాశాలున్నాయి. ఈ బహుళమూల ఇలా వంటి ప్రయత్నానికి బాగా ప్రోత్సహం కలిగించగలదని ఆశిస్తున్నాను.

పద్మరాజుగారింకా యువకులే క్రమంగా వారు ఆంధ్రులకు నోటెర్ బహుమాన గౌరవంకూడా సంపాదించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

‘కామ్రే’

యజ్ఞ ఫలము

భానమహాకవి సంస్కృతనాటకమునకు ఆంధ్రీకరణము

శ్రీబులుసు వేంకటేశ్వర్లు

(గత సంచిక తరువాయి)

విష్కంభము !!!

(గుడ్డు ఋషి కథలు ప్రకారము)

మొదటి

“బ్రహ్మఋషి యైన కాకుత్స్థువు నేడె
లూరియైనది కామ్యపంపూర్ణుడన,
తత్ఫలంబు నిర్భయత్వంబుతోడ
మనుచుండెడిమి సర్వబాధనమునంగు ”

గండవ మిత్రమా! కాంకాయనా! ఈ
యజ్ఞ ఫలము సభప్రదమీ యైనది నీ వన్నట్టిక
నిర్భయముగా మనము తిరుగ గలము

కాలం గాలనా! ఈ తపోదనమున మారీచుడు
మున్నగు రాక్షసులు విశ్వామిత్రులను దక్క మన
వంటివారి జోలికి రాకపోయినను మాకు మిక్కిలి
భయముగా నుండెడిది

మూడవ విశ్వామిత్రులనే కాని యచ్యులను
వారల పీడింపగైరి?

గాలన తమ్మాయనా! విశ్వామిత్రుడు
లూర్వసు శ్రుతియుడు తపముచే బ్రాహ్మణ్యము
నందెను అప్పటినుండియు నాతిడు చేయు తపమును
వాడు సహింప జాలరైరి

తమ్మా ఐనను, రాక్షసులు తపోవిఘ్నము
కలిగింప గారణమేమో?

గాల రాక్షసరాజైన రావణుడు విశ్వామి
త్రుని తపోభంగమునకు వారిని వియమించి
యుండెను

తమ్మా రావణునకు విశ్వామిత్రునిపై గోప
మేల?

గాల విశ్వామిత్రుడు బ్రహ్మశేషమున బ్రకా
శించుచున్నాడని

తమ్మా ఐన?

2

గాల ఏవోడితిని విశ్వామిత్రునకు గోపము
రప్పించినచో తమ ప్రభావ ము నాతిని బ్రహ్మర్షి
త్వము పొల్లు వోగలదని

తమ్మా ఆయన కాపముచే నీ రాక్షసుల
నివారింప లేదేమి?

గాల కోపించిన గాని కాపము రాగుకదా!

తమ్మా ఎందరో ఋషులు కడించినారు
గలరు వారి బ్రహ్మర్షిత్వమునకు లోపము రాలేదే?

గాల పరంపరాప్రాప్త బ్రహ్మర్షిత్వమున
కపు డపు దిచ్చిన కాపముల వలన లోపము కలుగదు
ఇతిని దచిరప్రాప్త బ్రహ్మర్షిత్వము కావున
లోపము కలుగవచ్చును అందుచే విశ్వామిత్రుడు
రాసుని గొని వచ్చినాడు

తమ్మా ఏమో! ఇంతటిగాడే శ్రుతియ
కుమారుని నాయ మపేక్షించినాడన నాతిని తపో
మహత్త్వమునకు లోపము కాదా?

కాలం కాదు కాదు వీలన!

“యజ్ఞసంరక్షణంబున కనెడుమిషను
రానుదండ్రుని గొని తెచ్చి ప్రేమతోడ
చిత్తమునస్త్రముల మంత్రదీపితముగ
నరిని కుపదేశమిచ్చి కామ్యంబుగాంచె ”

ఇక, రాముడో

జహరిగమనాన, బాలరవి

యందపుమోమున, వాణియాను-

కృరణిని, వార్షికిడు బ్ర

కస్తగభీరత మన్యగుండు సుం

దరతి, నలంఘ్యులన్ దుహిన

ధాత్రిసరంబు, మహాపరాక్రమ

స్ఫురణ నరిండు దేవపతి

పూర్ణపరాక్రమ గర్వతేతయా.”

“ఇతరులచేసినదాదిగా నీరసపోవ
ననునొనగ్గను సుతపోవనమ్ముగాగ,
కాంచగంటిమి కన్నులుగలఫలంబు
నితనిలొక్కాకృతినిగాంచి యింపుమి”

గాల రాసు డబోకపామాన్య బలశాలి
విలస, రాక్షసులు మామూనూపగులై రాగా నాత
జొంటిగా నిలిచి యజ్ఞును రక్షించినాడు రాక్షసు
లారని జూడగనే పాతపోవుటచే నాతడు వారి
నెండలతో జంపవలసిన పనియే లేకపోయెను
మఱియు మారీచ గుణాహులు రావణాసురుని యను
నరులలో మహా బుధుండులు వాని నిత్యము విశ్వా
మిత్రుని దృఢసహాయునిగా జూచెడివారు ఒక్క
యస్త్రమున వారినిదొల వాతడు కొట్టగా నది వారిచి
ద్రిప్పి ద్రిప్పి యద్రువ సంచివేసెనట

తామ్య తాతడు తాటికి యురక్కపిని
జంఘట నిజమా?

గాల నిజమే

“సదయుండై సుమన్విభాస్త్రమున ర
క్షుస్త్రుని శోనేయగా

నదిస్వదంబును గ్రక్కికొంచు బరమా
యాసంబునన్ రాగ ద

నృదునున్ ద్రుంపగ రాసు, దామె శరభి
న్నుండైన దేహంబుతో

విడితొర్లింబడికూలె రాక్షసులకున్
తెనఁభితి వాటిల్లగన్

ఇట్లు

“మృదులమును గతినంబున మదిచెలంగు
మత్తమును రామచంద్రుడొ నూహచేయి,
చిత్రచరితులు తలప విశిష్టులైన
మానవోత్తము లతిగూడమతులు వ్రతులు”

కాలం కేవలము దయచేతను కొరతముచేతనే
కొడు రామ లక్ష్మణులు లూజనీయాలగుట ఋషిగణ
విశిష్టమైన వారి సైనికత్వము ప్రకేంసనీయు

తామ్య రాజపుత్రుల నందఱును స్తుతించు
వారే వారి కెప్పుడును చక్కవికమ్మని భోజనము,
దాసులసేవ, తలదండ్రుల లాలనము, వైద్యుల యుప
చారములు, ప్రేమతోగొట్టక తిట్టక విద్య నేర్పు సుగు
వులు, ఇంక వారికి జరుపు వచ్చుటలో వింత యేమి?
నేను కోగము వచ్చినను మానక సుగుసేవ నిత్యము

జేయుదుగ. భిక్షుల పోవుచు నేయుందును దానం
తట నది యెంత లభించిన నంతతోనే జీవయాత్ర గడ
పుదును సుగువులు నమ్ము గతినముగా క్షీంతురు
జేలమీదనే పడక చదువుటకే యవకాశములేని నిత్య
కృత్యములు ఇట్టి నా దల్పవిద్య, అట్టివాని దధిక
విద్య నా విద్య నెవరున స్తుతించరు రాజపుత్రుల
నందఱు స్తుతించువాళే

గాల ఓరీ! మూర్ఖా! సుగువుల నాక్షేపింప
రాదు

తామ్య నిజమైనమాట నెప్పితివే కాని
యాక్షేపింప లేదు

కాలం బుజనింపాకరదైన వాక్యము సత్య
మైనను బలుకరాదు వినరాదు సుగువు లనాలోచితి
గా నే పనియు జేయరు

తామ్య సుగువులు స్వలాభ మక్షేపింతురే
కాని సుగు మక్షేపింపరు

కాలం ఓరీ! మూర్ఖా! నీ మాటలు నా న్నిక
యులే నే నిక వినజాలను.

తామ్య సత్యవచనముల నా న్నికవచనములని
నిరాకరింతువా?

కాలం అజ్ఞానచేతిగ్గులు పోతువు మాపి
నను నూరకుండిరు (మాచి) ఆహా! రామలక్ష్మణులు
తన్ని మనంబంప విశ్వామిత్రు లిటనే విచ్చేయు
చున్నారు

గాల (మాచి) ఓను విశ్వామిత్ర భగవా
నులే

“రాజపుత్రులతోగూడి లూజనీయ
ప్రహ్లాదులు విశ్వామిత్రపరమములు
వచ్చుచున్నారు నేదతిపఃప్రభావ
నది మా రీతివించిన సరణితోప”

(నిష్క్రమింతురు)

ఇది బుద్ధ విష్కంధము

పంచమాంకము

[అంత రామలక్ష్మణులతో విశ్వామిత్రుడు
ప్రవేశించును]

విశ్వా వత్సలారా! రామలక్ష్మణులారా!
విద్యావ్రతులు మీరు నాకడ గ్రహించి యజ్ఞమును

రక్షించినారు రాక్షసులు పాటిపోయినారు నామన
మున కంతయో యానందమైనది

“ఎంత సుక్షేత్రమున నైన విష్ణు ధాన్య
మొక్క నెలలోన సుఫలంబు లొసగ లేదు
ఇపు దొంగిన యస్త్రముల్లిపుడె నాకు
నుత్తమఫలంబు నొసగ భోజయ్యును”

రాము మేము మీయొక్క శిరసావహించితిమి
అంతకన్న తేనీనది లేదు ఉత్సాహమును బురికొల్పు
టకు సురువులు శిష్యులెంతి పామాన్యులైనను స్త్రుతిం
తురు

విశ్వా ఓయీ! రామా!
“ప్రజల రాక్షస ఘాతశౌర్య ప్రసిద్ధి
వీరుడవు, రావణశ్రీ వికారహీను
ఘోరుడవు, నేను బాలక పోయినట్టి
పరి యొనర్చితి వాసుర భంజనమున”

రాము దేవా! నీ తిరబలమున నే మేము
రాక్షసుల నణపగన్నది సర్వవిలులలో నుత్తమ బల
లకు తమకని నొరులెంతి? మేము శిశువులము పరి
మితాస్త్రులము

“ఆరుణకాంతులు చీకట్ల వలన ననుచు
జనులు తలపోయుదురు దాని తిరిమరయ
మూర్ఖభగవాను నాత్మిజోలవంబు
కాంతులవిగాన, మే మట్లు కామె తిమకు?”

విశ్వా వత్సా! అది కాదు

“ను మధురాన్లు తిక్తాదిరక్షణల వంది
యోవధుల గూర్చును శ్రీతి, యుజరనవియు
నిత్యమాధుర్యమును గాంచి యపగు ధీమి,
కటువులకు పాదపంబుల గవదు కాదే?”

అట్లే మీకు నే నస్త్రముల విచ్చితిని విమ్యా
క్రియించి యిది మీ మహిమ వలన రాక్షసవినాశ
సమర్థములైనది

రాము నిజమునకు ఏను యస్త్రములను ఒక్కగా
నుపాసించినవాడు లక్షణుడు ఈ శ్రీ యంతయు
నాతనిదే కాని నాది కాదు

లక్ష్మ్య భగవానుడా! మా యశో హీను
ఘోరులు మీరు కాకవరు? నేను యుద్ధమున వల్పు
డను, సర్వరాక్షస నాశము చేసిన యాద్యుడు
న్న భివందించుచున్నాడు, అదివీశోచితములెందు

ఏమైనను ఉభయలయ శిశువులము అల్పకర్ములము
మీరు ప్రేమతో నమగ్రహించిన శౌర్యముననే యీ
మాత్రము చేయగంటిమి

రాము రావణ శ్రీవిరూపతి, సుబాహు మర
ణము, మారీచ దూర విక్షేప్తత దావి ఫలములే

విశ్వా వత్సలారా! వివిధాస్త్ర శస్త్ర ప్రభృ
తులు మాయాయావులు మహాబలులు నను రాక్షసులు
నైవస్వతక్షత్ర కానీతమును నింతి ధీమి యుండిగా
మాతపోతనమునే నేనా నివేశము చేసికొనిరి మారీచ
సుబాహులు నాకు భయకారకులని రావణా వి
లెలంపు.

రాము ఆతడు మహాబలుడని వింటిమి

విశ్వా ఐన నాతడు మీకన్న దక్కువ బల
గాలిగో విలన

“వీరుడైనందులకు దాంతి వలయవలయు
అయ్యువాడె భగాదృశ పీఠవరుడు,
దాంతి లేని పీఠత్వంబు కాంతిలేని
క్షేపమ్ములు వ్యర్థమై దీను చేయు”

రాము పీఠతకును దాంతిని బర్హర విశో
ధము కాదా?

విశ్వా

“జలపం మారక గర్భ చేయి ఎతి వ
ర్హావేగ గా కన్యగా
తలపం గా మృగరాణా కానన ముగా
దంతావళా ధ్వజీరుడ
సలపప్తపృథ సింహనాదలను
తృవాంబుతో కయు, వీ
రు లనిన్ శౌర్యము, గాంతి యుక్తులకు నా
యాధిం గనం గా-లెన్”

రాము వారికి ముకు యుద్ధము వచ్చినపు
డెవరు గలుతురు?

విశ్వా

“సర్వవైషమ్య మది తిట్టంబు గాగ
వారికిని మీకు యుద్ధంబు వచ్చి నిలయు,
అందు పందేనా మేల విఖ్యాతభంగి
మీకె యగు నుత్తమజయం బమేయ యశము”

రాము సర్వవైషమ్య మెట్లు కలుగవ?

విశ్వా రావణు డసర్వ రాక్షసాధిపుడు నీ

విశ్వాకు వంశ వర్ణాశ్రమ ధర్మ సంతతుకుడవు ఆతడు
ఋషి జనాపరాధి నీవు ఋషిపూజాపరుడవు
ఆతడు బలగర్వితుడు నీవు వివరణశీలివి ఆతడు స్వబల
ప్రకటన ప్రాధాన్యము నీవు ధర్మ ప్రాధాన్యమవు
ఆతడు భౌత్య శత్రువు నీవు సాభాత్యుడవు ఈ
వైషమ్యములచే యుద్ధము సంభవించి యాతనికి బరా
జయము మీకు విజయము నగును

రాము దవా!

“బరువుల చూశీర్వచనమ
అరజన సంఘి మంత్ర లూత స్త్రంబుల
మజి లక్ష్మణ సాహాయ్యము
కొరవ నా కింక జయము దుర్లభ మెటల ”

విశ్వా నిజమే! మీ యిగువుర నెప్పుడు
విజయ మీ వరింపవ మీ యుద్ధయంత్రోరమునకు
కొనిగిన యుడును నిర్బలులను నీకును రావణుని
కును ముద్దల కొంత కాలమునకు రిగిలను నెయ
వివరణ, నీ వాతనితో నొక సంస్కారమున నే
ముద్దలను నిర్దేశములు కాలక్రమమున వాతకు
తప్పింపక కాకి మృగ పక్షి మృగ లతలకు త్రయ
బాణులు కలిగింపలకు అనగో! ఈ ముని బలకులు
ప్రసన్నులు నిర్భయులునై మహాలవంతుకు తమకు
రక్షకులై యిది నిర్వచారముగా నాశుకొను
మన్నారిన సరోవరములు ప్రన్నుల గంధీరములై
యున్నవి ఆహా! అందరి మీన కిశోరములై
మహోహరముగా నందరించుచున్నవి! ఆ సరోవరము
ప్రన్నులలోన వా లతో మన నాహ్వానింబు
మన్నది చూచుకు రుగా!

“వనమున చైత్యవిఘ్నములు పాడు ,
నింద్రుకు వృష్టి నీయగా,
విసుతిములై సమృద్ధి నిపింపగ
స్వయము పంపగా, సరో
వన మతినిర్మలంబు సుఖవంతము
పుష్కలమై చెలంగ తెం
అను గను ధూమి నీదయినఘారి
పరాక్రమరక్షణంబునన్ ”

రాము ఆహా! ఈతపోవనరమణియల శెంతిని
కొనియాడుదును? తొల్లి మా నగరాంతికముల దోచు
సస్యములను వృక్షవళిని జూచినపు డెంత యానం

దించితినో యంతకంటె నీతపోవనధూమి శోటిం
ట్లానందకరముగా నున్నది

విశ్వా నగరములందలి రమణీయత కృత్రిమము
సర్వభోగ్యము కాదు కావున అసహజము ఎట్లన

ఆరామంబులు క్షేణాభిరము
లాయావృత్తి సంతానముల్
పారానీకముచే బ్రయత్నమున
తెంపన్ దిగి పాదము
యారముత్వము గాంచ, పేముగిలు
తేయేపత్రిగ్గి సుస్థివన్
బరంద్రోలుగు, రిందు గోమగలజ్
పత్తెరికిన్ బండ్లకున్ ”

“ఇందలి కృపీ బలులు దుగ్ధాహ్లాదయు లుమ
ప్రలోలరు మృగాలి భుక్తి సంతుష్టము నది
నగరమృగముల కింతయన్నంబు పెట్టు
నాగ కలహట సంతు దుర్బలతె నవియు ”

లక్ష్మణ భిక్షగానలు రిగా జిప్పిరి విలన,
నాగికులు

“పురిమహాన్నముగాది గోగములను
ననుభవింపు క్షాప్రధానాదికము
చలియగు నిసర్గభౌతపదీస్తవన
విజనవససౌఖ్యంబు శెట్టవిన్ను ”

మహా

“అరములో గృత్రిమము సర్వ మరయ బహు
దుఃఖసాయిత్య మెన్న నింగన దలంప
వాచిక మైవప్రేమ సంభవము నిండు
ప్రకృతికోభామహత్త్వ విరాజిత మిది ”

రాము

“విమలసరోజలంబుల ర
విప్రతిబింబము విక్కుటంబగున్,
మయగ మేఘసంతతి ప్ర
కాంత ముని నెఱుంగి, యుల్లిమె
లైమముషిహనసంబె విను
తిం బు దిగ్ధమహారక్షణంబులన్
విమలతి నాశ్రయించుగల
విప్రతి లక్ష్మి నిరంతరంబుగన్ ”

విశ్వా

“పతి యతిదూరదేశమున
వర్తిలి వచ్చిన గాంతమౌమున

న్నతి కలువారు కూర్చుడు ఘ
నప్రతిరోధము బావినంతి స్వ
చ్చతి వికసత్సరోజముల సంగతి
నొప్పు సరోవరంబు నీ
గతిని నిరోధ మిగిన బ్ర
హ్మలుగాన సమస్తవస్తువులలో "

రాము ఇందిలీ స్వచ్ఛసరోవరజలముల దోచు
సూర్యబింబమువలె మానిమానసమురీతి హింపాహీన
మై పక్షులు కాంతిసుఖమందును

లక్ష్మ
"సరసులోని య గాధంపు జలములోన
నెనగు నుత్తమమానసోకసము లొప్పు
సకలరసపూర్ణకవిచి త్తనద్యమంగు
బరగుమజ్జ్వల నూర్చి భావముల భంగి "

రాము
"కేశరమణులు స్వాగతిగీతి బాడి
మేఘరాజుకి సంతోష మేదురలను
నృత్యములు సల్పెను న్ని , ల్ల నీరదాః
ద్రోలి రవి వెల్గ శశిపయోరి రాలె "

విశ్వా వత్సలాం! ఈ శరత్ కలశోధ
యింకను బాదుడు

"ప్రబలిత్రుఘనాంకారమున యిగి
లెరి చందలదీప్తితో వెలిగి మున్ను
నిర్మలంబున నొప్పు నీనింగి యిపుడు
కాశర్మిణీపీఠనంబున గంతుమిగిలి "

మణియు
"మేఘపటలి ద్రుంచి విన్ను చెల్వొందగా
బరవృషకుల గల్చి వజ్ర రాజా
ప్రజలు కలుపురీరు బరమధ్రువుగా
బద్ధువితిలి నయనపర్య మగును "

ఇట్లు మన కీతపోవనమున శరత్కుడును సాక్షా
త్కారమైనది అది నిత్యనూతన ముచున్నది తపోవ
నాంతికమున వన్యఘోష విసదచ్చుచున్నది వగర
వ్యవహారము లిట కలిహారములైనవి ఈ యరణ్యమున
మృగసమానవృత్తితో గ్రామ్యజను లాత్మసర్వముల
నెఱుంగవివారైనను సగర్వముమాత్ర మాచరింపదు.
పరస్పరవైరములు వైరవిహారములు ఏ రెఱుంగరు
గ్రామీణాస్త్రీలు నిత్య మాత్మభవరలు అపకారము

పైతము వీ రలికిఘ్రముగా మఱుకురు మిమ్ము వా రిభి
నందింపగలరు చాతురుగాని

రాము వీరి కంటబడిక మనము తప్పింమిగొన
లేముకదా!

లక్ష్మ ఈవవశోధ మఱిగి యీజేహ యచిత్తము
కూడ దూరబాధ నందమన్నవి ఇపుడు నిష్కము,
ఆర్థవామకృతము నకు తిపస్విచరితము భగవాను
లన్నట్లు ప్రత్యక్షముగా బాడగందును

(అందిలు నడిచురు)

లక్ష్మ (మాచి) ఆర్యా! చాదు
"సస్యభారనతిం బయి స్వర్గకాంతి
నొప్పుకలమపు లెన్నులు గడయగొన్న
క్షేత్రభూమిని గన్గొన్న మాత్రమునను
వొందుచుంటి నపరిమితనంద మిపుడు

విశ్వా ఆ నుక సూర్యుండియున్న కృష్ణవల్ల
ంటిరా? క్షేత్రములు చక్కగా దున్ని చదునుచేసి
యాకుమట్లు పెంచి దగ్గచేసి వస్తము తిరియగా
నూడ్చి పీడప గలుపు తీసి రయింబవట్లు కనిపెట్టకొని
యిండి శ్రమఫలము లు సస్యముల గోసికొని క్షేత్రో
పజీవు లింద్రభోగ మనుభవింతురు వారి కెవ్వ రీడు
రారు కష్టములు ను గను ఘనులు, సవ్యాక్రములు విజ
యగా వారే ఈరీతి బండిన సస్యములో

"దైవతపైకృతక్రియలు
ధార్మికబంధ ఒవాల్పప్తి సా
భ్యావహ మాట భాముల
నంచితరీతిని వాని కుంచయున్
గోవుల మేపువారలకు గొంతి
త్యజించి యి చిలంబుగా
బ వనధింగి వాత్మజాల
భార్యల గూడి భుజింతు శేషమున "

లక్ష్మ ఈ కృష్ణవల్ల చరిత్ర మతిగ్లాఘ్యము
విశ్వా మణియు, వారు
"శ్రమ గణింపరు దైవవిశ్వాసమునను
దొరకినది తృప్తిగా దివి దోషభావ
రహితులై విక్కిరి కుభింతు రమృతభంగి
సర్వకీర్తి హేతువుల సజ్జను లయి.
అంతేకాదు, వారికి

“తేత్రమే కర్మధూమియు గృహిణి గృహము
సర్వలోకము, వారికి సామ్యబంధు
జాల మది గోసమాహమే, చాలినంత
అభిఖిలాజయి వారి సర్వాధికంబు ”

రా . ఆహా!

శ్రీమపనగర్లి కై ఫలం, తి
స్వప్నమే యయ్యో వారలు
త్రిమమృత్యుతో గాని
సదా వసుంధరు జీవరాత్రిని
రక్షించువు అర్జున, గన్నకు
పరస్పరరక్షణ లేక దాంతులై
యమలిగనానపాల్చి లయి
యో దురు మూల్యము నర్వరీకులన్

అహుగణవంతులయ్యు లభుసంచారు లు ఓరివి
సంభావింపనల విజయగా నగరములు నాకపురములు
నీ తపోవనములకు సాటిరావు

విశ్వా నగరముల నున్నారా? ర్వములు
విసజ్జములగుచును నా రిటకృషి మాటచే ము
రుకు ఇచటికిను నిగర్వము, అభ్యాస సేవాపరా
యములు అచటివారో దాంభికులు కుక్షింభకులు
ఇట నున్నవారికి గంధకలంబనరిగి నామగన
కలుగును అందుచే ఓరు సాబుగణవంతులు అచట
వారు కర్మధూమిలు, బహువాంఛా దాసులు

రము భగవానులు పరిణామ సర్వులు

లక్ష్మీ భగవానడా! గ్రామిణులు కర్మ
వ్యవహారము వనశోభి యింతకు గనగోరుమను కన్న
గావి చతువులకు మనసునకు బూర్ణ తృప్తి లేదు
అప్రాదిక్షిరమున వస్త్రపదురైన దివాకర భగవానుడు
చరమమున స్వప్రభుత్వము జామి కొవి మరల ను
యించుచున్నాడో యన్నట్లు ఉటజములకు దూ
మయ్యు జేజరిల్లుచున్నాడు

“అప్రభిరిపైని నైమించెడువి
మందలేజాపయ్యో మహిమ గోలు
పోక నలుగు చూడు పూర్వంబుకన్నను
సభిజితరముగాక నద్భుతముగ ”

విశ్వా నగర వాసులకు మీరు గ్రామ్యశోభ
గోరుచునే యుండురు అదిగో ఆకుల్య
యదు సాంధ్యకృత్యములు నిర్వర్తించుకొని

గ్రామస్థుల యాతిభ్యము స్వీకరించి రాత్రి యచటనే
కడపుదము.

లక్ష్మీ చిత్తము

(అందఱు నడతురు)

రా . ఆహా! వసుమతుంకి తిరిగివచ్చు
గో, నలుల యీ దృశ్య పెంత రమణీయముగా
నున్నది! ఈ గోవులు

“పూతగలిని వివినహిముల కేగి య
చ్చ నచట దృష్టితర బూరి
మేసి వత్సలకును మిగుల సర్మిలిపాలు
నాప దిరిగివచ్చు నుము కలిగి ”

లక్ష్మీ “రారా! బాగా కెప్పిలివి ఈ
యోవులు

అవితోక్కంసు లేదూడల శం

రంగంబులన్ దీరితో

ప మహన్ నాకిం బాలుచేత్రమును రూ

ప్రేమ పాటంపగా

అవితోన్ రోగనూత్రితో వాడుకుపాల్

సన్యంబుగా ద్రావ

త్సములున్, గొల్పును నేత్రపర్వమును

రిగింఠంబు నాపన్నును ”

ర .

“తిమకై తల్లులు వేగవచ్చుటలు వ

త్సలో చూచి యోష పా

రమునన్ గంతులుజేయ, గోవులును శే

నీ వచ్చు మూర్తాలి నూ

ణముతోడన్ ప్రసములో పయస్కులను నా

నందయ్యతో నిచ్చుప్రే

మను స్తుత్యంబు, శూభకాంక్ష ఘనులే

దూత్రంబు బాటింతురే?”

విశ్వా (ముందు మాచి) అదిగో! ఎవరో
వృద్ధురాలగు గోపిక వేగముగా వత్సలకు బచ్చగడ్డి
లేచ్చి పెట్టుచున్నది

(వృద్ధ గోపిక ప్రవేశించును)

విశ్వా (చేరి) వృద్ధా! స్వస్తి

వృద్ధ . యువీ! దండాలు

విశ్వా ఇట నందఱును తేమమా?

వృద్ధ ఆఁ మా విష్ణుల కంత్రి కోపరిని దీసికొని
వచ్చుటకై గ్రామాంతర మేగి యున్నాడు పుత్రులు
క్షేత్ర సస్యములను రక్షించుచున్నారు మనుషులు
ఇంటిపనులు చేయుచున్నారు మీరు మా లోగిరికి
వచ్చి పవిత్రము చేయును ఈ కుమారు లెవరు?
సుద్దువచ్చుచున్నారు

విశ్వా దశగళ మహారాజా పుత్రుఁడ!

వృద్ధ పీరి కేఱు?

విశ్వా (మాపి) ఇతఁడు రాముఁడు పె
వాడు ఇతఁడు లక్ష్మణుడు

రాము (చేరి) వృద్ధా! రాముఁడు నమస్క
రించుచున్నాడు (నమస్కరించును)

లక్ష్మ (చేరి) వృద్ధా! రామానుజుడు నమ
స్కరించుచున్నాడు (నమస్కరించును)

వృద్ధ చిగంజవులు కంఠ (మాచి) ఏమి?
ఇరువురు సుస్సులు సరించివారు?

విశ్వా క్షుత్రియుని నిత్యము సనువులు సరించి
సర్వరక్షణము చేయుదురు పీరి నా యాజ్ఞ చేయజ్జ
విఘ్న కారకులను రాక్షసుల జంపినారు

వృద్ధ ఈ గ్రామవనముల మృతములక
మాత్రము చింపకును

లక్ష్మ ఇవి మీకు సస్యమోవి కలిగింపవా?

వృద్ధ వివను చంపకు చెడ్డ చేసిన వివియే
పోవును

లక్ష్మ నీ కపకారము చేయువానిపై గూడ
నీపక్షపాతమేల?

వృద్ధ ఈ మృగములు సహవాసు చే మా
మట్టములైనవి అవి లెవరి పరుగులెత్తిన మాకెంతయో
క్షోభ కలుగును

విశ్వా (రామతో) పీరి దయార్థి హృదయము
గవి పెట్టితివా? అపకారులయెచ్చినైవ పీరు లోపిం
పరు ఈ గుణ మెంత గొనియాడదగినది?

రాము ఔను పీరు నిజముగా దేవతా
కుల్యలు

విశ్వా వృద్ధా! పోయిరమ్ము మేము సంస్థ
వార్చి మీ యింటికి వచ్చెదము

వృద్ధ సర. (విష్కరించును)

విశ్వా మీ కందుల కీ కృషీశుల జూడగోర
తిరి?

లక్ష్మ అల్పసంపన్ను లయ్యు పీరత్యంత
తృప్తమవస్కులని

రాము వేను వ్యవహార జ్ఞానముకొలుకు
పీరిని జూచి పీరి తత్వము వోధపఱచుకొన్నచో
వ్యవహార నిర్ణయము సుకరమువని

విశ్వా బాగుగా కెప్పితిరి

రాముల గుణాలు (విశ్వామిత్రువకు నమస్క
రింతురు)

విశ్వా (తనలో) కీరిని నాతో ద్రిప్పికొనుట
వలన రావణ జయమును బలపడును పీరికి వ్యవ
హార జ్ఞానము తెలియును దశరిగవికి బుత్రవిరహమే
ఏమి చేయుదును? నీ కపమహారాజ చేయు సాంకర్ష
రిక సత్రంగా సభిందింప నేగవలయును సర్వ
మనోహర యగు పీరి యీతనితోకదా అతనికడ
గల శివ, నమ్మగు రాము కౌక యింకెవడు
జ్యము చేయగలడు? (ఆలోచించి) రాజే
నీతను బెండ్లాడి తీరును

రాము (విదూరించి) భగవాను లేవో
యూలోచించుచున్నట్లు న్నారే?

విశ్వా వేను వివేచాధిపుని జూడవేగుయాత్రను
హూర్చి యూలోచించుచున్నాను

రాము అక్కను రాక్షసుల శత్రువైన
లవా?

విశ్వా ఇప్పుడు నీవు వచ్చినమాత్ర నవి
కాంతించును జనకుడు సాంకర్షరిక సత్ర మొనరిం
చుచున్నాడు సత్రాంత మభినందింప కంపించ
న్నాహ్వనించినాడు

లక్ష్మ మేముకూడ మీతో సుటికి వత్తుము

విశ్వా మంచిది అవును సత్రయాగవ
హారాంతము కాగలదు

లక్ష్మ మరల సయోధ్య కెపుడెగుట?

విశ్వా ఆ రాజర్షి యజ్ఞఫల మనుభవించిన
పిదప

రాము ఎట్లు?

విశ్వా అట్లేగిన తరువాత స్వయముగా నను
భవించురు లేండు.

లక్ష్మి: అల్లీ, కాని

“చలువబోయిన కార్యములను గుండు
తెలియ, తప్పకు మది యత్యుదీర్ఘమున,
గుండు తెలియనికర్మములు నలుచుటన్న
నగును మాంద్యము దానిచే నులిరాళి”

రా: వత్స! గుండు తెలియనికర్మ ముండు
వేల? అటలేని తగువాత - వధివిండురని భగవాను
లన్నరుకదా?

విశ్వా ఫలస్వరూపము లను లభించినది
పనే తెలియును.

రాను అల్లీ యగుగాక! భగవాను గా
శుభము వినాద మవసరము లేదు

లక్ష్మి ఔను

విశ్వా (తనలో) రానునకు నీతి లభించు
టతో నా యుక్తేశ మింతవఱకు సలమును రానున
కష్టము విశ్వాప్రదాన గావఱకే యైనదికదా!

“కంఠీన్ బ్రహ్మబుద్ధిర్వినోభవిషపః

కర్మన్ బ్రహ్మచర్యుగా

గంఠీన్ బృంభకపాదకంఠములు నగర్

నోభన్ నివారింపగా

గంఠీన్ కాంతి గదస్త్రసంతతి మనః

గుండైవ రామండు చే

కొంటన్, గడ్డలంబు వర్జ్యగుంటన్

గోరండుగా యెవ్వఁకా”

(నిక్కొనింతురు)

ఇది పంగమాంకము —

ప్రవేశిక

(అంత స్థలము భటులు ప్రవేశించురు)

మొదటి యష్టికా! రహస్యముచుండి వచ్చిన
విశ్వామిత్రులవాగు తూర్పుంజిగొన్నారు మనకు
గారిపాదోపదేయ నియోగులనుకదా!

పంకజ ఓరీ! మూలంపా! అయినతో నున్న
సుమారు లిరువురు రమణీయాకృతులు విశ్వామిత్ర
సేవాపక్షమున నా కుమారుల నిగువురను గాచి దృష్టి
ప్రసన్నులు చేసికొందము

మూడవ యష్టికా! వారు యావతులు,
కుమారు లందువేల?

యష్టి ఓంహరాహూ! వారు కుమారు లని
విశ్వామిత్రుడు మహారాజాతో నినియుండెను
అంగుచే నేమను బహుదు లనుచుంటివి

య్య - శ్రీకృష్ణ సురాని యావనవికారము
గతునింపదీనది

దం: ఆతడు మహారాజాహూతురు నీతి మద్యా
ననున బాలసీపు గాచినాడు

యష్టి ఇది వాతక లక్ష్మణునితో విశ్వా
మిత్రునిక - గూర్చుండెను విశ్వామిత్రుడు వారి
తో యువశిలించి పిదప రాని నొక్కని మద్యావ
దన ను విడిచినాడు

య్య - మహారాజకుమారిహూతి క్రియ నక దాని
యూరినిని బాలసీపు గాచినది

యష్టి మహారాజాహూతి యన్న గారికి
నంటనే పెండ్లియగును

దీర్ఘ అది కావచ్చు వారిగువురకు విచ్చి
యెత్తును

యష్టి ఇది మహారాజుకు విశ్వామిత్రునకు
దెలియునా?

దీర్ఘ తెలియును అందుచేతనే గారి శేకత
యన విడిచినాడు

య్య - గారి వివాహమునోర్పవగు స్త్రీఘట
గాచి స్త్రీయు తరింపకేసికొందను

దీర్ఘ (చూచి) ఓహో! రాను కిటే వచ్చు
మన్నాడు నున పని మనకు చూచుకొందను

(నిక్కొనింతురు)

ఇది ప్రవేశిక

మహాంకము

(మనవాద్యలో రామడు ప్రవేశించును)

రాను (పరిక్రిమించి దీర్ఘనిశ్వాసను విడిచి)

స్వచ్ఛవారద శశిచుగోజ్జయు మొగ్గు
అచట నుసుకూపనియతే శ వరయుటాది
సర్వమును విస్మరించితి, సంస్మరింతు
దనివిచేహర దంతమాచినను నామె

అహ!

అజగన్మోహనాంగి వల్లార మగును
పేళల కుగాత్రి నొనరించి విధి తలంప
గాంచి స్త్రీయాపనిర్మాణ కాళలమున
కచ్చెరువు చెంది గర్వించి యలరె బోలు
అహ! చిత్రము!

“ఒక్కపారి కనుంగొనియున్న మాత్ర
మతచిహ్నముల పర్యమృ మతి కలంగ
నింక నొకమాటు కనుగొన్న పేమియగు
నో? యెటుంగను నిజము మనోహరాంగి

మతీయు
పరమానందమునోడ వత్సలతనో
బాల్యంబునన్ దిల్లి మ
త్పరయై సవ్యమొసంగువాది యెటుగన్
బ్రాహ్మదనున్ పీడి, నా
కరయన్ హననలొల్య పెన్నుకుమ లే,
దారాక్షుడ్రణిపెం
పతజేయన్ జలియింప, నా కిపుకు సం
ప్రాప్తిచె నున్న తతర

యజ్ఞవిఘ్న కారు లగురాక్షసులను శస్త్రాస్త్ర
ముల నాశముచేసితినికాని నాయాత్మకీర్తిపై నావం
తను విశ్వాసము నోలుపోయి యెటుంగను ఆమెను
గనుగొన్నది మొదలిది యంతయు బహుపంచలై పోయి
నది అహ! కాము సతిబలవంతుడుకదా! ఈ కాము
జ్వరము నా దేహమునంతయు దహింప జేయుచున్నది
నాచే నేయకార్యము చేయించునో? విలస, ఇది
బుష్టి యజ్ఞవలన జేయుకర్మ కాదు ఇది యకా
ర్యము గురువులకు నివేదింపక చేయు నేపనియైనను
కొంగరపనియేకదా! మతోయు నరణ్యమున యుద్ధమున
నెల్లపుడు లక్ష్మణ ద్వితీ భూషణముయే కాని యెంట
రిగా నుండియుండునుగదా! నా జనుక లక్ష్మణుడు
లేడు గురువులు లేరు ఇది న్యాయమా యన్యాయ
మా యని విచారణ లేదు అది యీశ్వర
మువలె మానసమును గాఢముగా విశిష్టము
కొన్నది ఇక రాముడు విషయములకు జలింపని
గాఢన్నమాట పొల్లువోయినదికదా! కానియ్యు,
విశ్వామిత్రులకు దూరమున నుండుట మంచిది కాదు
సమీపమున కేగదను అవిజ్ఞాత కులాచార స్త్రీ
దర్శన ప్రసంగమునండి మనస్సును భురలించెదను
కాని

“ఈమె జాడక యానంద హీనమగును
నా మనస్సది, ఇకపైని నేమియయిన
బరమపాతనమైన నా చరిత మెట్లు
వికుట శక్తుండు నగును నే? నేయు నేల!”

(పరిక్రమించును) అహ! అగును పడుటలేదు

“ఒక్కయడుగున నిశబ్దాలకున్న వాడు
గరము దృఢతరమానె యీచరణ యుగళి?
ఆమె జాడక యీ కన్నులార? యెటుంగు
చూడబాలక యున్నవి చోద్యమార!
“ఆమె జాడంగ దలలూని నంతిమాత్ర
నవిరళానందముందు నాయంతరంగ
మామె తినుటల్లి ముఖవింబ మరయంగంగు
మరల నానంద వార్షిధి మున్నుడొడు”

(అలోచించి) ఇది కాదు కొంతసేపాగుగును.
సందిగ్ధ ఫల విషయమున మతిమంతుడు శ్రమపడెడు
ఇట నంకు టుచితము కాదు విలస, మహర్షులు
బ్రహ్మచర్య నియమములు వారితే కాదు మన
స్సును నిరోధించుటయే సర్వకీవులకు బ్రథమ కర్త
వ్యము మతీయు

“బ్రహ్మచర్య శ్రతంబున బరగురాము
దరయబాలకు స్త్రీముఖ మన్నమాట
పొల్లువోరాదు మతీయు నిప్పుడు తలంప
నొంటి నుంటిని స్త్రీ గను టురవు కాదు”

(జయించుట నభినయించి) ఇటులేగదను
(ముందు చూచి) ఓహో! నా నేత్ర పద్యముల
నానంద సరసిలో మునుకలాడించిన యాగుందరి యీ
తడమాలమున గూర్చుండి యున్నది ఇట నేయుండి
యామె దర్శన సుఖ మనుభవించెదను

(పరిశీలించి) ఇది గాలిచే గదలు మాధవీ లత
చీ ఇది నన్నింత పరిహసించుచున్నదేల? లేక ఇది
నామనోవికలతయా? ఔను కాముకులు వికలచిత్తులే

“అత్యజైభవమంతయు నవలద్రోచి
దేహ మతికామ తప్తమా లెఱుగుగంటి
ఛైర్యవంతులు శద్ధచేతస్కులౌట
నామెయాపంబునెదనుండి యవలద్రోకు”

(అలోచించి) అట్లను టుచితము కాదు

“వ్యధితమనమున మోటుటవాంచియున్న
సన్నుగనుగొన్నదా యన్నుమిన్నతనడ్డు

మోముదమ్మిని నటనాంచి పూర్ణముగను,
తలపనమ్మహిమైన నేలలుకనైతి "

మలీయము :

"బామముడిగనమ్మగా జూపుములికిగాగ
నాయోడంద లక్ష్యమ్ముగా నాతియేసె
బ్రహ్మయ నూదకముగ నేను బరమమూర్త
వతిని బ్రాకుండ నయ్యు నా యతివ గొనను "

జనుక జరిగినట్లే ముందును జరుగగలదు నేను
వృథా విచారక్రమ మందనేల? పోదును

(తెరలో) "సఖీ! ఇటు, ఇటు "

రాము (విని, చూచి) కాదు నామతి భ్రమ
కాదు సత్యము మమానంద నయినానందస్యంది
కారద పూర్ణందుముఖి మూర్ఖికుని ననునన్ను దన
వదన కోభా సంజీవనిచే జేయకొననేయ సఖులతో
విటే వచ్చుచున్నది

"నభముపై మేఘమును జూచి నాట్యమాడు
నెమిలిరివి నీవచ్చు విరుపమాన
మందరీరత్న వదనారవిందము గని

మన్మథము నాట్యమొనరించు మహితభంగి
(అంత సఖులతో నీత ప్రవేశించును)

ఒకసఖి భర్తృచారికా! ఈ యుద్యానమున
నెటగూర్చుండి మనోవివోదమును గావించుకొందము?
మఱియుకసఖి ఆ మాధవీలత దగ్గఱ అకోక
వృక్షపు నీడ

నీత సఖీ! చంద్రకళా! భర్తృచారికా యని
క్రాంతగా విరిచెదవేమే? ఇదివఱకెట్లు సఖీ యను
దాననో యట్లే సఖీ యనుము

చంద్ర నిన్నటినుండి నీవట్లగపడుటచేత నే
యట్లంటిని

నీత : మధురీకా! నీవట్లందువేమే? మీరిరు
వురేకదా నీతకు వ్రయసఖులు.

మధు నీవు మఱియుకరి దానవువలె గనబడు
చున్నావు చవలవు భీతవునాడువేమి? కనులు
నైకత్వ నీవు రాగముచే నిద్రలేని దానవువలె
మన్నావు ఏకాంతమున నీ మనసులో నేనూ యను
కొనుచున్నావు.

చంద్ర : ఇచ్చటికి నేగడుగా వచ్చితిని మౌన.

మధు : నీలో యావన వికారము కనిపించు
చున్నది ఏ యువకుడు నీ బాహులతచే గంతము
వలంకరించుకొని ధన్యుడు కాగలడు?

నీత ఏమో తెలియదు

రాము ఈమె దెవరి భాగ్యరాశియో తెలి
యదు ఎవరో బ్రహ్మర్షి మాకురకువో నాకు లభింప
జాలదు అన్యధావైత వలభ్యయే. అందుచే నీమె
మఖారవిందమును నీయెదలో దాచుకొని యుంచుట
వ్యర్థమేయనునీమె (ఆలోచించి) అట్లు కాదు
విలస

"పరవతిత యైన నీమె దుష్ప్రపమైన
నామనప్పెట్లు పరుగెత్తు నీమెపై?
మనసెకాద! కృత్యా కృత్యమతి వివేక
మునకు నుత్తమ ప్రామాణ్య మన ధరిత్రి "

నీత ఏ లాలో కాని నామనప్పీ యుద్యాన
మున ఎమకటివలె బ్రసన్నమగుట లేదు శరీరమునకు
జాల సంతాపము కలుగుచున్నది కదలజైన గదలజాల
కున్నాను

మధు ఆమె శిలాతలమున గూర్చున్నచో
భర్తృచారికకు ఎగును పరిమళముతో నుద్యాన
నాయువు నీచి స్వస్థత తేహర్పగలదు

నీత ఔను మూర్ఖుండము [(మూర్ఖుండును)
దీర్ఘముగా నిశ్చిపించి] సఖీ! నా శరీర సంతాప
మధికమగుచున్నది

మధు (వశినీడకమున నీతకు విసరును)

రాము ఆమె శరీర సంతాపమున నేనును
దవించుచున్నాను.

"తలమ్యాద్యానసరో

వారితిరంగ ప్రభూత నాయువు నుమన

తృప్తము మందములయిన

మీరుడు నన్నెద దొడగ మిక్కిలి నకటా!"

కారణ మేమైయుండును? సఖీ తెలిసినది.

"మానసజేహంబులలో

మానస మది భర్తృమార్గమహిమి దలిర్పన్

మానసము నీడి దేహ ను

మానంబుగ దత్తమగుచు మండగ బోలున్."

నీత : వాతావ వి చల్లని గాలివలె కాంతిం
చుట లేదు. మీరు క్రిమపడవట్టి.

మధు (జనాంతికముగా) చంద్రకళా !
నేననుకొన్న సంతాప కారణము నిజమే. ఇది తీర
సంతాపము కాదు. మనస్సంతాపమే

చంద్ర రాముని మూలముననే యిది యని
యామె సత్యము చెప్పదాదు

మధు : (జనాంతికముగ) ఆరుగడు రాముడు
విశ్వామిత్ర పరవశుడై దృఢవ్రతము నవలంబించి
యన్నాడు ఆతనిని లొంగదీయ పాద్యమా?

రాము ఈ సంతాపము వలన నామె ముఖము
తెల్లబడుచున్న ను మఱియుక మాతనకోభనే యందు
చున్నది ఆశ్చర్యము!

“కాండగంటిని గమ్మల కలుపు తీర
నమృతనిద్రుండి యా నీమె యాననకళి,
ఐన దాపంబు మిక్కిలి యధికమయ్యె
విధికృతంబులు బహుచిత్ర విధములార!”

చంద్ర (జనాంతికముగా) మఱి యుపాయ
మేమి? ప్రియసఖి భర్తృదారిక శోచనీయావస్థలో
బడిపోయినది

మధు (జనాంతికము) సరే ధర్మవిరోధము
కాని ప్రణయము పరిగణింపదగినదే యని విశ్వా
మిత్రుల మతము అందుచే నీమె వివేచనమున నాయన
ప్రసన్నుడేయగును

చంద్ర (జనాంతికము) ఏదో యుపా-
యము మాతము

సీత : సఖులారా! ఎండ చాల తాదీంబు
చున్నది

మధు . ప్రియసఖి! సీతా! చెట్టునీడనున్నావు
ఎండయేమిటమ్మా!

సీత (లజ్జతో) ఇది నీకయో?

రాము

“చెట్టునీడను గూర్చుంటి జరమునుండి
పడయుచుంటిని జరిగారి స్వర్గమైన
నర్మిధికమైన సంతాప మందుచుంటి
నేమి కానోవు గారణం లింతిత్తుడు?”

“కాదుజలైన తాపంబు కాంతకంటె
బురుభునకు మిన్న యాదుగావోలు—కాదు
స్త్రీల లక్షణము కావేమి తెలియ! ఏల!
యంత గొడవ! నేనాదుగా మాంతకుడను.”

శ్రీతానందదాసుకుడగు నేయుత్తమునికొఱగో
యామె విరళా మనుభవించుచున్నది నాదెంత
ధన్యుడో అన్యాయరక్తకు గామింపబడుట ధర్మ
నియమము కాన నేనీవిషయమునుండి మనస్సును
మరలించును

“ఉత్తమవివేకఫలము న స్నాందవలయు
సంతియే కాని యవివేక మందరాదు
వీరతయే ముఖమిచ్చు నేనీరుడనయి
ప్రాజ్ఞతను గోలుపోవుట పాడికాదు ”

మధు : (జనాంతికముగా) నేను స్పష్టముగా
నిమిషభిని వాచివాను

చంద్ర (జనాంతికముగా) ఔను

మధు ప్రియసఖి! నీయీ సంతాపము మదన
సంతాపమువలెనే యున్నది ఎప్పుడా రాము నీ
యద్యానవనమున నీవు దూచితివో యప్పటినుండి నీ
సంతాపమారంభమైనది ప్రతి దినము వృద్ధి పొందు
చున్నది ఇది నిజమైన జెప్ప ఏదో యుపాయము
మాతము

రాము (నిని హర్షముతో) ఏమి? నేనే
యామె తాప కారణమైతివా?

“స్వరణమున గాఢసంతాపభరము కలుగ
జంచలాక్షులు హృదిలోన నుంచుకొంద్రు,
నన్ను సంతప్తు నొనరించి భిన్ను చేయు
నామె పూర్ణేందువదనరమ్యత్వ మహాహా!”

ఆహా!

“స్వాత్మబుద్ధిని నన్యదుఃఖాదికంబు
నెవ దుపేక్షించువాడు మానవుడుకాదు,
దుస్సహంబైన తాపంబుతో గలంగు
నామె కొదవించు నానంద మవిరళంబు ”

సీత . నా మనో వికారమునకు గారణమేమో
మి యిరువురకు దెలియదా?

మధు తెలియదు.

సీత (సిగ్గుపడును)

రాము . చిచి. కష్టము. నా గంభీర్య నగరము
విద్యుత్తమైనది అలడులు దీడులు మూర్ఖులు కాదు
కర్మము లొనరింతురు. ఉత్తములు ఫలచిత్తులు కాక
ధర్మార్థమే కర్మమొనర్తురు. కావున నేను ఫలమో
యథలమో యామె కలత వోగొట్టుదును.

మధు : ఏ కారణమునకో తెలియని నీసంతాప మునకు నివారణోపాయమెట్లు చూకుచున్న నీవు చెప్పనిచో?

నీత : చెలులారా! మీరు చెప్పిన కారణము నిజమే మీరు చెప్పనిదే మీదే నెట్లు చెప్పింప గలను?

రాము (సంతోషముతో) సంతోషము దైవ విహితమగు కర్మకర్తము లేకపోదుకదా! ఈమె యెవరి కూతురో?

మధు : చెరీ! వెంటనే యీ వార్త మహారాజు నకు విశ్వామిత్రునకు అర్పింపగల రామునకు చెలువు దుము

నీత (దీర్ఘముగా నిట్టుార్చి) ఒక పెద్ద సంఘం మిరియవురు ముఠచిరి

మధు : ఏమది?

చంద్ర : వాకు చరియము శివుని విలెక్కిడిన వానికే తన కూతురిచ్చెదనని మహారాజు నిశ్చయించి వాడు అది దుష్కరమగుటచే రాముని కది సాధ్యమాయని ప్రయసభి జడియించున్నది

నీత (దీర్ఘముగా నిశ్చయించి) ఔను

మధు : రాముడెంత కుందరుడో యంత బల వంతుడగుట శివధనర్భంగము గావించగల సమర్థుడే

నీత : కానినాడు నేను తీరింపలేను (యూర్పిల్లును)

చంద్ర : దేవతలారా! రక్షింపుడు నీత యూర్పిల్లి నది.

రాము : (నవ్వుచు నేరి) భయపడకుడు నేను బ్రయోగరారి (అర్హోత్తితో మానము వహించును)

మధు : అర్హునకు స్వాగతము. ప్రయసభినిట్లు కోరినీయ నొనర్చుట భావ్యము కాదు

రాము అంతయు వింటిని ఈ పుణ్యాత్మకు రారి తండ్రీ యెవరు?

చంద్ర : బ్రహ్మజ్ఞానవిధి-జనక మహారాజు

రాము : (తనలో) ఏ కుల కన్యయో యను కొంటిని ఆ కులము పవిత్రుడగు జనకమహర్షిది వాకొత్తయ్యామె పరిరేపించుచున్నది కోభాకృతిగా నా కుఖము కొంత విధి యామెను నృప్తిం చి

యన్నాడు (ప్రకాశముగా) ఈమె సఫల మతో రథకాగలదు కాని, నేనే యదృష్టకూశ్యుడినని (అర్హోత్తితో విషాదము నటించుచు దనలో) - వివేక వినయాపేతుడనని జగము తలంచు నేనా?

చంద్ర (తనలో) తెలియకలసినది తెలిసినది మధు మహారాజు మిగుల దుష్కరమగు పణమే యుంచివాడు

రాము అదియు నేను వినియే యున్నాను

“శివుని వింటిని సజ్యంబు చేయగలగు మానవుని శక్తి దుష్కరమానటంచు రాజు దీని బలంబు నా యోజనచేసె ననుచు దలకును విధల కుఖాశతోడ ”

మధు : నీకు బ్రయమే యగును

“పరమ వీరుడె వీవు దుష్కరమునైన పని గలదె నీకు నని నేను ననుకొనెదను నీవు చూపి మహాశౌర్య నిధినిగాన నీకళకళంబు గలదె యీ లోకములను?”

చంద్ర ఆర్యపుత్ర! నీకు

“దేహమందున శౌర్యంబు దీప్తమాను అధిక దుష్కర కృతియైన నగును సాధ్య, ముల్పకాయంబు గలదియే యైన పింహ మధిక కాణము గలయేన్లు నణచుగాదె!”

(తెరలో) మహారాజా! ఇటు ఇటు

రాము అహ! భగవానుడు

“రాజత్వంబున కున్గితుండు నయి

దుర్భాహంబునా బ్రహ్మ స

త్రేణం బంది వెలుంగు రాజమునీ,

యుత్తీర్ణుండు జ్ఞానాంబుధిన్

భౌతిష్ఠుండు విరస్తనైషయిక

విజ్ఞానంబుచే సంస్పృతిన్;

రాజైయున్నను కాంతిమూర్తి

పరమప్రాజ్ఞం దిలీ వచ్చెడిన్ ”

నేనిచట నుండగడు పోయెదను. (నిష్క్రమించును)

నీత : సఖులారా! ఇపుడేమి చేయుదము?

చంద్ర : ఇపుడు క్రొత్తగా నేయకలసినదేమి? మహారాజు వచ్చుచున్నాడు కావున ఎదురేగుదము.

నీత . నా సంతాప వృత్తాంత మాజన వివరము
కా?

మధు నీవిట్లు కంకింపకు. ఆయన విన్నవే నీ
సంతాప ప్రతీకారము చేయును

నీత . నాకష్ట సమయమున నన్ను బలిహసించు
చున్నావు.

మధు : నీ దుఃఖ కాంతి యగునులే

నీత మరల వేరొకటిమా?

మధు వేరొకటియుకాదు విను రాముడు
కానరానితో నీవెంత సంతాపపడుచున్నావో నీవు
కానరానితో వాతడు ఎంత సంతాపమే యందు
చున్నాడు

నీత : పోతే ఆయన కేరందుకు కెప్పెదవు?

మధు ఆయన మనమిత్రుడు కనుక.

నీత (కోపముతో) నీకెట్లు తెలియును?

మధు (చెవిలో) ఇట్లు

నీత విజయమా?

మధు విజయమే

నీత . (రీతిగా) ఏమే. అసందర్భ ప్రలాపము
లాడెదవు? ఆ మాట నమ్మకచ్చువా?

(తెరలో) మహారాజా! ఇటు ఇటు
చంద్ర మహారాజా వచ్చినారు
(జనమడు చేటులతో బ్రవేశించును.)

జనమడు :

“అనుపమ సద్గుణాళి నలరారెడు
కన్యకగాంచి పెంచి యా
మెను విబుధుండు నిర్మలుడు
మేదుర సద్గుణ కాలియైన యొ
క్కవి కొన గంగ గాంచిన కుఖంబున
గాది యయోగ్యవర్తి కొ
క్కవి కొన గంగ గాంచునెడ
గడ్డపరంపర చెప్పకగ్యమే?”

నీత (చేరి) నమస్కారము (నమస్కరిం
చును.)

జన . వత్సా! సర్వగుణవిధియగు భర్తను బడ
యొడువు గాక!

సఖులు . ప్రియసఖీ! తండ్రిగారిని వరదాన
మున అశ్రద్ధచనము నిండని కోరుకో.

నీత . (కన్నీటితో) తండ్రి పెండ్లిచేసి నన్ను
దేశాంతరము పంపి కేయును.

జన దేశాంతరమో జన్మాంతరమో ఏమైనను
జీవికి స్యకృత్యములు తప్పవు కన్నవారెల్ల మిన్న
లగు బంధువులని కలచి యాతడు మోసపోవును
ఇట్లు మోసపోని జీవియేమామృదు

ఏది యెట్లు జరుగవలసియున్నదో యట్లే జరు
గును నీవేగవలసిన చోటికి యేగదవు విప్రయోగ
భావముచే నీవనవసరముగా హృదయమును వాధ
పెట్టుకొనకుము.

“కలిగియున్న దుఃఖంబును దొలచుకొన్న
నాను మిక్కిలి యానందమట్లుకాక
కుఖమెఱుంగక దుఃఖంబు చొప్పుగన్న
నొక్క కార్యంబు గూడను జక్కబడదు ”

నీత . (కన్నీటితో) తండ్రి నన్ను ధైర్యము
తనయకెట్లు వచ్చును?

జన అవసరమునబట్టి నీకును ధైర్యమదియే
వచ్చును మగవి ప్రేమ ముఱిగితివా మమ్ము పెంటనే
ముఱచిపోదువు

నీత తండ్రి! అట్లనకుము

“ఎంతవఱకును సంస్కృతి యెసగు వాకు
నంతవఱకును వామనమందు దండ్రీ
వరమపాతన భవదీయ పాదపద్మ
యంగలి నెన్నందు ముఱవంగనోప శేను ”

జన వత్సా! మంచిదే అది సముదాచారమే
నీవు భర్తతో చెదిరిన చెనుక గలుగబోవు మా ఎడ
కాటును గూర్చి యాలోచింపకు.

“మందు కాలంబునందు రాబోవు దుఃఖ
మెన్నడును గూడ దలపోయనెంచరాదు
కడచిపోయిన కాలాన గన్న దుఃఖ
పెంత త్వరలోన ముఱచిన సంత ముఖము ”

అందుచే నీవు సఖులతోనేగి కేడముందుభాగ
మన గల బుద్ధి వర్ధన వీతమున గూర్చుండి మనమును
వివేచనముచుకొనుము. (చేటులతో) మీరు విశ్వా
మిత్ర భగవానులతో సంభోధిపాసనయైన బహుళ శేను
వచ్చి వారు వివేచించినట్లై బలిహసించెడ నంటిజని
చెప్పి రండు.

అందలు : చిత్రము. (జనమీడు తక్కు అందలు నిష్క్రమింతురు)

జన ఈ కేళ అటుగడియలకు వాకు సత్రాంత స్నానము పదప ఆర్థవిధానమున సీతకు రామున కిచ్చె దను విలన, కులమన్న

“పరమ విభ్యాత మా రఘు వరకులంబు రామును బుధుండు త్వాత్రవిరాజమాన ముగుణ పుంజము సీతకు దగినవరకుడు ఆమె కలచిన దితని నింకేమి కలయు?”

ఇక కాంధవనమరాలోపణ రూపమగు పణము నకు రాముడు నిలువగలవాడేయని విశ్వాత్ర మహర్షి చెప్పియే యుండెను (అలోచించి) రాముడే యిది చేయలేనివాడు విశ్వామిత్ర భార్గవరాములను దప్పించిన విక నిందులకు నమర్తుడెవడు? నా పణము మూఢ ఫలమునుగాని నిష్ఫలమునుగాని యెన్నడు నీయడు భగవానుడగు భార్గవరాముడు శాశ్వత బ్రహ్మచారి విశ్వామిత్రుడు వనవాసి నా పణము విని యెందఱో వీరులు విభ్రమముతో విచ్చేసి యిది నిర్వహింపలేక నిందించిపోజొచ్చిరికదా! విశ్వామిత్రవచనమున విశ్వాసముంచి యీ మహాభాగుని కొలు కనురు మాచు చుంటిని (పరిక్రమించి మరల వాలోచించి) నా పరమసఖుడగు దశరథ మహారాజును నిలువనంపెదను నా కోరిక పాటించి యాతడు తప్పక విచ్చేయును రాణులలోడను వసిష్ఠభగవానులలోడను కుమార మంత్రి భృత్య పరివారపురస్సరముగా విచ్చేయు మని కోరుచు నిత్రుడే దశరథుని కడకు చూతను బంపు దును మఱియు

“ఏ నృపులు వచ్చిన యీ వింటి నెత్తలేక కడు నిరాశులునై పోవగనిరొ వారి నందఱు విలవనంపెద వరుగుదంచి వార లి యుత్సవము జూడవలయునేడు”

అంతేకాక.

“ఈ పణము దుడ్కురంబని యెవరు నమ్మి నింకచేసిరొ వాడు వారందఱరయ గలరు రఘురామ శక్తిని, గాంచి మిగుల సిగ్గుపడ గాంత్రి తమ తమ చేవ తెలిసి.”

ఇంకను

పరమందో హితుడైన యా దశరథున్

భార్యాత్రయన్ విడ్డలన్
వరసంజాకుల నా గృహంబున
మహానందంబునన్ గాంచెదన్
జరకాలంబునకిట్టు; లాతడును
విర్నిద్ర ప్రహేదంబునన్
వరపుత్ర ప్రకట ప్రతాపముగనున్
వహ్య! యనన్ లోకముల్”

(నిష్క్రమించును)

ఇది వృషాంకము.

నిర్వహాగాంకము

[అంత గూర్చుండి సదస్యులు, సభ్యులు, దశ రథ మహారాజు కుమారులు, జనక మహారాజు, పరి వారము, వసిష్ఠ భగవానులు, విశ్వామిత్రుడు, కితా నందుడు, మంత్రులు, రాణులు, పరిజనులు, రాజులు ప్రవేశింతురు]

జన (లేచి)

“తిమము నడిచెడి జ్ఞానలేఖమును గాంచ బ్రహ్మమయముగ వోచు సర్వంబు ధర్మ కర్మ మొనరించి లోక సౌఖ్యము కలఁకు వాత్మ విజ్ఞత నెల్లరు నలరవలయు కర్మపరమ సమస్తంబు కావ గర్మ వివేక కల్పండుగా దెట్టి విజ్ఞుడైన ధర్మ యుక్త కర్మంబు నిత్యంబు జేయు సజ్జనుడు నిర్మలంబైన కాంతిబింబయు

ఒక్కడయ్యెను మూర్ఖుండు పెక్కుగరుల గాంతి పుంజము పెదజల్ల గాంచునట్లు ఒక్కటయ్యెను వాత్మతా వెక్కుగకుల వివిధ కృత్యంబు లొనరించి వెలయుచుండు

విధి విధించెను యజ్ఞంబు విజ్ఞులకును యజ్ఞమున జేవరలు క్రిత సంధు చుండ్రు యజ్ఞమున గొల్తు రీశ్వరు విభిల జనులు యజ్ఞ మొసగును గామ్యుఫలాని నిజము.”

వా యజ్ఞము సమాప్తమైనది ఇక అర్హవిధి నను సరించి రఘుకుల దీప్తుడగు దశరథ మహారాజు తేర్చి పుత్రుడు సకల క్షత్రకుల మలాహస్కరుడు, భుజ బలోత్థాపిత భగ్నాశేక మహాబల వీరచారిత్రిగ వాపుడు, భీమయాకుధాన వధవిచారిత తపోవన భయ సంశయడు, కుక్కురిజన మనః కురుధ ప్రకాశ

హేతు భూతుడు వసురామచంద్రుడను భూవాతయగు
నీత నిచ్చుచున్నాను. అనురక్తాను రూప వరాధి
లావులు కుల్యకుణ ప్రీతిచే అపరిచ్ఛేద్యాభినందితులు
వసువారికి శేవల వ్యవహారయాత్రకే వివాహము
చేయవలయునని చెప్పబడినది

కౌవున, రామ కుల్యకుణరూపయగు నీతను
రామనకు, భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులకు గ్రమముగా
నాయుష్మకులకు మాంసవి ఊర్విశ క్రుతీర్తి తగిన
వారు వహువరులు కుల్యకుణవంతులు, కుల్య రాజ
వంశ సంబంధులు నగుదురు దీనికి మీ యందటి యను
కూదిము మన్నతో నంద యొక్కసారి స్వస్తి వాచక
ములు పలుకుడు

అందలు స్వస్తి స్వస్తి స్వస్తి. (అకాశ
మున బుద్బవర్షము)

దశ (లేచి) ఆహా! ఏమి నా యదృష్టము

“జనకర్షిండుడు దాత గాగ
గురువులో సాన్నిధ్యమందుండ నీ
జనపాలేంద్రులు సంతసించ
ఋషి శేఖః పుంజమైనట్టి యీ
జననాథాగ్రణి బాంధవంబునను
వంశంబెల్ల ధన్యంబుగా
దనరెన్ దుల్య వయోను రూపముగు
పుత్రశ్రేణి కల్యాణముల్.

వశి
దశరథ పుత్రరత్నములు దాంతులు
కాంతులు శిష్యరత్నముల్
విశద వివేకు లస్త్రబహు విద్యులు
నాకడ శేర్షి యాజ్ఞకున్
వసులయినట్టి వా రిటు వివాహ
మహోత్సవ మందుచుండి స
ద్యక్షమును గాంచగాగనట
ధన్యవైతి ముదల్గిదీరిరిన్.

విశ్వా :
“తగిన సఖుండునా దశరథ
ప్రీతిపాలుడు కుద్ధకయ్యడి
మగుణి విదేహ భూపతి
వికుద్ధ మనస్కుత గొల్చునమ్మ, న
త్యగణిత బుద్ధు లస్త్ర విదులైన
నిహారులు నాకు శిష్యు; ల

ట్లగుట వివాహ మియ్యది
ముదంబుధి దేర్చెను నన్ను మిక్కిలిన్ ”
శతా

“పరమ వికుద్ధ వంశమున
బ్రాధవమందిన రాజరాజులీ
కరణిని నుత్తమాస్త్రముము
గా జెలువారగ బాంధవంబునన్
బరమగుఖంబు నా కొదవె,
పారజవంబుల సౌఖ్యలభ్యిల్లె
యిరువురు గూడ రత్నమును
హేమము గూడినయట్లు లింపగున్ ”

(తెరగొ) “ఏమేమి! ఇంత మహోత్సవము
నాకు దలియకుండగ నే రాజులు చేయబూనిరా?”

వశి ఓహో! పరమరామభగవానులు భూ
ధంగమున భువనభయంకరముగా నిటు వచ్చు
చున్నారు

(అందలు లేచి వత్తిరమ్మలై నమస్కరిం
తురు)

రాము (లేచి) భయపడకుడు భయపడకుడు

“శస్త్రయూలంబుననొ లేక కాపముననొ
చంప వచ్చిన యీ మహాచరితు నిపుడె
కాంతి నందగ జేపెద సత్యమైన
విప్రవరునకు దగునె యీవిధపుటలుక?

(క్రోధవంతుని వలె బరమరాముడు ప్రవేశిం
చును.)

పర (ఎవరిని వాడెనట్లు నటించి)

“అలఘు బ్రహ్మవిఘాత దర్శిత బలా
హంకారులన్, వైదికో
క్షుల బాటింపని శూరభూపతులశే
శ్రుద్ధుంబైత్రుంచితిన్
బ్రహ్మగ్ని త్వర నెల్లరిన్; బరకు నె
న్నందున్ దదప్రంబుదా
వ రతిన్ కాపెడు శేటికిన్, బరమ తృ
ప్తంబయ్యె బల్కారుయన్ ”

“ధర్మవరులైన విశ్రుల దనువుచుందు
రత్వరత్వరు వారు వారెత్వరైన
నాత్మిబలము నొసంగి నిరంతరంబు
హోయచుందుడు గరుడాప్రతాప్తమతివి.”

(తనలో) ఇచట చరిగినదెల్ల నాకిచ్చును మఱి
నా కోప మనవసరము

తనీ : భగవానుడా! నమస్కారము.

పర తనీష్ఠ భగవానుడా! ప్రతి నమస్కా-
రము

విశ్వా కాశుడగు విశ్వామిత్రుడు నమస్క-
రించుచున్నాడు

పర నీ బ్రహ్మత్వము కాశ్వరముగా విరా-
జిల్లుగాక!

జన : విజేహాధిపతి జనకుడు నమస్కరించు-
చున్నాడు

పర

"గురువునైతి మహద్గురును మహాత్మా!
దాతవు మహారథుండనై తనరినావు
నీకు తెలివిన కామ్యంబు నెగడ సకల
కుభేదు లంది విలుంగుము నూర్యతేజ!

దళి పామిత్రుడగు దళిరథుడు నమస్కరించు-
చున్నాడు

పర నీ పుత్రులు నీకు కాశ్వర యశి మొసంగు-
దురుగాక!

రామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు భగవం-
తుడా! నమస్కారములు

(సగోత్రవామపురస్సరముగా నమస్క-
రించుచు)

పర శత్రులారా! దీర్ఘాయుష్కులు పుణ్య-
యశక్తులు నాదురుగాక!

ఇతరులు (పరశురాముని నమస్కరించి
యాశీర్వచనము లందుదురు)

పర (జనకునితో)

"రామబలమున శివనకు ర్భంగమయ్యె
నని నిని తపంబు విడిచి నీ నరుగుడంచి
నాడ నేగంబునన్ దెల్పు నా కదెల్లు?
కేసరివిగుంగు గిరి తెల్లగింతగనునె?"

జన (వెడరుతో) భగవానుడా! శివనకుపుమ
సజ్జ మొనరించినవాని! నీత నిచ్చెదవని నేను నా
మేర్పడిచితిని

పర , అది నాకు తెలియదు. తరువాత—

జన : అయ్యుండుడగు రామ డా ధనువు
నుద్ధతితో నెత్త నది భగ్గుచుయ్యెను.

పర : (రామునితో) ఇది విజయా!

రామ భగవానుడా! నా కాల్యచాపల్యము
క్షమింపుడు

పర ఏ కాల్యచాపల్యము?

రామ ఇశి.

"చిరమున నుండియు మిథిలా

నరపాలుని యింటనుండిన ధనస్పది నే

గరమున బట్టిన యంతన

తెరిసగ నై పడిన యట్టి చిత్రము జేవా!"

పర ఇదిగో—ఈనా ధనస్సును గైకొనుము
(ఇచ్చును)

రామ భగవానుని యాజ్ఞ (గ్రహించును)

పర మార్చుండును నీ నైష్ఠవమును యాభయును
గాంచగంటి

(తనలో) ఆహా! నా కోరిక సిద్ధించినది

"ఖలులైపాపులునై యధర్మగుతులై

గర్వాంశులై మన్నరా

జాల నొక్కుమ్ముడి దైతకాసనమునన్

కుద్ధాత్మతన్ జంపితిన్

దొలతన్ విమృట సత్తపాత్రకుడనై

సుతుండునై మంటిగా

విలలో గాని మనోవిచారమునకున్

బాధించు నొక్కప్పుడున్ "

"అంశధూకుడు దైత్యారియైన రాకు

చంద్రుడొ గద! ధర్మప్రచండు దితడు

నేనొనర్చక విడిచిన విభిలదైత్య

మర్దనం బొనరించి మ్రేనుంబుగాంచు "

(ప్రకాశముగా) వత్సా! కాశరథి! నీవు
దైకుంతవాడియగు జేవుడవు తపోవనముల నీవు రాక్ష-
సుల వధించిన వృత్తాంతము విన్నవృత్తే పురుషోత్తము
దీరామయాభమున జన్మించెనని గ్రహించితిని.
అందుచే సప్రణామముగా నా ధనువు నీకర్పించితిని

"పాపుల బరిహర్యుటకే

చేపట్టుడు నీవు దీర్ఘ సిద్ధము ధర్మతో

ప్రహించి కరణు చొచ్చివ

నేవగిదిని వారి గాంచి యొనరును కామా!"

రాము దేవా! అట్లే చేయునును

పర భర్తమార్గమున నేనే యే లోకముల జయించితివో యనియన్నియు నీకు కంఠ పరంపరగా వచ్చునట్టిచ్చి నేనీ నేను దత్త్యజ్ఞుడనై తవరార నేను చున్నాను.

వసి భగవానుడా! పుణ్యార్థిత్వములైన లోకముల నీ వేల విడిచెదా?

పర :

"కాలకళమున బుద్ధ్యంబు త్తయముగాఁ
పారహీనంబులై పెట్టి సంపదలును,
వానిపైనుండ దాన తియైన వాస్త
కాన నేను ద్యజింతు లోకమృత్యులెల్ల "

"అరు జిదానందమయమైన యెట్టి బ్రహ్మ
మరయ కాక్యత, మది పరావరము దాని
యందు నిర్విస్థితియై మహానంద మొసగు
నంద నేను బ్రహ్మానంద మందుచుందు "

విదూ (తనలో) ఈ ముసలి యెలుగుబంటి
త్వరగా బోయిన మంచిది

పర నే నేగి వచ్చెదను (శిష్యునిగా నిష్క్రమించును)

జన ఆహా! వామదర్శ్యుడమిత బలకారికదా!
తొలిదీంత పరమకాంతుడే! ఇక త్కత్రియులు గుళిం
తురుగాక!

రాము పరమరాముడా జేకించిన ప్రకార మిక
నేను బాపవాళిన ముడేక్షింపరాదు పాపులెల్లరిక
బూయి మాన నిద్రామృదితులు, కంపమాన మనస్కులు
నాదురు. (నిష్క్రమించును)

దళ పరమరాము భగవానులు సర్వతేజో నిరా
కరిష్టులై బ్రహ్మత్వమందినారు

విదూ (తనలో) ఈ వృద్ధ ఋక్షము పెరి
పోయినపిమ్మట వీరంద తాతనివి స్తుతించుచున్నారు
తొందగా స్తుతించుటకు భయమే

విశ్వా జ్ఞానాను ఆతని పరాక్రమమున బహు
త్కత్రియులు మరణించినారు ఆతని బ్రహ్మ తేజో
మహోత్సవమున నిక నెత్వరికి వాసద రాదు మఱియు
వసిష్ఠ భగవానుల బ్రహ్మత్వము మాదృశులకు నైతము
కందరానిది దానిని దిరిస్కరింప నే బలసముదా
యము చాలదు.

వసి అది యెప్పుడో మాటయో

విశ్వా, (నైక కాచి) విశ్వాభినందన మంది

సవత్సరులై దళరథకులప్రదీపులు కుమారుల మభ్య
మున గూర్చుండి యున్నారు

వసి ఏల!

విశ్వా అదిగో అందలు నైక కాకుడ
అందలు (నైక కాతురు)

విశ్వా :

"నలవయ్య గిష్టపున్ శివుడు
వారద తుంబురు లింద్రుడననుమా

హలలయ కల్పకృత్తుకు
మావలి బెల్లంగ మంగళార్థమై

పలలితరీతి జమ్ముచును
సర్వకుపద్యులు జూచుచుండి ని

స్తల బహు వాద్యభూషణము
తో నిటనయ్యెడు పెండ్లియెచ్చటల్ "

దళరథ జనకులు (మాచి) నిజమా నిజము

[అంత నలుపురు వసువులు నలుపురు వరు
ప్రక్కవిరిచి సపరివారముగా బ్రవేశింతురు దివ్య
వాద్య భూషణములతో వాక సమునుండి పుష్పకృష్టి
కురియును]

అందలు స్వస్తి స్వస్తి స్వస్తి

విశ్వా ఓహో! దళరథా! నీకింక నేమి ప్రియము
కావలయునో కోరుకొనిము

దళ

"పుక్తులులేని దుఃఖ మది
పోయిన దెప్పడో మైగిరిక స

కుత్తికలై నాకు బరి
పూర్ణ గుళింబు లొసంగ గా నున్నవో,

త్కత్రియసంతతిన్ బరమ
కార్య నిధానము లన్న శీర్తితో

బుక్తులు నొప్పిరింక దల
పోయగ గోరిక లన్య ముందునే?"

విశ్వా ఐన నిట్లుగాక! రాజసింహుడవగు
వీవు పారింప

"వర్ణాశ్రమ గర్భంబులు
పూర్ణంబుగ వలయ ప్రజలు పాదవ బహుసం
పూర్ణ గుళింబులు మఱి నిఖి
లార్థక మభ్యస్త భూమి యలరుక కాంతిన్ "

వసి తథాస్తు

[అందలు నిష్క్రమింతురు, తెరపడును]

(సంపూర్ణము)

సాత్విక భావములు

శ్రీ శీతకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

స్వభము, చెడుటపోయటం, గగుర్పాటు, గద్గడిక భావము, వణకుట, వివర్తత్యము నందుట, కంట తడిచెట్టుట, ప్రలయము ననువానిని సాత్విక భావములనుచున్నారని సాత్విక భావములకు, అనుభావములకు సామ్యము చాల కలదు ఇది స్థాయి భావములకంటె విలక్షణములు వీటిని సంచారి భావములుగా కూడ గ్రహించరాదు

ఆధ్యంతరములుగా ననుభవించ బడునది సంచారిభావములని, బాహ్యముగా ప్రతీయమానములగునది స్వేదరోమాంచాది సాత్వికభావములని శృంగార ప్రకాశకారుడనివాడు బాహ్యముగా, అనగా కారీరకముగా, ననుభవించువానిని అనుభావములు, (Sensualities) అని యందురు. ఇది అంతర్గతమును భావము ననుసరించి యుండునది

రహస్యరూపములగు నాలాపములతో, నానాలంకార సంయుక్తములగు పద, వాక్య, స్లోకములతో వాచిక రసము కల్గునని, కర్మ, రూప, వయో, జాతి, జీవ, కాలానుకూలము మూల్య భూషణ వస్త్రాదికముచే నేపథ్యరసము వచ్చునని, రూప, యావన, లావణ్య, స్థైర్య, ధైర్యాది గుణములతో స్వాభావిక రసమురాగలదని మాతృకుపుడని వాడు ఇందరి వాచిక రసమును వాచిక శృంగారముగాను, నేపథ్యరసము వాంగిక శృంగారముగాను కారదా తనయుడు చిత్రించివాడు ఇచట రస శబ్ద మనుభావములకు వరింపబడినది కాజ్ఞే పద్య క్రియాత్మకముగా శృంగారము, అంగ నేపద్య వాక్యోత్పత్తికముగా హాస్య రొద్రములు, త్రివిధములుగా గలవని భరతుడే చెప్పచున్నాడు కాని ఈ వాదములో అనుభావమును సంచారిభావముగా గ్రహించి, ఆ పై స్థాయిభావముగా తీసికొనుట గలదు ఇట్లునుభావమును సంచారిగా స్వీకరించుట ప్రామాదికమని నమక వివరించితిమి

అనుభావమునగా నేమి ? బాహ్యజగత్తులోని విషయముతో మనకు సంబంధము కలుగగా వాటిని గురించి కొంతవరకు తెలిసికొనగలుగుచున్నాము ఈ యనుభూతిలో విషయములేదు. మనలో కలుగు మార్పులు లేదు. మాది గుచ్చుకొనగానే మనకు కలుగు అనుభావములో భావకలదు. మాది యను విష

యముతో మనకు కలుగు సంబంధముద్వారా వచ్చు అనుభావమును సాక్షాత్తుగా, అవరోకముగా, కాదయని తెలిసికొనుచున్నాము

శరీరమున జీర్ణకోశము మొదలగు వానిలో కలుగు మార్పులు, పరివరములలో వచ్చు పరివలనములు, మన ఇంద్రియములను సందరింప జేయుచున్నవి ఈ పరివలనములద్వారా నెదకులో మార్పులు రాగలవు ఈ మార్పు లనుభావములలో ముఖ్యముగా కన్పించును ఒక విషయమును మనకు చాచినపుడు మనలో కొన్ని పరిణామములు బయలుదేరును సాక్షాదపరోక్ష ప్రతీతిలో సంతరినములగు శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములకీ పరిణామములు సంబంధించియుండును ఇచట విషయము, మన అనుభావము అను రెండువిలక్షణ వస్తువులుకలవు ఈయనుభావమును వ్యక్తి భేదముచే భిన్నములగుచున్నవి నీవ్యక్తి అనుభవము ఆ వ్యక్తిచే కొని అనుభావములు విషయ ప్రత్యక్షమున కలుగున తగుటచే మానసిక వృత్తులు కాళాలపు అనగా అనుభావముల న్యార్థిబోషకము లైనను వస్తులింగములగుచున్నవి జ్ఞానముచే నుపశీత్యములగు అనుభావము లర్థవంతములుగా ప్రతీయ మానమగుచున్నవి అదిశాంతిత్వము, అజ్యముఖ ప్రేక్షికత్వముగల అనుభావములు మనకు తోను, కాహ్య విషయములతోను సంబంధము కలిగి యుండక తప్పదు అనగా వసమగ్రములు, పరతింత్రములును అనుభావముల ప్రధానము లగుటచే స్థాయి భావములు కాళాలపు, చిత్తవృత్తివిశేషములు గాక పోవుటచే నిది సంచారిభావములునాది కాళాలపు మన వృత్తులుదీప్తములై ప్రవృత్తిపరములైనపుడు శరీరమున కన్పించు పరిణామములను అనుభావములందురు అనుభావకుల్యములైనవి సాత్వికభావములు వీటిని స్థాయిభావములుగా గాని, సంచారి భావములుగా గాని స్వీకరింపరాదు

ఇంద్రియార్థ సంయోగతశమున స్థాయి భావము సంచారి భావముతో నన్వితమై ప్రవృత్త మగుచున్నది. సంచారిభావము నుద్దీపింప జేయుగల శక్తి కాహ్య వస్తువున గలదు. ఇట్టి ఉద్దీపనము మానసికముగా జరుగుచున్నను, కారీరకముగా నభివ్యక్త

మనమున్నది శేవలయ శరీరముగాని, శేవలయ మన ముగాని బాహ్య వస్తువును గ్రహించుట లేదు మనో దేహముతో గూడిన వ్యక్తియే బాహ్యవస్తువు నవగ తయచేసికొనగలుగుచున్నాడు

చేతనమగు వ్యక్తియొక్క అనుభూతులు ప్రయోజనసహితములు ప్రవృత్తి భేదముచే ప్రయోజన భేదము వచ్చును మనముచేయు ప్రయత్నముయొక్క తీవ్రత్వాదికము వాధారము చేసికొని ఈ భేదము వచ్చుచున్నది మనము కొంచె మేమరి యున్నచో మన ప్రయత్నమున నీ యేమరిపాటు కన్పించగలను సంచారిభావ మతితీవ్రరూపమున ముద్దిపితమైన ముద్దిష్టార్థమును గూర్చిన ప్రయత్నము గూడ తీవ్రత నందగలదు ఈ తీవ్రత యున్నపుడు అవ్యకార్యాపేక్షగాని, విశ్రాంతిగాని మదిరవు ఇట్టి తీవ్ర ప్రధానముగా మానవీకమై, కారీరకముగా నభివ్యక్తమగును సంచారిభావము ముద్దిపించిన సన్నివేశము కొనసాగునంతవరకు తీవ్రత తగ్గదు అనగా సంచారిభావానుభూతి మనో దేహ సంవర్తితమైన ప్రవృత్తి ఈ సంచారి భావములో కన్పించు కారీరక ములగు మాద్యులద్యారా ప్రవృత్తమగు స్థాయి భావ మనకనుగుణముగా శరీరమును దిద్దిగలుగుచున్నాము

కారీరకములగు మాద్యులు రెండు విధములుగా వచ్చుచున్నవి శరీరమందలి గ్రంథుల సంబలవముల ద్వారా శరీర సంచలనములు సంభవించుట యొక విధము నీటిని సాత్త్వికభావము లందురు ఇది సంచారిభావములవలన బడులుదేరు బాహ్యము భావములు భయముద్దిప్తమై పారిపోవుటకు యత్నము జరుగునపుడు నరములద్యారా గ్రంథులు కదలబారు చున్నవి ఈగ్రంథులనుండి యొకానొక ద్రవమురక్త వాళములోనికి స్రవించును. రక్తవాళముల నీడ్రవము ప్రకాశింపజేయుగా కాలేయమున చక్కెరవంటి పదార్థ ముద్బవించును రక్తమీ పదార్థమును కండర ములకు తీసికొనిపోగా కండరములు శక్తి కంతములై పరుగెత్తి పోవుటకు తోడ్పడుచున్నవి భయక్రోధము లుద్దిప్తములై నపుడు కారీరక పరిణామము లతి త్వరగా, అతి తీవ్రముగా నీరీతిగా జరుగగలవు ఈ విధమగు కారీరక పరిణామములలో ముఖ్యమైనవి ఎనిమిది గలవు ప్రథమము కదిలి యుండదు భయము, వ్యాధి, అమితవందము మొదలగువానిద్యారా విడి వచ్చును. క్రోధ, భయ, హర్ష, లజ్జ, దుఃఖ, క్రమ, రోగ, తాప, ఘాత, వ్యాయామాదులద్యారా యెదుట పోయిన శరీర, భయ, హర్ష, స్పర్శ, క్రోధ, రోగ ములవలన గగుర్పాటు కలుగు భయ, హర్ష, క్రోధ, జరా, రోగ, మదములవలన స్వరభేదము బయలుదేరును. శరీర, భయ, హర్ష, రోగ, జరా, స్పర్శముల

వలన వణకుట కలుగు శరీర, క్రోధ, భయ, క్రమ, రోగ, క్షమ, తాపములద్యారా చైవర్యము రాగలదు ఆనంద, అమర్ష, ధూమ, అంజన, జ్వంభణ భయ, శోక, అని మేను ప్రేక్షణ, శరీర, రోగములనుండి కన్నీరుకారును క్రమ, మూర్ఛ, మద, నిద్ర, అభిఘాత, మోహములు ప్రలయమును తెచ్చుచున్నవి మనోగతభావము లుద్దిప్తములైనపుడి మాద్యులు శరీరమున కన్పించగలవు

సత్త్వికమునగా సతీవమగు దేహము ఈ దేహము నకు సంబంధించినది సాత్త్విక భావములు సాత్త్విక కాద్యమ భావములు సంచారిభావ జన్యములుగా కన్పించుచున్నను, జేమ్స్ (James), లాంగ్ (Longe) అను మనస్తత్త్వ శాస్త్రజ్ఞులొక విపరీత వాదమును లేవదీసివారు కారీరకమును మాద్యులవలన, అనగా అసభావమువలన, జన్మించునది సంచారి భావమని వీరి వాదము మన మేప్పుటచే శోకమును సంచారి భావము, కొట్టుటచే క్రోధమును భావము, వణకుటచే భయమును భావము వచ్చుచున్నవనుట లోక ప్రతీతికి విరుద్ధముగా పలుకుటయే కాని కారీరకములగు అనుభావములు లేనిచో సంచారి భావము లర్థరహితములు కాగలవను ఈ వాద సారాంశము పరమప్రామాణికమే

ఒకానొక వేదనను (Feeling) తెల్పునది సంచారి భావము వేదన బాహ్యవిషయము వాధారముగా చేసికొని వచ్చునది ఈ బాహ్యవస్తువు కన్పించగానే సంచారి భావ ముద్దిపితమగుచున్నది. స్థాయి భావమును ప్రవృత్తి పరముగా చేయు సంచారి భావమునకు, స్థాయి భావమునకు గల భేదమును జేమ్స్ గమనించలేదు. ప్రతి సంచారిభావము లోను వివిధాంశములు గలవనియు, ప్రతి అంశము క్షాంతిమగు దేహముద్యారా ప్రవృత్తిమగుచున్న దనియు, కాగా సంచారి భావము శేవలయ కారీరక మేననియు జేమ్స్ వాదము. అనగా సంచారిభావము (Emotion) నకు అను భావ (Sensation) నును నర్థమును చెప్పవలసి యుండును. విషయ దర్శనతత్వ శాస్త్రము మాద్యులు ప్రవృత్తిపరమును మనస్సుచేతి యంత్రితములై గ్రహించబడునని సంచారి భావమును భావరహితమైనచో అర్థరహితమే యగును కాని అనుభావములకంటె విలక్షణమైన సంచారి భావము లేదనుట పొరపాటు శరీరము మొద్దుబారినచో సంచారి భావము ననుభవించుకాలని మాట వాస్తవమే. కాని అనుభావములు, సంచారి భావములు అవికా భావ సంబంధము కలవని గుర్తించవలెను.

అనుపహితమును మనస్సును శత్రువుమందురు. ఇట్టి మనస్సునుండి భావములు జన్మించుటచే భావము లన్నియు సాత్వికములే యగునని శృంగార ప్రకాశ కారునినాడు కొని సమస్త భావములు సత్త్వికముల కములగుటచే సాత్వికము లైనను, ప్రంభస్వీహదులు కేవలము సత్త్వికముమండి జన్మించుటచే ఏటిశ సాత్విక భావములనవలెనని వింగభూపాలుడ నిర్ణ యించినాడు మనః ప్రభావమైనది సత్త్వికము సమా హితము మనస్సునుండి వచ్చునది సత్త్వికము మనస్సు సమాధిలో నున్నపుడు సత్త్వి విచ్ఛత్తి జరుగును ఈ సత్త్వికము నోమంచాది రూపమున వ్యక్తమగుదు

న్నది. ఒక వ్యక్తియిండి వ్యక్తికరణయిట్లు జరుగుచు న్నదో నాని నితరులకురించగలగేగాని, తదభిన్న ముగా జూపలేదు అనగా సాత్విక భావములు మాన వీక వృత్తులవలన నుత్పన్నములగు అనుభావము లగుట చేత వ్యక్తి భేదముతో భిన్నములుగా భావించగలవు సాత్విక భావానుగతమగు సంచారి భావము గుఖ దుఃఖాది హేతుక మగుచు స్థాయి భావమును ప్రవృత్తి పరము చేయుచున్నది సంచారిభావ సుద్ధీపితము కాగా తదభివ్యక్తికి తోడ్పడు శారీరక పరిణామములే సాత్విక భావములని తాత్పర్యము

‘నం జ వే భ’

చిత్రకారుడు: శ్రీ పేరి గుబ్బారావు, అమలాపురం

ఆంధ్ర సంస్కృతి

శ్రీ నోరి నరసింహశాస్త్రి

ఆంధ్రరాష్ట్ర ముత్యమిది నరసింహశాస్త్రి అనుకుంటున్నాడు. అందుకే ఆంధ్ర సంస్కృతి అను పేరు వినబడుచున్నది. ఆంధ్రం లకు ప్రత్యేకముగా నొక సంస్కృతి కలదా? ఉన్నదా? లేదా? ఏమి? దాని స్వరూప మెట్టిది? — వివక్షపాతముగా విచారించ యిత్తింతము.

ఒక ప్రత్యేక సంస్కృతి యన్నప్పుడది వారి శిల్పమునను చిత్రకళలోను వాఙ్మయమునను సంగీత మున, గృహవాస్తువు గ్రామనిర్మాణము పుర నిర్మాణము వాకా నిర్మాణము, మతము, రీతివిచారము, వేషము, ఆచారములు, సాంఘిక వ్యవహారము, ప్రకృతి సిద్ధ సంస్థానము, చరిత్ర—ఇత్యాది సమస్త విషయము లందును ప్రతిబింబించును. అట్టి ప్రత్యేకత ఏమైనను ఆంధ్రులకున్నదా?

ఆంధ్ర శిల్పము ఆంధ్రుల చిత్రకళ మని పలు మారులు పత్రికలలో చదువుచుండుము, ఉపన్యాస వేదికలనుండి వినుచుండుము. ఆంధ్ర శిల్పమును బట్టి అమరావతి నాగార్జునకొండ ఉదయారంతురు చిత్రకళ యనగానే అజంతా యందుము పుర నిర్మాణ మన్నంతి నే హంపి విద్యావగరము పేరెత్తుదుము ఇందులో నేని నిజముగా ఆంధ్రుల కాదా చులు? వారి ప్రత్యేకత ఏమి?

మన మెంతి కొదన బ్రతుక్కించినను, అజంతా గుహలు తెలుగు దేశము మధ్యములో లేవు అని మహా రాష్ట్రము కన్నడము తెలుగు మిక్కిలైన భాగములో మన్నవి అందును తెలుగుక్కడ చాల తక్కువ. అజంతా గుహలు తొలుతులలోనను అక్కడి గండా రములు మలచుటలోనను అందరి చిత్రములు వ్రాయుట లోనను ఆంధ్రదేశములోని పని వారు గూడ తప్పక పాల్గొనియు యుండుదు. కాని అజంతా ప్రత్యేక భూస్వామ్యవ్యవస్థలు బుద్ధిమంతు లంగీకరించుటకాదు.

అదే విధముగా విద్యావగరము! విద్యావగర సామ్రాజ్యమును తరుచుగా కర్ణాటక రాజ్యమునువారు శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు మృతి చెందిన పిమ్మట కలిగిన యంతరికలహములను పురస్కరించుకొని గజపతి విద్యావగర రాజ్యములోని. దండెత్తిరాగా, అర్ధ సాని పెద్దన కోపించి ఒక సీసపద్యము వ్రాసి గజ పతికి పంపినట్లు చెప్పెదరు అందులో 'కన్నడం చెట్టు చొచ్చెడు గజపతింద్ర!' అని ఉన్నది శృంగేరి విరూపాక్ష పీఠాధిపతుల చిరుద గద్యములలో గూడ వారికి 'కర్ణాటక సింహాసనాధీశ్వరు లను' నామము కలదు అంతమాత్రమున విద్యావగరము కేవలముగా కర్ణాటక దళ జెల్లదు మెట్టమొదట నెట్లున్నది దాని యంతరికలలో తెలుగు వాయకులు మంత్రులు కవులు ఆ సామ్రాజ్యములో ఎక్కువ పలుకుబడి సంపాదించు కొనిరి ఏది ఎట్లున్నది మొత్తము మీద కన్నడులు ఆంధ్రులు తమకులు కొంచెముగా కేరళులు కూడ యథాశక్తిగా దాని స్థాపనకును అభివృద్ధికిని తుదకు విచ్చిత్తికిని గూడ తోడ్పడిన మహారాజ్యముది! అందుచే హంపిలో ఆంధ్రుల ప్రత్యేక సంస్కృతి కొర కన్వేషించుట వృధాకృతము.

ఇక మిగిలినవి అమరావతి, నాగార్జునకొండ— కాకున్న ధర్మిర్రోలు, ఘంటసాల, గుడివాడ, జగ్గయ్యపేట ఇత్యాదులును చేర్చవచ్చును. ఇవి యన్నియు విస్ఫుండహముగా ఆంధ్ర భూమి మధ్య భాగమున వలతరించినవే మరియైనదో వాని శిల్ప ములో నొక ప్రత్యేకత యున్నదా? వానిని గూర్చి విచారణచేయు సందర్భములో నవి యన్నియును చైత్యము లన్నమాట మరువక జ్ఞప్తియం దుంచుకొన వలెను మూలముమూట సరియైనది కాదు అది సింహా శమునుండి ఎరువు తెచ్చుకొన్న క్రొత్త పదము. చైత్యమునగా చితి సంబంధమైనది గౌరము బుద్ధుని యొక్కయో అర్హతులయొక్కయో దేహములను

దహనముచేసి శేషించిన బూడిదయీ ధాతు ఖండమూ—
దంతమూ కల్మషమూ—భద్రవరచి యా పాపమును
పూజించి ప్రదక్షిణము చేయు నిమిత్తము ప్రధాన
ముగా నవి యవతరించినవి. ఆ ప్రదేశములను చైత్య
నిర్మాణమునకు పూర్వమూ పరమందుననో భరతదేశ
మున వావా భాగములనుండియే గాక విదేశములనుండి
మూడ భక్తులను శిల్పులను ఆకర్షించి యుండినవి
మహాకృప దేహ శేషములపై ఆద్యుతమైన కట్టడములు
కట్టి పూజా ప్రదక్షిణము నొనరించుట ఆంధ్రుల
ప్రత్యేక సంస్కృతి లక్షణ మందుమా? అక్షయశో
నట్టి సంస్కారము మనలో బహుళతాబ్జములుగా
లోపించి పోయినది అటు కామన్నను అమరావతి
వాగాద్దనకొండ ఇత్యాదుల చైత్య నిర్మాణమునకును
విగ్రహ లక్షణములకును ఇతరాంధ్ర శిల్పములకును
సాజాత్యమైన మన్ననదా? ఉన్నచో నేమి? ఉన్న
సొచ్చి చైత్య నిర్మాణమునకు దీనిని భేదమేమి? ఉన్న
స్వల్పభేదములును ఆంధ్రుల ప్రత్యేకతను ప్రదర్శిం
చునా? అట్టిది నిరూపించిన వారిప్పటికి లేదు ఏది
యొట్టున్నను తెలుగు దేశములో ఈ చైత్య నిర్మాణ
మాగిపోయి ఎన్నో శతాబ్దములైనవి దాని కాళి
లిప్యతేవియు గనబడవు అంగుచే వానిలో నాంధ్ర
త్వమున్నదని సాంగిపోవుట నిష్ప్రయోజనము

ఇక నేటి కాలపు చిత్రకారులున్నాడు
వారిలో కొందరు శ్రీ ప్రమాద కుమార ఛటర్జీ
శిష్యులు పెక్కురు శ్రీ దేవీ ప్రసాదరాయ శిష్యులు
కొలదిమంది కాంతి నికేతనము వెల్లి యభ్యసించిన
వాధున్నారు అంతకంటెను కొద్దిమంది బొంబాయిలో
మూల ఆఫ్ ఆర్ట్సులో అంగ్లేయ చిత్ర
కారుని యుద్ధ నేర్పినవారు చివరి తరగతిలో కథా
మాత్ర శేషుడైన దామెర్ల రామరావు ముఖ్యుడు
అందరును బుద్ధిమంతులే చక్కని చిత్రములు
వ్రాయుచున్నవారే! కాని దీనిలో ప్రత్యేకాంధ్రత్వ
మున్నదా? ఆంధ్రకైలి యనదగినది దీని విర్భించి
నారా? వారు మాత్రమన్న యాంధ్రత్వము పూర్వము
నుండి అనుస్మృతముగా వచ్చుచున్నదా? తద్విదు
లైనవారు అట్టిదున్నచో దానిని స్థూలముగానైన
నిరూపింపగలరా?

ఇక సంగీతమున్నది త్యాగరాయల వారి చేతు
చెప్పకొని మనము మరిసిపోవుచుండుము. కాని

వారిలో సహ మన సంగీతవిజ్ఞాంకులకు అభిమాన
మైనది 'కర్ణాటక సంగీతము'కదా! త్యాగరాయలు
స్వచ్ఛముగా తమిళదేశ మధ్యమున పుట్టి పెరిగినవాడు
అయిన సంప్రదాయమును పోషించుచున్నవారిలో
తమిళులే అగ్రగణ్యులు; కర్ణాటకులను ఆంధ్రులను
వారి తర్వాతనే గణింపదగినవారు. త్యాగరాయ
లున్న ప్రాంతములో ఆ కాలమున తెలుగు రాజ
భౌషగా నున్నందుననో మరి యే కారణముననో
అయిన తెలుగులో కృతులు చెప్పట తటస్థించినది.
ఇక తరంగ కాలమే పమమనది మహారాష్ట్రులు ఆధిం
గములను మన వారసుకరించుటచే వాడుకలోనికి తచ్చి
నట్లు తోచును మరి మిగిలినది తాళ్లపాకవారి పద
ములు ఆధ్యాత్మ సంకీర్తనములు శ్రేష్ఠతయ్యి పదములు
ఇట్టివి దీనిలో నైన విలక్షణమైన ఆంధ్ర సంగీత
మున్నదనగలమా? సంగీతకాస్త్రవిమర్శకు లింకను
అట్టిది విశదపరుపవలసి యున్నది

మరి పురనిర్మాణము గ్రామ నిర్మాణము,
గృహ నిర్మాణము—దీనిలో నాంధ్రుల ప్రత్యేకత
యన్నదా? పూరిళ్లు దక్షిణదేశమంతటను ఒక శైలియ
వాస్తుకాస్త్రమునుసరించి కట్టబడచుండిన మంతవా
ఇట్లు అంతట నొకటే పద్ధతి నేటి కాలములో
పాశ్చాత్యులు కరణముతో వెలయుచున్న మందిర
ములు పదేళ్లకొకసారి మారిపోవుచున్న క్రొత్తక్రొత్త
తీరులతో నవతరించుచున్నవి ఇందులో నే
సంస్కృతి కనిపించుటలేదు గ్రామ నిర్మాణము
పుర నిర్మాణమందును సంతే! ఆంధ్రుల ప్రత్యేకత
ఏమియు వానిలో కనబడదు

ఆంధ్రనాకలు ఒకానొకప్పుడు కూర్చు సము
ద్రముననే కాక పశ్చిమ సముద్రమునను దక్షిణ సము
ద్రమునను పసిఫికు అట్లాంటికు మహాసముద్రము
లందును విరంతర సంచారములు చేసేయుండెను
నేను చూడగా కూర్చు సముద్రతీరమందంతటను
నాకలలోను వాదికులలోను సాజాత్యమున్నది కళిం
గులకును తెలుగువారికిని తమిళులకును భేదముగపడిదు
ఇప్పటికిని ఐర్యాలో తెలుగు వారిని గూడ క్లింగు
లనియే వ్యవహరింతురు. ఆంధ్రనాకలలోను వాదికుల
లోనను విశిష్టతయున్నచో విదేశీయలైన నది గమ
నించియుండరా? పూర్వము మూటపల్లినుండి ఆంధ్ర
నాకలు ప్రపంచ సంచారముచేసి 'సప్తద్వీప సభ్యులు

సంహారము దశకిచ్చు నెచ్చెరి నమద్రుం ప్రతి
గావించిన దినములలో నేమైన ఆ వానలకు విశిష్టత
యందే నేనా! అదియును మనమింకను త్రవ్వ బయలు
పెట్టకపోయి యున్నది.

అంధ్రులకు ప్రత్యేకమత మొకటిలేదు ప్రత్యేక
ముగా వాంఛాచారములును లేవు ఒక్కొక్క
కులమునకు ప్రత్యేకమైన యాచారము లున్నవి,
తస్తాదిధారణ విధానము లున్నవి కాని కట్టులోగాని
బట్టులోగాని బొట్టులోగాని ఇది యాంధ్రమైనదని
నేరుగా నేమియు లేదు

తత్త్వవిచారణలోగూడ అంధ్రులకు ప్రత్యేకత
లేదు భరత ఖండములో వ్యాపించిన సమస్త తత్త్వ
విచారణలకును అంధ్ర విజ్ఞానవేత్తలును యథా
శక్తిగా సహాయపడినారు

ఎంతదూర మట్లు విచారించుకొనిపోయినను
సర్వతోముఖమైన అంధ్ర సంస్కృతి ప్రత్యేకముగా
నొకటి ఉన్నట్లుగనవచ్చు అంధ్రులకు ప్రత్యేకముగా
నున్నది భాష యొక్కటే! అందులో నెన్ని యాం
తర భేదములున్నవి ఇది యాంధ్రభాష యని చెప్ప
దగినది విద్వత్తులుగా నొకటున్నది అందుచే
వాంధ్రుల ప్రత్యేక సంస్కృతి యేమైన నున్నచో
అది ఈభాష పరిశ్రమయందే ఉండవలెను ఏమిటది?

అంధ్ర వాఙ్మయ కర్తలలో పూజ్యులగువారు
మొదటినుండి ఇప్పటివరకు ఆసేకు హిమాచలభూమిని
ఏకముగా సంధానము చేయుచున్న సంస్కృతిభాష
ప్రభావము కలవారు సంస్కృత భాషాపాండి
త్యము లేని యాంధ్రకవి ఈ విషయమువంటివాడే
కన్నయనుండి శ్రీ విశ్వనాథ వరకు వంటే! సంస్కృత
భాష నుండియే అంధ్రము పుట్టినదినువారి వాదము
సత్యము కాకపోయిన నేమి? అంధ్రకవుల చేతులలో
అంధ్రభాష సంస్కృతభాషా సంప్రదాయములలో
నడచింది. అంధ్రకవులలో శేషలాశేషదులు లేరు
శివమెత్తి మైమరచి ప్రలాపించు తామసులకు వారిలో
పూజ్యస్థానము లేదు వారందరు నొక పరిపూర్ణత
కలవారు, అత్యనిగ్రహము కలవారు వారు
వాఙ్మయోపాసకులు, అక్షరరమ్య తా నే దు లు.
అవంతమైన వికాలవిశ్వమును అందున్న ఉపాతీతకును
తైలక్షణ్యము లక్షించుచునే తమ యాత్మలోనికి,

జూర్యమువలె తమ యింద్రియములను సంశోచము చేసి
కొనగల యోగీశ్వరులు. వారి యభిప్రాయమునకు పాత్ర
మైనది భరతఖండమే. అయినను అది భరతవర్షములో
నొక భాగమనియు, అది మరల జంబూద్వీపములో
నొక భాగమనియు నిత్యము ముప్పుటల స్మరించు
వాచారము కలవారు. వా శే కాలములో నున్నవారై
నను కాల మనంత మని దాని ప్రభావ మెరిగినవారు
ఒక కాలములో ఒక దేశములో ఒక ఉపాధి చేకొని
ఈవాడు జన్మించియున్నాడు, కాలాంతరమున
దేశాంతరమున ఉపాధ్యంతరము చేకొని జన్మించి
యుంటిమనియు, ముందు జన్మింపగలమనియు
వారెరుగుదురు శ్రేయోమార్గము వారి కరుక అభ్యు
దయము వారి కభిమానము తెలుగు కవులు ప్రత్యేక
ముగా నుపాసించినది శ్రీకారము శ్రీకారము
అంధ్రకవుల సంస్కృతి చిహ్నము పూర్వకాంధ్ర
నాకలు ద్వీపాంతరములకు శ్రీకారము చిత్రింప
బడిన గ్వళములు ప్రంభములపై నాట్యము చేయు
చుండి సప్తసముద్రములలో ప్రయాణములు చేయు
చుండెడివని చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు అంధ్ర
కవులు ఆద్యులైన ఋషుల సంతతిలోని వారు
ప్రత్యేకముగా వాంధ్ర సంస్కృతి యేమైననున్నచో
నది యాంధ్ర కవులు వాఙ్మయరంగములో ప్రదర్శిం
చిన అర్థదృష్టియే!

అంధ్ర సంస్కృతి ఇతర రంగములలో లేక
పోవుటకు ముఖ్య కారణములు రెండు. ఒకటిప్రకృతి
సిద్ధముగు సంస్థానము. రెండవది చరిత్ర

అంధ్రదేశము ప్రకృతి సిద్ధముగు స్వయాపము
గమనించినచో వైవిధ్య మెక్కువ కనిపించును
కొంత పర్వతముయైన భూమి, మరికొంత తీర
భూమి, కొంత మైదానము, కొంత తృణ జల సంపూ
ర్ణము, కొంత నిర్జలము ఇంతే కాదు. దీనికి
స్వభావ సిద్ధమైన ఎల్లలు లేవు తూర్పున మాత్రము
సముద్రమున్నది. ఉత్తరమునగాని దక్షిణమునగాని
వర్షియమునగాని దానికి నైజమును భాద్యలు లేవు.
సరిహద్దులు నిర్ణయించుట యిందుచేతనే మనకు కష్ట
తర మగుచున్నది అంధ్ర వాఙ్మయ సంస్కృతి దాని
వీక్షణపటత్వమువల్లనే దక్షిణమున కావేరీ తీరమును
గూడ దాటి విజృంభించినది. తంజావూరును కాక
మధురవాడ దాని నిర్మాణయంత్రకాల యైనది.

పశ్చిమమున కల్యాణకటకను కాక పూర్వానంద
యీలు కూడ దాని క్రీడాస్థానములైనవి ఆంధ్ర వార
పత్రికయు సంకల్పరాది సంచికలును ప్రభువుములో
దొంబయినందున జలువనీ యాంధ్రదేశము మారు
మూలలకు ప్రసరించిన వని మనము నిరంతరము
స్మృతిలో నుంచుకొనవలెను ఈ త్తరమున నది మహా
నదిగే సమీపించి నాగపురము కటకము కూడ నది
ప్రవేశించినది ఇప్పటికిని ఒడ్రో కవులు తెలుగు కవి
త్వము కూడ చెప్పగలుగుతారు ప్రతిభకు నికషముగా
భావించురు ఆ పైకి మగధములోనిగి గూడ మగధ
మగధనది చారలు చావినది ప్రకృతి సిద్ధమైన ఎల్లలు
లేకుండుటయు నిరాశూటముగా నది దూర ప్రయాణ
ములు మగధ మగధ చేయగలుగుటకు కారణము

మరి యాంధ్రుల చరిత్ర విచారించినచో పట్టిదీ
ఇంకొకటి లేటపడును ప్రస్తుతము తెలుగు భాష
ప్రధానముగా ఒనలు మాట్లాడుచున్న భాగమంతయు
ఎన్నడును ఒక్క ప్రభుత్వముక్రింద లేదు కాక
తీయులలో గణపతి దేవుడు దుద్రుడు ప్రతాపదుద్ర
దేవుడు—ఈ ముగ్గురి కాలములో వాత్రిము ఆంధ్ర
దేశములో చాల వరకు ఒక ప్రభుత్వముక్రింద
నుండుట తటస్థించినది అప్పుడే 'ఆంధ్రోర్వశి'లను
నేరు వారికి లభించినది కాని యదియంతయు నొక
కత్తాబ్బము కంటె వింతుక తక్కువగు స్వల్పకాలమే
అది జరిగి ఏడు కత్తాబ్బములు దాటినది అంతకు
లూర్వముగాని ఆపిమ్మట కాని ఆంధ్రులకు ఒక
దేశముగాని ఒక ప్రభువుగాని ఒక రాష్ట్రముగాని
ప్రత్యేకముగా నుండలేదు.

భరత ఖండము స్వభావసిద్ధముగా వింగి
పర్వతి శ్రేణితే రెండు ప్రధాన ఖండములుగా విభ
జింపబడుచున్నది. ఈ రెండు ఖండములును ఎప్పటి
నైనను వేరయిపోవు నవకాళము లున్నవి అట్టిదానికి
నూతన రిప్రజే కనబడుచున్నది హిందీని రాష్ట్ర
భాషగా చేయ నిశ్చయించినప్పటినుండియు ఇది
పరి పరి విధములుగా తల దూపుచునే ఉన్నది. అది
గాక ఈ రెండు ఖండముల సంస్కృతిలో కూడ

నిస్సగు విశేష భేదమున్నది. విదేశీయుల తాకిడులు
ఎక్కువగా ఉత్తర ఖండమును తగిలినవి అందుచే
నక్కడ ప్రాచీన భారతీయ సంస్కృతి విచ్ఛిన్న
ప్రాయమగుచున్నది దక్షిణ ఖండమో? అది యంత
యలఁచి పొందలేదు అందుచే పురాణసంస్కృతి
ఇంకను కొంత యుక్కుడనై శేషించియున్నది.
ఉత్తర ఖండములో తొందరపా టెక్కువ దక్షిణ
ఖండములో వాప్య మెక్కువ ఈ రెండు ఖండము
లును ఎప్పటికి చీలిపోకుండుట భరతఖండమునకు
శ్రేయస్కరము కాని తప్పని సరియై చీలిపోయినను
ఒకరి గొంతు ఒకరు కోసినను క్రమ ఖండములుగా
గాక తండ్రియూ నీ మైత్రితో పంచుకొను నిద్రలు
పోదరుల విభాగముగానైన పరిణమింపవలసియున్నది
ఈ భారము ఎవరిపై నున్నది?

దక్షిణ ఖండములోని సంస్కృతియంతయు
కలి ఉత్తర ఖండమునకు మిక్కిలి సమీపముగా
నున్నది మనము, తెలుగు దేశములోనివారము ఈ
భాగ్యము మనతోపాటు మహారాష్ట్రీలకును గలగు
ఆంధ్రులకును మహారాష్ట్రీలకును అనాదిగా సన్ని
హిత సంబంధమున్నది ఈ గం భూభాగములే
భరత భూమికి మృత్యు భాగములో నున్నవి అది కిలక
స్థానము గాంత కుభిక్షు నులైన ఆంధ్ర మహారాష్ట్రీ
ములు గాంత కుభిక్షునైన భరతఖండమునకే పునా
దులు కృష్ణా గోదావరీ వర్మకావదులే గంగా
సింధు నదుల పవిత్ర వారిని కావరీ తామ్రపర్వత పుణ్య
తోయములతో నేకము చేసి వింధ్య పర్వత ఆర్వమును
విద్యూరింప సమర్థమైనవి. అఖిల భారత సామ
రస్యము సాధించు భారము ఆంధ్రులపైను మహా
రాష్ట్రీలపైను ప్రధానముగా కలదు.

ఇది వేయెండ్ల క్రిందట తెలిసికొనిన వాదాంధ్ర
కవి వన్నయభిట్టారకుడు! ఆంధ్రరాష్ట్ర మతరించి
నచో ఆంధ్ర కవులు వాద్యము రంగములో ప్రవర్తిం
చిన వికాసవృద్ధిగే సమస్త రంగములలో విజృంభం
తేయుదురుగాక!

సంసారం

శ్రీ పురాణం సుబ్రహ్మణ్యకర్మ

‘అహోబలరావు’ ఆ కాలేకి క్రొత్త తల్పరదు.
అతడు ఉదయం లేస్తానే ఒక ఆహూ
యత్యపు పనిచేశాడు తత్పర్యవసానంగా వందో
బుద్ధి వైకిల్లు పాతిక కాయలు పావు డజను లారీలు
ఒక గ్రోసున్నర రియలు ఎక్కడి వక్కా సడన్
డ్రైకులు త్రొక్కుకు? ప్రభించిపోయినై

అక్కడికి కొంతమంది కార్యకూతులు పోగ
య్యారు వాళ్లు ఉపవ్యాపాలు దంచి సంజీకాలు
యిచ్చే రకంగాడు ముఖ్యంగా ఆ వాళ్లకు అందులో
వయసులో చిన్నవాళ్లకు ఏదన్నా ఆపద వస్తుందా
మనం నేరచేద్దామా అని కాసుక్కుర్చుంటారు
ఈ ఆవకాశం ఎట్లా లభించిందంటే—

‘వర్సరు శేట జంక్షనులో—రైలు కూడా
అంగిక్రితమే రావటంవల్ల పెద్ద స్టేషనునుండి వచ్చే
ప్రయాణీకులు, సుమారుగా తోణావారీ పనులమీద
తిరి ‘జనాభా, చిన్నచిన్న సందుల్లోంచి ‘కూర్చి-
నారీ’ కోసం ఎప్పటికప్పుడు కనుక్కుంటూ తిరిగి
చీదా పాదా, వాహనాధిపతులు అందరూ కలుస్తు
న్నారు అక్కడ ఆ వుదయం ఎనిమిది గంటలప్పుడు

అటువంటి మాంధి యదురద్దీలో, పోలీసు కని
స్థేలు తెల్లబోతున్నాడో, అభయపాస్త్రమిస్తున్నాడో
తెలియని పరిస్థితిలో, ఒక కాలేకి భామిని, ఆ గొడు
గుకు—‘ను యూసి కను తెరిచేలోగా—రెండు
వందల డెల్టెర్ల దిగిల ప్రదక్షిణాన్ని పూర్తిచేసి,
అవర సత్యభామాదేవిని త్రొలుకుబోతున్నది నై
లును

అహోబలరావు అప్పుడే కాఫీవిమర్తం బయల్దేరి
వస్తున్నాడు స్థానిక, దివప్రతికా సాంస్కృతిక
కారపత్రికా విశేషయలు కూడా చూస్తు
న్నాడు ‘డ్యూట్’ దొరక్క దిగాలు పడి.
అదిది కార్టెట్ సిల్క్ చీర రపరపలు నైలు

ఫెడలుతో సరాగాలాడ్డం అహోబల రావు
మాకాడు అతని డబల్ బ్రస్ట్ కోటు నుండి ‘ఫబ్’
మని తెగింది.

‘అరే గ !!!’ అంటూవిస్తుపోయి రోడ్డు
కడం బడ్డాడు.

ఇక ఆ సవినాంధ్ర యువతి అహోబలరావు
ఆశ్చర్యాన్నికానికి నుండెచెదిరి, అమాంతం చెదిరి,
త్రొక్కుతూ త్రొక్కుతూన్న పైకిల్ని ఎదురు
నుండా వస్తూన్న రిక్సోకు రాసి, ప్రక్కనే రోడ్డు
వారగా పెరుగుతట్ట పెత్తిన పెట్టుకొని తవచారిని
తను పోతూన్న ఒక నడివయస్సు గొల్లమనిషిని
అమాంతం నవకనుంచి ధీకొన్నది.

ఒకడు ఆ అమ్మాయిని లేవదియ్యబోయాడు
‘నదుముట్టుకు మట్టుకు మని కురుజనంబుల లోనికి
మారిన ద్రా పది యుంబోలే’ లేచి దూరంగా
నిల్చాని, ఆ చక్కటి వికాలమైన శత్రులలో
కన్నీటి కదలికల వాగురవీర్పడగా, పిండుకోసాగింది
చీరన మరొకడు ఆ లేదీపైకిలు హండిలుకు వంకర్లు
సాగదీకాడు ఇంకొకడు దూరంగా దొర్లి యర
దలోపడ్డ పుస్తకాల తేరి, స్వయంగా తుడిచి, చేతి
కందిచ్చాడు వేరొకప్రాప్తకాలజ్ఞుడు ‘టించర
యోడిన్’ కోసం పరుగెత్తాడు

తరువాత ఆ అమ్మాయి రిక్సోలో కూర్చుంది

ఒక పెద్ద మనిషి ఆవంకరపైకిలును ఎట్లాగో
నడిపించుకుని వెనక్కాలే వెళ్లాడు

ట్రాఫిక్ రూల్స్ తెలియని అహో బలరావు
‘గగ చిక్’గా కాఫీహోటల్లో దూరాడు

ఏపాప మెరుగని పెరుగుతట్టలమనిషి చెల్లా
చెదరైన నిడతల్లి మంతల్లి యేరుకుంటూ
‘నదుగుకునే నుంటల! ముగయేపాలు, ఎదిర్ల కాల
మొచ్చిపడింది.’ అని గొణుగుకుంటోంది.

2

అహోబలరావు కాశోజు మర్తినం ఒకటి
 వంటాకటి అవకశునాలు, పొరకాట్లు, తుడుపులు
 కొట్టికేతలూ దిగాలుపడి మార్పుందిపోయాడు
 మోటలు కొచ్చాక గదిరలుపులు తెచ్చుకుని,
 మార్పున్న అరివికి అరివేలు, అరివేలు వ్రాసిన ఉత్త
 రాలు, తనచేత అన్నిపనులు సక్రమంగా చేయించ
 గల ఆమెలోని సైతవ్యక్తి, అన్నీ ఒక్కటొక్కటే
 నుతుకు రావాగిస్తే జేబుగాంచి యిదివరకు ఆమె
 వ్రాసిన ఒక ఉత్తరాన్ని తీసి దదుక వారంభించి
 వాడు

‘నాకు మిమ్ముల్ని ఎట్లా కాపాడుకోవాలి’
 ఎవ్వరూ శేర్పలేడు కనీసం కొన్ని మాదనలనన్నా
 చేసివుండలేదు మానాన్న నాకు కొద్దిదమవే చెప్పిం
 చాడు మా అమ్మ కుంపటి అంటిందిటం అంట్లు
 తోమపంలాటి యింటిపనల్నే నేర్పింది నేను
 నా స్నేహితుల్లో ఆడీ పాడీ, సంగీతము ముగ్గులు,
 చింతింకకల, గచ్చకాయల, త్రాడాలు, త్రొక్కుకు
 విశ్వలతోటే వ్యర్థంగా గడిచేకాదు నా చిన్నతన
 మంతా నాకున్న మిసిమిటి జ్ఞానంతోనే ‘అది అట్లా
 కాదు యిట్లా—యిది యిట్లా కాదు అట్లా—’
 అంటూ వేధిస్తున్నాను దాన్నే మీరు నమ్మ
 సంస్కరిస్తున్నారనే పెద్ద ముక్క వేసి నావరంగా
 వాడుకున్నారు ‘నాకేమి తెలుసును? నేను చాలా
 అప్రయోజకుణ్ణి’ అనకండి, ఎవరికున్న ప్రయోజ
 కత్యం వారినుండి అంతా వికన్నా ఎన్నో అంశ
 స్తులు వైసవున్నట్లు మీరు పండించుకుని భావించ
 కండి ఎవరైనా పరిహసిస్తూ మాటలంటే, అదన్నీ
 మనస్సుకు పట్టించుకుని బాధపడడం భావ్యంకాదు’

ఇదన్న ఒకటి నెంటూకటి జ్ఞాపకాని కొస్తున్న
జరిగిన విషయాలను అక్షరాల్లో పొదిగి అర్థాంగి
తెలియపర్చటాని కఠిన శ్రద్ధ విగ్గరిపించింది కాని
కంటే ఆ అమాయ విన్నపం నురు కొచ్చింది
‘సమర్థురార్ని గాకపోయినా అప్యవస్యకు మారు
పోంచే సుఖదుఃఖార్ని యీ చరణదాసి
చెంది గూడా వేస్తూవుండండి అందువలన
ఎక్కువభరితం వున్నట్లు కనుపించక పోయినా,
ఎయికొ సింహానూ కళ్ళ నురుకొచ్చి ఒక

రకమైన తృప్తికలుగుకూంటుంది. 'నేనుకూడా ఏదైనా జేయగల్గు అపునరంభమే మిదు' అని.

అతివిక ప్రపంచబట్టలేకపోయాడు సోదరు
లోంచి కౌగిలించు కలమూ లాగి బల్లమందు కూర్చు
న్నాడు బలవంతాన కళ్ళలో నీరు తిరుగుతున్నా
అపుడునును యిన్నిన్నా కలంతిని వ్రాసు నాకం
భించాడు

‘నీకు న్నాయకుండా యీ వా అసమర్థరకంగా తెలి
విలక్కువరినంతగా కలికే కలితాలను నేనే అనుభ
విద్దామనుకున్నాను కాని నీకు ఏ వాగ్దానమైతే
యిచ్చానో దాన్ని ఉల్లంఘించే కత్తి నాకు లేదు
క్షుప్తంగా చెప్పాలంటే మత్స్యమకున్నట్లుగానే జరి
గింది మొదట్నుండి జాగ్రత్తగానే భుజ్జాను బల
హీనరిత్నైక్యంగా బయటపడి నివ్వలేదు కాని
యీ బెజవా - ప్లాట్ ఫారం మీద అడుగు పెట్టిన మరు
క్షుణం నుంచి అంతా నూరిపోయింది ఏ పనులు చేయ
వద్దన్నానో అవే చేస్తున్నాను నేట్నీ గూర్చి ఆలో
చించి మనస్సు పాడుచేసుకోవద్దన్నానో వాట్నీ
గూర్చి ఆలోచిస్తున్నాను

నేను 'గాబరా' మనిషి నవటం వల్న ప్రతిదీ
 ముందే విపరీతంగా వూహించుకుని పప్పులో అడుగు
 వేస్తూంటాను ఈ ప్రిన్సిపాలు నన్నెరుగును ఇది
 వరకు నే నీయనవద్ద చదువుకున్నాను కాని పూరా
 నూటలో నల్లగానే వాకు ఆననమిచ్చి చాలా
 మర్యాదచేశారు నా చేరువెప్పి 'అర్థి' చేతిలో
 వుంచాన ఆయన అశ్చర్యపడి నోరు తెరిచాడు
 కాస్తేపటి! నవ్వి కరచాలనం చేస్తూ—'మిస్టర్
 అహ్! బలే మువ్వ చాలా మారిపోయావే' అని నా
 అర్థి అందుకుని రెండేరెండు కాలేలు యింగ్లీషు
 డిపార్ట్మెంట్లో ఏర్పడ్డాయనీ, ఒకచాంట్లో ఒక
 అమ్మాయిదూరిందనీ, రెండవది కాలీగా వుందని
 చెప్పారు నేను సరే అని తయారాచాను ఇక్కడో విష
 యంప్రాయటం మర్చిపోతున్నాను నే నిశ్వాశ్శీతికద
 యంజంక్షన్లో ఒక అమ్మాయి నైలు మీదనుంచి పడి
 పోవటాన్ని చూశాను శ్వాసయంగా చెప్పటంలే ఆ
 పదిపోవటాని! నేనే కారణమైవానని వ్రాయ
 తాని! వాకు చాలా విస్మయం వుంది. ఆ మొదటి
 రెళ్ళవరు అమె కాలేజీ! నైలుమీద వస్తూ పోతూ
 టు ఇదని విన్నాను కాని అదిదను నేను యాదలేను

అట్లా అసలూర్తీ ఎవరో తెలుసుకోవడానే యీ
నైకిలు మీద నుంచి పడ్డ అమ్మయి ఆ మాతోటి
లెక్కరలు అనుకున్నాను అట్లా ఎందుకనుకున్నా
నంటే నేనేమీ చెప్పలేను అపోహపడ్డం మాత్రం
జరిగింది.

నాకు రోజుకు రుమాలు చూడు గంటల పని
తతిమ్మ సమయాల్లో కాంపోజిషన్ గ్రంథాలు
సంస్కరించాలి నన్ను మొదటి సంవత్సరానికల్లి
'గద్యం' క్లాసు తీసుకోమన్నారు అది నులునే—
నాకు బాగా వచ్చు కాని యీ గాబరా వోక
టాయె—కడుపులోంచి జేవేస్తున్నది వివా
నేనన్నదూ పది మందిలో ఉపన్యాస మిచ్చిన
వాడ్ని కాదు నాలుక పింఛ కట్టింది గంఠుసార్లు
కావోలు కాఫీ త్రాగాను ముచ్చెమటలు పోగాయి
ఒలుకుకున్నా క్లాస్ తో పల్లి కుర్చీలో కూలబడ్డాను
అనేక జరిలకళ్లు నాస్తపు తిరిగాయి. చూ తిలకా
యలు అలుకుకున్నట్లు చట్టి పిసతల దొంతరలాగున
అనుపించాయి ఎల్లాగో ఆ ట్టిండ్స్ వేసుకున్నాను
దాని, తగలేస్తే అప్పుడే అనంతరం రావాలా?
మొదటి పాకం తెరిచి వ్యాసకర్తను గూర్చి గంఠు
మార్కలు చెబుదామని గంఠు విప్పబోతున్నాన

ప్రాస్తన్న నైకిలు మీద నుంచి పడిన ఆ
అమ్మయి పుస్తకాలు ఒక అ అరోపుచ్చుకుని,
గుమ్మండాకా వచ్చి నన్ను చూసి ఆశ్చర్యపడి
అమల వెనక్కు చేసి నిల్చినట్లుగా, నాకు తోచింది

నేనిక్కడే తవుకున్న గోతిలో పడ్డాను
అప్పలామెను పల్కరిందిక పోయినా బాగుండి
పోయేది.

'ఇది మీ క్లాస్' అని అడిగాను

'అవును నాక్లాస్' అంది మాంధి పాగరు
బోకు తనంగా చచ్చావా! ఈ అమ్మయి లెక్క
రలు—యీక్లాసు అవిడదేకావోలు ఎరక్కపోయి
చిక్కడ్డాను యిందులోనని, తెవుల్పుకుందామనే
పుట్టేకితో—

'హరి! ఇది నాక్లాసనుకున్నాను క్రిం
జేబుల్లో అట్లానే వుంది పారబాట్లు జరుగుతూం
టాయి. మీక్లాసైతే మీరే తీసుకోండి' అని నుమా
పెంబతో పుస్తకం చూసి యివతలలోచ్చి నేరుగా

'ప్రిన్స్ పాలు' రూములో క్లాసు. యీ అవకతవకం
సంగతి ఏదో గట్టిగా కనుక్కుందామని

ప్రిన్స్ పాలుగారు నా అనితేకాని! విసుక్కు
న్నారు 'నీలో ఏదో మాల్సు వచ్చిందనుకున్నాను.
మల్వా ముసపట్లానే వున్నానే' అని తయవత
తెలిసింది—ఆ అమ్మయిమాడా విద్యార్థి నేనని.
నే ననుకున్నట్లు లెక్కరలు కాదని

నాకిప్పు డిల్లు కదిలటానికే సిగ్గుగావుంది కదిలి
బయటకత్తే అంతా పకపకా నవ్వులున్నారు.
ఆపిల్లలు నేను నడవ్తుంటే, 'ఓఫ్! గైడ్!' అని
కదం తొక్కుతూ పొడుకున్నారు.
నే నందరికీ లోకువై పోయాను తోటి లెక్కరల్లు
నన్ను వేరొక్కోం పట్టిస్తున్నారు ఈ బానెకు
పొట్టను పోషించుకోవటానికే వచ్చినవాణ్ణి
'దయా-బారి' యీ కారేజీపరవాళ్ళలో, కోసినా
ఏ ఒక్కడీ నామీదలేదు

ఏం చెయ్యను ఆలివేల? అంతా నన్ను నా
బ్రతుకునే పోషన చేసేవాళ్లే

నీ

అనూబంతు

3

క్లబ్బునుంచి పెందరా వచ్చిన ప్రపాదరావు
కెన్నిస రాకేటను పూవుగుంటూ పెళ్లెక్కి
వస్తున్నవాడల్లా ఎప్పుడూ లేని యీ యింట్లోని
స్త్రీలకు కొద్దిగా ఆశ్చర్యపడుతూ, బయటే నేము
కుర్చీని జాడపందిరకు దగ్గరగా లాక్కుని అందులోకి
కుటాన్ని జార వేకాడు

ఈ సమయానికి యిల్లంతా మాక్రొగిందే
రెడీయో పలకటం లేదు ముకుష్యులంతా ఎక్కడా
కదిలటంలేదు చివరకు యింట్లో ఎవ్వరూలేరా అని
అనుమానం వేసింది ఈ గంలో జాడపందిరిమీదనుంచి
వచ్చే కువాసనకు అతడు యీ అనుమానాలన్నీ కట్ట
కట్టి ఒకమూలకొక్క విక్రాంతి నకుభదిస్తూ
మెడను కుర్చీమీద వ్రేలాడేసి కట్టు మానుకున్నాడు.
కట్టుమానుకోవడమేమిటి? ప్రపాదరావుకి పిల్లిస్తే
విక్రాంతివచ్చి నోళ్లోవ్రాలుకుండ్లి. అభిషట్లానే
విడదోయాడు.

వరందాలోని ప్రసాదరావు వరందాలోనే నిద్రపోతున్నాడు. హాల్లోని దమయంతి విసుక్కుంటోంది—

‘అక్కబునుంచి యీ పాటికనా తిరిగివస్తే బావుండును, డాక్టరుకు కబురు చెప్పేవాణ్ణి లేదు ఇక నేనైనా వెళ్తాను’ అని విజయ వుడుకుకుంటూ తనంగా అంది

‘నువ్వు ఆ డాక్టర్ని వాళ్లనీ తీసుకొచ్చావంటే నామీద వొట్టే అక్కా ఏదో నాసంగతి నలుగురిలోనూ పెట్టే నన్నేడిపించాలని వుందన్నమాట మీకు’ యీ చివరి ముక్కలంటూన్నప్పుడు విజయ నిజంగా ఏడుపుముఖమే పెట్టిందల్లా వుంది

దమయంతి విజయకు దగ్గర పావచ్చి చేతుల మీదరాస్తూ—

‘ఈవేళ ఎంతగండం గడిచి బ్రతికేవే— చెప్ప ఈ ప్రపంచంలో ఎవరైనా నవ్వుతారని వైద్యం మానుకుంటారా? గోటితో మీటితే పోయేది’ మాటకు మధ్యలోనే అడ్డంకస్తూ ‘ఏల్లేదే అక్కా, నీకు పదివేల నమస్కారాలు యీకథంతా నాచేత అడ్డమైన వాళ్ళదగ్గిరా వాగించాలనుందా మీకు’

దమయంతి తేవిలుమీద కూర్చొని పెల్లెరిముఖం లోని తోమనికీ, అభిమానమనే ముచ్చి తెరల్లో మునిగి గిటోయిన ఆమె ముఖమింబానికీ, తన కర్తవ్యాన్ని కొనసాగివత్వకుండా ఆమె అడే అర్థం లేని మాటలకీ గొలుసు కట్టుకోలేక లంకలందక చివర కిలా అనేసింది

‘బావ వచ్చాక యీ సంగతి విని ఆయన నేనుంటానో—అప్పుడు నీచేత ఒప్పించి నీ సమ్యక్తం తీసుకునే డాక్టరికీ కబురు పంపుతా రంటావా ఆయన?’

విజయ ఒక్కమాటు వెనక్కు చార్లబక్ట దిండు గ లేటుకు ఎదురుచేత్తో న్దుకుంటూ—

‘నీకు పుణ్యమంటుంది అక్కయ్యా జరిగిందేదో జరిగింది ఇప్పుడైనా నీకు ఎరక్కపోయి చెప్పాను బావ! సంగతి తెలియనివ్వొద్దు, అసలే నవ్వుతాను పట్టిస్తాడు’

విజయ కేదీ పాలుపోలేదు ప్రపంచమంతా తన్ను వేళాళాళం పట్టిస్తూన్నట్లు యీ అప్పు ఒకరి చేతుల్లోంచి ఒకరికి అందరికీ అందుకొన్నట్లు అందరూ అదేపనిగా నవ్వుకొన్నట్లు గోచి ‘అబ్బ!’ అని కళ్లు గట్టిగా మూసుకుని ముఖం చిట్టించింది

దమయంతి లేచి ‘రికార్డులు వచ్చే టయినయింది పెట్టమంటావా విజయా?’ అంది విజయ రేడియోకేసి చూసి ‘పోనీ పెట్టు’ అనేసి యీజీవైరు లోంచి లేచి, తన గదివైపు వుంటుకుంటూ ఎల్లానో నడిచి నెల్లాలనుకుని గంపెడుగులు వేసింది

ఆపుడే వరందాలోంచి కళ్లు నులుముకుంటూ హాల్లోకి వస్తూన్న ప్రసాదరావు ‘అరే! ఇవ్వాలి విజయ ఎక్కడో పోయిపోట్టివట్టందే? గండువందల యీ ఖైదూపాయల పైకిలా ఇటలీనుంచి తెప్పించాను స్నేరు పార్ట్స్ కూడా యిక్కడ గొంకవు’

దమయంతి ‘చాల్లండి!’ మీరు యిప్పుడేగా దమచేకారు ఈవారే దానికంత గంం తప్పించని

‘అందుకే ఆనందిస్తున్నాను’

విజయ దిగ్గున - సక్కుతిరిగి,

‘కాలుబారి పడేవాళ్లు పడుకూవుంటే నవ్వేవాళ్లు నవ్వుకొంటారు సంస్కారంలేని నును ఘోలు’

ప్రసాదరావు లురికేషం విప్పతూ—‘ఈవేళ క్లబ్బులో అడ్డమైన గాడిదా నా ప్రక్కనుచేరి ‘సారీ’ అనేవాడే నేను గావయ్యా పడిందిమా మరదలు— నా కందుకు కండ్లారెన్నని ప్రతిమాలుకుని యిక తలకొచ్చి ఎడేసరికి నా తలప్రాగం తోకవరకూ వచ్చిందంటే వమ్ము’

దమయంతి కళ్ళతో ముక్కుతో చేతుల్లా ఎన్ని విధాలుగా అభినయించి వారించాలో అన్ని విధాలుగా వారిస్తూ—

‘మీకు పుణ్యమంటుంది అప్పలే దానికీ ఊర సంత అభిమానం మీ రూదుకోండి వేళాళాళాలకి కూడా సమయాసమయా లున్నై’

విజయ తన గదిలోకి వచ్చి ఫజేలు ముతేలా గదితలుపునువేసి ప్రక్కమీద బోర్లా పడుకుని తల గడలో తలదూర్చి నక్కినక్కి ఏడవ వారం ఖించింది

‘చూశారా! నే నకుకున్నంతపని జరిగింది’ అంటూ దమయంతి కొరకొరా ప్రసాదరావువంక చూసింది

ప్రసాదరావు రేడియో ట్యూను చేయబోతున్నాడు దమయంతి శ్రద్ధతో నోయా బాదుకుంటూ — ‘మీరు యివ్వాలి ఏమిటిల్లాగ ప్రాణం పీడి పండెడున్నాడు! కానీ కంట్లో ఏమీ కానలేదు ఆ రేడియోని కాస్తీవు వాగిందకండి’

ప్రసాదరావు ఆగి ‘నేను సంస్కారంలేని మనిషినిగా మీ చెల్లెలు యింత క్రితకు చెప్పింది’ దమయంతి ‘అ’ అని నవ్వి కువ్వాలు తెచ్చియిస్తూ స్నానానికి లేవండి మీరు నేనూ భోంచేస్తే దానికీ యిన్ని వోవల్లేను వీళ్ళన్నా కలిపియిస్తాను’

‘ఓహ్! ఆ తరువాత మేడలో వేసుకుని చిచ్చిపూడా గొట్టవద్దా నిద్రపడుతుందో పట్టవో అమ్మగారికి పోనీ ఆ పని నేను చేసిపెంతును’

దమయంతి కోపంగాచూసి — ‘మీ దగ్గర నుంచితప్పంలేదు ఆ స్త్రీలు యిబలీనుంచి తెప్పించాను. ఈవార క్లబ్బులో అంతా కండ్పోలెన్స్ చెప్పారు ఎదుకుని చిచ్చిగొట్టు ఇట్లాటి మాటూక పోలే, ఆ పరిధి వీమోవతో కనుక్కొనిగారు? దారికడ్డంపడి కిరిగా నవ్వి అడకెల్లను చెదరగొట్టాడూ యిదేనా చదువు? సంస్కారంలేని మనిషి?’

నేన్నీళ్లు చిన్నీళ్లు పాళాలుగా తొలుపుకుంటూ ‘కాస్త వీళ్ళతోను మైడియ్యోర్ ఏ మన్నావు? సంస్కారం లేదనా—వాడూ నాకు తక్కువల్లేనే వున్నాడు క్రొత్తగొడ్డు మీ చెల్లెలి విసవిసలకు చెదిరిపోయి దారికడ్డం పడివుంటాడు’

పిల్లమీదనుంచి పెరుల్ని తీసివేస్తూ పరుషంగా

‘ఎలే మీ రయీ కలగ చేసుకోరన్నమాట— ఇవ్వాలి యిట్లా జరిగింది లేవు రెక్కలప్పుడు లాగు తాడు మనమంతా మాస్తూ పూరుకోవలసిందేనా?’

‘కళ్లుమూసుకుంటాం నేను చిన్నప్పుడు నువ్వు అటాయటూ తిరుగుటాంటే రెక్కలప్పుడు లాగితే ఏం చేసేదానిది? అంతే. ఏదో ప్రణయకలాపముకుని తృప్తిచెందాలి.’

‘ఛీ! ఛీ! ఛీ! రాను రానూ మీ నోటికి గుడ్డి బద్దంలేదు’ అంటూ ఆ గదిలోంచి చరచరా పెళ్ళి పోయింది.

ప్రసాదరావు పట్టుపంకె చుట్టుకుని భోజనాల పావ్లోకి వెళుతూ, విజయగదిదగ్గర ఆగి ‘కొంచెం తలుపు తియ్యితే అమ్మయ్యా! పెద్ద అద్దం యిలాగియ్యి—నేను లేపు కనుక్కుంటాను ఆ మహానుభావు డెవడో వాడికోసమని నువ్వు భోజనం మానుకో వలసిందే? యిలాగయితే యివ్వాలి! తాతయ్యకు కలుగుచేసేస్తాను’

లోపల ‘విజయ’ మాట్లాడుకుంటూ ముఖాన్ని ఎర్రబర్చుకుంటోంది ప్రసాదరావు తలుపునుంచాతూ ‘ఇదుగో నువ్వు వాడికోసం కెంగ పెట్టుకోవడం ఏమీ కాగా లేదు లేవు ఉదయం వాడైతే తీసుకొచ్చి నీ ఎడట పెట్టాను నీ యిష్టం వచ్చినట్లు చేసుకో—తెలిసినదా యికరా వచ్చి అన్నం తిను

తలుపు భట్లన తెరుచుకుంది విజయ కమ్మ మంటూ—

‘ఏదిటి నువ్వేదీ? ఆ కోరి కోసం నేను కెంగ పెట్టుకుంటున్నానా నువ్వు వాడ్ని తెచ్చి లేపు ప్రాద్దున్న నాకప్పగిస్తావుకదా అప్పగించవు మరి? ఇదుగో యీ అద్దం తీసుకుపో నన్నవదన రంగా యేడిపించకండి వాకు అన్నమూ అక్కల్లేదు అర్థాన్నమూ అక్కల్లేదు’ ప్రసాదరావు విజయ అలిగిందని గ్రహించాక మెల్లగా ఉపక్రమించాడు

‘ఇదుగో అమ్మయ్య నువ్వవదనరంగా ఉద్రేక పడి లాభంలేదు నన్ను పది తిట్టినిన్ను పది తిట్టుకుని కాలేతే మానేసి గొడవ చేస్తే జరిగి పోయింది కలిసిరాదు నేను అన్నంత పని చేసి తీరుతాను— నాకా సన్యాసి ఎవరో తెలివారి మరి నేను వాడ్ని ఏ ఉపాయాన్నన్నా చెంటెట్టుకు రాగలను ఆ పైన మీ అక్క యిష్టం నీ యిష్టం—వాడికి ఏమీ చేసినా మీ యిష్టం కాదనను సరేనా—’

విజయ ఉరుముల్లోంచి మెరుపుల్లోంచి దిగి చల్లబడి

‘అతను పాపం క్రొత్త రెక్కరదు.’

ప్రసాదరావు ‘చచ్చాడు. నువ్వే పాతకుంటే కళ్ళ అద్దం తిరిగివచ్చే, మీ మాట నమ్ముకుని ఏ పాపా

సం వెయ్యివోయినా చివరకు గాడిదలయేది మగ వాళ్లే అవుతా!

విజయ అక్కడ్నుంచి చల్లగా నంటయింట్లోకి జారుకుంది బయటికరండా చీకట్లో నిలబడి పొంచి నింటూన్న దమయంతి—

‘మీ రిక్కడ విడిచివేస్తున్నాడు?’ అంటూ రొక్కించింది ప్రసాదరావు ‘వుండు డైలమాలో పడి కొట్టుకుంటున్నాను. వన్ టూ థ్రీ ఈ రెండు ప్రేళ్లూ పట్టగో!’

దమయంతి ఒక ప్రేలును చప్పన పట్టుకుంది ప్రసాదరావు చప్పన గంతి ‘డావిట్! మీ చెల్లెలు వన్నే మోసం చేయాలనుకుంది!’

‘విడిటా మోసం?’ అంది ఏమిపాలుపోక

‘దీన్నే మొదటిమాపులో ప్రేమ-లవ్ అట్ ఫస్ట్ వైట్-అంటారు విజయ ఆ క్రొత్తరెక్కరకుటా వాణ్ణి ప్రేమిస్తోంది!’

దమయంతి చప్పన నోరుమూస్తూ— ‘మీకు మతిపోతున్నదల్లే వుం? ఆ పాడు నవలలు చదివ కుండా వుండలేదు గదా! ప్రసాదరావు ఏమిరు పాటుగా వున్న దమయంతి రెండు బుజుల్ను గిరు క్కున తనస్తపుకు త్రిప్పకు! ముఖంలో ముఖం పెట్టి—‘ఈ మీ ఆపవాళ్లు యీలేగావల్లు పైకి ద్వేషిస్తూన్నట్లే వుంటారు లోలోపూ ప్రేమ మరగకొనుకూంటుంది ఈ రోజుల్లో కారేజీ అమ్మాయిల ప్రేమ కాఫీనోటల్లో పాలు లాంటిది చాని! మరగకొగటమే గాని పొంగి పొర్లటకుంటూ వుండదు ఎందుకంటే గంటగంట! చెంచెకునీళ్లు కలుపుతూనే వుంటారుగా!’

ఈమారు దమయంతి పొట్టచేత్తో పట్టుకుని నవ్వు నావుకోలేక ‘ఇంక మీరు మాట్లాడకండి చచ్చిపోతున్నాం యింట్లోవార్షిం మీషర్ లాక్ హోంస్ మీరూను’ అంటూ నింటయింట్లోకి వెళ్ళింది

ప్రసాదరావు పీటలమీద కూర్చు నేసరికి రెండు కంచాలలోను పదార్థాలు వక్రించబడివున్నై

లోపం దమయంతి విజయ చేతిలోని గరిటను లాక్కోకాంసే యత్నంలో విఫలరాలై వచ్చి ప్రసాదరావు ప్రక్కను దరికిలబడిపోయింది. ప్రసా

దరావు ‘ఈ మాస్తావేం? కలుపు’ ఇద్దరూ అన్నాలు కలిపారు విజయ మెదలకుండా వక్రన చేస్తోంది ప్రసాదరావు పెదిను కదిసి ఒక్క అక్షరం ముక్కు కూడా మాట్లాడలేదు. దమయంతి రేచాక చూస్తే వాన వెలిసిన ఎండ కాసిన సాయం త్రావి! మల్లే వుంది విజయ ముఖం.

4

క్రొత్త రెక్కరకు ఆహ్వానలరావుకు అన్నీ క్రొత్త సమస్యలే ఉదయం ఐదూ ఎనిమిది గంటల మధ్య ముక్కు ముఖం యేకమయ్యేలా కురకకపోలే ఎవరేమనుకొనిపోతారో అన్నట్లుగా కొట్టి కురిసింది వాన

హోటలుకు పోయి పెండరాలే రెండు మెకు కులు నోట్లో వేసుకుని క్లాసుకు తయారవువామంటే వీల్లేకుండా టికెట్లు పుత్రకం మాయమైంది సెక్రెట్రెస దుస్తు లేసుకుని నీలగా పోదామనుకుంటే నేలంతా ఎక్కడా అడుగుదీసకు గట్టడాని! కళ్యం గాకుండా చిరిపతలాడుతోంది పిన్నా పెద్దా, అదా మగా, అంతా ఆ రొమ్మారొంపి చాట...ంజోసం లాగుర్ని ధోవతుర్ని చీర కుచ్చెళ్ళను కాస్త పైకెబ్బకొని ఎత్తిఎత్తి వేస్తున్నారు అంగలు

దాదామించి మాన్తూంటే, పెద్ద మనుష్యులు కొంతమంది ఏ కూరలకనో మరోపనివీడో బయలు దేరి వీధిలోకొచ్చి గొడుగులెత్తి పట్టుకు నిడుస్తూం డగాదారిలో ఎరిచున్నవాళ్ళేవరైవా ఎదురుపడ్డే ‘ఆముదం’ మ్రుంగివలసిన వాడినా ముఖం పెట్టి పల్క రించినవాని కేవో జవాబులిచ్చి వొడులుకొంటూ ముందుకు పొగురున్నార

ఆహ్వానలరావుకి వానకోటు కొనా లన్న విషయం అప్పటి తట్టింది పర్పు తీసుకుని కేబులో వేసుకుని గబగబా వెట్లమించి దిగి వీధిలో కొచ్చి పడ్డాడు. ఆ తొందరలో అతను ఆకుచెప్ప రేసు గొచ్చాడు రోడ్డుమీద నడుస్తామంటే ‘బంయో’ మంటూ అట్నుంచి ఒక బమ్మ యిట్నుంచి ఒక బమ్మ, పోవీ వేపుమెంటుమీద ఎల్లాగో ఘర్షకుపోదా మంటే అక్కడిక్కడ చెప్పలుగుట్టే వాళ్లు, గొడు గులకు ప్రాత కలాలకు బోవీలు పోవీలు అమర్చి, కళ్ళ కోట్లూ తాళం చెవులు మరమ్మతు చేసి తిరించే చిల్లర

వ్యాపారులు, వేరుకనక్కాయ లమ్మకునే ముసల మ్మలు, వీళ్లతో నానా అవస్తగానూ వుండి

ఇక యీ పట్టణాల్లో ప్రతీకటమే ఒక అవస్త ఇట్లాటివానలో ఒకరి మనసులోకరుత్రొక్కుకుంటూ పరుగెత్తున్నార జలం చెల్లబడారులోని ఫ్యాన్సీ గుక్కు మేపులోకి అటు వైపునుంచి అహో బల రావు యిటువైపునుంచి ప్రసాదరావు ఒక్కమాటే ప్రవేశించారు

సాపులో జనం గొడుగుల్ని తేవవాడు కున్నారు. అక్కడకూడా నేల తేమగాఉంది తీరావాన కొంటు కొంచామనుకుని వచ్చిన అహోబల రావుకు గొడుగుల్ని చూడడంతోనే అదీ—యిదీ ఏది కొనటమనే దైలహలో పడిపోయాడు

ప్రసాదరావుని చూడగానే కొట్టు యజమాని 'దయచెయ్యండి సార్!' చూస్తూనేరా వెగవా, పంతులుగారికి కుర్చీలయ్ కుర్చీలయ్ ' అంటూ జవాన్ని వొత్తిగించుకుని 'ఏమిటి యీ దయ చేశారు? కాఫీ పుచ్చుకుంటారా? బోయ్ టిఫిన్ ఒక కప్పు కాఫీ పట్రా చప్పన ' అంటూ అతి మర్యాద చేశాడు

'కాఫీ ఏమిటి? ఏమీ అక్కర్లేదు ఇప్పుడే పుచ్చుకొచ్చాడు నన్నవనరంగా చంపకు ' అన్నాడు ప్రసాదరావు క్రొత్తరకపు ఫ్యాన్సీకళ్ళ కోడుతీసి దిగినంగా చేత్తో పుచ్చుకుని రెనిన్ బుష్కొంటు వేసుకున్న ప్రసాదరావును అతడి తేలుగాని పార్కరు పెమ్మ, కెంటిక్స్ వైకుతో పున్న పెన్డెండ్ క్రొత్తమోడలు వాటర్ ఫ్రూఫ్ రిస్ట్ వాచీని చూచిన అహోబలరావు వుండబట్టలేక ప్రక్కవాణ్ని చూచి 'ఎవరీయన' అని అడిగాడు.

'ఎక్కడో పళ్ళెమ గోదావరి జిల్లాలో పంచ వార ఫ్యాక్టరీ కడున్నార చానికి మేనేజింగు డైరెక్టరు. ఇంకా మనప్రాళ్ళో చాలా కంపెనీల్లో ఆయనకు షేర్లున్నాయి ' ఇది విన్నాక 'పళ్ళెమ గోదావరి జిల్లాలో పంచవార ఫ్యాక్టరీ పెనుకూంటే యీ మేనేజింగు డైరెక్టరు యీ ప్రాళ్ళో ఎందుకు వుండటం' అనుకుని బోనీలే మన కందుకుని ఆకొట్టు యజమానిని 'కాటర్ కొట్టు' చూపించమని అడిగాడు.

అప్పటికి అహోబలరావుకు కాలేజీ! చెళ్ళటాని! గంటవ్యవధి వున్నది

ప్రసాదరావు కాఫీ పీలుస్తూ 'చూడబోయ్ పివర్టీడు డబ్బా ఒకటిన్నూ, గర్భాష్టాస్కు పగిలి పోయింది ఆకొట్టి యివ్వు !

'చిత్తం' అని ఆసరుకుల్ని స్వయంగా తెచ్చి అందిస్తూ 'ఏం బాబూ యింట్లో అంతా కులాసా? అన్నాడు కొట్టు యజమాని ఈ ప్రశ్నకు ప్రసాద రావు సమాధానం జోటిసంది పెగిలి బయటకురాక ముందే, పైకిలుమేపు దీలరు బంగారయ్య 'పంతులు గారూ లేదీ పైకిలు తీసుకున్నారు. ఇంకా కొరవ మిగిలిపోయింది కొంచెం యిబ్బందిలో వున్నాను లేకపోలే తమ బోటివారి దగ్గర సామ్మ్య ఖజానాలో వున్నట్లే ' అంటూ లోపలికొచ్చాడు యితడిరాక పసిగట్టి

అతల కొట్లో చిన్నచిన్న తేరాలన్నీ గుమాస్తా చూసుకుంటున్నాడు ప్రసాదరావు కొంచెం విచారంగా 'అపైకిలు కుక్కు కుక్కు యిందోయ్ కుర్రాణ్ని పంపించు యిచ్చేస్తాడు మళ్ళీ అమ్మేసి వొచ్చినడబ్బు నాకిచ్చేద్దాగాని ' అన్నాడు కళ్ళు తేల్చి పైకి చూస్తూ బంగారయ్య 'ఏమిటి అలా అంటున్నారు ఏం జరిగింది? అంటూ కుకూవాలంగా ప్రశ్నించాడు ప్రసాద రావు కొంచెం మయిష్టంగా 'అది కొన్నేరా విశేషంమంచిది కాదోయ్ నిన్ను మా మరదలు చాని మీంచి పడిపోయింది ఆక్సిడెంట్ సీరియస్ కాదు గాని చెబ్బలు తగిలాయి '

అహో బలరావు గుండె చప్పన ఆగిపోయింది చచ్చావ్రా యిక్కడ కొచ్చిపడ్డాడు. ఆ క్రొత్త రెక్కరిల్ని నేనే అని తెలిస్తే యీ మేనేజింగ్ డైరెక్టరు వాముఖం బోల్లేస్తాడు గావల్ను ఎట్లా యిక్కడమంచి తప్పించుకోవడమనే ధయంతో గబ గబా దిల్లు చెల్లించి వీధిని పడ్డాడు. అతని కళ్ళు చీకట్లు కమ్మాయ్ పట్టుగోండి 'పట్టుగోండి! అని ఎవరో అరుస్తూ వెంటడిస్తూన్నట్లు తోచింది

5

గోదావరి స్టేషన్లో మైలువచ్చి అగి అగటం ముందరరామయ్యి బోనుగంటాటి పెట్టెను కూతల

సహాయంతో బిలిటలాడ్తూ బిక్కిరిసివున్న ఆడవాళ్ల పెట్టెలోకి ఎల్లానో పెట్టి ముఖంమీది చుట్టూ తుడుచుకుంటూ—'ఎక్కమ్మా యిది ఆడవాళ్ల పెట్టి ఎల్లానో రెండు గంటలపేపు కళ్లు తూసుకున్నావా బెజవాడ స్తేషన్లోంది' అని సామాన్తో నింపిన గోనుసంచిని ఎక్కడ వుంచటమా అన్న ఆలోచనతో పెట్టెలోకి గొంగిమాకాడు

అరివేలు క్రొత్తచీర కట్టుకుంది కాళ్లకు రాసుకున్న పసులూ స్తేషనుకు వచ్చే ఆదరాచాదరా తొందరలో వాళ్ల అమ్మ ముఖాన మెత్తిన కంకురూ చేతిలోని చరిమిడీ పసుపుకొమ్మల సంచిలో లోపలికి ఎక్కడోతూ చేయి పట్టుకునే వూరకు తగలటం వలన రెండు గాజులు చితికాయి గోపల ఎవరో స్త్రీ సామానుగా 'అయ్యో! చిట్టెమ్మా గాజులు చితికాయ్—' అంటూ ఎదురుచూచోటిచ్చి గుర్తుని కష్టంగా తేయిస్తూన్న సామానుసంచిని విమర్శిస్తూ 'దారి కష్టమయ్యా—ఎక్కేవాళ్లకూ దిశవాళ్లకూ ఎల్లానో! అని గొణిగి 'యెల్లమ్మా మీ పుట్టిల్లు ఏ వూరు' అంది అదే వరసవి అరివేలు ఆవిడ దయారసానికి కృతజ్ఞతగా 'ఈ వూరేనండీ' అని 'నాన్నా ఆ సామాను గోపల సర్దించు దారి కష్టం లేకుండా పాపం ఎక్కేవాళ్లకూ దిశవాళ్లకూ' అని అనటం ఆ స్త్రీ మర్యాదగా 'భరవారేదమ్మా ఆ సామాను నీదా అత్తగింటికి కాబోలు నక్కున్నావు ఆయన మీ నాన్నగారా' అంది 'అవునండీ' అని అరివేలు కిటికీలోంచి తండ్రికేసి చూసింది సుందర రామయ్య లోపలికొచ్చి సామాన్ను దారి కష్టం లేకుండా పుట్టి—'మర్చిపోయాను యిదిగో టిక్కెట్టు బాగర్తమ్మా అతను స్తేషనుకు వస్తాడు ఇప్పుడే రైల్వే గ్రామం యిస్తాను అమ్మా కాస్త మా అమ్మాయి బెజవాడ స్తేషన్లో దిగుతుంది చూస్తూండండి' అని ఆ స్త్రీకి వప్పగించాడు

రైలు కదిలింది అరివేలు పెట్టిలోంచి ఆ కాకింజైపు మరొకసారి తండ్రి వైపుచూసింది ఆ కాకింజైపుగావుంది ఎక్కడా ముట్టులు లేవు ఎండ బంగారంలా వుంది తండ్రిముఖం దమ్మిడీ కాసంత యింది తండ్రి చెంగుతో కళ్లు తుడుచుకుంటూ 'ఉంటానమ్మా' అంటున్నాడు అరివేలు రైల్వే తెలివోతూ రెండు పెట్టెలోకి లాక్కుంది. పెట్టెలో

తొడ తొక్కిడిగావున్నది రైలు గోదావరిని చాటుతోంది. గోదావరిని చూడంకోసం దంతావళంలాటి మనిషి అరివేలుమీదనుంచి త్రోసుకుంటూ కిటికీలోకి మెడను దూర్చాలని ప్రయత్నిస్తోంది ఆవిడ తూర్పున్నచోటు ఒక చదరపు గజం మేర అందులో చుట్టూ అరడజను బత్తయికాయల తొక్కలు నొర్చి పారబోసింది వెనక్కాల పల్పటి దిండు అనుకుందుకు వేసుకుంది ప్రక్కనే ఒక యింగ్లీషు పత్రిక రెండుమాడు కథల పుస్తకాలువున్నవి దిండు కొక్కిరిస్తూ 'ర్యాపిడ్స్' వేలాడుతోంది బహుశా ఆ కథలు చదువుతూ మ్యూ మ్యూ ఆవిడ అందులో సానీయాన్ని కొద్ది కొద్దిగా ఆరగిస్తూ వుండాలి అరివేలు కావిడభోరణి నచ్చలేదు పెట్టెలో యింకా రికరకాల ఆడవాళ్లు నిల్చునే ప్లీర్ని ఎల్లానో వూరడించుకొంటున్నాడు ఆరి... ఎక్కువ తన గుఖం చూసుకునే మనిషిగా కనుపించింది అట్లాగే వెళ్లంటే అరివేలు కస్సులకోపం పై పెచ్చు ఆవిడ తన వస్త్రుల శోభాన్ని తనమీదగా పోనిచ్చి గోదావరిని చూసి అనందిస్తోందంటే చిరకువేసినమాట మాత్రం నిజం

రైలు ధనా ధనా మం... అంది వంతెనమీద అరివేలుకి తలనొప్పి ఆవిడ వక్షస్రేహకం అరివేలు ముఖానికి రాసుకుంటూ ఉక్కిరి బిక్కిరిచేయటం వలన 'ఉపిర్కాం లేదండీ' అంది నిసుగ్గా కంపలు తిరిగి ముడతలు పడ్డ ఆమె మెడను అరివేలుకేసి త్రిప్పతూ 'ఇప్పుడేవగా ఎక్కేవు ఈ మాత్రా నిశే యింత చిరాకా—వేసు ఎక్కడుంచి వస్తున్నానో తెలుసునా నిన్ననగా ఎక్కేము'

'అదంతా అనవసరమండీ మీరు ఎప్పుడెక్కిలేనా రెండుకు? నాకు ఈవిరాధం లేదంటున్నాను దయచేసి మీస్టేజ్ రైల్వే కూర్చోండి' అని ముఖం చెండుకునే ఆ సేసింది.

ఇంతవరకూ ఆవిడ నిన్నటినుంచి ఆ పెట్టెలో ఏక భ్రాంతిపర్యంగా పరిపాలన సాగిస్తోంది కాని యిటువంటి అవమానం జరగలేదు అదీగాక అరివేలు చాలా పగుడంగా అప్పుమీదట ఆవిడ మెడలకండా స్టీజ్ రైల్వే తన చదరపుగజం మేరనూ తిరిగి ఆక్రమించుకుని ఒక బత్తయితోనూ శోభంగా తొలిచి

నోట్లో నేనుకుని గింజర్ని తువుకు తువుకున పూన్లు కథల పుస్తకం తీసి ముఖాని కడ్డంగా లాక్కుని కోర్ చూపులు చూడజాగింది

కొత్తూరు వీధి నొచ్చింది. అక్కడ నో పచ్చి బారెంతరాలు రెండుశలల స్రుద్దును తీసుకుని ఆ పెట్టోనే ఎక్కింది ఎక్కడా చోటు లేదు ఈ దంతావళం చక్కగా భావించట్టు నేనుకు కూర్చో కుంది ప్రక్కనే ఒక మనిషి కూర్చునే చోటులో పత్రికలు పుస్తకాలూ పర్చింది ఎవురూ ఆమెను ఆ చోటు ఖాళీనెయ్యమని అనరు ఆ పచ్చి బారెంత రాలుకు నోరు లేదు అట్లానే నిలబడింది ఆ పని నిర్దితో ఆదిడ ఉదుకువ్వంగా మంచోకటం యీ దంతావళం చూసింది చూసినా చరిందలేదు మళ్ళీ అరివేలు కలుగచేసుకోవార్చి వచ్చింది

‘ఇదుగో ఏమండోయ్ మిమ్మల్నే’ అనిడ ఉలక లేదు పలక లేదు తిన్ను కావట్లు పూరుకొంది

‘ఆ పుస్తకాలు కొంచెం తియ్యండి అక్కడ కాస్త చోటుంది’ అంది మళ్ళీ అరివేలు ఈమారు ఒకమాటు తనకేసి చూసి మళ్ళీ నిర్లక్ష్యంగా పుస్తకం చగువుకో వారంభించింది అరివేలు లేచి ఆ బారెంతరాలు చెయ్యి పుచ్చుకుని లోపలికంటా నదిసిండుకొచ్చి ఆ పుస్తకాలను చేత్తో తీసింది ఆ దంతావళం ‘అది అక్కడ పె్పు ముందర’ అంటూ గర్జించింది అరివేలు ఆ బారెంతరాలు చేతిలోని పసిగుడ్డు నందుకుంటూ ‘ను దిక్కుడ కూర్చో’ మని ఆ పిల్లతల్లిని ఆజ్ఞాపించింది ‘కూర్చోటానికి ఏలేదు’ అంటూ దంతావళం చేత్తో ఆ తల్లిని పెట్టి నేయటానికి సాహసించింది అరి వేలు కళ్ళ కంట విప్పలు కురిపిస్తూ ‘ఇదుగో బాగా చూడండి మీరు కనుక ఆమెను కూర్చోనియ్యక చోటే యీ చేతిలోని పుస్తకాలను కట్టగా కిటి లోంచి అవతలకు గిరాటువేస్తాను’ అనిచేత్తో పుస్తకాల దొంతరను ఘరిపించింది పెట్టెలోని తరితూర్పు అడవాల్లో గొల్లుకున్నాయి. ఆ ముక్కలన్న తరువాత అరివేలు అంతపనీ చేసేదాని లాగునే వుంది. ఆదిడ చప్పన నోరు తెరిచి పెట్టెలో అందరి కంకా చూస్తూ— ‘నేను ఎప్పుడెవగా వియల్దేరానో ఎక్కడుంది వత్తున్నానో తెలుసా? అంది. అంతా మళ్ళీ గొల్లుకున్నాయి. ఈమారు అది నేలు

కూడా నవ్వింది బారెంతరాలు చేతిలోని పాపాయి కూడా నవ్వింది. ఈమారు చరాజయందంతవళా నిదే ఆ బారెంతరాలు కూర్చుని ఓపిగ్గా చంటిపిల్లకు పాలు కుడుపుతూ ‘పదికాలాలపాటు చిరీ చంపత్తీ కరిగి పడుపూ గుండుమా పెట్టుకుని బతుకు తల్లీ!’ అంటూ దీవించింది

దంతావళం పూరుకోలేదు. నసుగుడు ఆరంభం చింది ‘పారేస్తుందిట’ పుస్తకాలు పారేస్తే పోరీ కులకీ కబురు చేసేదాన్ని ‘అంది పెట్టెలో ఒక మూలనుంచి ఒక తూర్పానిడ చుట్టనోట్లోంచి తీసి— బారెంతరాలు కూర్చోటానికి సోపెట్టునుని ఆ మాతల్లి అడిగితే పెద్ద నా పరాయిలా ఒల్ల సంగా ని! కాటించిమాకుని, నెగమంటే పిలుస్తాదిట పోరీ కుల్చీ, ఎడవపుత్తకాలు ఎన్ని సదిగితే ఆమాతల్లి కున్న గాగ్గనం నేదు చీరాను చీరాను కరికాలం’ ఈలోగా స్రుద్దివిచ్చగాడు పెట్టె కెక్కి—

‘నిజము కల్లపురుంది కల్ల నిజమవుతుంది.

నిజము నిలకడమీద తెలవారి బ్రహ్మనో—

భజగోవింద! గోవింద!’ అంటూ పాట లంకించుకున్నాడు దంతావళానికి ఓపిక చచ్చి ‘బ్రూట్టు’అనే పి స్లాక్కులోని కాపీ గిద్దెడు పోసుకుని చప్పరిస్తూ కథల పుస్తకం ఫేజలు తెర్చి, బలవంతాన చదవటం వడించ పాగింది రోషంతో. కావేపల్లిగూడెం స్టేషన్లో యీ దంతావళానికి మరొక విరావతం ప్రోగయింది అరివేలు వారి సంభాషణలనుంచి తెలుగుకున్న జమిటంటే ‘యీదిడ అల్లుడుగా రింటికి వెజవాడ నల్లొన్న దంపి—అక్కడ తన చిన్నకూతురు కాలేకలో చదువుకొంటున్నదనీ—ఆ అల్లుడు వంచదార ఛార్జిక్టరీ మానేజింగ్ డైరెక్టరుట ఈ సంగతులు ఆదిడ చెప్పటంలో ఎంతో దర్బా, గొప్పతనం, అనుభ విస్తూ చెప్పింది

కొంతసేపు యీ దంతావళమా ఆ విరావతమా యింగ్లిషులో అరివేలుకేసి కొరకొర చూస్తూ ఏమో మాట్లాడుకున్నారు. తరువాత వెజవాడ స్టేషన్లో వరకూ అరివేలుకు యీ రెండు జంతువులే కాంక్షేవం.

వెజవాడస్టేషను వస్తున్నదనగానే పొంగిపూర్ల తాతావళతో అరివేలు ప్లలుభారంకేసి ముఖా

ల్లోఁ పడినగా ఆదుర్దగా చూడపొగింది దూరాన్ని రంకురంకుల లైట్లతో స్వేదనంతా దీపాల్లో జగజ్జే గీయ మానంగా వుంది

ఆ దంతావళం అలివేలు పెట్టెను కొంచెం అడ్డంగా వున్నదని నెరువొంద 'కాళ్ళకడ్డం పెగవ పెట్టి!' అని కవీంద్రుర తిట్టింది. అలివేలు పూసుకో నేను 'పెగవపెట్టి గిగవపెట్టి అనబోకు పోలికల్ని పిలుస్తాను' అంది మళ్ళీ అంతా గొల్లమని నవ్వాడు రైలు ఆగింది అహోబలరావు కిటికీదగ్గర్నుంచి అలి వేలు బుజంమీద తట్టాడు ఉరిక్కినదీ 'మీరా' అంది 'వచ్చావా—' అన్నాడు కళ్లు మిలమిల పెరుస్తూనగా యింతి చేసుకున్న యుఖంతో 'వచ్చాను' అంది అలివేలు

ఆ దంతావళంకోసం వచ్చిన విజయ, తిల్లిని ముందు పక్కరించికుండా 'వావా! వావా! ఆయన మా క్రొత్త లెక్కరయ' అని ప్రసాదరావుకు అహోబలరావును చూపెట్టింది

6

చేలకడ్డంబడి పొలాల్లోంచి రెండెళ్లబడిని క్రోలుకల్లినట్లుగా దంచుకున్నాడు ఉపవాద్యం అహోబలరావు విషయం సత్యాహింసలు - గాంధీ, గౌతమ బుద్ధుడు పాశం అక్కర్లేనివాళ్లు బందరు లైకుమీద బల్లిలా పాకుకూన్న గూమ్మ రైలు పెట్టె లను లెక్క పెడుకున్నాడు ఉపవాద్యం జొంక తిరుగుడుగా వుంది అవసరమైన విషయాల్లోంచి అవసరమైన విషయాల్లో! దాంట్లోంచి దీంట్లో! దీంట్లోంచి దాంట్లో! కప్పదాట్లు కుప్పిగంకులు వేస్తున్నది వివారాల్లో సమర్థతతోనే చెప్పగలగ వున్నాడు. కొందరు కుర్రవాళ్లు కబుర్లు ప్రారంభిం చారు. కొంతమంది మెల్లమెల్లగా గోడవారల్నుంచి జారుకొంటున్నారు. ఇంకా మరికొందరు ఉండుండ్లి 'చుట్టా రీదీ సిగరెట్'—'చా! చా! గరం చా' అని కేకలేస్తున్నారు అహోబలరావు దివ్యన నీర సించి యిట్లా గన్నాడు—'మీ కవరి! విషయం పట్ల ఆసక్తివున్నట్లు కనుపట్టలేదు. వివా చదువుకో టాని! వచ్చినట్లు లేరే' అని, వెనుక బెంచీలోంచి 'చాలా చక్కగా గ్రహించారు' అని - యింకొక బహుళము 'వాసుదాసు' అని, నేరొకరోటనుంచి

'ఈవాళ్ళి! చాలైంది మాస్తాయా!' అని సలహాలు సందేశాలు ఆదేశాలు వచ్చిపై ఆడరిల్లులు నవ్వుకున్నాడు వాళ్లు ఎందుకు నవ్వుతారో వాళ్ళకే తెలియదు అహోబలరావు మళ్ళీ పట్టువలకొట్టి ఉపవాద్యసాని కందుకున్నాడు తక్షణం విషయం 'ప్రపంచ కాంతి'తో ముడిపెట్టబడింది. ఆర్థికకాస్త్రానికి సంబంధించిన, రాజకీయాలకు సంబంధించిన ప్రశ్నలు లేచి తలొక్కరూ వేయసాగాను చివరకా క్లాసు పర పరాం లైన్ పర్కన్ గా మారింది అహోబలరావు కుర్చీ వదిలి బెంచీల మధ్యకొచ్చి గర్జించాడు 'మీరు గొడవ మాస్తారా లేదా?' అంటూ ఒకటి! రెండు పాట్ల పోలోమంటూ అంతా లేచి 'క్రొత్త మాస్తా రికి జై! క్రొత్త మాస్తారికి జై!' అంటూ యివతల కొచ్చి పడ్డారు

భిన్న వదిమడై అహోబలరావు యివతలకు రాగటం పెట్ట దగ్గర బహుళవోట్లో వా ఆలశ ప్రాక్టికల్ చేస్తున్న విజయమాసింది చూసి ప్రక్కనున్న స్నేహితుల చెవిలో ఏమో చెప్పింది అంతా అహోబలరావు సమీపాన్నుంచి పోకుండా టాన్ని కనిపెట్టి పకపకా నవ్వాడు వోలు వోలంతా పక పకలతో ధ్వనించింది అహోబలరావు కోపంగా విజయకేసి చూశాడు విజయ కలువైన మంచి వోపాన్ని విసిరింది

'చాలేవే—ఏమిటా విసురుడు?' అంటూ వచ్చింది ఒకతె.

'అదికాదే—క్రొత్తవాళ్ళనంతా బెదరగొట్టా వేకు విజయా!' అంది మరొకతె అంతా నవ్వాడు.

బల్లమీది చెక్కకు నాలుగువైపులా మేకులు దిగగొట్టి వెల్లకిలా పరుంపెట్టబడిన కప్పకు రక్త ప్రసార పెట్లా జరుగుతుంకాచెప్పి, గుండె చలనం గూర్చి చెబుకున్నాడు విజయ పరధ్యాపగావుంది సన్నటిచాకులు చిన్నచిన్న నూదులు నీళ్ళలోంచి తీసి కుకుస్తూ 'మాటే యిందిరా' అని పిలిచింది ఇందిర నోట్సు వ్రాయటం ఆపు చేసి 'ఏమిటే అంత ఆర్డంటు?' అంటూ వచ్చింది.

'లేదీన కల్పరత్ అసోసియేషన్ ప్రారంభోత్సవం ఎప్పుడే?' అంది విజయ

'అవిషయం యెప్పుడెందు?' అంది ఇందిర.

‘వసుదత్తా! చెప్పు. ఎప్పుడు ప్రారంభించటం?’ మళ్ళీ చెప్పింది.

‘ప్రిన్స్ హాల్నుండి గారే. ఇవ్వాలి మధ్యాహ్నం పోయి అడుగుదామా?’-విజయ ఆలోచించి ‘శ్రీకటరీని నిలకడ’ అంది శ్రీకటరీని చూచి ‘ఎందుకే విజయ! అవతల కేరళదగ్గర సగం సగం ప్రాక్తి కలు చేస్తూ వచ్చాడు చెప్పు’

‘మన ఆసానీయేషన్ ‘జే’ ఎప్పుడు చేద్దామే’ అంది విజయ ‘ఇప్పుడెందుకే ఆ చర్చ?’ అంది శ్రీకటరీ

‘అఫీసు వేరగా నేను క్రొత్త లెక్కరన్ను నూచిస్తాను మీరంతా నోటియ్యూరి’

‘ఎందుకే—పాపం అరిచి యేడిపించటం?’ అంది ఇందిర శ్రీకటరీ అందుకుంది ‘పాపం అంటూ వెనకేసుకొస్తోంది దీనికేమన్నా నేనల్లకొడుకేమోనో వాడు’

విజయ ‘అల్లాసే వుంది కాకపోతే యేడి?’ అంది ‘హేళెనగా ఇందిర కోపంగా—‘ఆ దగ్గర వరసలన్నీ విలే మీకవారి? నాకేం—నేను నా నోటు వేయను’

‘ముడిచిరల్లో పెట్టుకో’ అంది శ్రీకటరీ ఇందిరకు కోపముచ్చి లిప బల్లదగ్గరకు పల్లి ప్రాక్తికలు చేస్తోంది విజయచావుల నూదులతో బల్లమిది కప్పుకు పైపైన కోస్తా శ్రీకటరీ చెవులో ఏమేమో తెప్పి నూరిపోస్తోంది ఇద్దరూ మధ్యమధ్య వత్తుకుంటున్నారని విజయకు ప్రాక్తికలమీద దృష్టిలేదు శ్రీకటరీ బల్లమీదకువంగి విజయ ముఖంలో చూస్తూ చూట్టాడుతోంది తులగా సగంసగం తెలివిలోకి వస్తూన్న కప్పుపోయే ప్రాణంకోసం పెనసులాడుతూ నాలుగుకొల్లను కుంచించి తిరుగుబాటు చేసింది కోలోఫారం పట్టుకొని కప్పు నాలుగుకేసుల్ని ఎగర తిన్ని శ్రీకటరీ ముఖానికొచ్చి సుద్దుకుంది.

‘అమ్మ కాలోయ’ అని శ్రీకటరీ భయంతో కత్తుకుని కేకేసి కనక్కు పరుగెత్తింది విజయ తెల్ల పోయి చూస్తూ నిలబడిపోయింది నాలుగురైలు ల్నించి విద్యార్థులు అధ్యాపకులు, అట్టెండల్ల ఏదిటి ఏదిటి అంటూ పరుగెత్తు కొచ్చారు.

భయపడిపోయిన శ్రీకటరీ యేడుపులంకించుకుంది అధ్యాపకుడు అట్టెండల్ని కేకలేస్తే అతడు ‘పాఠశాలకు తీసుంచాలి కోలోఫారం కురిగాయివ్వ లేదు కాలోయ’ అని నవ్విగాడు విజయ శ్రీకటరీని సడిపించుకుని పైటింగురూంలోని కళ్ళు కోతూంటే అందరూ యీ అమ్మాయి ముఖంనిండా బట్టలనిండా యీ గెత్తు లేమిటి మరకలేమిటని అడిగేవారే? అడిగి తెలుసుకున్నాక పాట్ల చెక్కలయ్యేలా వత్సేవారే? ఇందిర అవ కాళింకోసం కామకు ముద్దున్నది విజయ, శ్రీకటరీ, బట్టాలో ఎక్కుతూండగా ‘ఏమే—యివాగరేషన్ ‘జే’ ఎల్లాగుంచేం?’ అంది శ్రీకటరీ ముఖంకా నలుపు చేసుకుంది విజయ ‘ఇప్పుడా, యిదా నేరాలోకాని? సమయ’ మన్నిల్లు చూసింది

ఇందిర మాటలో మాట కలిపింది—‘జరిగిందేదో జరిగింది కాని—యిం తెప్పడూ అనవసరంగా మనకు సంబంధంలేని విషయాల్లోకి దిగి యితరు ల్ను తమానించటానికి పన్నాగాలు పన్నకండి’ దీంతో శ్రీకటరీ చచ్చిపోయింది విజయ వుకుకుమారుతనం గానే అంది—‘నీకు మహ బాగా తెల్పులేనే—అందర్నీ వెనకేసుకొచ్చి చూట్టాడుకున్నావ్ ఇవాళ ఏదో ఆ సగవ కోలోఫారం కరిగి యివ్వనందుకు ఆ కప్పుకు తెలివొచ్చి మేకుల్ని ఎగరకొట్టిందని కానికీ దీనికీ ముడితెచ్చున్నావు వాడెంత కోల్గో నీకు తెల్సా—నమ్మ పైకిలమీదనుంచి పతేకాకు నిన్ను మా అమ్మ కలకల్లా నుంచి వస్తూంటే రాజమండ్రోలో ఎక్కిందట—యాయన గారి భార్యమణి చూట్టాడే తంటే నీ యాటా ముల్లై కిటికీలోంచి గోవావారిలో పారేస్తానని చెదిరించిందట ఇద్దరి కిద్దరే ఏదీకీ ఏదీ పెగ్గాని? యిద్దరికీ బుద్ధి చెప్పారీ’ అని

శ్రీకటరీ మళ్ళీ అంది—‘ఒసే ఇందిరా— నీ వన వసరంగా దీంట్లో జోకల్గం కలుగజేసుకోకు నాల్గిద్దరి బుద్ధి చెప్పంచే మేం నిద్రపోయేది లేదనుకో’

ఇందిర మళ్ళీ కప్పు సంగతి సుద్దుకు తెచ్చుకుని పకపకా నవ్వుతూ ‘నా కందుకు జోకల్గం—నేను కలగజేసుకుంటే ఆ కప్పు ఎగిరి నామీదే పడివుండేది యిందాక’ అంది. ఇంకెలా నీటిబడ్డు వచ్చింది ఇందిర నమ్ములోకి పల్లింది ‘ఇదేమిట యింత పెద

సరంగా పెక్కు పింతలి తీమాచా తమండా
మాట్లాడుతుంది' అంది క్రకటన. వెన్న
లోని 'చో' నుంది. కాదు చోరా 'చం' నుంది

7

రోజులు గడుస్తూన్న కొద్దీ చిత్రచిత్రమైన
సంఘటనలు జరుగుతూవచ్చాయ్ ప్రపంచంలోని
ఒకరకపు అసందర్భపు మనుష్యుల్లో ఒకడైన అహో
బలరావు 'బాహ్యజీవితం' దినదిన గంభీరం, వెయ్యే
శ్లోయుక్తుగా మారిపోయింది ఉపన్యాసారివ్యటం
మొదట్లో శ్రాత్ర అనిపించినా క్రమంగా కొన్నా
శ్మశు మామూలై పోతుంది అందరికీ ఇతడి విష
యంలో అట్లా కాలేదు చిన్న చిన్న అడ్డంకులు
సంఘటనలు వచ్చి వ్యక్తిని నిరుత్సాహపరిచాయి.
తరువాతి క్షాసంజే ధయం దస ఎక్కువవుతూ
వచ్చింది కాని తగ్గలేదు చక్కగా కష్టపడి అది ఇది
చదివి మరీ జెళ్ళేవాడు—కాని నోరు విప్ప నివ్వర!
ఖర్చు!

ఇంటి కొచ్చాక పెద్ద పెట్టినరాగా రెట్లా
అనిపించేది అతని! ఎవరితో మాట్లాడకుండా దిగాలు
పడి మాన్పుండి పోయేవాడు ఆర్థరాత్రి నిద్రలోంచి
ఉరిక్కిపడి లేచి 'ధయం' అనేవాడు 'నాచేయి
మిమిద వేస్తాను మీరు ముఖంగా నిద్రపోండి మీ
కెందుకు ధయం' అనేది అలివేలు

ఒక రోజున గదిలో మాన్పుని కాం పోలివను
శ్రుస్తకాలు సంస్కరించటాని! బతులుగా రెండు
చేతుల్లో తలగట్టిగా వట్టుకుని చిక్కి చిక్కి యేడవ
టాని కారంభించాడు అలివేలు వంటయింట్లో
కాఫీ కాచటంలో ముగ్గురాలైవుంది

'మరో పది నిమిషాలకు కాఫీ కప్పు బల్లమిద
వుండుకూ—'కళ్లు ఎర్రగావున్నా యేమండీ?'
అంది చ కితి వదనయై అహో బలరావు ఉత్త
రీయంతో కళ్లద్దుకుంటూ 'ఏమీ లేదు' అని కాఫీ
కప్పునందుకుని రెండు గ్రుక్కలు పీల్చి ముఖాన్ని
ప్రక్కకు తిప్పి కిటికీలోంచి ప్రాద్దుగ్రంథాలాన్ని
తిలకించ పాగాడు. పడక మర్చి వెనక్కువచ్చి
నిల్చుని 'నామిద పోట్టే. ఏమీ లేదా?' అంది
కొకాయితూ అలివేలు.

ప్రక్క వాటాలోవాళ్లమ్మలు యేడ్చి కూరం
చేస్తూంటే—ఉల్లల్లా పోయా! యేడుతకు యేడుతకు
వెలి నాగన్నా! యేడిస్తే నిన్నవకు యేడుతుం
టాదా? అని తల్లి నోచాడస్తోంది అలివేలు కాస్తీవు
నిశ్చింబంగా నిల్చుని 'దీపం వెలిగించుకొస్తాను.
ఆవక చెబుదురుగాని రెండి అన్నం పక్షేస్తాను' అని
గిరుక్కున వంటయింట్లోకి మళ్లింది

అహోబలరావుకు వెనుకటి సంగతులు ఎంత
వద్దనుకున్నా జ్ఞాపకాని! రాసాగిన అలివేలు తన్ను
యేరికొరి వలిది చేసుకుంది చెంపకు చేరజేసి కళ్లు—
పిల్లా అహోబలరావు కివ్వడ మేదిటి అన్నారంతా.
ఆవర్సయితే ఇదువుకున్నాడు గాని, ఎక్కడా
ప్రాపంచికజ్ఞానం, తెలివీలేటా, అందం, మనిషిలో
నావరీకం గాని లేవు. కాకి ముక్కుకి దొంపపండు
కట్టినట్లు విలిటిది? అంటే అలివేలు సమాధాన
మిచ్చింది 'నాకు అందం అక్కలేదు ఎక్కడన్నా
అందాన్ని కొరుక్కు తింటామా? అది యివ్వారే
వుంటుంది రేపు పోతుంది ఈనాళ్ల నలకూబరుకులాటి
వాడ్ని తెచ్చి కడతారు రేపు ప్రాద్దున్న వాడికే
మకూదికమన్నా రావచ్చు అప్పుడా అందమంతా
పోలే - అటువంటి అందాన్నే చూసి పెళ్లి చేసు
కున్న నా గతేం కాన? అంది పెళ్లిమాకురు

ఇదే మాటలు నేర్చిన మక్క యిస్కోకుంటే
యిస్కోకుంటుంది అన్నారంతా తల్లి అడిగిం
దట—'అస్తీ మాట—'లక్షణమైన బంగారపు బొమ్మ
లాటి పిల్ల విస్తీ, తిండి బట్టా యిచ్చి ముఖపెట్టే
చోటు ఆవునో కాదో కాస్త మామకొ నక్కల్లే
దుటే. 'అని అప్పుడు కూడా అలివేలు కొంటే
మాటలు మానలేదు

'దిబ్బు కూడా అట్లాంటిదేగా అమ్మా. అది
యివ్వారే వుంటుంది రేపు పోతుంది రోజూ మనం
ఎంతమందిని చూడలేదు లక్షాధికారులు భిక్షాధికా
రులు కావటంలే—'

తల్లి! అత్తరువులో కారంవేసి రాచినట్లైంది
దాస్తే ఆదివ చిరాకుపడింది. 'ఈ అడ్డదిడ్డం మాటలన్నీ
చెబున్నదానిని మువ్వ నిశాని! ముగుడితోటి
కాపురం చేసేదానివేదా' అని

అహోబలరావు అనుకున్నాడు—ముఖాను
బంధం వుండేచోట అన్ని ముగ్గురైతెంతమంతా

మహా తెగత. లేనిపోట ఎంత అకుక్కుంచామని భగీరథప్రయత్నం చేసికా అతడడు ఆ ఆశలు గగన కుసుమలుగానే వుంటాయి. ఎవరి చేతిమెకురులు ఎవరికి ప్రాప్త, ఏపట్ట యేపట్టతో కలిసి నూకు కడుంకో చెప్పటానికీ నిజంగా యెవరికీ తెలుసు ?

ఎరిమెంటరీ స్కూల్లో చేరినప్పట్నుంచి ఆనర్స్ క్లాసు పూర్తయేవరకూ యీ పదిపదిహేనేళ్ల లోనూ ఒకే ఒక రకపు మనస్తత్వాన్ని పెంపొందించుకున్నాడు అహోబలరావు. జీవితం పాడు నునా ఆపహాస్యాలకు, స్నేహితుల క్లిరింతలకు, వేదాంతాలకు బలిబొకూ వచ్చాడు అంట కత్తెలోంచి క్రాఫింగ్ వరకూ వచ్చినా డబల్ బ్రస్ట్ కోటు వేసినా, ట్యూడుసులు వేసినా అతనూ అతిడి నడకనూ శతయోజనాల దూరంనుంచి దుర్భిలేవేసి చెప్పవచ్చు ఇంటర్మీడియేటువరకూ అతడు హాస్టల్లో త్రికాలాలూ సంస్థవార్చేవాడు అక్కడికి మేన్ రెండుమైళ్ళదూరం వుండేది ఈ రెండుమైళ్ళూ పెద్దావురం పట్టుపంచె విళ్ళగోచిపెట్టి రడిఉత్తరీ యాన్ని బుజావేసుకుని చేతిలోని రాగిచెంబుతో భోజనానికీ శ్రీమల్లవరపు వల్లభరాయుడుగారిలా బయల్దేరి వారిసంటబడిపోతూవుంటే, ఆ పిలక గగన సీమల్లో సంచారంచేస్తూవుంటే, క్రొత్తగా మొవటి సంవత్సరంలో చేరినవాళ్ల దగ్గర్నుంచి, ప్రైవేటియ్యరు వరకుఆడ—మగా అన్న విద్యుదాధేదం లేకుండా అంతా నమస్కారాలు చెల్లించి భక్తితో త్రోవ యిచ్చేసేవారు కొందరు భక్తగణంలోనివారు అతణ్ణి అక్కడే నిరేసి లెక్కలూ క్రటా తెలియనిది చెప్పించుకుని మరీ వదిలేవారు

అహోబలరావు రామానుజాలవారి మతానికీ హృదయాన్ని అంకితం చేశాడు విష్ణుచిత్తీయము అతడు తలక్రిందపెట్టుకు నిద్రపోయే గ్రంథం అహోబలరావు విశిష్టాద్వైతికాదా—వరప్రహ్లాదగర్భ కణు దచ్చినా వప్పగోడు చరిత్రకావలు కొంత మంది కాలేజీలో చదువుకునే రోజుల్లో అహోబలరావుకి 'ప్రవరాఖ్యుడ'నే గౌరవ నామం వున్నట్లు కూడా చెబుతారు అతడు అన్ని తరగతుల్లోను ఉత్తమశ్రేణిలోనే వచ్చాడు. కాని ఆనర్స్ లో పెండక్ట్ క్లాసు అక్కడే వచ్చింది గట్టి చిట్క, విశిష్టాద్వైతికంకొంపతీసింది.

ఆచార్య శతకంకరరావుకు ఎవరో చెప్పారు, అహోబలరావు ఎంత నూపర్ స్టీడన్ మిడిగంటే అతడు వకుక్తాన్నప్పడు శత శవా! అనిగాని, మార మారా! అని గాని ఎవరైనా అన్నట్లయితే చెవులు రెండూ మూసుకుని వినపడనంత దూరం పరుగెత్తడని ఆయన ఒకరోజు స్వయంగాపిలిచి 'నాపేరేమిటి చెప్పను'ని అడిగాడు 'హరిహరీ' కను చెప్పవన్నాడు అహోబలరావు అరునూరు కానీ నూరూరు కానీ నేడు కైత నామోచ్చారణచేయ వన్నాడు. అతడు తిరునామాన్ని తీర్చి దిద్దితే యెటు యెస్ యం రైలుపెట్టెమీది పట్టి వర్తనాలకన్నా ఎక్కువ స్పష్టంగా గోచరించేది చివరకా విశిష్టాద్వైతికమే అతిడి ఘట్టుక్లాసు కతన్నీ దూరంచేసి మరీ వదిలింది. ఐతే యూనివర్సిటీకల్లా ఫస్ట్ గా రెండులో నిల్చి వలసినవాడికి ఫస్ట్ క్లాసు రాకపోగా, పెడపట్టుకు గంటితే పెకండక్ట్ క్లాసు గుంపులోకొచ్చి పడ్డట్లు తెలియగా ఆ తెలివినరోజుల్లోనే అహోబలరావును గంజికావిడేసి రైల్వో శిక్షించార్చివంత పనయింది తరువాత కొద్దిరోజులకేగా జరిగింది కాన్వోకేషన్, అప్పటికి ఫస్టుక్లాసు రారేదేమా అన్న విచారం మానవున్న పట్టుకు వదలేదు ఉద్యోగం వారికాక యిప్పుడావిచారంమాయమైంది దానిస్తానేలోకంలో బ్రతకటానికీ జీవితయాత్రను సరిగా వల్లెబుచ్చటానికీ ఒక యూనివర్సిటీగ్రీజు చాలవని ఎవ్వో ముగువులు మెలమవలు మాయలు మోసాలు కుతింత్తాలు నేర్పుకోవాలని లేకపోతే అగోగరి అన్నది విశ్వయమే! అని లేలింది

అలివేలు దీపం వరిగించుకొచ్చి—'ఇంకా యిక్కడే కూర్చున్నారే? షికాయకుపో లేదా—' అని ఆశ్చర్యంతో అడిగింది.

'ఇటురా కూర్చో ' అలివేలు మాట్లాడకుండా వచ్చి కూర్చోని, 'ఎందుకండీ అంత దిగాలుపడి పోయి కూర్చున్నారయింట్లో యీవారే మీ అమ్మమ్మ యేమన్నా జ్ఞాపకాని కొచ్చిందా?' అని చెంగు చాటు చేసుకుని నవ్వింది అహోబలరావు అలివేలిని కాదుకూ—

'ఇక ముకుం అమ్మమ్మనే జ్ఞాపకం చేసుకుంటూ కూర్చోవాలి.'

‘ఏం అలా అంటున్నావు?’ అని తన చేతిలో
అతడి చేయిని తీసుకుంటూ అంది

అంత అందమైన కళ్ళలో! చూస్తూ—‘నేను
చెప్పలేను చెప్పి నీ మనసుకూడా పాడుచేయలేను’
అన్నాడు సంకోచంగా

‘నా మనసు మీ మనసులాటిది కాదుగా’
అంది అరివేలు

‘ఏమైనా పొడవుకుంది ఎందుకు చెప్పటం?’
‘చెప్పకపోతే వాచుకోండి రెండి భోంచే
ద్దాము’

‘నా కాకలి లేదు నువ్వు తిన’
‘మీరు తినకుండా నే నెప్పవన్నా
తినాను?’
‘ఇవార్థికి తిందూ— నా మనసు బాగులేదన్నా
నుగా’

‘ఏదిటి అవిజయ అన్న అమ్మాయి యేమన్నా
చేసిందా?’ అరివేలు నవ్వు నాలుకుండుకు యిత్నిస్తూ
ప్రక్కకు తిరిగి అంది

‘ఏమిచెయ్యాలో అడచేసింది ఎనా అమ్మాయి
ననవలసిన పనేమంది మన ప్రారబ్ధమే అట్లాగుంది
తయనేం చెప్పటం లేదనీ, యాయన మకు అక్క
లేదంటూ డెప్యూటేషను ఎల్లారు ఉవ్వొగం
వుంటుందో పోడుకుందో తెలీదు ఇటుకంటప్పకు
అన్నం యెట్లానయిస్తుంది కావ్వో?’

‘నోస్—యిం లేనా’ అంది అరివేలు
‘ఏం యిది చాలదా?’
‘అదికాదండీ—మీ కండుకు కోపం
ఉదాగ్యం చెయ్యటం కష్టంగాని తియ్యటం అంత
లేలికాదు’

‘ఓహ్—నీకు బాగా తెలుసు’
‘అబ్బ! నాకు తెలుసండీ. మీకోం ధరవా
లేదు నచ్చి భోంచెయ్యండి’
‘నేను తన్ను చాలామాట్లు అవమానించటానీ
ప్రయత్నించినట్లు ఆ అమ్మాయి రిపోర్టులో
వ్రాసింది’ అన్నాడు దిసులుగా

అరివేలు గది ప్రతిభవించేట్లు నవ్వి—
‘మీరా—మీరు నిజంగా అటువంటిపట్ల చేశారా?’
అంది.

‘నే నెప్పదూ చెయ్యలేదు. చెయ్యను.’
‘అవమానించటాని! ప్రయత్నించటం అంటే’
‘నానొంద—నే నెప్పదూ ఆ అమ్మాయి
ముఖంలో! చూసి నవ్వవన్నా నవ్వలేదు’

‘మీరు నిజంగా అట్లాచూసి నవ్వివుంటే కథ
యింతకరమా రాక నేపోను’

‘అరివేలు—ఏదిటే నేరారోగం? యిది
ఎటువంటి సమయం—రేపు మనం ఎక్కడ తలదాచు
కోవాలి’ ఆ ఆలోచన వచ్చేసరికి బుర్ర పగిలిపోవల
సిందే—

‘ఏదింటి—బుర్ర పగిలేదీ? నిజంగా తన్ను
అవమానించే ప్రయత్నాలు మీరు చేస్తున్నట్లు ఆ
అమ్మాయి వ్రాసిన రిపోర్టు నాధారంచేసుకొని మీ
మీద చర్య తీసుకుంటారనా?’

‘నో తప్పకుండా’
‘అప్పుడు చక్రం అడ్డుచెయ్యలేనో’
‘ఏదిటి నువ్వా’ అన్నాడు కుర్చీలోంచి
లేచి ఆహాబలరావు

‘అవును—నేనే ఆ అమ్మాయి దగ్గరకు
నర్సినా ఆపితి— చూపి గల్చుకవస్తాన మీ కోసం
నేను ఏదీ చెయ్యలేను?’ అహాబలరావు ‘ఓ నా
చేయి పట్టుకో—’ అరివేలు తియ్యలు తెరిచికచ్చి
‘అందివ్వండి’ అంది ‘ఇదుగో— అమ్మయ్య
యిప్పుడు కుర్చీలోంచి లేచాను ప్రాణం ఎంత
తేలిగ్గా వుంది.’ కంటయింట్లో! నడుస్తూ ‘ఉంటుంది
మీకు నిజంగా ఆ పిల్ల అంటే అంత భయమేమి
టండీ?’

‘భయం కాకపోతే—ఆ అమ్మాయిని రెండు
చెవులూ నులిమెయ్యమనా, గోడకుర్చీ వేయించమనా
ఏమిటి నీ అభిప్రాయం?’

‘అంతకన్నా ముఖ్యమైనది వేరే వుంది గట్టిగా
గంకు చేతుల్లో! తీసుకుని నలిగేసి వుంటే ఆ
అమ్మాయి యిట్లాటి పెంకపట్ల ఎప్పటి! చెయ్య
కుండా వుండేది?’

‘ఓట నాల్చుకుని మార్చొంటూ ‘ఆ పని నేనే
చెయ్యాలనా—’

అరివేలు కంచం ఎత్తిపట్టుకుని ‘నిజంగా మీరే
ఆ పని చేసివుంటే నా కంత గర్వంగా ఉండేదని..’

‘ఊరికి నైకంటావు నేను చెయ్యిని చెయ్యి
లేనిది తెలుసు గనక’

అలివేలు నవ్వి ‘అందరికి మల్లే అమాయపడతా
నవా-ఒక్కనాటికి పడను మీరా పని చెయ్యండి
మళ్ళీ ఆ అమ్మాయి’

‘ఛ ఛ నే నన్నందగ్గనూంచి లేచిపోతాను
మవ్విట్లా మూగ్గా దానంటే’

‘మాట్లాడను రెండి ఈ పచ్చడి కల్పకొండి
యిది మీ కిద్దరూని చేకాను’

పచ్చడి వాలుక్కి రాకుమి ‘నీ చేయి దిక్కి
యైదు దుమల్చి పుట్టిస్తోంది వుండు వాలుజంబూద
చెయ్యిస్తా నేమిటి? అదుగో వాళ్లెవరో టిక్కిలోంచి
మాస్తున్నారు’

‘పోండి ఎవరూ లేరు అంతా అబద్ధం
ఇవ్వాలి నేను మడికట్టుకోలేదు తెల్సా’ చిత్తం
గ్రహించా నన్నాడు అహోబలరావు చందమామా
చెన్నలలు విరియించాడు సన్నబాబలు నవ్విస్తే

8

తెల్లారి లేస్తూనే ‘యీవారో నన్ను మాట్లాడింది
కండి మీ పట్ల మీరు తెలుపుకోండి నా మా పట్ల
న్నాయ ఇంటికి తాళంచేసి మధ్యాహ్నం అలా
నెల్లకస్తాడు కొంచెం తర్మివను యిస్తాయా?’ అంది
అలివేలు

‘విషయం చెప్పు’ అన్నాడు టూత్ బ్రష్
తిరగేసి తల బరుక్కుంటూ—

‘అసలు విషయం ముందు చెబితే కథ ఎప్పు
డన్నా రక్తి కత్తుందీ?’ అంది కాఫీకోసం కుంప
బంటిస్తూ అలివేలు

‘ఇప్పుడు నువ్వు వాకేవిటి కథ చెప్తా?’

‘మంచికథ అనగా అనగా ఒక అర్బాయి
వున్నాడు ఆ అర్బాయి ఒక మంచి వాడైతే
అమ్మాయిని నైలు మీంచి పడగొట్టాడు. అప్పు
టిండి చాక్కి మనస్సులో రాగద్వేషాలు రావా
కొంటూన్నై.’ అహోబలరావు పొరుగుంగా—
‘నేను నువ్వు చెప్పేకథ రికదెప్పుకోలేదు. నీకు
ఆకథలో సంబంధంలేదు.’

‘సంబంధం లేదంటే మీకు ఉద్యోగం వూడు
మొదటి’

‘ఎకే యంతరి నువ్వేమిటి చెయ్యదల్చు
కున్నావు ఇల్లిల్లా వెతుక్కుంటూ నిర్భరమృదాట
వా అవస్త నేనేదో పడ్డాను కావలిస్తే క్షమాపణ
పత్రం వ్రాసియిస్తాను నువ్వెందుకు నీకు పుణ్యమం
టుంది—ఒక్కడికి నెళ్ళొద్దు’

‘అవసరంగా మీరా ఆ అమ్మాయికి క్షమా
పణపత్రం వ్రాసియిచ్చి మర్నాడు మీరా కాలేజీ
లోనే పాఠం చెప్పదల్చుకోన్నారా? అట్లా ఒక్క
నాటికి జరగటావి? ఏలేదు నేను నెల్లీ మీ విజ
యను కల్పసుని మాట్లాడినస్తాను మీ తిరపున నాకు
వకాల్తీ యివ్వకుని ప్రార్థిస్తున్నాను ఎందుకు మీ
రింకా ఆలోచిస్తున్నాడు? యేమిటా సంకేతం?’

‘ఏమిలేదు బ్రహ్మాదేవుడు నన్నే భార్యను
చేసి నిన్ను భర్తనుచేసి వుంటే ఎంత వాగుంది
పోదేని అని’

అలివేలుకి కోపమొచ్చి యింట్లోకి నెల్లీ
పోయింది తరువాతి వాళ్లుమాట్లాడుకోలేదు అరగంట
పేపు అలివేలే ఆ యుద్ధాన్ని రాజీలోకి తెచ్చే
ఉద్దేశంతో ‘ఇగుగో, మిమ్మర్నై, మన యీవా
దనలో కూరల మనిషి కేక వినిపించుకోలేదు కూర
లటండి బబారుల్లె ఎట్లా తెస్తారోమాస్తాను!’
అంది అహోబలరావు సంచితమృదు 15 ని
కొచ్చి ‘ఎట్లా తెస్తారో మార్గందిట నాకేమి అంత
రాకీక జ్ఞానం తక్కువా?’ అంటూ మార్కెటు
వరకు పోయాడు విశా విశా స్త్రీ యీ
గమకున్నాడు ఏదన్నా హెచ్చు తిగ్గులవస్తే
అలివేలు తిప్పకుండా చెప్పకుంది కూరలవాళ్లు
తనది కొత్తి మొహమని భరతెక్కుత చెబుతారో,
తిప్పకు తూకాలు తూస్తారో—అట్లాటి నేమిట తన
దగ్గిరా? హనుమంతుడియందు ఎవరన్నా కుప్పి
గంతులు చెయ్యాలరా? ఇట్లా అనుకున్నప్పుడు
చొరుచుకొచ్చిన ఆవేళంతో ఎదురుగుండా కని
పిస్తూన్న ఒకటి గండుకూరల దుకాణాలప్రక్క
నుంచి కాఫీసంచి నలుగురి క్కినిపించేలా పూపు
గుంటూ ఒకపారి నడిచాడు అన్యుకం కోయలో—
కోవైపునుంచి గోనెక్రిందకు దెబ్బలు, నోట్లు,
నెల్లినది నెక్టాండిగా అటువంటి మాంది రద్దీలో తేర
గాళ్లు గంపలమీదకు యీ గల్లా ముడుగున్న
ప్పుడు, లేచి ‘రండి’ అని అహోబలరావును ఎత్తరు

అహోబలరావు! అతడువట్టి కారణం తెచ్చరయ్య. పోనీ
ఏ పోలిక కనిపించినా అయితే నలుగురూ యుద్ధి
కొంతమన్నన చేసివారే తీరా తానుగా వస్తే
టోపిలో పడాలిసామెతలను అనుమానం చేసిన
మాట మాత్రం నిజం అంతలో ఒక కొట్టాదగ్గర
జనం 'జానకి! జానకి!' అని సంబోధిస్తూ కూర్చు
కొసం యోగబడ్డాన్ని చూసి యీ పేరేదో బాగుంది
యిక్కడకొంటే మంచిదని అని తొంగిచూశాడు
మనీషి బొగ్గుల బస్తాకు మల్లెవుండి పెళ్ళిపట్టివ—
కామలదండ—గుమ్మన నత్తు—చేతిని మరుగులు
వొంటిగాండా బంగారంతో కొట్టకచ్చేగా
మాట్లాడుతోంది

అహోబలరావు పూరుకోవచ్చా—ఏ మనుకు
న్నాడో—ఎదురుకుండా కొట్టించి వచ్చే మను
ష్యుల్ని 'ఎల్లా కొన్నాడు? పరిగ్గా కూచించా? నిన్ను
ట్లాకేవా ఏమన్నా ధరలు తిగ్గాయా?' అంటూ
వాకలులు ప్రారంభించాడు జానకిని ఆ జనం మ్యూ
సుంచే అహోబలరావు ఆకర్షించాడు దాస్తో వది
లిండా—'ఆ రాళ్లు పరేనా-ఆ కాగ్గా అల్లా వుండే?
తక్కెల్లా దాశవా ఏమన్నా వుండే?' అంటూ తన
ప్రజ్ఞను వెళ్ళి చెట్టవోయాడు తొట్టిలా జానకి కన్ను
మని 'ఏందయ్యో—కొన్నావులే గాని ఎల్లా ఇసు
మంటి మాటలాడక ఎప్పుడెన్నా బజారుచేసిన మొహ
తేనా—' అంది దురుసుగా అంత గొల్లుమన్నారు
అంతలోకే ఆ దారిని పోతున్న మరోమగ్గి మద్ద
కింది 'పోలయ్యో! గంపమీద చెయ్యిపెల్లు కొనక
పోలే మాస్తే—' అప్పుకే పానాని! లంక నీ నయ్యి
మంచిది బావో! అని వొక గావుకేక పెట్టి, చిన్న
బుచ్చుకుని తిరిగి పల్లిపోతున్న అహోబలరావు అమా
యిక వాదాన్ని చూసి జారిపడినదై దారి కడ్డంపడి
'రా అయ్యో! కొపగింది పోతావా తమ్ముడూ! కొన
కుండాపోలే నచ్చి నీ కడుపు మడితా' అని చెయ్యి
బుచ్చుకు తీసికెళ్లి - 'ఉప్పు పులుసు తినే పానాని!
కొసం రాదయ్యో! నీ రాలు తక్కడ తప్పంటిలే?
నీ అప్పుడు కానా—కాను తప్పుడుమంపనగా
నీ తోనా—'

అహోబలరావు నవ్వి - 'అమ్మా! నువ్వు మంచి
జానకిలే! అన్నాడు. 'అట్లాగను బావా! నీ వాటి
దొరకాలులు కొపగిస్తే జానకి పచ్చేనా-మడికేనా—'

కూరలన్నీ కూడాక డబ్బు తీస్తోంటే జానకి
అంది

'రోజూ యిటేరా తమ్ముడూ డబ్బురీయ్యాల
గాకపోలే రేపియ్యి నీ దయించాలి గాని జానకి
డబ్బు యేటి కడురీతుంది '

అహోబలరావు శిశ్నోస్తానని యింటి ముఖం
పట్టాడు ఈ అప్యాయతను అతనిదివరకు ఎక్కడా
చవిమాడలేదు ప్రపంచంలోని యిన్ని ముఖాలూ,
ముఖానికో మనస్తత్వం, చొప్పున వుంటూంటే జాన
కిని జేంట్లో కేరిస్తే బాగుంటుందో అదివి కెంతవరకు
తట్టలేదు

9

అహోబలరావును ఉద్యోగింగో సుంచివూస
పెరికేయర్నింబ' విజయం ముది కాబోతున్నదని
ప్రసాదరావు కంభాంబం చేసి నల్లక గుఖ్యంగా
అనందించినది విజయం లల్లి దమయంతి విచారంగా
'మాపండి' ఒకరినోటివస్త అన్నాన్ని అధికార
మనే చిన్న పెద్దతో పడకొట్టడం మహాపాపం
మమందీ పదిమంది కలయ్యు ' అని వాపోతుంటే
తిల్లివిసవిసాచేసు గాడించుకుంటూ 'జేల్లో నాకు
జరిగిన అవమానం యంతా—అంతా, పుస్తకాలూ
కాగితాలూ పెట్టిలోంచి గెరవాటేస్తానంది ఆతింగ
రది వాడో—ఇక్కడ పచ్చలార విదార్చి అ.
దిష్టకు నడి రోడ్డులో పడకొట్టి అవమానపరుస్తాడూ?
స్త్రీలకోరికి పోయినవాళ్లు అనుభవించాల్సిందే
పెద్దా చిన్నా గొరత మర్యాదలెన్నెరకుండా
ప్రవర్తించినందుకు కాతలిసిందేయ్యోప్రాయశ్చిత్తం '
అంటూ తన అక్కగుడు నెళ్ళవోసింది దమయంతి
చిన్నబుచ్చుకున్న ముఖంతో అక్కడవంచి నల్లి
పోయింది ఇంతవరకు శిచ్చాక మనం చేస్తున్నది
పాపమేమో అనే చింతనిజయకు కూడా కలిగింది
తైల్రుతుంచి తెచ్చినవవలను పూర్తిచేద్దామని పుటలు
తెరిచి చదివబోయే సరికి సత్యహింసయ—ప్రపంచ
కాంతిమీద చెమటోడ్చి ఉత్సాహమిచ్చే అహోబల
రావు దీనవదనకు మాటిమాటికి విజయశక్తిమందు
నాట్యమాడసాగింది. పైకిచూస్తే నశోమండలానవల్లటి
కారు ఖమ్మలనుంపులు అక్కడక్కడ విచ్చి తెల్ల
తెలలడ్డూ కుమ్మూ గోచరించాయి. కారణం అట్టి
సులభ విశ్లేషణయింది. అది విశ్రవాణ్ణి వడివడిగా

గడ్డాలకు నమ్మరాని నాన్నలు భోజనాదికల
పూర్తిచేసుకునేవేళ కొందరన్నయి లప్పతే
ముస్తాబులకు చివరితీర్పు ల్నిచ్చే సమయం విజ
యకు గుండెల్లో గుబులాల్చిపడింది. రేపు తనకా
కారేణిలో యుగం తీరిపోతుందని తెలియని అనా
బలరావు చివరి ఉపన్యాసంతో వివలాని కళ్ళారీ
వెళ్లి అక్కడ కూర్చోటాని! తనకెంత యుములాటి
కఠినస్థానం కావాలి రేపు ఆతను అగోలకూ
అని ఉద్యోగం పోయి యేమవుతుంది అనే ప్రశ్న
సంపాదం కాకుండా గడ్డలకి అవుతుంది ఆ కాకులూ
గడ్డలూ ఎవరు? విజయగుండె చప్పున ఆగినట్లయింది

కారేణికి విశ్వలంకాసం తీసిన పుస్తకాలు
బలమీద గిరాటుతేసి చేతుల్లో ముఖాన్ని కప్పుకుని
కూలబడిపోయింది కుర్చీలో విజయ కిటికీలోంచి
క్రిందకు చూస్తే బజులగోడను చూస్తే తన పుంచిన
కుక్కురుక్కున లేదీవైకిలు 'క్రోథం బహు చెడ్డ
వస్తువు కునూ' అని పార్చిపోస్తోంది విజయ దిగాలు
పడ్డ ముఖంతో అటూ యటూ తిరుగుతుంటుండే
టాన్ని గమనించిన దమయంతి 'కారేణి! టైము
కాలేదుటే—లేచి అమ్మని! రా' అని ఒకటికి
గంతుమారు శేషింది విజయ లేచి వంటయింటి
గుమ్మంలోకొచ్చి 'ఈవారే కారేణి! ఎల్లా వెళ్ళమో
నక్కలేనే అక్కా—' అంది కారీతో 'నలమ
వ్రాస్తూ పరిగ్గా యిదే సమయాని! విజయ తల్లి చిన్న
కూకాబించెను నీళ్ళతోసహా ఎత్తి కుతేసి లోనికి
రొట్టుకూకచ్చి 'అదే—అదే అది వచ్చిందే—
యింట్లో ఎవరూ లేరే ఎక్కో చామూ!' అని కంఠా
రుగా యటూ అటూ చూసింది దమయంతి వెరగు
మీదకు లాక్కొని నీధిలోకొచ్చింది వెనకా
విజయ నెమ్మదిగా అడుగులో అడుగుకుంటూ పెడ
రిక్కించి ముందుకు చూసింది.

గేటు వొత్తిగించి నవ్వుకూ అలివేలు 'క్రోధ
చుట్టాన్ని ప్రసాదరావుగారి మరదల్ని పరిచయం
చేసుకుపోదామని వచ్చాను' అంది

దమయంతి 'రండి! అంటూ ఎదుగుగా వెళ్లి
'మీవారు కారేణిలో లెక్కరదుగదా' అని చేయి
పుచ్చుకుని పెట్టమీదకుంచి నడిపించుకొంది విజయ
తల్లి ఖంగాదుగా వెనకనుంచి విజయను బట్ట
పుచ్చుకు లాగుతోంది లోని కొచ్చెయ్యకుని. విజయ
తల్లిని విదజ్ఞుకొని పోయిలోకి వచ్చి పచ్చటి పసిమి
రంగుఛాయతో పెరుక్తున్న అలివేలు చూపాన్ని
తీర్చిపెట్టు కట్టిక ఆమె కంఠంను చీరను, ముఖాన్ని
కుదినంపక్కరచిహ్నంగా నిశ్చయించుకొని కను
పిస్తూన్న కుంకుమనూ, ఆశ్చర్యంతో చూడబోగింది.

దమయంతి 'ఈ అమ్మయే. మీవారి శిష్యు
రాలు' అంటూ పరిచయం చేయబోయింది. అలివేలు
'గట్టి శిష్యురాలే—విజయకదా మీ పేరు. మీరే
కారేణిలో పని చేస్తున్నారనుకొని మావారు పోక
బడి ఒక క్లాసు వదిలేసారట విజయనా!' అంది
నవ్వుకూ అలివేలు

విజయ 'విజయ
రసా- వెళ్ళి ఆమెలోకి చూడబోగింది
అలివేలు దీనికోసమా వెతుకుతూన్నట్లు చూసి
'ఏరిమీ అమ్మగారే? వారి యెడల కొంచెందురు
కుగా ప్రవర్తించాను మీమించమని అడగాలి'
అంటూ లేచింది

అప్పటికి విజయతల్లి సాట పోయినవించెను
మెల్లగా వంకరలు తీరుస్తోంది అలివేలు చప్పున
ఆవిడ రెండు చేతుల్ని పట్టుకుని 'ఏన్నిగానూ!
చిన్నవాళ్ళను మీరు మీమించాలి అప్పుడు కొంచెం
దురుకుగా ప్రవర్తించినట్లు విజయ ఇప్పుడు
మీ పేనుం కోరికచ్చాను'

విజయ తల్లి క్రిందు మీదై 'హా హా హా!' అని
మాత్రం అనగలిగింది దమయంతి 'నూయిల్లు చూద్దరు
గాని రండి' అంటూ వంట యింటిలోని! తీసుకు
పోయి పీటవేసి కూర్చోబెట్టి పుట్టింటా రేపూలో
అన్నీ చాకబులు చేయవారంభించింది తన పుట్టి
నిల్లు రాజమండ్రి అనీ తన తండ్రి హైస్కూల్లో
మాస్టరనీ అన్నీ చెప్పాక విజయశేషి తిరిగి 'మమ్మల్ని
మాట్లాడిందటం ఎట్లాగో నాకు తెలియడం లేదమ్మా
ఎంకుకనంటే నాకు వచ్చినదదువు చాకలిపడ్డల
వరకే—అంత ఇవ్వాలమీరు బడిపోలే కట్టుంది
బడివిడి వామొహం! కారేణి అసారికా మోసు'

విజయమాటు నవ్వు వచ్చింది విజయంగా.
'వొంట్లో ఏమీ బాగాలేక నల్ల లేదండి' అంది.

దమయంతి కాఫీ తెచ్చియిచ్చింది విజయ
దొడ్లోపని పూలుకోసుకొచ్చి 'యిందియని తీసు
కొండి' అంది అలివేలు కొంచెం గంభీరంగా
'అమ్మ నేను విజయంగా నిశ్చయి యాచించటాని!
వచ్చాను ఆతిథ్యాల్ని స్వీకరించటాని! కాలేదు
కాని మీరుంచి మనస్సులతో యిస్తే అది ఎల్లా
కాదనా?' పూలుతీసుకుంది దమయంతి 'ఎందు
కంటే అటూ అంటారు! అదిచిన్నపిల్ల చానికేం
తెలుసు?' అలివేలు నవ్వు 'ఇప్పుడేమి యెంత చిన్న
పిల్ల యింతకన్నా కత్తిరెట్ల పసిపిల్ల దొకడుక్కాడు
మాయెంట్లో అరిచి చేతులకెట్లు మీకేమన్నాకద్దం
నవ్వులు కలిగితే మన్నించమని అడగటంకోస
వచ్చాను. ఆయనకేమీ తెలియదు. నాకు తెలియనిది

అయినను తెలిసినదల్లా ఆచడువే ' అని విజయ
రెండుచేతులూ పుచ్చుకుని 'యాచిన్న అక్క
కోర్కెను మన్నించవా' అని అడిగింది

10

కాలేజీనుంచి 'ఆడరా బాదరా' యింటికొచ్చే
సరికి గుమ్మరికి పెద్దతాళం వొకటి చేసివుంది
అహోబలరావుకి అటువంటి సమయంగా మొగుడనే
వాడికి ఎంత కోపం వస్తుందో అంత కోపం వచ్చింది
ఎవరే ఆ కోపం ఎట్లాగన్నా బహిర్గతం కావాలి?
మరొక అసందర్భం ఏదిటంటే 'తను ఎక్కడికీ కదల
వద్దని వార్నింగ్ ఇచ్చాడాయ్ అప్పటికి తన మాట
కెదురుతిరిగి వెళ్లిపోయింది అహోబలరావుకి బాగా
తెలుసు తను ఆమెను పని అలివేలు చేసితిరుకుం
దని ఆ వాళ్ళ కోరికకు పడిపోయినట్లుంది ఇంక
ఏమని చెప్పివుంటుంది తన భర్త కుద్ద తెలియకుం
కనకనీ, తనేమహా గడుగుదాన్ననీ చెప్పివుంటుంది
ఇకన్నీ చెప్పి ఆ అమ్మాయిని రిపోర్టును ఉపసంహ
రించుకోమని ఆడగటానికే వెళ్లివుంటుంది ఎంత అక
మానకరమైన పని! ఈ భూప్రపంచంలో మొగుడనే
వాడి అజహాయిషీలోవున్న ఆపది చేయవలసినపను
లేనా ముస్లిక్ లెలుదరింది ఛీ! సుప్రసిద్ధకాలేజీ
రెక్టరు అహోబలరావు పరువంతా సుంటూ
కలిసిపోయింది అయిపోయింది—యింకా కాలేజీ
రెక్టరు లేదంటే తను? కేసా ఎలుండో డ్రిస్టింగ్
వస్తుంది ఎందుకొచ్చిన బ్రతుకు? ఛీ! రేపు యీ
పూలో ఏ ఆధారాన్ని నమ్ముకుని వుండటం? అతని
కళ్ళముందు భూమి కోడ్డు కోడ్డుమీద మనుష్యులు
అంతా గిరిగిరా రిరుకుకున్నారే డబ్బు లేక అగ
చాట్లు పడే నోడి అసంఖ్యాక భారతప్రజల హీన
చరిత్ర పుటలు అతని మనఃఫలకాన గలగలా కదులు
న్నాయ్ కేవలం హైస్కూలే అతని కళ్ళముందు
తాండవమాడివుంటే పరవారేకపోయేది అటువంటి
హీనస్థితి తనకు వచ్చేసినట్లే—వచ్చి ఎంతో కాలమై
నట్లే ఫీలయ్యాడు అప్పుడిక అలివేలు తన చెప్పు
చేతిల్లోంచి కట్టలు క్రెంచుకునే ప్రమాదకరమైన
వస్తువులా అతనికి గోచరించింది 'విజయరా
అప్పాయి!' అన్నట్లు చింతచెట్టు జడలు విరళోకు
కుంటున్నాయి చీకట్లు ముగుర్తున్నాయ్ అహోబల
రావు పట్ల పటపటా కొరికాడు వెర్రెతనేక మెత్తిపో
తోంది గుమ్మంలో కలిగిందడి సుద్దు పెద్దదిచేసుకుని
మనస్సు అశాస్త్రకాంతంచేసి చూడసాగాడు అటు

వంటివాడికిదూపు యేమి అస్తుంది? ఎదురుగుండారితో
ఆగటం అందులోనుంచి మనుష్యులు తన కైపువే
రావటంనూడా అతనికి తెలియదు బాగా దగ్గర
పావచ్చి తలుపుతాళం తీస్తుండగా తెలివొచ్చింది
అహోబలరావుకి ఆ మనిషి అలివేలులా గమనించి
పూచిపుచ్చుకు రెంపకాయకొట్టాడు 'అమ్మా! అని
అలివేలు గోడమీదకు వ్రాలింది గోడమన్న మేకు
కగతలకు తగిలి గాయమేర్పడింది ఇది గమనించని
అహోబలరావు 'ఎక్కడ కల్లావే—రాక్షసీ?
చెళ్ళొద్దన్నావా—అని మళ్ళీ చేయెత్తాడు నిక
మంచి అతని ఎత్తినచేతిని ఎత్తినట్లే ఒక అమృత
మాస్తం గట్టిగా పట్టుకుంది

అప్పుడు అహోబలరావు ఆ అమృతమాస్తాన్ని
తనవైపుకు తిప్పుకుని కళ్ళలోకి కట్టె ఇట్టిమాతాడు
వి జ య గప్పన చేయవలసిన 'వి జ య
అని నెమ్మ గంతాడు గుమ్మందగ్గర మాలబద్ధ అలి
వేలు కుడిచేత్తో కగతపాక్షుకుంటూ—'ఇక పరిహాసం
చాలించండి మానెల్నేల్ని రెండవమారు అకమా
నించవల్సివున్నారా? వచ్చి తలుపుతీసి దీపం
నెయ్యండి'

అహోబలరావు కిక్కురు మనకుండా తాళం
తీసిలోపల ప్రవేశించి రైటు వేళాడు అలివేలు
చెంపమండి నెత్తురు కాదుతోంది విజయకోపంగా
వాస్తావితేసి చూసి 'నేను వెళ్లిపోతాను అక్కయ్యా
తలకు కట్టు కట్టుకో' అంది అలివేలు చేయిపుచ్చు
కుని 'మరోమాటు మా సంసారాన్ని మాడ్చువుగాని
కాని వొక్కరినే వల్లలేవు దయచేసి మీ రామణు
యింటికరహా దిగచెట్టి రాయా? ఏదిటి అట్లా
చిన్న బుచ్చుకున్నారే నిల్పారీ నాకు చెప్పి తగిలిం
దనా—యీవారే నా కంట ఆనందంగా వుందని
ఈ బాధను నేనెంతో పొరుకుంగా అనుభవిస్తాను
ఎళ్ళండి' అని బ్రతిమాలింది

అహోబలరావు విజయను కంటచెట్టుకొని
వెళ్తున్నాడు విజయ యొక వుండబట్ట లేక యింటి
దాకా వెళ్ళాక 'మాస్తాదూ—అదిదే విమ్మత్తుంత
యిదిగా ప్రేమిస్తోందో మీకు తెలుసా?' అని
అడిగింది. 'అమ్మాయిను విజయ ప్రేమ ఎట్లాటిదో
నాకిప్పుటికీ తెలీదు' అన్నాడు విజయ అతని
ముఖానికిని తేలి పారమాసింది. అప్పటికే అతని
ముఖం చెయవయి చెంపలన్నీ తడిసిపో ఉన్నాయి.

నాటిక:

నిరంతరజ్యోతి

శ్రీ వేలూరి సహజానందం

కథకుడు

* ఈ జగంబు సర్వమేమిటియేమిటి? *

యేమి యీ జగం ఓచెల్లెల్ల?

ఎవ్వరేని యందు నెఱగినవారున్న

జల్లగించి నాకు తెప్పరన్న "

మనుష్యుడీ ప్రశ్నకు యుగ యుగాలనుంచి అకుసుమమ్మను మనుష్యుడు కాలిన ప్రతిచోట ఈ ప్రశ్న ప్రతినిస్తుంది నివ్వవలసిన అజ్ఞానాం కారంలో ఈ ప్రశ్న, ఈ సత్యాన్వేషణ నిరంతర జ్యోతి గ్రీసులో సుమారు 2000 ఏళ్ల క్రితం ఈ జ్ఞానతీ ఉద్భవించిన సోక్రేట్స్ సంఘాధికారుల ఆగ్రహానికి గురి అయ్యాడు న్యాయసభలో సోక్రేట్స్ పై అభియోగం తెచ్చారు

ఒకరు సోక్రేట్స్ నిరీశ్వరవాది

(పాల్)

ఇంకొకరు తరతరాలనుంచి వస్తున్న పద్ధతులను విమర్శించి, అవహేళన చేసి, యువకులను భ్రష్టులను చేస్తున్న సంఘ విప్లవంసకుడు

సోక్రేట్స్ పొరులారా నాపై అభియోగం విన్నాడు ఇది కేవలం అయధార్థం నేను నిరీశ్వర వాదిని కాను

(పాల్)

ఒకరు: బజార్లలో ప్రతివాదిని విలక్షితి, వాని జ్ఞానంలేదని నిరూపించటమే వృత్తి పెట్టుకున్న నిరీశ్వరవాదిని

సోక్ర నేను యువకులకు దుర్బోధ చేస్తున్నానని నాపై కేరం మోపారు ప్యార్థం కోసం ఆ ద్రిపాస్తులకోసం కాలం వృధా చేయకండి మీ ముఖ్యకర్తవ్యం మీ అంతరాత్మలకు సద్ది పరచు

* వేలూరి సహజానందశ్రీగారి 'నిరంతర' నుంచి.

కోటం ఇదీ నే చేసి ప్రబోధం ఇది దుర్బోధా చెప్పండి

ఒకరు నీవు నిరీశ్వరవాదివని మా ఆరోపణ సోక్ర ప్రవక్తలవలన ఈ అవిటిప్రశ్నకు అంగబలం కలగదు మీ దేవతలను కాక నేను దేవతలను చూచిస్తున్నాననారేక నిరీశ్వరవాదాన్నే ప్రబోధిస్తున్నాననా మీ ఆరోపణ నేను నిరీశ్వర వాదిని కాను కాని బుద్ధిని వినియోగించుకుని నాబోధ (పాల్) మీ లేకు నాకు విధించినా, నా జీవితాన్ని మటుకు నేను మార్చుకోను

ఒకరు అంకులేని ఆహంకారం

సోక్ర నా ప్రశ్నలవలన, చర్చలవలన తమ అజ్ఞానం బైటపడుతోందని నా న్యతి రేకులు వచ్చు న్యాయసభలో తెచ్చారు

మరొకరు: సోక్ర రిస్కు మర...కు విధింపబడింది విషపానం

(పాల్)

సోక్ర ఈ తీర్పు నాకు అశ్చర్యకరం కాదు అత్యంత కష్టమైన పని మృత్యువునుంచి తప్పించుకోటం కాదు అన్యాయానికి దూరంగా ఉండటం వచ్చు చంపినందువలన, మీ జీవితాలను విమర్శించే నా కారితోండి తప్పించుకోవచ్చునని మీ రనుకోవచ్చు కాని అది సాధ్యమేకాదు గౌరవ ప్రదయేకాదు. ఇతరులకు హాని కల్గించి, వారిని విక్రీయ్యలను చేయటంకాదు సరైన మార్గం తమను కాపాడు పాపపరచుకోటం సవ్యమైన మార్గం

మిత్రులు: మర్నీ ఎన్ని కతావాలలో ఇలాంటి మనిషి జన్మించటం. ఏమి అంతస్సు. ఆ ముఖంలో రవ్వంతమాదా విచారంలేదు. ఈ దీప మారాక, మనం కనోదులం, కనోదులం.

సోక్ర మిత్రుల కోరికమీద, పశ్చాత్తాపంతో, నీడు జీవితంలోనూ వాటిల్లడు, మృత్యువుతోనూ

చాటిల్లడు. దేవతలన్నీ విస్మరించడు. శాత్రుత్వము మూలంగా శాశ్వతా తాని జరిగిందని భావించకండి నాకు నుంచి చేయాలనే ఉద్దేశ్యం వారికి లేకపోయినా, వారు శాశ్వతా నకు చేతులేదు.

మిత్రులు విద్యలున్న తండ్రి అయినా రాలు భార్య వీరికితి ఏమి కాదు?

సోక్ర నా శ్రుతులు పెరిగి పెద్దయ్యాక, సత్యంమీదకన్న సంపత్తుమీద వా రెక్కువ మక్కువ చూపిస్తే వారిని క్షమించండి వాధించండి ఈ ఉపకారం మీరు చేస్తే నాకు, నా సంతానానికి మంచిచేసినవారవుతారు.

ఒకరు విచారణ ముగిసింది మీ రిక్కడ ఉన్నావ్వు!

మిత్రులు సోక్రటిస్

సోక్ర మనకు వీడ్కోలు సమయం వచ్చింది ఎవరిదారిన వారు ఇక్కడ ఉన్నావ్వు నేను మరణించటానికి మీరు తీవ్రమైనట్లు. ఏది ఉత్కృష్టమో తాళుకుని కరుణ

(పాల్)

సోక్ర క్రిటో అప్పుడే వచ్చావు?

క్రిటో అవును ఇంకా సాంఠం తెల్లవారలేదు

సోక్ర కైలుకొపలాదారి నిన్ను రానిచ్చాడా?

క్రిటో: అతడు నన్నెరుగును

సోక్ర మరి నన్ను లేపకుండా కూర్చున్నావేం?

క్రిటో ఇట్టి విషమసమయంలో కూడా నువ్వు ఇంత ప్రకాంతంగా నిద్రపోవటం నాకు అశ్చర్యం అట్టి పరిత్ర విదను ధంగం చేయదలచుకోలేదు

సోక్ర: ఈ వార్తకల్గిందో మృత్యువుకు చూసి విచారించకూడదు

క్రిటో: నీకన్న ముడుసక్లు కూడా ఇలాంటి సమయాల్లో భేదం పొందకుండా ఉండలేదు

సోక్ర: విజయే మరీ. నువ్వెందుకు వచ్చింది చెప్పలేదు.

క్రిటో: నేనిదితర కడిగిన కోరిక మల్లీ అయినా కున్నాను. సోక్రటిస్.. కైలునుంచి నువ్వు పారిపోవాలి.

సోక్ర: క్రిటో

క్రిటో: అవును సోక్రటిస్.. నీవు చనిపోతే పాటిలేని సావాసిని పోగొట్టుకోవటం కాక, ప్రజల అగ్రహానికి సురవుతాను

సోక్ర ప్రజల అగ్రహానికి

క్రిటో అవును నిన్ను, నన్ను ఎరుగని ప్రజలు నన్ను విందిస్తారు. ఉబ్బు ఖర్చు పెట్టటానికి ఇవ్వం లేనందువలన నిన్ను రక్షించలేకపోయానని, నేను నిర్లక్ష్యముగా ఉన్నానని వారు అంటారు

సోక్ర క్రిటో

క్రిటో అంతకన్న అవమానం ఉందా? స్నేహితుని, అందులో నీలాంటి స్నేహితుని ప్రాణం కన్న నాకు ధనం ఎక్కువా? పారిపోవలసిందని నేను నిన్ను కోరినట్లు, నీవు తిరస్కరించునట్లు వారికి తెలియదు చెప్పినా వినరు

సోక్ర క్రిటో జవాభిప్రాయం గురించి భయపడినట్లు సత్పురుషులు ఈ సంఘటనకు సరిగానే ఆర్థం చేసుకుంటారు వారి నూతన ప్రమాణం

క్రిటో సోక్రటిస్.

సోక్ర క్రిటో రానున్న మృత్యువునుంచి తప్పించుకోని ఎలాగో ఎక్కడో తిల చాచుకుని జీవించమని నీ కోరిక.

క్రిటో అవును

సోక్ర కాని కేవలం జీవించటమే ప్రధానం కాదు అమూల్యమైనది కేవల జీవితం కాదు స్వచ్ఛ జీవితం క్రిటో అధికారులను కాపనాన్ని మోసపుచ్చటం అయితే మైపవని మనం ఆ అపకార్యం చెయ్యకూడదు అవునా

క్రిటో కాదని ఎలా అవగతం?

సోక్ర మనకు వాధించినవారిని కూడా మనం వాధించకూడదు

క్రిటో అవును

సోక్ర: ప్రతీకారచింతను త్రోసిపుచ్చాలి.

క్రిటో అవును

సోక్ర ఈ పలాయనచింత వింతటితో విరమించు

క్రిటో: ఇందుకు నే చెప్పగలిగిందేమీ లేదు. సోక్రటిస్..

సోక్ర: కాబట్టి, క్రిటో చైతన్యము నన్ను విడిచిపెట్టు దైవం ఏదారి చూపితే, అదే నాకు పూజనీయం..

కైలరు: సోక్రటీస్

సోక్ర: కైలర్, రా నాయనా, రా

కైలర్: ఇక్కడకు చాలామంది వచ్చారు. కానిమీలాంటి పాఠులు నిరంతరము ఈ సంక్లష్టతకలదు నేనంటే మాకు కోపం

సోక్ర: మత్స్యంపై నాకు కోపం?

కైలరు: కోపం లేదని నాకు తెలుసు ఇక్కడ ఉండేవాళ్ళకు మామూలుగా నేనంటే చాలా కోపం నన్ను తిట్టుతారు కష్టపడతారు

సోక్ర: నీవు కోపం అనవసరం నీవిధి మత్స్య విర్యశ్రీస్తావు

కైలరు: అధికారుల ఉత్తరువుల ప్రకారం విషమిచ్చే కోర కర్తవ్యం నాది ఆ దోషం నాది కాదు ఇతరులది

సోక్ర: అది గ్రహించకే నీమీద కోపపడటం

కైలరు: ఈ చీకటిగుహలో చిక్కుకు పోయిన మాలాంటి వాళ్ళకు వెలుతురు చూపించటం కోసమే భగవానుడు మిమ్మల్ని ఇక్కడకు పంపింది దొంగలను, హంతకులను, వంచకులను బంధించే సంక్లష్టమిమ్మల్ని కూడా బాధిస్తున్నయ్యే

సోక్ర: ఈ కారు రాళ్ళమధ్య మీ మృదయాలకూడా పాపజాల అవుతాయని అంటారు కాని, నేనా మాట నమ్మను నేనక్కడకు వచ్చినప్పటినుంచి చూస్తూనే ఉన్నాను ఆ గోడవాటుగా వెళ్లి మత్స్య దుఃఖించటం

కైలరు: అవును సోక్రటీస్ మాలో మానవత్వం నశించటం సత్యమే కాని మీ ముఖ ప్రసన్నత, మీ చర్మం ప్రబోధం కర్మధర్మాలంటే మీకున్న సమానం ఇవన్నీ నక్షత్రాలై ప్రకాశిస్తుంటే మా చీకటిగుండెల్లోనూ వెలుగు నిండుకుంది ఓ ప్రభూ ఇదివరకు ఎంతో కుందిని మృత్యు ద్వారం వద్దకు తీసుకువెళ్లాను కాని నాటన్నిటికీ తీమించకపోయినా ఈ గుహలో తీమించు.

సోక్ర: ఇంకాలో నీ దోషం లేదు. నీ అపరాధం లేదు.

కైలరు: ఓ అంతర్యామి.. ఆ పరితపిస్తూ పెదవులు కాగినప్పుడు ఈ విషాన్ని అమృతం చెయ్యి. సోక్రటీస్. జరుగనున్నదాన్ని తీసుకో సహించాలి.. మరి నాకు నెలవు

సోక్ర: క్రిటో విషం తయారైతే, పరిచారమని తెబ్బుకు.

క్రిటో: ఎందుకంత తొందర? సోక్రటీస్.

సోక్ర: ఎవ్వరది క్రిటో ఆ ఏడుపు

క్రిటో: నీ ఇల్లాలు పిల్లలు సోక్రటీస్

సోక్ర: ఆ: ఆ: సమానం తపించాలి.

దేవగృహంలోకి వెళ్లే ముందు ఈ అపస్వరాలు స్వర్గంలో వివరణపడదు

భార్య: పాపిష్టిరాలిని ఉన్నంతకాలం మన క్యాంతి లేకుండా కొమ్మ పెట్టాను

సోక్ర: ఎందుకా ఆవేశం

భార్య: అవును సంపారానికి నిష్ప్రయోజనమడవని నెత్తిన నోరు పెట్టకుని అరిచేదాన్ని కాని కాని ఏధి ఏధిన వాడ వాడైన భవిష్యులు.

దరిద్రులు, యువకులు, వృద్ధులు, పాపాలు, పుణ్యాత్ములు మీకై ఘోషిస్తున్నారు

సోక్ర: విలసింపకు విలసింపకు

భార్య: ఇంతటి విశ్వపురుషుని ఇంట్లో పెట్టుకుని, ఇవ్వాళ్లూ అవమానించాను అందుకే ఈ ఘోర నిశ్చ నాకు విషముకన్న దానాకమైన ఈ శోకాగ్ని నన్ను

సోక్ర: పిల్లలు చూడు ఎలా బెదురుతున్నారో వాళ్లు భయపడుతారు.

భార్య: అవురిలాంటి తల్లిని చూసి భయపడరా? తీమించండి ఈ దోష కడతీయకేమనం.

సోక్ర: నేను తీరించినవాళ్లు, నీకు జ్ఞాన ప్రబోధం చేయలేకపోయాను సంఘటనలూ దురీతాలూ నీ అంతరాత్మ కేల్పాయింది. ఈమయంలో అంతకన్న నాకు కావలసిందిలేదు ఈ ఒక్కక్షణం యుగాలకు సమానం వెళ్లు పిల్లలను తీసుకో నెళ్లు.

భార్య: ఎక్కడకు? ఎందుకు? నాకు నేనే విషపాత్ర. నాకు నేనే విషం వదండి. నాయనల్లారా వదండి. క్రిటో! కాని! నా ప్రార్థన... ఇంక ఈ మహాపరాధాన్ని మరెవ్వరూ మీకు చెయ్యకండి...

(పాశ్)

సోక్రేట్స్ డ్రోమ్ చెప్పావా పరిచార
మని!

డ్రోమ్ సోక్రేట్స్ మూర్ఖుడిగా పడ
మట కొండిలపైనే ఉన్నాడు. చాలామంది ఆల
స్యంగా విషం తాగటం చేసివున్నాడను

సోక్రేట్ ఎందుకు?

డ్రోమ్ అధికారులు అజేరించాక కూడా,
విందులారిగించి, తాగి, పీయాలతో కాలక్షేపం
చేయటం చేసేవారును కాబట్టి తొందరపడ
వద్దు అని చెప్పి ఉంది

సోక్రేట్ అవును, డ్రోమ్ వాళ్ళలా చేయ
టంలో తప్పేమీ లేదు అలస్యం చేసినందువలన
ఏదో లాభిస్తుందని వారి ఆలోచన వాళ్ళను చే
నమనరింపటం యుక్తంకాదు ఒక క్షణం అలస్యంగా
విషం తాగినందువల్ల ప్రయోజనం ఏమీలేదు కాబట్టి
నే చెప్పినట్లు చెయ్యి అదిగో జైలుకు వెళ్తున్నాడు

జైలు : సోక్రేట్స్ ఇదిగో విషపాత్ర—
విషం తాగాక, కాళ్లు బయటపెట్టేంత వరకూ వడ
వారి తరువాత పడుకోవారి అప్పుడు విషం పని
చేస్తుంది

సోక్రేట్ సరి ఏది ఈ ఇటివ్వు
ఆ విషపాత్ర

డ్రోమ్ ఇతర మిత్రులు సోక్రేట్స్ నీ
అమృత కంఠంలో పోలావాలం

(నిట్టూర్పులు, దుఃఖారావాలు)

సోక్రేట్ మిత్రులారా ఏమిటి నిట్టూ
ర్పులు దుఃఖం ఇలా! దురపిల్లుతా రనేగా అడ
వాళ్ళను ముందు పంపింది. ప్రాణి ప్రకారంగా
చనిపోవారి ప్రకారంగా ఉండండి

డ్రోమ్ అలాగే సోక్రేట్స్ మనశ్శాంతిని
భగ్నం చేయవద్దు అహ అదేమిటి కూలు
కున్నాడు సోక్రేట్స్ సోక్రేట్.

సోక్రేట్ డ్రోమ్ డ్రోమ్

డ్రోమ్ ఏమిటి? సోక్రేట్స్.

సోక్రేట్. డ్రోమ్..

* తేవారి చంద్రశేఖరంగారి 'గతేదన'నుండి

డ్రోమ్ చెప్ప . సోక్రేట్స్

సోక్రేట్ : డ్రోమ్ అస్థివీయన్ నాకు ఒక కోడి
నిచ్చాడు అది అతనికి తిరిగివ్వలేదు నేను ఇంత
వరకు .

డ్రోమ్ : సరే.. ఇప్పుడెందుకు ఆ సంగతి

సోక్రేట్ కాదు డ్రోమ్ అలా మరచిపోవా

మీరు మర్చిపోవా అతనికి కోడిని

డ్రోమ్ ఇస్తాను

సోక్రేట్ గుర్తుంచుకుంటావా?

డ్రోమ్ తప్పక సోక్రేట్స్ ఇంకేమైనా
నీ ఆభిమతం

(పాశ్)

* ఓ జగత్పతి! ఎవ్వరనీ జగననీ ఎరుక లేక
కోకము నించినారె ఏటి కి యశ్రువులు నీదు సృష్టి
యంగు

కథకుడు సోక్రేట్స్ నుంచి జవాబు రాలేదు.
ఒక జిజ్ఞాసువు అస్తమించాడు అతడు తోటి వారికి
జానమార్గము చూపగా, వా రతనికి మృత్యు ద్వారం
చూపించారు కాని జ్ఞానయాత్ర మృత్యు ద్వారం
వద్ద ఆగదు అది అమర యాత్ర

* * * *

ఒకడు ఆసురుల కాలమెప్పుడో అను
కున్నాం

ఇంకొకడు గ్రామ గ్రామం భయంలో అట్టు
డికి పోతోంది అంగుళియాల చక్రవర్తి వస్తున్నా
డంటే, యోజనాలదూరంలో భూకంపంలో లాగా
ప్రజలు కంపిస్తున్నారు

ఒకరు ఇలాంటి కిరాతకుని బుద్ధభగవానుడు
చూడబోవటం ఈ కాంతి లేవుని ఆ రాక్షసుడేం
చేస్తాడో

ఇంకొకరు బుద్ధభగవానుడు ఆ దురాత్ముని
చూడబోవును అయ్యియ్యో ఆ ప్రేమస్వరూపుని
అసాంసాత్మకుడేంచేస్తాడో

బుద్ధుడు అంగుళి మూలాలంకృత చక్రవర్తి
గుఢం

చక్రవర్తి : ఎవరది? నా దర్బారుక ఈ
రాక్షసులకు తాళలేదు.

బుద్ధుడు కాని నా హృదయమున ఎట్టి అగ్రాపతి
కున్నావా తాళుతుంది.

చక్ర ఈ నటన నానంద వృధా.. ఇట్టి మాయ
మాటలతో నన్ను మోసపుచ్చలేవు
బుద్ధుల బంధనకు విశోధిని నేను. ప్రభూ
సత్యానికే నా ప్రణామము

చక్ర సత్యమని మిథ్యయని
బుద్ధుల మీరు సత్యానికి విరుద్ధంగా ప్రకర్తిస్తు
న్నారని మీరు నమ్ముతున్న హింస మీ మానవత్వా
నికి కళంకము

చక్ర ప్రతిపక్షులను హతంచేసిన వీరాధి
పీరునితో నువ్వు మాట్లాడుతున్నావని తెలుసుకో
నంటనే నువ్వు చటమంచి నిష్క్రమించటం మంచిది
లేదా

బుద్ధుల భయానికే అపరిచితుడు బుద్ధుడు
చక్ర ఏమి నీ అహంకారము ఈ ఖడ్గ
ముతో

బుద్ధుల సంకోచ మెందుకు నా హృదయము
మీ ఖడ్గము నాహృదయించుచున్నది

చక్ర ఏమిటి? నా కడుల నేనో కొత్త
కాంతి

బుద్ధుల : మరల ఆలోచన ఎందుకు? ఇదిగో
నా శిరస్సు
(పాజ్)

బుద్ధుల ఇదేమి ప్రభూ ఒక సామాన్య భిక్షు
కుని పాదాలపై మహాచక్రవర్తి, భటు లేమిట కొనె
దరు పాదూట్

చక్ర ఇది పాదాల కాత్మ. జ్యోతిని
కాలు

బుద్ధుడు నేను భిక్షుకుణ్ణి ప్రభూ!

చక్రవర్తి కాదు. విశ్వదాతవు నువ్వైత్రువు
వు నీవు! ఏది ఆ విమలవయశాల నొకపారి చూడ
నిమ్ము స్వచ్ఛదర్పణమై నా వికృత స్వరూపాన్ని
నాకు చూపిస్తున్నావు. ఈమించు నా అత్యాచారం

బుద్ధుడు అదిగో అటు చూడు వీడిత
ప్రాణులెలా ప్రణామమై వెక్కిరిస్తారో

చక్రవర్తి : వారి కరికొటి కంకాలమంచి కలు
వలే ఆక్రందనలకన్న పెక్కు పెక్కు ప్రతిస్పందన
న్నది; అంతరాత్మయొక్క దుఃఖారావము..

* వేమారి శంకరాచార్యులగారి 'కాంచనమాల'
సృష్టి

మెడలోని అంగుళిమాల అగ్నికణమాలయై అణువు
అణువును దహిస్తోంది ఈ హింసోపాదాని!
మార్గం? చా ప్రభూ!

బుద్ధుడు తాదృజగమున తావులేని ప్రాణి లేడు.
ఏ గడవకద్దనైన తిరస్కార ముండు గాక కాని కరు
ణాదేవి ఇంటివద్ద ఆహ్వానము లేవ్వు తిరస్కారము
లేదు అహింసా పరమో ధర్మః, ఇదే జీవిత
పథం

* ఆ యెందుని పుణ్యారామంబున
పలసిన యీ విమలజ్యోతికి,
నిరతియు వేచెను నీ హృదయంబున
జయమని మ్రోగుత ఓ జగమా!
జన్మన్యాధి జరామృత్యువుల
బారగ ద్రోలెను బాటను దరిపిన
కరుణామయు శ్రీ గౌతమ దేవుని
చరణము లంటప యో జగమా!
శ్రీ మత్సైత్రీమాత్రికి శేతే!
అష్టాంగిక పథవర్తికి శేతే!
ధర్మచక్రప్రవర్తక! శేతే!
కర్మచక్రనివర్తక! శేతే!"

* * *
మొదటి వ్యక్తి ఏమిటా కోలాహలం
రెండవ వ్యక్తి పరుచులెత్తుతున్న జడం

ఎవ్వరు
మూడవ వ్యక్తి ఎవ రా సైవికదళం
4 వ వ్యక్తి అలా ఇదెక్కడి చిత్రకథ
పురుటిల్ల దూరి పసిపిల్లల చంపుట
5 వ వ్యక్తి శిశుహత్య ఎవ్వరి రాక్షసయోగ
6 వ వ్యక్తి దిగ్గర గా అనకు
8 వ వ్యక్తి పల్లెపల్లెన శిశువుల చంపటమే
వీరి సామాన్యత్యం
4 వ వ్యక్తి మోరోడు ప్రభువు చేసిన కళార
ఆజ్ఞ

8 వ వ్యక్తి : తను మరణికు విధించిన బాన్
తిరిగి జన్మిస్తాడని అతని భయం అందుకే కళ్లు
తెరిచి పసిపాపలను సైతం చంపిస్తున్నాడు.
(సైవిక కోలాహలం విశ్వజ్ఞం పసిపిల్లలపై
విద్యుత్)

అనేకమంది కుభం.. కుభం.. పరమ పవిత్ర
సమయాన ఇది యిది శిశువు.. పసిపిల్లలను

జన్మించే మహామహారాజు సామ్రాజ్య తుల్యుని
పుత్రుడు

మొదటివ్యక్తి—ఎవ్వరది

3 వ వ్యక్తి : అతడు మహారాజు దురంతకుల
కండక ఆశ్రయాలలో జన్మించిన తుల్యుని పుత్రుడు

3 వ వ్యక్తి : ఏమీ ఆ ముఖ వర్ణము ప్రేమ
మయుడు ఆకాశంలో ఒక చంద్రుడే అదీ
ఉన్నప్పటికీ మరల ప్రవాసం

4 వ వ్యక్తి : కాని ఈ యువకుని విశాలవయ
నాల్లో కేయి చంద్రులు చల్లని వెన్నల కురిపిస్తాయ్

5 వ వ్యక్తి : వృద్ధులు, స్త్రీలు, యువకులు
అందరూ అతని దగ్గరకు వస్తారు తమతమ బాధలను
విప్పరిస్తారు

6 వ వ్యక్తి : ఇప్పుడు మన వాళ్ళున్నట్లు కొట్లా
టలు లేవు

7 వ వ్యక్తి : నీవై గౌరవము చూపినవారిపై
గౌరవం చూపటం లోకానికీ కొత్తకాదు కాని
నీ క్రతువులమహాదా ప్రేమించమని చెప్పుకున్న ఈ
యువకుడు విశ్వగృహంలో కొత్త జ్యోతి

* * *

ఒకరు అదిగో ఆటు ఆటు

ఇంకొకరు ఎవరు ?

ఒకరు ఏవకేమిటి ? భ్రష్టురాలు

మరొకరు పదితి

ఇంకొకరు కులట

ఇంకొకరు మాస్తారేం ఆ నీతిభ్రష్టురాలు

నదివిధిలో వెక్కుంటే

ఒకరు రాళ్ళకొట్టండి

ఇంకొకరు : నిసరండి రాళ్ళు

ఒకరు : ఏం ఆగావేం ? నిసరు

ఇంకొకరు : అదిగో కాస్తలో తప్పింది

కాని లేకపోలే అతనికీ తాళేది

ఒకరు ఎవరు ? మన ప్రభువు. అక్కడ

ఆమెకడుగుగా మంచున్నది మనప్రభువు

ఇంకొకరు : మన భక్త్యారాధన, కెదిరింపులకు
లక్ష్యం కేయింది. ఆమె చూడు

మరొకరు అతని పాద ధూళిని ముద్దిచుకోండి.

ఒకరు : కళంకాచూడితమైన ఆమె ముఖం

చూడు ఎంత విదిర్భలంగా ఉంది...

మరొకరు అహో వారిద్దరి మట్టూ జ్యోతి
చక్రము వృత్తం చేస్తోంది. తమస్పర్శలో పాపం
తీర్చుకుంది

ఒకరు పాపం? ఇంతకన్న పాపం ఏ
ముంది? మనము రాళ్ళతో ఆమెను తాళి చేసేవారం

మరొకరు ఆమె ఆమె దాడి మనము
శ్వాసాయూర్జులం కాని మనలో నోడరహితు
రెవ్వరు?

ఒకరు ఎవరున్నారో నోడరహితులు?
దోహన్ని ముద్దించి మనస్సు ఏది?

మరొకరు ప్రభూ! ఆమెను కాదు మత్స్య
ఉద్ధరించింది అబ్బులైన మమ్మర్ని లోకానికీ
నిక విధించివలదుకున్న మకు ఆత్మజ్ఞానం ప్రబోధం
చిన ఆమరతేవి! తమతో విశ్వమంతటా ఏక
గృహంగా నిర్మిస్తాం

కులట ఓ జగత్ప్రభూ! ఈ సంద్యాయుక్తుల్ని
కూడా నీ పూజకు తీసుకున్నావు

* * *

కథకుడు ఈ ప్రేమ మూర్తి పాదము మోసిన
లోబ్ధుల పాపం పశ్చాత్తాపంతో పునీతమైంది
దుఃఖం కన్నీరు కుడుచుకుంది కాని మునుష్యునికీ
విధికన్న బరీయమైన క్రతువు మనుష్యుడే తీరిక
మందే ప్రేమ ద్వేషాల సంఘర్షణ ఈ రెంటి కున్న
మోసం గూఢలుకుంది ద్వేషం కన్న మోస మోసం
మనుష్యుని హోధ కమ్మక కారణం

ఒకరు : చాదాన్ వాళ్ళలో ఆ తుల్యుని
పుత్రుడు ఎవరో మరలా తెలుస్తుంది.

ఇంకొకరు చాదాన్ ఇన్నేళ్ళుగా మత్స్య
తని నమ్మిన బంటుల్లో ఒకడినిగదా ఇప్పుడీ
మట్టలో

చాదాన్ : కేయి జల్లి మంచెతరిని కాగిరించు
కొని, ముద్దిచుకొనే అతని తుల్యుని పుత్రుడు

ఒకరు ముద్దుతో ప్రేమను మోసగించటం.
ఇంతకన్న .

చాదాన్ : నంటనే నిర్బంధించి, శ్వాసాయాధి
కారి వద్దకు తీసుకువెళ్లారి

* * *

శ్వాసాయాధికారి : ఎవ్వరిది? ఎవరి కేయివున్నది..

ఒకరు ఈశ్వరపుత్రుడనని చెప్పకొంటున్న
ద్రోహి

వ్యాయాధికారి: ఇతనేనా ఈశ్వరపుత్రుడు
ఒకరు పలురోట్లు ఈతడిచే చేతున్న గుళ్ళోగ
అందరూ ఈ మహాపరాధానికి శిక్ష మరణమే
ఒకరు పైలేట్! రాజద్రోహి ఇతడు
పైలేటు ఎవ రీతడు? ఇతని అపరాధ మేమిటి?

అంతా వారిని తన బోధలతో భ్రష్ట పరుస్తు
న్నాడు చక్రవర్తి నీజరుకు మంకం చెల్లించవద్దని
వారిస్తున్నాడు

ఒకడు ఇతను తనే ఈశ్వరపుత్రుడని చెప్పు
టంటున్నాడు యూదుల చక్రవర్తిని నిరసించుకు
న్నాడు

ఇంకొకరు అది అవ్యాధం అసత్య
కోపణ తాను ఈ రాజ్యానికి ప్రభువునని ఎప్పుడూ
చెప్పుకోలేదతను అతని పాత్రాజ్యము ఈ నేకాలకు
చెందినది కాదు అంతరాత్మల అనంత పాత్రాజ్యము
నకు అతను ప్రభువు ఇదీ నిజం ఇదీ సత్యం
పైలేటు సత్యమంటే ఏమిటి?

(విశ్చిబ్దం)

పైలేటు ఇతనిలో నాకు కోపమేమీ కనపడ
డంలేదు

అందరు ప్రజల సుద్రేకపాలి, సందలనం
తెస్తున్నాడు

పైలేటు అన్నిట్లు ఇవ్వాలి ఉత్సవపు
కోసం కదూ! మరి ఈనాడు ఒక నిర్బంధితుని విడు
దల రాజ్యాధికారా ఈ యువకుడిని

అందరూ వద్దు, వద్దు ఇతన్ని విడుదల
చెయ్యవద్దు బారబ్యాప్ దొంగల నాయకుడు
అతను ఎరిగిన్న దొంగ ఇతను అధూత వ్యక్తి
బారబ్యాప్ ను విడుదల చెయ్యండి.

పైలేటు: ఇతన్నేం చేసేది?

అందరూ: నిలువమీద మరణం అదే తగిన
శిక్ష. (ఉద్రేకపు గొంతుతో)

* * *

పైలేటు: నిలువమీద మరణం . ఏం చెయ్యవు
చేకాడని అతని కి భూరణి?

8

అంతా నిలువమీద మరణం. ఈశ్వర పుత్రు
ని మరణిండు

ఒకరు కృశించిన ప్రేమకూర్చి . నిలువ
మాయలేక పోతున్నాడు

ఇంకొకరు మనందరమూ చేస్తున్న ఈ మహా
పాపానికి రవ్వంత ప్రాయశ్చిత్తము. నేను మోస్తాను
నిలువను

* * *

ఒకరు మరి రెండు నిలువలున్నవి

ఇంకొకరు ఇద్దరు దొంగలకు కూడా ఇవ్వాలి
మరణిండు

ఒకదొంగ ఈశ్వర పుత్రుడుకూడా మన దగ్గ
రకే వచ్చాడు ఓ ఈశ్వరపుత్రుడా, మత్స్య
ఈశ్వర పుత్రుడివయితే, నిన్ను రక్షించుకుని, మమ్మ
ల్ని కూడా రక్షించు

రెండవదొంగ ఛీ, సిగ్గులేదురా నీకు, మనం
చేసిన పాపకృత్యాలకు ఈ శిక్షలు మనకు సహజమే
కాని ఇతను గర్వకూర్చి ప్రేమకుయుతు ఓ
ప్రభూ, మత్స్య నీ పాత్రాజ్యంలో అడుగు పెట్టిన
ప్పుడు ఈ పాపిని కూడా గుర్తించుకో! ?

కొందరు ఈశ్వర పుత్రుడు, విమోచకుడట,
అయితే ఆ ఈశ్వరుడు వచ్చి, ఈ కొడుకుని రక్షిం
చితేం ?

అకాశవాణి ఓ విశ్వేశ్వరా, నీరు విశో
ధులు కాని వారిని క్షమించు ఇదే అతని
కోర్కె. వారు అమాయకులు. వారేం చేస్తోంది
వారికి తెలియదు

* * *

హింసా విపాసి మనిషీ
జనహింసా విపాసి మనిషీ!
పరహింసా విపాసి మనిషీ!

ప్రేమకూర్చులను
హతనము చేసే
ద్రోహాంధుడవో మనిషీ!
సత్యమమరము, ప్రేమ అమరము!!

కథకుడు ఎవరు, మన విమోచకులో వారిని
హింసించటం మన సంప్రకారం... కాని మహా
కృప సంక్షేపం అమరమైనది లేకుండా

దీపాన్ని అగ్నికొని, మల్లీ ప్రజలు వెలుగుకోసం నిరీ
క్షిస్తారు

*ఎంతకాలమ్మునుండియో యోంచుచున్న
వెలుగుపాదలెంచి కూడవు విధియందు
నిక్రమించి జగంబెల్ల నాక్రమించె
విశ్వపద్మంబురేకులు వేయునిచ్చె
ఒకరు ఎవరిది ?

ఇంకొకరు ఎవరది ఒంటరిగా, నిర్భయంగా
కీకారణ్యంలో వెళ్లేది? చేతిలో చిరు ఆయుధం
కూడాలేకుండా ?

ఒకరు పిరికి తపపు ముప్పులేని విార్జులముఖం,
విదో బ్రహ్మ లేజమ్ము! వసమృగములకన్న హింసా
త్మకమైన ప్రవృత్తులనేలించిన జనసమాహారముల
కుద్య ఎలా వడచి పోతున్నాడు

ఒకరు దూసిన కర్తుల మరల ఒరల నిశు
చున్నారు—నెరిగించిన జ్వాలలన మరల చ్చ
ర్చుకున్నారు

ఇంకొకరు చూడుడు చూడుడు ఇది
భ్రాంతి? నిజమా? కుర్తియలపై కర్తులు దూకు
కున్న కఠినలు ఆ మహాత్ముని నీడలో కాగలించు
కొనుచున్నారు

ఒకరు ఆహా! ఎన్నియుగాల? పృథ్విపై
ఈ పవిత్ర పాద చిహ్నాలు

హంతకుడు ప్రేమయను శరీరం, జరిగిన
అవమానములకు తలొగ్గకునే ఈ మహాత్ముడు చేకాని
కరిష్టము ఈ వార్తకణ్యంలో కూడా తన వ్యర్థ ఆద
ర్శాన్ని వివహాదని ఈ వృష్టిని రంగంలోంచి తొల
గించటం నా విధి.

అందరూ మహాత్ముని అభివందనాలు

లై లై లై

హంతకుడు ఒహ్; ఎంతమంది శంకలు
వేలు. లక్షలు అశ్రువాహినులన్నీ ఇదట సము
ద్రమై, ఈ వృష్టిని ముంచివేయగలవని భ్రమించాడు.
కాని తను అశ్రువులతో ఆ పాదములను కడుగుకు
న్నాడు

*వేలూరి శివరావు కృత్రిగారి 'ఏకాక్షరి'
నుంచి.

స్త్రీలు మహాత్ముని శత్రు ద్వయమునంచి
కరుణావాహినిపొంగిపారలుతోంది. పరిహాసులం
అవమానికులం ఆద్రులం నూ జోహార్లు మహా
త్ముని!

హంతకుడు పిరికి అక్రొత్తుమైనది? పిరికి భగ్న
హృదయాల విషభూత్కారమేది? ఈతడు వింద్ర
జాలికుడు వారి మకులను వారు విస్మరిస్తున్నాడు

అందరూ మహాత్ముని అంజులులు! ఇట్లు దహ
నమైనది ఆత్మలు నాకులైరి కాని ఓ భగవం
తుడా! ఈ పుణ్యాత్ముని మాకు దక్కనివ్యవ

హంతకుడు ఎవరి దైవ్యం, కష్టాలు నన్నీ
ఘోర, అవతిక్రమ్య కృత్యాని! పురికొల్పుకు
న్నాయో, వారే ఏక్కులాడి, కన్నీరు కుడుచుకొని,
అతని పాదపూజి చల్లుకుంటున్నాడు ఈ లతల
మందిలో నాకేసి ఒక్కయా తిరగరు

అందరూ అదిగో మహాత్ములు వస్తు
న్నాడు ఇప్పటికే కొంచెం ఆలస్యమైంది

కొందరు వుండండి నిశ్చలంగా వుండండి

హంతకుడు ఆహ్ ప్రభాత నూర్మణిలా
కాదు అస్తమయ నూర్మణిలా ఏమి లేజమ్ము
కావచ్చు దివ్యలేజమ్ము ఆహా! నా చేతులు
పట్టు పడలిసరి ఏమిది ప్రణామము మహాత్మా
మీ రాలస్యంగా వస్తున్నాడు మీ సమయం
దాటింది

(పిష్టలు పాట్ల చప్పుడు)

అందరూ ఆ! ఆ! ఏమిటే ఘోరం

కొందరు మహాత్ముని హత్య!

ఒకరు ఎవరు ఎవరు ఈ హత్య చేసింది?

ఒకరు ఎవరాదౌర్భాగ్యుడు?

హంతకుని తల్లి, బిడ్డా! ఏం చేశావు నువ్వు?

(నిచారపు, ఏడుపు గొంతుకలు)

కథకకుడు హంతకుల నిరంతరభ్రమ
హత్యతో భావాన్ని చంపగలమని ఈ దుశ్చింతకు
లోనైతను తీరికాలను కామ కలషితం చేసుకుం
టాడు ఆ వెలుతురు వార్షాకుమకుంటారు కాని
ఒక్క దిమ్మన వెలుగుకున్న ఆ జ్యోతి యొక్క
ప్రకాశము అకాశమంతటా నలుదిమ్మలా వ్యాపిం

చింది. ఇదివఱకు ఈ శేఖో దింబంబైతూ చూడని,
కల్లు తోటానుకోట్లు ఇప్పుడీ శ్లోతి వెలుగుతో చీక
ట్లను పోగొట్టుకుంటాయ్

నూర్యచంద్రాదులూ

వెలుగువందాళ

అరిపోదీశ్లోతి,

అమర, నిర్మలశ్లోతి,

అదిగదిగొ అంతరాకాశ విధిలో

గృవతారల వెలుగు గర్భ నిర్మల శ్లోతి

జ్ఞాన అశ్వేష శే

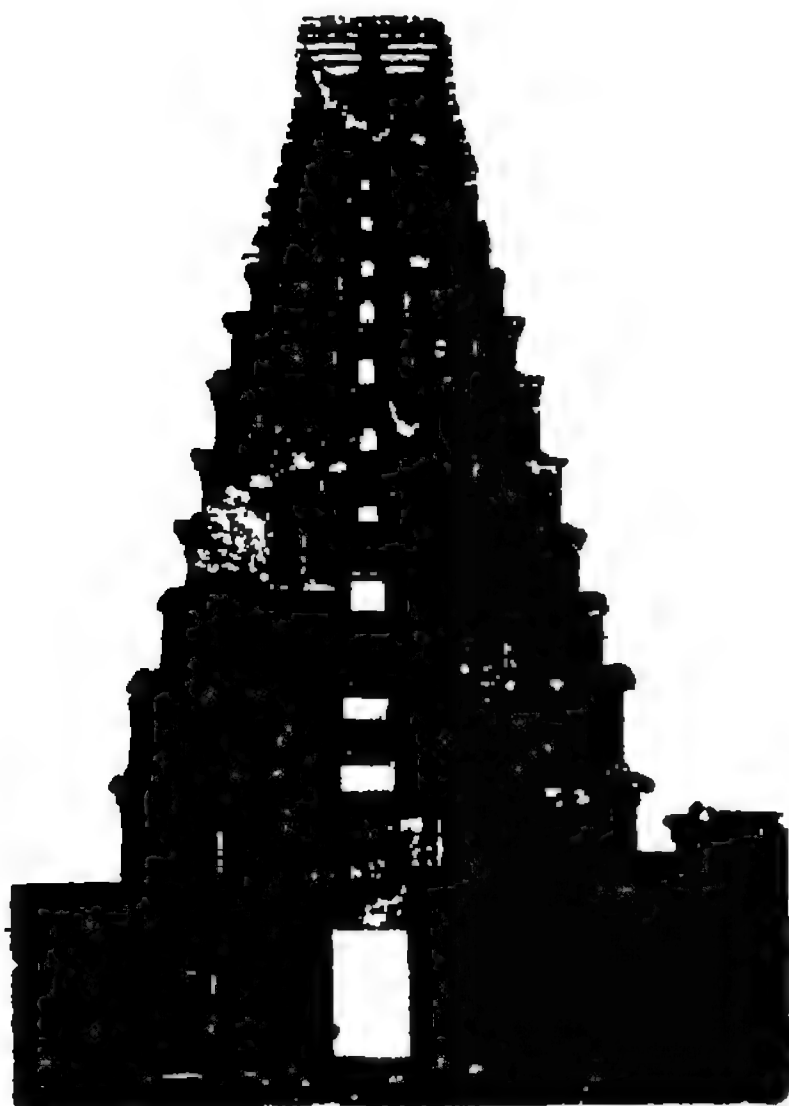
నిత్య, నిర్మల శ్లోతి!

* * *

విభిన్న భావుకులారా! హింస వదలించి,
ఇంక మానవ చరిత్రను రక్షిస్తే రక్షణ చెయ్యకండి
వచ్చింది, వెలుగుయగం తరలింది తమాయగం...
అదిగో బుద్ధవాణి!!

“అహింసా పరమో ధర్మః”

(ఆల్ ఇండియా రేడియో సౌజన్యంతో, జనవరి
80వ రేడియో ముద్రాను రేడియో నుంచి ప్రసారిత
మైన వాటిక)

ఉగాది వందనము

★

శ్రీ పెనుమర్తి కామేశ్వరరావు

ముందు లుండిన నేమి మురువొప్పు లావణ్యశోభతో నిచ్చె గలాచికన్న
దంపతి ప్రేమలో భావశ్యమునుదెల్ప విరియబూచెనుతోట విచిత్రము
కోకిలానీకపు గొంతు చెఱును బాప కల్లవామృతమును బట్టె మావి
ప్రణయగీతములు బాడుచు మధుపూరనుమముల ముద్దాడి చొక్కె నభులు
త్రిభువనోద్దీపకుఁడు ప్రకృతిని వరించి కొలువు దీర్చె వనంతుఁడీ తెలుగుభూమి
సాంద్రవైభవవశులు, నిన్ద్రాద్రయశులు-ఆంధ్రుల కుగాది కుతుకపు వంద్రమయ్యె!

నేలు నేయగఁజోయి కాళగళుని కంటివేడి మాడిన రత్నిప్రియుని నేవ
అమృతముకొఱకు ఊరాల్చిని మధియించి కరకరులగు సురాసురుల తీరు
విప్రబలంబున వృద్ధిపొందిన బలిఁ బాతాళమున కంపు వటువు ప్రతిభ
బడుగు కుచేలుని యిడుములు వాపిన దీన బాంధవుని దాతృత్వమహిమ
తెలుఁగుదేశాన నెల్లెడ వెలుఁగుచుండఁ గలిగె వందన నంతోషకలితయగుచు
ఎల్ల ప్రజకు సౌఖ్యము నావహిల్లఁజేసి తిల్లియైత్రోచు సుతుల సంపుల్ల మిడిని
జీవితమున తీసియు చేదు కలిసియుండు ననుమాట జ్ఞప్తియం దుండుకొఱకు
వేపపూల పచ్చడిఁ దిని పూసవయను బాలబాలిక లుత్సాహవోల నూగ!

భారత భారతీచరణపంకజముల్ భజించు సత్కథా
ధీరులుఁ చెంచునందనల తీరున నందముఁ గ్రుమ్మరించుమా!
కూరిమినందనా! సుగుణకోమలభావుకు లాంధ్రపుత్రులన్
చేరునుగూర్చి మమ్ము గడఁగించుము మంచితనమ్ము జెంచుచున్.

పోటరులైన యాంధ్రులకుఁ బొత్తు పీఠీర్లము, నైవ్వలాభమా
భేటమునై, నమిప్తికృషికిఁ విలియై, మహాదాంధ్ర రాష్ట్రమున్
శాటిలలేదు స్వర్థలకు భాజవయై, తమలోనఁ దాము గ
య్యాటము లాడుకోగలుగ అందనిమాని ఫలమ్ము గాదొకో!

స్వార్థరహితులు, మహితస్రువతులు, హితులు రాజకీయ ధురంధరులై జనాభి
ప్రేమఁబొందఁగఱక్యత జెంచుకొనుఁడు, రాష్ట్రము లభించు, పారశంత్రితమునకించు!
నందన నావత్సరమా! వందనమును గొని మహాంధ్రవత్సలవై యా
ఁగము నొనగడి రాష్ట్రము బొందగ దీవించు మమ్ము! భూపింతు జనుల్.

—

జగన్నాథపండితరాయలు

విద్యద్వాగ్గేయకారుడు

★

శ్రీ కోన వెంకటరాయశర్మ

మనము సామాన్యముగ బూర్వుల గుణ దోషముల దెలిసికొని సమద్బుద్ధితో వానిం దెలిసి కొనలేక పోవుటయు, మన యిప్పటి స్థితికి సంబంధించిన కార్యకారణ సంబంధ మరసి దానిం దొలగించుటకు దగు సాధనాంతరముల నన్వేషింపవలయుటయు, — గారణములుగా బ్రవీణులగు మం దగు జగన్నాథ పండితరాయల గుఱించి తెలిసికొనాలకున్నారము

ఇమ్ముహూభాగుడు విరచించిన 'ప్రాణాధరణ' మను గ్రంథమునం గల—

"తైలం గానన్యాయ మంగళాలయ మ
హా లక్ష్మీ దయా లాలిత,
శ్రీమ త్తేరమధిష్ట సూమ రని
శం విద్యుల్లాటం తపః
సంకుప్తః కమతాధిపన్య కవి
తా మాకర్తవ్య తిద్యర్తనం,
శ్రీమ త్సంకీర్తరాజ పండిత జ
గన్నాథ వ్యధానీ దివిమ్ "

"పాపాణా దపి పీయూషం
స్పందతే యన్య లీలయా
తిం వందే పేరు భట్టాఖ్యం
లక్ష్మీకాంతం మహాసుధమ్ "

—అను ప్రస్తావములబట్టి పండితరాయలు లక్ష్మీదేవి—పేరుభట్టుల గర్భకుమార్తెలంబని తెలియందగును నేగినాటి త్రావ్వాలుకు 'ఉపద్రవ్య' గృహవాసులుగా గలవాడు తూర్పుగోదావరి కుండలములోని 'మంగంపి' అగ్రహారము నివాసము అవగా 'జోననీమ' వాస్తవ్యుడు

ఇతడు జ్ఞానేంద్రు నొద్ద నుత్తర మీమాంసను, ఖండదేవు నొద్ద బూర్విమీమాంసను, మహేంద్రుని దగ్గఱ వ్యాయ వైశేషికములను, వీరేశ్వరుని దగ్గఱ వ్యాకరణమును—అభ్యసించి సర్వవిద్యాపారంగతుం డయినట్లు 'రసగంగాధర' ఖండలి—

"శ్రీమద్ జ్ఞానేంద్రభిక్షో రధికత
నకల బ్రహ్మవిద్యాత్రపఞ్చః,

కాకాదీ రాక్షపాదీ రపి గహ
నగిరో యా మహేంద్రా దవేదీక,
దేవాదేవా ధ్యగిద్ధ స్మరచార
నగరే కాసనం జైమినీయం,
శేషాంకప్రాప్త శేషామలభణి
తి రథా త్పిర్వవిద్యా ధనోయః "

—అను వాక్యముంబట్టి విదితము కాగలదు ఈ విషయమున నితడు 'భామినీ విలాసము' లో—

"కుంభః పరిమిత మంభః పిబతి
పశు కుంభసంభవోబోధిం,
అతిరిద్యతే కుజన్యా కళి
జ్జనకం నిజేన చరతేన "

—అని వ్రాసియుండుటవలన, బట్టినంత జలమునే కుండ త్రొగునవియు, గాని కుండయందు దుప్పించిన యగస్త్యుడు సముద్రము నంతను నాచో శేషము నట్టివాడనియు నటులనే లోకములో నొకా నొకడు తన నిస్తుల ప్రతిభా వ్యుత్పక్తులచే దండె నధిగమించుననియు,—దెలియం దగియున్నది. ఇతని "రస గంగాధరము"న వీరత్వ, పాండిత్య, కవిత్వ కూరత్వములు మాత్రమే గాక ధర్మకాస్త్రము, సర్వ దర్శనములు,—ఇవి యిది యన నేల అన్ని విషయములు నెలయేళ్లకలె బలుగువాటి వచ్చి పడినవి పాండిత్యమును బ్రస్తావించునపుడు "రస గంగాధర" మందలి

"అపివ త్తి గిరాంపతిః స్వయం
యది తాపా మధిజేత తాపీవా
అయ మస్మి పురో హయానన
స్మరణోల్లంఘిత వాచ్యయాంబుధిః "

—అను వాక్యము లక్ష్యసిద్ధిగా నగవడుచున్నది. ఇక గదిత వీరత్వమును.

"అమూలా ద్రక్షు సానోర్మలయ
వలయితా దాదమూలా త్పయోధే,
ర్యాక త్త స్స ద్వి కావ్యప్రణయన
తటతస్తే విశేషం వదంతు,

మృత్యుకా మధ్య నిర్వృత్తపుణ
రస యురీ మాధురీ భాగ్య భావాం,
వాచా మాచార్యతాయాః పదమను
భవితుం శోభితి ధన్యో మదనస్యః "

—అను వాక్యము పరమప్రాప్త్యముగా నుటం
కొంపబడినది ఇప్పుండితాఖండముడు 'దిలీ' కల్ప
పాణి పల్లక తల నీతం నవవీరం వయః—అని చెప్పి
కొనుట వలన నూనూగు మిసాల మాత్మ యావన
మంద కవిశేఖరుండును బండితాగ్రణియు నయ్యెవని
యూహింప ననువుపడుచున్నది

ఇతడు ప్రాథ నిర్భర వయః పరిపాకమున
భారత రాజధాని యగు 'దిలీ' నగరమునకుం జని
యెను 'అగ్రా' నగరము పైతము మొగల్ చక్ర
వర్తులకు రాజధాని నగరముగా మండియొండెడిది
షాజహాన్ చక్రవర్తి కైధవము పశ్చిమ దేశీయలను
మిలుమిట్లు గొల్పుచు, విభ్రతుము పెందించుచు, మణి
ముక్తా ప్రవాళాది వివిర్మితంబు లయిన జలజంతువు
లతో నిండిన సువర్ణరజిత జలప్రవాహంబులను, నదీ
నదంబులును, భారత రత్నాకరంబున లీన మగుచుండు
టను జూచి మృదువయ్యు లగుచుండిరి కాగా, ఇక
బండితరాజుల హృదయమును గూడ నచ్చైత్యభీక
దీధితు లాకర్షించి శోన్నవనటయం దెట్టురం చేసి

ఇ వివక్షణుడు 'దిలీ'కి జేరుకొని యచట
దర్బారులో సమ్మాన పత్రికల నందుట కయి
'అజ్మరు' (Ajmer) పెడలి ఫారసీ భాష నేర్చి
కొనుట యగత్యమని తలచి ఒద్ద కంకణుండయి
యచిరకాలముననే యా భాషయందు బ్రవీణు
డయ్యెను షాజహాన్ చక్రవర్తియొక్క కొల్లుకూట
మున బండితరాజులనుట బ్రవేశము గల్గినతోడనే
చక్రవర్తి ప్రేరణమున మహమ్మదీయ మత మవలం
బించిన యొక్కవితో ధర్మకాస్త్రార్థ చర్చ పండిత
రాజుల శోనగూడినది కాగా, ఇతడు దన వాక్పా
తుర్యము చేతను, దర్మకాళలము వలనను, షాజహాన్
చక్రవర్తితో యశష్టమైన పరిచయము గల్గించుకొన
జాలెను

అసఫ్ విలాసములోని

అథ సకలలోక విస్తార విస్తారిత మ
హాపకార పరంపరాధీన మానవేన,
ప్రతిదిన ముద్యు దనకద్య గద్య పద్య ద్యనేక
విద్యా విద్యోతితాంతః కరణైః
కవిభి రుపాస్య మానేన, కృతయగ్గీ
కృత కలికాలేన, కుమరి తృణజాల సమాచ్ఛా
దిత నేదననూర్ణ విలోకనాదు సము
ద్భవిత కుతర్క దహనజ్వాలా జాలేన,

మూర్తిమతేన ననా బాసభభాన మనః
ప్రసాదేన, ద్విజకులపేతా హేవాక
క్రియా వాద్యనః కాయేన, మాధురకుల
సముద్రేందువా, రాయముకుందేవా
దీప్తేన, సార్వభౌమ శ్రీ షాజహాన్ ప్రసాధిత
పండితరాజ పదవీ విరాజితేన
తైలంగ కులావలంబేన, పండిత జగన్నాథేన,
ఆసఫ్ విలాసాశ్లేషయ మాఖ్యాంబుకా
నిరమియత నేయ మనుగ్రహేణ సహృదయావా

నా మనుదిన ముల్లాసిత భవతాత్ —అను
పంక్తులు రాయముకుండుని ద్వారమున ముఖ్యమం
త్రియగు 'ఆసఫ్ ఖాన్' దాక బరిచయభాగ్య
మొదలినట్లును, ముఖ్యమంత్రియై చక్రవర్తి దర్శనము
దనకు జేయించి తీతాపి యాస్థాన విద్వాంసునిగా
జేయుటయే గాక 'పండితరాజ' అను విరుదమును
గూడ దన కిప్పించినట్లును, —దెలుపుచున్నది అంతి
యకాక ఆసఫ్ ఖాన్ కు హిందీ సంస్కృతిభాషలలో
అధికాదర ముండి విద్యుత్కవుల పెక్కురకు నాశ్రిత
కల్పతిరువుగా భావితైనదియు, వాతని హృదయమున
దీక్ష ధర్మజిజ్ఞాస కలిగినదనియు గాగా, దన
యాశ్రితులగు విద్వాంసులవే వైదికార్థ విషయము
లలో దెలుచుగా కాస్త్రార్థముల జేయించుచుండెడి
వాడనియు, మాధుర్యుడయిన రాయముకుండుని ద్వార
మున 'ఆసఫ్ ఖాన్' యొక్కయు నతినివలన 'షాజ
హాన్' చక్రవర్తియొక్కయు ననుగ్రహ విశేషముల
సంపాదించుకొనిన జగన్నాథునకు 'పండితరాజ'ను
విరుదము లభించినదనియు, 'ఆసఫ్ విలాస' మను
గ్రంథ మారవి యనుగ్రహము గల్గుటకయి వ్రాయ
బడినదనియు, —గూఢియగు చున్నది

'జగ దాధిరణము—ఆసఫ్ విలాసము' అను
గ్రంథముల నొక్కపర్యాయ మే దదివిసయెడల షాజ
హాన్ చక్రవర్తి కొల్లుకూటములో హిందీ సంస్కృ
తముల కాదరాభిమానములు, ఉత్సాహ ప్రోత్సా
హములు, గల్గుటకు 'దారాశికోహుడును ఆసఫ్
ఖానుడును' ముఖ్య కారకులని తెలియగలము.
'దారా' నూట యెన్నిది యుపనిషత్తుల
కారణికభాషయందు 'పీర్ ర అకబర్'—
అను పేరితో ననువదించినా దని యారంగజీబు
చరిత్ర రచించిన 'మహమ్మద్ షాజీ' యను నతడు
'మాసిర్ ఆలంగిరీ' యను గ్రంథమున "మొదటి
మండియ నారంగజీబుకు దారాశికోహు నెడ మిథిల
గోపము విలమున, దారాశికోహుని హృదయము
హిందూమతము మీదను హిందూమత గ్రంథముల
పైను ప్రేమాదరములు గలదియై యుండెను. కాగా,
నతడు చక్రవర్తి బ్యాధిపీడితుడై యుండగా విక్రమ

“నేను
లక్ష్మీ టాయ్‌లెట్ సబ్బుతో
వాచర్లమును రక్షించుకొంటాను”
అని మంగళం
చెప్పుచున్నది

మహాహరిత్ర సువాసనతో గుడిసె ఈ తెల్లటి తుడ్ల
సబ్బుతో మీ వర్తమును మహాహరిత్రముగాను మార్చండి!

సినీమా తారలకు సౌందర్యము విచ్చు సబ్బు

LTL 999-XXI TL

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందరసము

సర్వసామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంతెక్కును అవసరం
లేదు. ఎటువంటి సవామేహమునైనా
కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్థరసాయనశాల, ముక్త్యాల

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంద ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు —

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కణం, Arkonam, N. A. Dt

జీవా అదేమిటమాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే.

తల్లికి క్షోభకాదు?

భారతీ - భారతాంబ తన

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసంఎంతని దిచారిస్తుఉందో?

ఇదుగోమా 32 సంవత్సరముల

అనుభవంతో ఇస్తుఉన్న అభయం

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (మద్రాసు)

ప్రస్తుతగంధిలేవ్వు

ఇది రక్తకృద్ధినిచేయు విలుక గల వస్తువులచే
తయారు చేయబడినది మేహములు, నిక్క
నిప్పుత్తుక, కుళ్లనష్టము, అరిమూత్రము మొదలగు
వాటిని ఖండించి,మంచి బలమును వీర్యపటుత్వ
మును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది అనేక
సర్టిఫికెట్లు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలును

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెని

అయ్యలపేట సమాజం

కె. రి. కె. పి. (కెల్లూరు జిల్లా)

శకము 1718 వ సంవత్సరమున (శకము 1658 దశ సంవత్సరమున) స్వయం ప్రకాశమునకు వచ్చినట్లు యొద్దకు బోదలచినాడు " (దొరంగజీవి నామా, 82 వ పుట) అని వ్రాసినాడు.

ఇట్టి స్థితిలో దాదాజీగారు సభివర్తించుచు 'జగదాధరణ' మను గ్రంథమును పండితరాయలు వ్రాసినాడు గదా! తత్రాపి పండితరాయలు మహాదాశ్రయము నంది తన లోకోత్తర పాండిత్యమును బ్రకటించి విప్రుతకాలి యయ్యె ననుట కునిశ్చితము.

ఆసఫ్ ఖాన్ 'నూర్ హాన్' చక్రవర్తిని సోదరుడు పెగా, దశ కొమార్తలు జహంగీరు కొమారుడైన 'ఖుర్ రమ్' అను నతని కిచ్చి పెండిరి యువర్షివాడు కలిపయ దినంబులకు ఈ 'ఖుర్ రమ్' అనువాడు 'హజహాన్' అను పేరితో నర్మంత వైభవముగ భారతసామ్రాజ్య చక్రవర్తియై చరమశయించు దశ కొమారునిచే నిర్బంధింపబడి కృశించి కృశించి యంగలార్చి చనిపోయెను. "ఆసఫ్ ఖాన్" జహంగీరు చక్రవర్తి ముఖ్యమంత్రిగా వ్యవహరించుచు నతడు బ్రదికి యుండగనే 'మూగి ఉరఫ్ దావర్ బక్స్' అను

వానిం బిలువంబనిచి జహంగీరు చక్రవర్తి మరణింపగనే వానిం గద్దె నెక్కించెను. కారణ మేమన, ఆ తరుణమున హజహాన్ దక్షిణాపథమున నుండుటవలన దిల్లీ నగరమునకు నైశంబ మగికిరచ్చుటకు వలనపడమి యటుండనిచ్చి రాజా జగత్ సింహుకు మొదలగు వారు రాజపుత్ర సరవారులతో నూర్ హాన్—ఆసఫ్ ఖాన్ ల నిర్బంధించుట కయి హాజరై నవకు బోవుచు 'బహాదీ' యను హిందూ హరకారాను రహస్యముగ 'ఖుర్ రమ్' ను విలచికొని రమ్మరి దక్షిణమునకు బంపి వారు విక్రమ శకము 1804 కార్తీక చ 14 లు వాడు జహంగీరు చక్రవర్తి 'రాజారు' లో జనిపోగా, అతడుక యాత్మాశుల నాటి యాదివారమునాడు 'ఆసఫ్ ఖాన్' తన మేనయల్లుడైన 'శహార్ యా'నుబట్టి కొని గ్రుడ్డు పీకించి మార్గశ్శిర బ రి మీ ఆదివారమునాడు 'బహారీ' యను హిందూ హరకారా 'జానేరు' నుగ్గమునకుం జరి 'ఖుర్ రమ్'ను గలసికొని తనకిచ్చిన యుంగరమును జూకి జరిగినట్లయిమంతకు దెలిసి, వెనువెంటనే యుత్తరాపథమునకు బయల్దేరి నర్తదానదిని దాటునప్పుటికి మార్గశ్శిర రి వాడు 'పేనురు' నుండి 'శహార్ యా' ఓడిపోయినట్లైనన్న వృత్తాంతము 'ఖుర్ రమ్' కు దెలిసినది మాఱు బ రి గురువారము నాటికి 'అక్కరు' పేరుగొ యాదివారమునాడు 'భిదమర్ ఫర న్నఖాన్' ద్వారమున 'ఖుర్ రమ్'

అను నతడు 'శహార్ యా' ను, 'బు లా కీ' ని, వాని సోదరుని, 'దానియాల్' అనువాని కొమార్తె యావురును—బరిహర్పవలసినదని 'ఆసఫ్ ఖాన్' కు లేఖ వ్రాయగా, దానిం గమ్మల కద్దికొని రాజాజ్ఞ రామాజ్ఞ యని యెంచి మంగళవారమునాటికి ఆతని కొర్కి నెం వేర్చినాడు బ 12 గురువారమునాటికి 'ఖుర్ రమ్' ఆగ్రానగరమునకుపోయి మఱి వదిలిన ముల కావలవచ్చు సోమవారమునాడు భారతవర్ష మహామూల్య వింహాసవాసీమడై "అబుల్ ముజఫర్ శహబుద్దీన్ ముహమ్మద్ స హీబ్ కిరానానీ హజహాన్ గాజీ"—అను బిరుదునును బ్రకటించుకొని వాడు.

దీనివలన జక్రవర్తి యాసఫ్ ఖానునకు నతని తోడివారికి నంత కృతజ్ఞుడుగ నుండెడివాడో పార్శ్వ కాంక్షుగాక!

విక్రమశకము 1883 ఆశ్వయుజ శు కి వాడు విశిఖానగరము నుండియు, 'తిరహూత్' నుండియు, నరుపుచెందిన యొద్దలు త్రాహ్మణులకు దర్బారున బ్రభుసందర్శన లాభ మొదలించి, వారిని బరిచయము పేయచు, జక్రవర్తితో ఇర్విప్రలు భిన్న భిన్న కవిత్వవర్ణులు పదుగురు నెప్పిన పది శ్లోకముల నొక్కసారి విని వెంటనే దనువుదురు. వీ రా శ్లోకముల నెప్పుడును గవి విని యెటుంగవివియే! ఇంతయి కాదు ఆ పదిశ్లోకములలోని యిష్టప్రాయమును గ్రహించి మఱి పదిశ్లోకముల రచించి వినిపించురు. కావుననే వీరి నేకసంఖ్యాగాను లరియెద" రని "యాసఫ్ ఖాన్" మనవి చేయగా, విద్యార్థివోడియైన చక్రవర్తి యాతనిము నందె వారి విద్యాకౌశలముం బరీక్షించి, యచ్చెరువంది, యొక్కొక్కరికి సాలు కోడీలను వేయి రూపికలను, బహూకరించి, వారిని దృఢుల గావించి, పంపినాడు.

ఇర్విప్రముగ దర్బారులో అప్పడప్పడిటి విద్యా వివోదములు జరగుటయు, చత్రాపి విద్యార్థితార్కరములు పేగుటయు—జరగుచుండెడిది కనుకనే పండితరాయ లిర్విప్రయము నూచించుదు "ప్రతిదిన ముద్య దినవద్య గద్యవద్యా ద్య నేకవిద్యా విద్యాతి తాంతికరణైః కవిభిరుపాస్యమానేన"—అని వ్రాసి వాడు.

తన యెడ 'వాసఫ్ ఖా' నగపఱచిన దృక్పథమునకు వాసిన యాదిరా భిమానములకు, వేదిన సాహిత్యమునకు—గృతజ్ఞతకు దెలుపుట కయ్యెను కావోలు పండితరాయలు కవిసంప్రదాయమున శతి

రిక్త మయ్యును ఆరివి నభివర్తించుచు 'ఆసఫ్ దిలాస్' మును గ్రంథమును విరచించుటయం దబ్బురం లేమికి 'రసగంగాధరము' అని—

“సుధేవవాణి వసుధేవమూర్తి
స్వభావరత్నవ్యక్తి చక్రీ,
పయోధి కల్పమతి రాసభేంద్రా
రఘూతిలేనన్యస్య సహిత మన్యే ”
“యత్తం గుహాతే నివ మాసభేంద్రా
తదాశ్రితానాం యద ధూన్యవాహః,
ఇదంతు చిత్రం భవవాతకాశే
నిరాశ్రయా ఫలతి తస్య కీర్తిః ”

అను శ్లోకములందు 'ఆసఫ్ ఖాన్' వర్ణనము గలదు. షాజహాన్ కాశ్మీరమునండి 'బంధు'నకు వచ్చినాడు కాశ్మీరపర్యటనే యం దీవట్లన మున్నది ఈ ప్రాంతమున హిందూమతముదీయ లాంఛనములు సంబంధ బాంధవ్యముల జరపుకొను చుండెడివారు హిందువులు దాము సేకొన్న మహా మృదీయ కన్నీయలు సనిపోయినపుడు వారినిదహించు చుండిరి ముసల్మానులు దాము సేకొన్న హిందూ వనితలు సనిపోయినయెడల వారిని ఖనన మొనర్చు చుండిరి ఇవిషయము వినుకలియే షాజహాన్ చక్ర వర్తి యంగీకరించక హిందువులు మహామృదీయ మతావలంబులు కానంతవఱకు వారి యిండ్లలో మహా మృదీయ స్త్రీలందఱును దని యాజ్ఞాపింపగా, వాటి జమీన్దారు 'షోమా' అనునతడు సమటుంబముగ ముస ల్మానయినాడు చక్రవర్తి యిప్పటి సంతోషించి యతనికి 'రాజా దొలతమంగు' అని పేర్వట్టివాడు అటునుండి చక్రవర్తి పాంచాలము (Panjab) వకు వచ్చునప్పటికి ముసల్మానులు హిందువుల పయి శేరా లోపణ మొనర్చిరి ఆ విషయమును విచారించవలసిన దని గుజరాత్ దేశముడయిన 'షేకు మహమ్మాద్' అనువానితో కెప్పగా, వరకు తగిన కారణములు గొఱకగనే దెబ్బదిమంది మహామృదీయ స్త్రీలను హిందువులనుండి వేర్పఱచి, మసీదు భూముల నిర్ధారణసేసి, మరల వారిం గట్టించుట కయి హిందువుల దగ్గఱ జుర్రావా వనూలుసేసి చక్రవర్తితో కెప్పి నాడు 'బంధు' లో తలెవిద్యుటను హిందువులు దాముసేకొన్న మహామృదీయ స్త్రీల కయి స్వమత మును విడనాడిరి అటుల కేయివిచో వట్టివారినుండి మహామృదీయ వనితలు లాగికోవడిరి చక్రవర్తి పాలిత దేశ మందంతమ ఈ యుక్తియనే చాటింపబడి పాలింపబడినది యవనస్త్రీలు పెక్కురు హిందువుల నుండి బలాత్కరింపబడి వారికి 'విక్కా' చేసి మహా మృదీయులకు కెండ్లిగా నింప బడిరి—అని "ములా అబ్దుల్ హమీద్" అను నతడు విక్రమశేకము

1691-నాటి వృత్తాంతమును వ్రాయుచు నుల్లేఖించి యున్నాడు దీనింబట్టి మహామృదీయ స్త్రీలను హిందువులు వివాహమాడుట దేశమందంతమ జరుగు చుండెనని గ్రహింపజోవు

చక్రవర్తి దానీజనములొకొక్కరేను లవంగి ఆమె దక్కనియొక్క దానిం బండితరాయలును, బండిత రాయలు దానిం,—దానినతోడనే యుండొరులు ప్రేమపాశ నిబద్ధులైరి 'కాని చక్రవర్తి యనుజ్జలేనిదే యొకరి జొకరు గూచుట, సంభాషించుకొనుట,— సమయమొందుండెను ఒకనాడు పండితరాయలును జక్రవర్తియు మహలులో చదరంగ మాడుచుండగా, రాయలు డప్పిగొని జలాభిలాష వగపఱుపగా, జక్ర వర్తి సైగజేయ, లవంగియే బంగరు కలశముతో నీ ర్వట్టుకొని గాగా విరాసీయకు చక్రవర్తి మనంబు వారులే ప్రభావ కలంబున వప్పుగు ముద్ది యేక విసంబుల రాజసభావంబుల కుపోద్బలక మయ్యెను లవంగి యా భావముల మఱింత ఉపోద్బలకముగ, నుద్దీప్తములుగ, జేసిస్తచినది ఆ సమయముననే చక్ర వర్తి లవంగీ పండితరాయల హావభావి విలాస వికారములం దెలిసికొని ప్రసన్నహృదయం డయి లవంగి మన్నయలు లభివర్తింపునని పండితరాయలతో ననగా, నతడు తోడనే

“ఇయం గుప్తనీ మస్తకస్య స్త కుంభా,
కుంభాదుణం చారుచేలం వసానా
సమస్తస్య లోకస్య చేతః ప్రవృత్తిం,
గృహీత్వా ఘటే న్యస్య యాతీవభాతి ”

—అని చదివినాడు కాగా, లవంగి లజ్జచే దల వంచుకొని కనుల మూసికొనినది చక్రవర్తి సంతోషించి పండితరాయలను నీ కోర్కెయేమి? యని యడుగగా, రాయలు చక్రవర్తి మనస్తత్త్వమును వారులే ప్రభావముచ గనివట్టి

“నయాచే గజాలిం నవా వాజిరాజిం
న విగ్రేషు చిత్రం మదీయం కదాచిత్
ఇయం గుప్తనీ మస్తకస్య స్త హస్తా
లవంగీ కురంగీ దృగంగీ కలౌకు ”

“యవనీ వవనీత కోమలాంగీ
శయనీ యే యది గూఢుకే కయానా
అవనీతల మేవ సాధు మన్యే
వవనీ గూఢువనీ సుఖస్య హేతుః ”

“యవనీ రమణీ విపద కృమనీ
కమనీయ తమా నవనీత సమా
ఉహి ఉహి వరోఽయ్యుత పూర్ణముఖ
సముఖీ జగతీయా యదంక గతా.”

—అను యాదుశ్లోకముల బదులుగా, రసజ్ఞుడు, సహజ విలాసి, యాగు చక్రవర్తి యాచార్యులును మదిరాజేవి యా సమయమున మఱింత వికసించి జేసినది లవంగీ పండితరాయలు శృంగార రసధుని యం దోలలాడుటను గనిపట్టియు, వారి హావభావ విలాస విశ్రమముల విలోకించియు, వ్యాదియ కుహరము నుండి వెలి కుద్గమించుచున్న కల్పవ నచికో బాలక చక్రవర్తి నంట నీ నవనీత కోమలాంగియగు లవంగిని పండితరాయల కొసంగివాడు కావు ననీ కావోలు 'రస గాంగాధరము'న

“మాహాత్మ్యస్య పరోఽవధి ర్నిజగృహం
గంభీరతయాః పితా,
రత్నా మహామేక వివ భువనే
కోవాఽపరో మాదృశః
ఇత్యేవం పరిచింత్య మాన్య సహజా
గర్వాంభకారం గమే,
దుష్టాశ్చ! భవతా సమా విజయితే
దిర్లీ ధరా వల్లభః ”

—అని పండితరాయలు షాజహాన్ చక్రవర్తి గౌతమప్రపత్తిని జాటివాడు అంతటో నూరకొనక

“ధూమినాభ! శహాదీన! భవత
స్త్రోగ్య సుజానాం గజై
రత్యుక్త భవత్ప్రపంచ విషయే
నాస్తీతి కిం బ్రూయమా
భాతా నూతన కారణై ర్యది పున
స్సృష్టిం నవాం భావయే
న్నవ్యా జేవ తథాపి తావత్ తులా
దేశం దధానో నరః ”

“సృష్ట సృష్టికృతా పురా కిల పరి
త్రోతుం జగన్మండలం
త్వం చందాతప! నిర్దయం దిహసి య
జ్ఞ్వాల జటాలైః కరైః
సంరంభాయణ లోచనో రణభువి
ప్రహతు కామోఽనునా
జానీమా భవతా సహస్ర విది
తో దిర్లీ ధరా వల్లభః ”

“సురాణా మరాతూ దిహ యుడితి
యుంఝానిల హతః
పరేయ కృభంధ్రా యది తదభి
లో నందతి జనః
కేమ భిర్యా కార్యం శివశివ! ని
తేమన వికరై
శ్చిరంతేవ న్నాస్తా మసి భవతే
దిర్లీ నరవతిః ”

—అనియు గీర్తించివాడు ఇప్పండిత శిరో మణి మనోరమా వ్యాఖ్యానము పయి 'మనోరమా కుచమర్దనమ్' అను ఖండన గ్రంథమును రచించి వారి యందము నంతిను జెఱచివాడు ఇప్పనివలనం గూడ వాకాలపు విద్వాంసుల నేకు లతృప్తిపడి పండిత రాయలను ధర్మభింకకునిగా దలచి సంఘమునుండి బహిష్కరించినట్లు పాటించిరి కాగా, పండిత రాయలు దిర్లీముచేతను, నమ్రతచేతను, నచ్చజెప్ప యత్నించివాడు గాని వృథ యయ్యెను అంత మాత్రన నవాసీను యింపం బ్రయోజనము లేదని తలచి కాశీ నగరమున మణికర్ణికా ఘట్టమున నేబది రెండవ సోపానము పయిం గూరుచుండి “నే నొక వేళ యవన కన్నియ లవంగిని వెండ్లి యాడుటవలన బలితుడ నయితినేని భగవతి యగు గంగాధవాని న న్ముద్ధరింపకుండు గాక! లేదని నే జేసిన పని ధర్మబద్ధమే నేను బలితుడ నే యాడునేని వీరందఱు నూచుచుండగ నే గంగాధవాని యిటుకు వచ్చి నన్నుద్ధ రించు”నని ప్రతిజ్ఞవట్టి సుగ్రావ్యముగ 'గంగాలహరి'

ప్రాత్రమును బకింప నారంభించి యుక్తోక్త శ్లోకము చదువునప్పటికి గంగాధవాని యుక్తోక్త మెట్లెక్కి యేబదిరెండవ శ్లోకము చదువున పూర్తియాలటో డినే భాగీరథి జల ముచ్చొంగి పండితరాయ దంపతుల స్పృశించి నిగ్గోళు లని లోకమునకు జాటి నంట నే దిగిపోయినది బహిష్కృత యయ్యెను భాగీరథి జల సంసర్పచే బునీతు యి పండితరాయలు లేజరిలైను

మందాకినీ ప్రవాహము నోలె మందాక్రాంత వృత్తిములలో మహాకవి కాళిదాసు రచించినట్లుగ నే పండితరాయలు 'గంగాలహరిని' ఖరీదీ వృత్తిము లలో భాగీరథి కయ్యగా వ్రాసే వినూత్న పంథను ద్రోక్కి యధికతర ప్రసిద్ధికి మార్గదర్శకుడయ్యెను చిదానందానుభూతి నొందించుట కావ్యముయొక్క పరమావధి ఇ య్యెనుభూతి గలిగించిన యతిడు దాని ననుభవించియుండవలయును కావున నే కావ్యమున గవిని జాగ్రత్తుచున్నారము 'గంగాలహరి' యితి వృత్తిము గంగాస్తవమే!

“తవాలంకా దంబ

స్ఫుర దలఘు గర్వణ - హసా
మయా సర్వైవజ్ఞా
సరణి మథవీతా స్ఫురగణాః,
ఇదా నీ మాదాస్యం
భజనీ యది భాగీరథి, తదా
నిరాధారోహ! తో
దివి కథయ కేమ మినా పురః?”

—అను శ్లోకమున దల్లివిడ్డల స్వచ్ఛందమైన
బాంధవ్యమును రసపరిణతి నందించివాడు

“అపి ప్రాజ్యం రాజ్యం
తృణ మిత పరిత్యజ్య సహసా
విలోలద్వా నీరం
తవ జవని, తీరం శ్రీతవతాం
కుధాతః స్వాదీయః
సలిల భర మాతృప్తి పిబతాం
జననా మానందః
పరిహసతి నిర్వాణ పదనీమ్ ”

—అను శ్లోకమున ‘జతురంభోధి పరీతిమైన
ధరణీచక్రంబు కానీంచు వారెల్లయును దను సామ్రా
జ్యమును గడ్డిపోచగా నెంచి నీ యొడ్డు పేరికొని
నాదు అమృతము కంటె మధురాతి మధురమైన నీ
నీరముల ద్రావిన వారి యానందము నిర్వాణనీడ్తి వసః
కరించుచున్న’ దని తన గంభీర రసానుభవమును ప్రతి
బింబించి శక్తిమయమైన యాకృతి గల్గించినపుడు వర్ణ
నాలంకారములు పర్యవసన్నము లయినవి

“స్మృతం నద్యః స్వాంతం
విరచయతి కాంతం సకృ దపి
ప్రగీతం య తృపం
ఘడితి భరితాపం చ హరతి,
ఇదం తి ద్దంగతి
శ్రవణ రమణీయం ఖలు పదం
కుమ ప్రాణ ప్రాంతే
వదన కమలాంత ర్విలసతు ”

—అను శ్లోకమున భాగీరథీదేవిని కంఠమునెత్తి
పొడికొనిన బాప పంకజము, సంపార బాహు,
తొలగిపోగలవనియు, ఈ నీ శ్రవణరమణీయమైన
నామము ప్రాణోత్క్రమణ సమయమున రసనాగ్ర
మున దాంఛించు గాక! యనియు, దన తీవ్ర
వాంఛ నుద్దీపిత మొనర్చి యున్నాడు

“నయ తృప్తా ద్వేజై
రపి గలితభేదై రవపితం
నయస్మిం జీవావాం
ప్రసరితి మనో వా గవసరః
నిరాకారం నిత్యం
నిజ మహిమ నిర్వాసిత తిమో
విశుద్ధం యత్ర త్త్వం
కురితిదేవి తత్త్వం న విషయః ”

—అను నీ శ్లోకమున వస్తువును దన భావము
నకు నాలంబన మొనర్చి విశ్వమయము గావించి
విశ్వము నారాధించివాడు.

“త్రులో ధావణ ధావణ
ద్రవిణ మదిరా ఘూర్జిత దృశాం
మహీహావాం నానా
తరుణితర భేదస్య నియతమ్
మమై వాయం మంతః
స్వహిత కలిహంతు ర్దడధియో
వియోగ స్తే మాత
ర్య దిహ కరుణాతః క్షణ మపి ”

—ఈ శ్లోకమున దల్లి కులంగట విష్ణు యంత
యమాయకముగా ప్రాణేయపడినదియు దేబతెల్ల
మొనర్చివాడు అంతియకాక రాజుల రాజరికము
నెంతగా నేవగించి కొనియెనో, పశ్చాత్తః వెంత
వడియెనో, విదితము కాగలదు

“అనాఘ స్నేహాద్భ్రాం
విగలితి గతి పుణ్యగతిదాం,
పరిణ విశ్వో ద్ధర్మీం
గద విదలిత స్పీధ భీషణం,
కుధాసింధుం తృప్తా
కులిత హృదయో మాతర మయం
శివః సంప్రాప్త పాఠ్య
మహ మిహ విదధ్యా సముచితం ”

—అను శ్లోకమున సనాగుడు స్నేహాద్భ్రా
రాలిని, గలిలేనివాడు పుణ్యగతిని కాపు
తల్లిని, వ్యాధితుడు విదవద్యుని దాహతురు
డమృత ప్రవాహమును, కేరుకొన్న యట్లు విష్ణునైన
నన్ను తేరదీసి యావరించ వలసినదని భాగరథీ తల్లి
నర్పించివాడు

“శ్వ వృత్తి వ్యాపంగ్
నియతి మథ మిథ్యా ప్రలపనం
కుతిక్క్వ వ్యాధిః
సతతి పర ప్రేషస్య మజనం
అపి క్రావం క్రావం
మమకు పున రేవం గుణగణా
ఋతే త్యక్ తో నామ
క్షణమపి నిరీక్షేత వదనం ”

అను నీ శ్లోకమున ‘గుక్కవోఽ బ్రతిరాణ
సౌద్ధకు దిరుగుచు’ వారు పాఠవైచిన కలశమును
దినుచు, వ్యర్థముగ దినుల గడపికొనుచు, బ్రల
పించుచు సనగత్యపు దర్శకుల సాగించుచు, నన్యుల
కపటపు బలుకులనే నిరంతరము సంభావించుచు,—
వ్యర్థమే నయితిని నీవు తప్ప నాకు దిక్కవ్యరు తల్లీ!
యని తన యావనమున రాజసభలలో బాంధవ్య
ప్రదర్శన మొనర్చి చాటమాటున ధనమకాంక్షుల
చేతులలో నెన్ని యవ మా న ము ల బొందినాడో,
వారందఱు నవతపరముగ స్తుతించి యుప్పుడు కించ

వడుచున్నాడో, తన యాత్మగౌరవము నిలిపికొనుట కయి యెంతగా నిరీక్షించినాడో,—యెవగత మగుచున్నది

“క యంతః సంశ్లేశే
వియత మిహలోకార్థ ఘటకాః,
పరే పూతాత్మానః
కతిద పరలోక ప్రణయినః,
సుఖంశేతే మత
స్తతః ఖలు కృపాంతః పునరయం,
జగన్నాథః శక్త్య
త్వయి నిహిత లోకద్వయ భరః ”

అనుశ్లోకమున గొండు జీరోకమునందె యేమియో ఘనకార్యముల నిర్వహించుటకయి పాటుపడుచుందురనియు, మఱికొందఱు పవిత్రాత్ములు పరలోకము వయి స్పృష్టి బహుపురుషులయై,—నీ దయావీక్షణమున నుభయలోకముల భారము నీయందె నిలిపి యీ జగన్నాథుడు నిశ్చింతగా సుఖముగా నిదురించుచున్నాడనియు,—‘అవ్యథా కరణం నాస్తి త్వ మేవ కరణం మమ’ యన్నట్లు కాగీర్యదేవి యందె యితడు లీనమయినాడు అంతిలో దృష్టిపడక త మ్ముద్ధరింప వలసిన సమయ మా సన్న మైనది భగవతీ ! యని—

“జగన్నాథ పాద్యాయం
గురభుని! సముద్ధార సమయః ”

అను శ్లోకమున వివరించయున్నాడు అంత వైభవమును, బ్రసీద్ధిని,—గాంచివ పండితరాయ లింత దీనాతిదీనముగా విలసించినాడే యని యచ్చెరువు గొల్పుచున్నది దీనింబట్టి తెలుగువాండ్రలో కరుణారసము ల్లి విరియుచున్నదని తెలియంగలదు కరుణారసమునకు ప్రవృత్తయినదగు భవభూతి యాంధ్రుడే గదా !

ఇ ప్పండిత శిరోమణి విరచించిన ‘జగదా భరణము’ లో ‘దారాశిరోమల’ మహాకముని వర్ణనము గలదు “ప్రాణాభరణము” న గామరూప దేశాధిపతి యగు ప్రాణవారాయణుని వర్ణనము గలదు ఈ గ్రంథమున నేబదియేడు శ్లోకములు మాత్రమే కలవు ఇత్య అలంకారములతో నమృతరాజా వీర త్వము దాతృత్వము లోనగు నుదాగణము లభివర్ణింప బడినది ఈ గ్రంథము ముద్రితమే ‘రసగంగాధరము’ లో మున్న—

“ద్విశేత్ర ఇత వాసవః కరయుగో వివస్వా నిత
ద్విశేత్ర ఇత చంద్రుశ్శ్చితవపు ర్మహాధూ రిత
నరాశ్చరీ రీవాంబుధి యుగ రిత మహా మౌగతో
మతో నిభిల భూమిరైర్దయతి శోభితి భూమిపతిః

—అను శ్లోకము నాలవపాదము శోసమన్న లజ్జాకరములకు నిదురగా ‘కామరూపేశ్వరః’— అని మార్చి ‘ప్రాణాభరణము’ నందు కేర్పరచియెను. ఈ ప్రభువునకును, పండితరాయలకును, సంబంధ మెటుల గుదిరెనో తెలియకున్నది

ఇక ‘భామినీ విలాసము’ నాల్గువందల దెబ్బది యేడు సూక్తుల గ్రంథము నవరసభరితము. తన ప్రీతిభామిని యగు లవంగీస్థుని విషయమున ఈ నిరుపమాన సంగ్రహ మిత డోనర్పణని చెప్పబడుచున్నది ఇత్యుహామహుని చమత్కార కవిత కును, భాషా సౌలభ్య సౌమహార్య సందీప్తిని—ఇది యొక యత్కట ప్రదర్శన గ్రంథమని చెప్పదగును ఈ గ్రంథము చిత్రము—

“దుర్వృత్త జారజవ్యాసో
హరిష్యస్తీతి శంకయా,
మదీయ పద్మరత్నావం
మంజూమైమ మయాకృత ”

—అని వ్రాసికొని యున్నాడు

“కాస్త్రా జ్యోతిరాని నిత్యవిభయ
స్సర్వైపి సంభావితా
దిలీపల్లభ పాణిపల్లవ తతే
నీతం నవీనం వయః
సంప్ర కృష్టిత మానసం మధుపురీ
మధ్యే హరిస్సేవ్యతే
సర్వం పణ్డితరాజ రాజిరిలకే
నాకారి లోకోత్తరమ్ ”

—అని యితడు వ్రాసికొనుటవలన పండిత రాయల ధర్మపరాయణత, ప్రకృష్ట కాస్త్రాస్థయ నము, దిలీప్తియ నాశ్రయలాభములు, మాత్రమేకాక ఆయన చిహ్నకాల జీవి యనియు—మదుసలితనమున మధురా నగరములో గడపె ననియు—దెలియవగుచున్నది ఇతని ‘చిత్రమీమాంసా ఖండనము’ ‘రసగంగాధరము’ నను గ్రంథములు సాహిత్యోపాసకులకు మిపుల వియరత్నములు ‘చిత్రమీమాంస’ లో ‘రస గంగాధరము’ పైని గావించబడిన యధిశ్ఠానములకు పండితరాయలు లెప్పుగా బ్రత్యుత్తరించివాడు.

“నిర్యామ మతన ముదాహరణామరూపం,
కావ్యం మయాత్ర విహితం నవరస్య కించిత,
కిం నేవ్యతే మమనసాం మునాపి గంధః,
కస్తూరికా జననకీర్తి భృతా మృగేణ |”

అని యితడు నేవిన ప్రతిజ్ఞ యెంత భావగర్భిత మైనదియో వినుడు.

లోకమున కాంతించిన తర్వాత బండితరాయలు
మధురా నగరమున బుక్కుడు నోయేనే యన్న విచారము
మొప్పిరిగొని విరాగియై నివసించెనని భామినీ
విలాస' మందలి

“అవహాయ సకల బాంధవ చింతా
ముద్వాస్య సురుకుల ప్రణయకు
హ! తనయ! నివయకాలిక! కథ
మిత పరలోక పథిలోఽధూః?”

—అను శ్లోకము అవగత మొనర్చుచున్నది
ఔరంగజేబు ఆస్థానముగా ‘దారాశికోహు’ ను
జపించిన తర్వాతనే విచారావృత్తుండయి పండిత
రాయలు ‘ప్రాణాభరణము’ ను భావకావ్యముగా విర
చించినట్లు లగవుచున్నది. మచ్చున కొకటి

“త్వాం సుందరీ వివహ నిష్ఠుర ధైర్య గర్వ
నిర్వాసనైక రసికం సమరే నిరీక్ష్యతా,
కాదా రిపు షీతిభృతాం బర రాజలక్ష్మీః
స్వామి త్రతత్వ మపరిష్ఠలితం బభార?”

—అనగా సుందరీ ధైర్యమును బాటవోలు రసి
కత్వ ముండిన నిన్ను యుద్ధమున జూచి యెవరి రాజ
లక్ష్మీ పాతివ్రత్యమును నిలిపివేసినదని యర్థము
‘దారా’ సాహిత్యవేత్త, తర్జివీవేత్త, కాంతి
ప్రియుడు. ‘సుఖీ’ మతాభిమాని భాండోగ్య మితని
భాగ్యము ఇట్టి ప్రసిద్ధ పురుషునిపై బండితరాయల
కును, బండితరాయలపై ‘దారాశికోహు’ నకును,—
అభిమాన ముండుటలో నబ్బురం లేలే?

ఔరంగజేబు వలన ‘హజహన్’ చక్రవర్తి పద
చ్యుతు డయినందునను, ‘దారాశికోహు’ పరలోక
గతు డయినందునను,—ఆ కాలమున దీర్ఘ ధరావల్ల
భుని శేరోలగంబున సంస్కృతభాషకును, హిందీ
భాషకును దర్శించుకులకును,—క్షీణదశ పట్టినదని
చెప్పక తప్పదు

విక్రమ శకము 1691 కార్తీక బ 9 నాడు ‘హజ
హన్’ చక్రవర్తి సవారీ కాశ్మీరమునుండి ఖరలివచ్చు
నప్పుడు ‘బంభరము’ న నిలచినది ఆ కాలమున బండి
తరాయలతో పాటు సంస్కృత కవిత్వము—హిందీ
కవిత్వము,—పెప్పగల మగవ్వుయు, సంగీతము పాడ
గల ప్రజ్ఞాకారియు, గృతుల వ్రాయగల స్ఫూరియు—
భారతవర్షమున మణియొకడు లేడు అక్కరిన చక్ర
వర్తి యాతని సత్కృతులచే దప్పి యుండుటచే

‘లాహోరు’ నుండి ‘బంభరము’ నకు వచ్చి చక్రవర్తిని
జూడగలిగెను

చక్రవర్తి కాశ్మీరము నోవునపుడు రాయలను
గొన్ని శ్లోక్త ‘ద్రుపదములు’ వ్రాయవలసిన దని
యాజ్ఞాపించి నేను మిగిడి వచ్చునందాక
‘లాహోరు’ నంద యుండువలసిన దని చెప్పి
వందున వారి యాజ్ఞ నాదలనిడికొని పండ్లెండు ‘ద్రు
పదములు’ శ్లోక్త రాగములలో దీర్ఘ ధరావల్లభు
శేరను బూర్తి యొనర్చి వచ్చి చక్రవర్తి కీగా,
నతడు ఆ ‘ద్రుపదముల’ నన్నిటిని బహు జాగ్ర
త్తగా జరికిరించి, పసందుసేసి, యెల్లి తిట్టిబ్బయి,
కొగిటం గ్రుచ్చుకొని, ముహూర్త కాల మొడ రెటుం
గకయ యుండి,—యావల దెలివి చెచ్చికొని,
దర్బారుసేసి, విండు శేరోలగంబున బండితరాయలచే
వాక్యకుల బాదించి, బండి నానెనులతో వానిని
దూచి, యా ద్రవ్యము నాల్గువేల యైదు వందలను
బారితోషికమున నలవికే యొసంగి, గౌరవించి
వాడు

అంతియకాక ఇ య్యో, షేకము జరిగిన కొన్ని
నాళులకు ననగా విక్రమ శకము 1692 శ్రావణ బ 9
నాడు ఇ మ్మహా విద్యవ్యాగేయ కారకుడు శ్లోక్తగా
రచించిన యొక గ్రంథమునకు గాస్కగా చక్రవర్తి
యొక యేమను నొసంగి, దాని నెక్కుటకు నీన
యర్జునని ప్రకంపించి గజోత్పత మొనర్చి, విసుల
సత్కరించివాని ‘ముల్లా ఆబుల్ హమీద్’ యిని నతి
దుర్లభించి యాహ్వానము ఇట్టి సత్కృతులు విద్య
ల్లోకమునకు, ద్రుతాపి సంగీతి ప్రపంచమునకు,—
జరగినట్లులే యని తలంపవలెను కావుననే యీ
విద్యవ్యాగేయ కారుని యాశిస్సు మిన్నంటి

“దేశే దేశే విపశ్య తథా
చక్రవర్త పావగోష్ఠ్యా
మున్మత్తేన భ్రమతి భవతో
వల్లభా హంత కీర్తిః ”

—అనివట్టు మూలమూలల వ్యాపించినది ఇతని
శేర గాశీక్షేత్రమున నొక ఘట్ట మేర్పడినదనియు,
నేత్రేట నొకనాడు ఆ బాలగోపాలము ఆ ఘట్టమున
యూగి యాతని ‘గంగాలహరి’ ని బలించుచు, నితని
స్మృతి వధమునకు చెచ్చికొని యానందించి నెడి
లుదు రనియు, జనశ్రుతి కలదు

ఇ చ్చుండితాగ్రహవకు విద్యవ్యాగేయ కారు
నకు నతులొనర్చి నెలపు గైకొనుచున్నాడను.

ఎన్నిక ఉబలాటం

శ్రీ జి యన్ మారి

ప్రాధుమాశేసరి! మా బృందం వాళ్లు అందరూ క్లబ్బు దాదామిడి! చేరుకున్నారు తలా ఒక శేషు కుర్చీలో చేరిగిలబడ్డారు

“చెవత నల్లులు కాస్త డి డి టి అయివా వీటి ముఖాన కొట్టగూడమా?” అన్నాడు కుర్చీని చేతి కొద్ది దరుస్తూ మీసాలనాయకు

“మరేమీ ఫరవాలేదులే, కావలసినంత కశే బం పెంచావు,” అన్నాడు చెట్టియారు

“అరికాయలూ మహాకాయలూ ఒకరి కొకరు తీవ్రపారులే ఇంతిమా పార్టీ ఎప్పుడురా ఇవ్వటం?” అన్నాడు కాస్తుల్లు భాయి

“హ టిమిడి గంగా నమ్మకు మఱిమిడే లోకం ఎవరు పిలుస్తాడా, ఎవడికొంప తీతామా అది తప్ప మరో ఆలోచనలేదు గదా మనవాడికి!” అన్నాడు తొండమాన్

“ఎవరు ఎవరికీరా పార్టీ ఇస్తున్నదీ?” అని అడిగాడు దాక్కరు టింగన్

“ఒహో, నీ నీ మగ్గు పోల్సో లేవు గామా! మన కొత్త ఎం ఎర్ ఏ గారికి చెట్టియారు నిండు చేస్తాకుట,” అన్నాడు మీసాలనాయకు

“చెప్పవేంరా చెట్టియార్? చేగోడీలు తప్పక చేయించుకుమా!” అన్నాడు దాక్కరు టింగన్

“ఒక చేగోడీలు ఏమిటిం! ఎన్ని అయివా చేయిస్తాకు ఇదంతా మన వాడి వ్యాపారానికి పెట్టు బజేగా!” అన్నాడు కాస్తుల్లు భాయి

“ఇంతకంటే అసలు వీజే ఎలక్షనుకు నిలబడి తుంటే భాగుంటేది ఇతరులకు ఆక్రయించకుండా లకారాలకు లకారాలు చేర్చి పారసేవాడు,” అన్నాడు మీసాలనాయకు

“ఇప్పటికైనా మించిపోలేదు. అప్పర్ మాపు ముకు నిలబడితే సరి మనీర్నిగూడా కొంచెం ఆడుకో వచ్చు,” అన్నాడు తొండమాన్.

“మనవాడికి పై అంతస్తులోనేగా భారీ! తప్పకుండా నిలబడవలసిందే,” అన్నాడు కాస్తుల్లు భాయి

“విడికావులే అంత తెవిలేటయంటే పట్టభద్రుల పీటుకు నిలవరాదూ పల్లభవ్రయ్యవు?” అన్నాడు చెట్టియారు

“మా మామయ్యమాడా ఇట్లా? అమమని చెల రేగాడులే” అన్నాడు దాక్కరు టింగన్

“అవును సోయే అన్నట్లు నీవు ఈమ్యై క్యాంపువేసింది అందుకే గామా! చెప్పరా గొడవా,” అన్నాడు మీసాలనాయకు

మే మందరం కుర్చీలకు దగ్గరకు లాక్కు న్నాము సి-రెట్టుచరిగించి కథ ప్రారంభించాడు దాక్కరు టింగన్

“కామయ్యపంతులు మా మేనమామ, కరణం గారి కంకోద్ధారకుడు అట్టే దంపయాత్రలు కొట్ట కుండా చదువు పూర్తిచేసి జిల్లాకోర్టు లాయరుగా నాక్కరిగించాడు మావాడు ప్రాక్టీసు పెట్టిన కొద్దికాలానికీ కరణం గారు పరలోకానికి ప్రయాణం కట్టాడు ఇరవై ఎకరాల మాగాని పొలం, గుమ్మడి కాయ అంత రొట్టె మా మామయ్యకు సంక్రమించి నది రక్క అడిలే కేగావి దొక్క అడదనే భయం లేనందువల్ల స్తీవరీకానికి కరిణీకపు తాకడం వోడు చేసి ప్రాక్టీసు సాగించాడు వారసత్వపు దాఖాల పెప్పలిట్టు అయివాడు కేసుకు కావలసిన పెట్టు బడి యావత్తూ మావాడే పెట్టి, గర్భిత ఆస్తిలో సగా నికే పైగా కలిపించివేసేవాడు

ఆ త్రూరిలో బుజేపాపావ్ అనే తోళ్ల వ్యాపారస్తుడు ఒకడు ఉండేవాడు ఆయన యుద్ధపు రోజులలో ఒకసారి పెద్దఎత్తున సరుకు ఎగుమతి చేశాడు. దొవలో స్తీమరు ముడిగిపోయింది. షిప్పింగ్ ఇన్ సూరియెన్సు కంపెనీమీద దావావేయవలసి

వచ్చింది మా మామయ్య ఆయనకు ప్రియమైన వాడని
పేరున్నది నేనీ ఆసలుకు మించిన ముల్లని! దీక్ష
పొంది పైసలతోనూ వమాలు చేశాడు యుద్ధపు
మాడవుడిలో బ్యాంకిలో దాచటాని! పాపాలు
గారు భయపడి నమ్మకంవీచి ఆ డబ్బును మా
మామయ్య దగ్గరనే ఉంచమన్నాడు ఇంతలో బుజ్జీ
గారి! మక్కా మాసిగానాలనే బడా కోరిక కలి
గింది మావాడు ఆయనకు స్వయంగా వెంటబెట్టు
కుని బాంబాయిదాకా వెళ్ళి బోటు ఎక్కించి
వచ్చాడు హాజీగారు తిరిగి వస్తూఉండగా ఏడెన్లో
కలరాతిగిరి అసలైన మక్కాయాత్రకు ఉడా
యించాడ ముప్పయివేలరూపాయలు మా మామయ్య
గొజ్జలో జీర్ణమైపోయినవి

ఇట్లా ఉంటూఉండగా ఎన్నికల అలవాడి
బయలుదేరింది ముదనవ్వు డబ్బు ఇంత ఉన్నది
గదా ఒకచేయి మాతామని మా వాడికి దుర్బుద్ధి
పుట్టింది చాలకాలంనుంచీ ఆయనకు ఆస్థాన వ్యోతి
ష్కుడుగా ఉంటే సిద్ధాంతిగారిని పిలిపించాడు
చక్రం చేతికి ఇచ్చి రావోయే రెండుమూడు మాసా
లలో తన భవిష్యత్తు తేల్చిచెప్పమన్నాడు

సిద్ధాంతిగారు మాటల సందర్భాన్ని బట్టి మా
వాడి కోర్కెను కనిపెట్టాడు ఒక కాగితంరిండా
మాడికలు తీసివేతలు చేశాడు పంచాంగం అటూ
ఇటూ తిప్పాడు తులం కళ్ళు మూశాడు

“పంతులుగారికి ఇప్పుడు రాజ్యాధిపతి దళలో
లాభాధిపతి భుక్తి నడుస్తున్నది,” అన్నాడు సిద్ధాంతి

“ఎట్లా వుంటుందంటారు?” అన్నాడు మా
మామయ్య

“చెప్పకలేవా! చాల యోగప్రదంగా
ఉంటుంది ”

“అంటే ఇంకా డబ్బు సంపాదిస్తానంటారా?”

“ఎచ్చేకాదు. పదవి జడ్జి కావచ్చును
లేదా ”

“ఇప్పుడు జడ్జీసంగతి ఎందుకులేంది రాజ
కీయంగా యోగిస్తుండేమో చూడండి. కాసనసభా
ప్రవేశం ”

“అదే చెప్పబోకున్నా జ. వృద్ధపారాశరిలో. ”
అని రెండు క్లోకాలు చదివి అస్వయించి చెప్పాడు.

“అయితే ఏదో ఉన్నదన్నమాట ”

“నిస్సంకయంగా గురువు కదలాల్సి ”

“త్వరగా కదిలింతురా ”

“వచ్చేసెల పదిహేనోలేదీన మిత్రసవాంశ
లో! వస్తాను అపైన కవి దృష్టమంతా సంచారం ”

“అయితే తూలినా ఫరవాలేదంటారు ”

“ఫరవా యేమిటండి కైమినిగూడా చెప్పాను
తప్పదు ”

“ఎం ఎల్ ఏ అయినానా, కోటలో ప్రవేశ
శించా ననుకోండి అయితే నామినేషన్ వేయ
డానికి ముహూర్తం పెట్టండి ”

సిద్ధాంతిగారు సుమహూర్తం నిశ్చయం
చారు

సుమహూర్తం అయితే సులభంగా నిశ్చయ
మయిందిగాని ఏ పార్టీ టిక్కెట్టుమీద నిలబడకు
అనేది క్లిష్టమయ్యగా పరిణమించింది పూర్వపు
ఎన్నికలమబట్టి మాస్తే పూచీపుల్లను గూడ నిలబెట్టి
గలిపించగలిగినది కాంగ్రెస్ పార్టీ అని స్పష్టంగా
కనబడ్డది అటువంటప్పుడు ఇంతగాపు లామురు
పంతులును కళ్ళ కద్దుకొని తీసుకుంటారులే అనే ధీమా
తెచ్చుకున్నాడు ఎకాయకి హైకమాండువారిని
అక్రయిస్తే తంటా వస్తుండేమోనని ప్రాంతీయపు
లోకమాండును అక్రయించాడు

లోగడ తన అనేకమార్లు కాంగ్రెసు ఫండుకు
బహిరంగంగాను, ప్రచ్ఛిన్నంగాను ఎన్ని విరాళాలు
ఇచ్చిందీ ఏ కరువు పెట్టాడు ఎంతమంది ఛోటా
నాయకులకు రైటింగ్స్ కొనిపెట్టిందీ జ్ఞాపకం
చేశాడు పర్మిట్ వ్యాపారస్తులను కోర్టులలో ఎంత
మందిని అడుకున్నదీ జాబితాలు చదివాడు పార్టీ
ఫండుకు పాతికేలదాకా ముట్టచెపుతానని విన్న
వించాడు కాని ప్రయోజనం లేకపోయింది “నీవు
చదువుకున్నవాడివి కావటంకల్లనూ, ఈ నియోజక
వర్గంలో అల్పసంఖ్యాకమైన కులానికి చెందినవాడవు
కావటంకల్లనూ, పార్టీ ఎన్నికలలో హైకమాండుకు
అండగా ఉంటున్న ఒక మతానాయకుడికి ఇదివరకే
వాగ్దానం జరిగిఉన్నందుకల్లనూ, నీకు నీటు
మంజూరుచేయుటకు మహాత్మాగాంధీ కరప్రసాద
సర్వోదయ మూత్రాలు అనుమతించవు” అని నిష్క

క్షగా చెప్పారు. మా మామయ్య మీసం దుర్వి
"కెండాపై కపిరాజు ఒక్కంటేనియూ నీ మొర
ఆలకింపకు" అనే పద్యాన్ని గంభీరంగా లోలోపల
చదువుకున్నాడు.

ఆ తరువాత మావాడు ప్రజాపార్టీ అర్థి
దాఖలుచేశాడు కాంగ్రెసుసంస్థలోని మళ్లును
బయటపెట్టటానికీ బద్ధకంకణం పెట్టుకున్నాడు అని
విన్నవించాడు కాంగ్రెస్ మంత్రులైన అనినీతిని
కడిగిపోయడమే నా జీవితకళయం అన్నాడు ఆంధ్రా
వనికీ విశైకనామకుడుకేసరి తప్ప మరొకడు లేడని
ఈయారా పల్లెపల్లెనా గర్జిస్తానన్నాడు తన ఎలక్షను
ఖర్చులు తాను పెట్టుకొనడమేగాక ఇద్దిరు ముగ్గురు
చాకా పార్టీ ఇతర అభ్యర్థులను ఆదుకుంటానన్నాడు
"నీవు నిజంగా మా పార్టీతరఫున నిలబడవల
వినవాడివేరా కాని నిన్ను మేము నిర్ణ
యిస్తే యివ్వాళ్లు మమ్మల్ని ఆశ్రయించి తిరుగు
కున్న ఖజానావాడు కైలకిందపడి చచ్చిపోతా
నంటాడు ఏమి చెప్పుమంటావు? కాస్త ఓసక
పట్టు కవుల్నిలో విషయంలో చూడాలి అన్నది
హైకమాంసు చూడండోయ్ పంకుజరదాఖా
అన్నాడు మా వాడు

అదైన మా మామయ్య దృష్టి కృషికార్ పార్టీ
మీదికీ మళ్ళింది నేను కూడా ఒకే పార్టీ, ఒకే నాయ
కుడు, ఒకే కులం అనే నూతనాన్ని ఆక్షరాలా
ఆమోదిస్తున్నానని చెప్పకున్నాడు పార్టీ అంకె
ఇచ్చినట్లయితే రైతులను సమూలంగా తవ్వి తలకత్తు
తనని అభయనాస్తం ఇచ్చాడు కై రంగరంగా అని
గొంతు బొంగుడుపోయేచాకా ఎలుగెత్తి కేకలు
పెట్టాడు కాని లాభం లేకపోయింది మా మామయ్య
జిల్లాకు సంబంధించినంతకంటే అవ్యక్తుల అభ్యర్థన
లకు అవకాశం లేదు కాబట్టి పంకులుగారిని దయ
చేయమన్నారు ఇంతివాడిని పట్టుకుని ఇంత
చుల్కన చేస్తారా, కామకోండి అన్నాడు మా
వాడు

ఇప్పటికీ మా మామయ్య కొంచెం పస్తాయించి
వజ్రకామందూ ఆలోచించాడు కానీవు పోషకర్తు
లను ప్రాధేయపడిచాడూ అని నీరగుడైతాడు. ఇంత
బ్రతుకూ బ్రతికే ఇంటివనిక పడి చావట మేమిటని
మనకు నిర్భరపరచుకున్నాడు. ఎవరికో దుష్టం పెడితే,

నావలెనే తేయగ్ల వర్తిల్ల మన్న వర్తిల్లిని జ్ఞాపకం
చేసుకున్నాడు ఆ ప్రమేయమే పనికిరాదని నిశ్చ
యించుకున్నాడు.

ఇక మిగిలింది కమ్యూనిస్టు పార్టీ ఆ పేరు తలు
చుకునేటప్పటికీ మావాడికి గుండె ఝల్లు మన్నది
నిశ్శేపంలాంటి ముప్పయి యాకరాల మాగాని పొలం,
బస్తీలో లంక అంతి మేడ, ప్రతి బ్యాంకిలో తనకు
ఉన్న సాక్షా మొదలైనవి ఒక్కసారి మనసులో నీనిమా
మాదిరి మెరిసిపోయినవి అకౌంట్లో కాలు పెడితే ఏమ
వుతావా అని ఆలోచించిచూశాడు ఈ కాలికిన కొడి
మాదిరి తనకు తాను కనబడ్డాడు ప్రకం చెడ్డా ఫలం
దక్కుకుందా అంటే అదీ అప్పుడు అనుమానంగానే
తోచింది తోటి లాయర్లుకూడ ఓట్లు ఇవ్వరుసరిగదా
భార్య నూతిలో చూసుకుంటేమోనా? ధయపడ్డాడు.
కామయ్యపంకులు కామ్రేడ్ కావటం ఏమిటని
అనసిగ్గించుకున్నాడు

తానిక స్వాతంత్ర్యం ప్రకటించవలసిందేనని
తేల్చుకున్నాడు దక్షిణనాస్తంతో కాంగ్రెస్ నూ,
నామనాస్తంతో సాన్లనూ, ఎడమకాలితో పోషకర్తు
లనూ, మడికాలితో కమ్యూనిస్టులనూ ప్రతిఘటించ
టానికీ దృఢనిశ్చయమైతాడు వెంటనే ప్రయత్నా
నికీ పూనకున్నాడు తన క్లయంట్లకు రమ్మని కలుగు
చేశాడు లాయర్లు, డాక్టర్లు, సేదల్లు మొదలైనవాళ్ల
దగ్గర వాగ్దానాలు తీసుకున్నాడు చీకటిబజారు
మిత్రులని పొచ్చరించితచ్చాడు మునిసిపల్ ట్రెజరీను
గారిని పట్టుకుని మునిసిపల్ ఉద్యోగులందరికీ తాళి
దులు జారీచేయించాడు. మకంలో కానితవ్విస్తానని
స్వామలవారిచేత కిష్యకోటికి ఉత్తరువులు పంపిం
చాడు కాకే సాహేబును పిలిపించి రెండువాళ్లతో
మంజూరు చేయిస్తాను, ముగ్గిం ఓట్లనుబండోబట్టచేయ
మన్నాడు నిమ్మజాతి-ంఘనాయకులను ఆహ్వా
నించి గూడె గూడాన ఉన్న దేవాలయాలకు నిత్య
తైత్తద్య దీపారాధనలకు తగిన వసతి ఏర్పాట్లు
కలుగచేస్తా నన్నాడు. హాస్తిక్షకు పోయి స్కూల్
షిప్స్ లు వాగ్దానంచేశాడు. తగినంగా అడిగినవాడికి
అడగనివారికీ రరాలను పంపాడుచేశాడు. మా
మామయ్య

మల్లయ్య మా మామయ్య గుమాస్తా. గుడిసే
లింగాన్ని మింగగల అసాధ్యుడు. చూశాడు మల్ల

య్యది పిరిచి "ఈ ఎలక్షను శేరిపోయేవరకు కోర్టు దస్త్రాలు మూలపెట్టి ఉంచు అట్టంటు వ్యవహారాలన్నీ చిట్టిపంతులుకు ఒప్పగించాను మిగతాది వాయిదా లాగకాను ఇప్పటినుంచీ పూర్తి ఆయే చాకా అన్ని ఏర్పాట్ల భారమూ నీదే ఖర్చు ఎక్కువాలిక్కడా అని సంకేతంవద్దు తిమ్మిని బ్రహ్మినిచేసి నన్ను ఒడ్డున పడవేయాలి" అన్నాడు

"మీరు తలచుకుంటే ఆదంతపని పంతులు గానూ! ఈ ఎన్నిక ఒక రెళ్ళా? దేవుడు మీలు చేయాలిగాని దేవు ఈపాటి కలా మిమ్మరు ఆయి పోయా!" అన్నాడు మల్లయ్య

మా మామయ్యఎన్నికలకు సంబంధించిన చట్టాలనూ రూల్సునూ అరిజ్ట్రేషన్తో పరిశీలించాడు. నామినేషన్ ఫారాలు ఒకటి! నామినేషన్ తెప్పించాడు అమృతహస్తలని శేరుబ్బ వ్యక్తులచేత వాటిమీద సంతకాలుచేయించాడు. ఓట్లజాబితాలు విరివిగా కొని వాటినిబట్టి వార్డువార్డునూ, ఓధి ఓధి! ప్రత్యేకంగా రిస్తులు తయారు చేయించాడు

మా మామయ్య ఆనేక రిమిటెడ్ కంపెనీలకు డైరెక్టరుగా ఉండేవాడు ప్రభుత్వంలో కంట్రాక్టులు ఉన్న ఒక కంపెనీ డైరెక్టరుపదవి! రాతే నామా ఇచ్చి ఆ సంస్థతో తెగ తెంతలు చేసుకున్నట్లు అధికార రీత్యా ప్రతం పంపమని వ్రాసి పంపాడు పత్రికలకు ప్రకటనలు ఇచ్చి పత్రికా విశేషాలకు విడుదలచేశాడు

ఇంతలో సిద్ధాంతిగారు పెట్టిన ముహూర్తం సమీపించింది కాని ఇంకా తన డైరెక్టరు పదవి కడ్డు అయినట్లు అధికారపత్రం రాలేదు డైరెక్ట్రామలు, ట్రంబుఫోనులు మారుమోగి పోయినవి. చివరకు మల్లయ్యను స్వయంగా ముద్రాకు పెట్టి రమ్మన్నాడు. ఆరోజు ఉదయం 11 గంటలు మొదలుకుని 11-30 గంటల లోపుగా నామినేషన్ వేసేసరికి అని డైరెక్టర్లడి హుక్కుం పాపం మల్లయ్య పైలు దిగి ఆంధ్రంగా రావటాన పత్రం అందసరికి 12 గంటలయింది. కాస్తలో మించిపోయింది ఏమిటిలే అని మనసుకు తృప్తిచెప్పకుని జన్మకు మొదటి తడవగా కామనామం జపిస్తూ 12-15 కు నామినేషన్ ఫారాన్ని అధికారికి చాఖలు చేశాడు.

అయినా ముహూర్తం కొంతం చాటిపోయి పంతుకు మానాడు ఆదుర్దాపడి సిద్ధాంతిగారిని పిలిపించి కర్తవ్యం చెప్పమన్నాడు సిద్ధాంతిగారు తలపంకించి, పెదవులు కంపించి, చేతులు ఝాడించి, నవగ్రహకాంతిచేసి స్వర్ణదాసం చేయమని సలహా ఇచ్చాడు కర్మకాండ యావత్తూ యథాతథంగా జరిపించాడు మా మామయ్య

ఈ కథ చెప్తుకూఉండగా పెట్టియార్ మా అందరికీ డ్రింక్సు తెప్పించి ఇచ్చాడు చాక్లర్ టింగ్స్ ఇంకొక సిగరెట్టు ముట్టించి కథను తిరిగి అందుకున్నాడు

"ఎన్నికల తేదీ సిమిపిస్తున్న కొద్దీ మా మామయ్యకు తేదీ ఎక్కిపోయింది ఫిరింకం పెనీవాల్లు తను మహాజ్వల చిత్రరాజాన్ని విడుదలచేసే ముందు జరిగించే హంగామామాదిరి ఎన్నికల ప్రచారం నడిపించాడు ప్రతిగోపమీద చేటలంత ఆశురాలతో చెరుతంత పోస్టర్లు అంటించారు. ఇది చాలక తెల్లని ప్రహరీలమీద నల్లని తారు ఆశురాలను చిత్రించారు నడిరోడ్లమీద కున్నంతో వ్రాయించారు రోజు తేతాలమీద క్యాన్వాసర్లను వియమించారు పాత గ్రామఫోను పోర్ట్ల పట్టుకుని "ఓటు ఎవరికి? కామయ్యపంతులుకు," అని అరిచేందుకు మట్లకాయను ఏర్పాటుచేశారు. ఒక మోటార్ వాన్ లో లాడ్ స్పీకర్లను అమర్చారు. ప్రతిచాటులోను కాయను అపి ప్రభ్యాకగాయబడిచేత పాటలు పాడించారు. నుక్కతిప్పకోకుండా మాట్లాడగల్గినవాల్లు మా మామయ్యను పొగడుతూ గంభీరోపవ్యాపాలు చేశారు. ఓధిపాటకాలు ఆడించారు. వీరంగం వేయించారు.

ఎల్లండి ఎన్నిక అనగా మా మామయ్య పూర్తిగా కైపులో ఉద్రూత లూగిపోకున్నాడు మల్లయ్య నుదురులు కమ్మకున్నాడు గంటకొకసారి మావాడిదగ్గరకు వచ్చి తోటపాలెం ముకా నాలుగు వందల ఓట్లనూ అయిదువందల రూపాయలకు పైసలో చేసేవాడు అనేవాడు అకుకు పెత్తని పేటలో ఏడు వందల ఓట్లనూ వెయ్యిరూపాయలు పెట్టిలే చేసేవాడు అనేవాడు. ఖర్చు అయితే అయింది ఫకడ బండిగా కమ్మకురా అని మా మామయ్య హెచ్చరించేవాడు.

మావాడుమాడ స్వయంగా తన కాయలో రాత్రి వగలు అనక తిరిగాడు ఏ గూడెంలో? బల్లివా, కాదు ఆగగానే ఒకడు ముందుకు వచ్చి "పంతులుగారూ! ఈ వ్యా అంతా మీదే అనుకోండి. అనవసరంగా మీరు రావోకండి వస్తే అక తరివాళ్లు వచ్చి పేచీలు వస్తారు అంతా మేము మామకుంటాము తమరు తయారేయండి" అనేవాడు కాఫీ ఖర్చులకు ఒక కుండ కాడిగేతిలో పోరేసి మా మామయ్య చిరునవ్వుతో మరొక చోటికి బయలుదేరేవాడు

ఇక తెల్లవారితే ఎన్నిక ఆ సాయంత్రంతో గండ్రగోళం అంతా సద్దు మణిగింది రాత్రియంతా మా మామయ్యకు కుసుకుపట్టలేదు గదిలో వచారు చేస్తూ తెల్లవార్లు చుట్టలు తగలేస్తూనే ఉన్నాడు తెల్లవారుఘామన నాలుగు గంటలకు గుమాస్తా మల్లయ్య వచ్చాడు

"ఏం మల్లయ్యా! సిమయేషన్ ఎట్లా ఉన్నది?"

"ఫస్టుగా ఉన్నది పంతులుగారూ కాఫీ సాపావోగారు నాలుగువేల ముస్లిం ఓటర్లను పెద్ద ముగిదులో రాత్రిమంచి హాజరు పెట్టాడు పోలింగ్ బూతులు తెరవగానే వడగళ్లవాన మాదిరి ఓట్లను కురిపిస్తూ నన్నాడు రింగిడిగుంటమంచి, సోమార్లపాలెం మంచి, పెట్టదిమై మంచి ముకాలు ముకాలుగా బయలుదేరి వస్తున్నారు," అన్నాడు

"ఇతర అరేంజ్ మెంట్లు ఎట్లా ఉన్నయ్యా?"

"పంతులుగారూ! మల్లయ్యమతిమరుపు మనిషి కాదండోయ్ ఈల్లో ఉన్న బండ్లనూ, ట్యాంకులను అన్నిటినీ బుక్ చేసి వాడువాడొకా పంపించాడు బళ్లు కొరకక ఇతర పార్టీలవాళ్లు ముక్కున నేలులేడమంటున్నారు" అన్నాడు

"కాగ్రత్త మల్లయ్యా! బళ్లు మనకని తెలిస్తే ఎల్లకా శేషం అవుతుంది నుమా!" అన్నాడు మామయ్య

"నే నేమీ వ్యవహారం తెలియనివాణ్ణిటండి పంతులుగారూ!" అన్నాడు మల్లయ్య

మల్లయ్య బల్లిపోగానే ప్లాకాడులు పూర్తి (ఇందులో వ్యక్తులు, కుటుంబాలు, కలి) తాలు ఎవరినీ ఉద్దేశించి వ్రాయబడినవి కావు-రచయిత)

చేసి మారోద్దయం కాకమునుపే అంజనేయస్వామి కవాలయానికి వెళ్ళాడు ఇంత సింధూరంబొట్టు పెట్టుకుని కాయలో ప్రతి బూత్ దగ్గరా సిమయేషన్ తెలుసుకుంటూ తిరగటం మొదలుపెట్టాడు. అన్ని స్టేషన్లలోనూ మా వాటి ఏజంట్లు స్టేషన్లనుమాస్తాలే గలుపు మనదేనండీ అన్నార బంహా గొంహా లేక

మధ్యాహ్నం మళ్ళీసరి! మా మామయ్యకు వివరీతంగా తలనొప్పి బయలుదేరింది కాయలో కూర్చునే ఓపిక మాడ లేకపోవటంవల్ల ఇంటికి పోయి ఆస్పత్రికి వెళుకుని విద్రవపోయాడు. ఆశ్చర్యకాచక లేమి లేకుండా ఓటింగు ముగిసింది

మూడవరోజు సాయంత్రానికి ఓట్లను లెక్క పెట్టటం పూర్తి అయింది పోడిలో! మాడా రాని కమ్యూనిస్టు అభ్యర్థి పదిహేనువేల మెజారిటీతో గెలిచాడు మా మామయ్యకు డిపాజిట్ పోయింది.

ఆ రాత్రి భోజనాలుచేసి మా మామయ్యా, నేను, మల్లయ్య, సిద్ధాంతిగారు వసారాలో కూర్చుని ఉన్నాము

"ఖర్చు అంతా లెక్క మాకావా మల్లయ్యా" అన్నాడు మామయ్య

"చిత్తమండీ. ఇరవై ఏనువేల అయినా వందల వై చిల్లర అయింది" అన్నాడు మల్లయ్య.

"ఓటుకు యాభై వైస అయినట్లుండే" అన్నాడు నేను

"అయితే ఏమిరా నేను పట్టుబట్టి ఓడించదల మకున్న మాకు పార్టీలు ఓడిపోయినవి నేను గెలిస్తే నేమి, ఓడితే నేమి?" అన్నాడు మా మామయ్య

అప్పటిదాకా మాట్లాడకుండా కూర్చున్న సిద్ధాంతిగారు గొంతు కొంచెం సవరించుకొని "మహారాష్ట్రం మించకుండా నామినేషన్ వేసిఉంటే పర్యవసానం ఇట్లా ఉండకపోను, పంతులుగారూ," అన్నాడు.

"అంతేనంటారా సిద్ధాంతిగారూ! ఏమో లెండి చెప్పలేము నురుకు కదిలాడు కాబట్టి ఇక బట్టి సంగతి మాకాం" అన్నాడు మామయ్య

అకగానే లేచి నిలబడ్డాడు డాక్టర్ టింగన్. మేమా లేచాము. కొంపలకు బయలుదేరాము.

శూన్య ని కి

శ్రీ వట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

ఇంతదాక

మా ఊహకు సరిగా అందని
ఓకూనయ్యం !

ఏ ఉనికి లేని మని !
తూదిశ్వం యాపునకముందే
నిలిచిఉన్న అదిత్యం !
సర్వం నశించిపోయినా
నిలబడి ఉండే
అనశ్వరత్యం !

* * *

నీలో

ఒక అత్యల్ప ప్రభాగం
జగత్తులో సృష్టిదామని
తన విజ్ఞానాన్నంతగానో వచ్చించి
యర్పించి ప్రయత్నించి
సాధార్యం పొందలేదు మానవుడు—
మాటిమాటికీ నిమ స్మరించినా
మనుజుని ఊహకు
నీస్థితిలో ఒక అత్యల్పపు గతిమటుకే
ఘురించుకుంది—
అతిబలవంతపు నీ శక్తిని మించిన
మహాశక్తి
పెకలించింది బృహద్విద్యుచ్ఛక్తు లేకేనో
నీ శూన్యాంతరివ్రాతం పట్టిన
పట్టును విడగొట్టా—
నిన్నే ఎరుగని మేమా
మహాశక్తి నూహింపగలమా !

* * *

మానవ మేధకు

తెలిసిన కాలతలలో
ఎపుడు జనించిందో
ఎపుడంతంగొంటుందో
ఊహింపగ సాధ్యపడని
కాలంపుట్టుక నీ నుండే !
సృష్టివిగొన్న సమస్తానికీ
సాధారణ గుణమై ఉండేదో

అది

నీనుండే సంబవితం !

* * *

ఓనుండి స్రవించిన
కౌంతిరణగణమే
నీ యాపపు నీపలు
మా కమలకు కనపడనీయవు
నీ విశ్వబంధం నుండే
ఉదయించిన శబ్దం
తన గందరగోళంతో
నీ ప్రకాంతి భంగపరుస్తున్నది
నీ సంతాపంలో
పదార్థ మన్నది
ఆకారం నాయంతో
వింతవింతగా
నాట్యం చేస్తున్నది
నీ గర్జనల నీపలలో
స్థలం, కాంతి, శబ్దం,
విద్యుత్తు, ఆకర్షణ శక్తి,
పదార్థం—
ఇంతన్నో కలిసి తయారైన
విచిత్రపు సృష్టి సమస్తం
కాలం నాయకత్వమున,
తల్లిది, నీ పైనే తిరుగుబాటు చేస్తున్నది !

* * *

సర్వానికి కాలం చేసే నాయం
నాటన్నిటినీ నీ లోనికీ
కుట్టుకుచుకు తిరుమదావిక !
నీ కొనరించిన
ఈ ద్రోహానికి ప్రతిఫలముగ
చివరకు తానూ నీలోనే
లయపైపోవా నీ కాలం !

* * *

ఇంత జగంలో

విచారానికంటే అతకాళం
కనిపించని కానిది నీవే—
ఊహ్యలకు అద్యంతాలగు
ఓ అమామ్య శూన్యం !

—(JOHN WILMOT భవి)

ఏకాంకిక

శ్రీ వీసపాటి వెంకటేశ్వర్లు

నాటకములు సమగ్రవికాసము చెందిన భారతీయ సాహిత్యరంగమునకు ఏకాంకికలు నూతనములు గావు సంస్కృత సాహిత్యతత్వజేర్చులగు ఆలంకారికులు రూపకమును రూపకము లనియు ఉపరూపకము లనియు గెండువిధముల విభజించి యుండిరి అందు రూపకము దశవిధములుగను ఉపరూపకములు అష్టాదశవిధములుగను పునర్విభక్తము లయినవి దశవిధవిభక్తము లయిన రూపకములలో శ్రీమూడు, ఏకాంకికలయి యున్నవి

(1) వ్యాయోగము (2) అంకము (3) వీధి

ఇందు వ్యాయోగము వీరరసప్రధానము స్త్రీ పాత్రల కిది ప్రవేశము లేదు క్వాచిత్కముగ నన్నను అతి స్వల్పము అంకము మాత్ర మొకటియై యుండును నాటక మంతయు 7 క ప్రస్తుతమున వభిప్రాయము ననుసరించి నకుచును నాటకమునందలి సంఘటనలంతయు ఒక దినమునందు మాత్రమే జరిగినదిగ నుండును నెలలోను సంవత్సరములలోను జరిగిన సంఘటనను ఏకాంకికయందు రచింపదు ఏకాంకిక ప్రక్షేపకాలలో నిది చాల ముఖ్యమయినది

అంకము కరుణరసప్రధానము భామినీలోక వర్ణన విందు ప్రధానము ఇది గూడ ఏకాంకికయే నాటకీయవిషయము ఒక దినమునకు చెందిన ప్రముఖ ఘట్టమును మాత్రమే అనుసరించును

కృంగారరస ప్రధానము వీధి విషయవికాసము ఏకదినపర్యాయమునకు ఘటనా చమత్కారమున వృద్ధిచెంది ముగియును

ఈ మూడును రూపకములయందలి ఏకాంకికలు ఇక నుపరూపకములయందలి ఏకాంకికలను విమర్శింతుము

అష్టాదశ ధేదములను కెందిన యుపరూపకముల యందు నిష్కలిత దశవిధ ధేదములు ఏకాంకికలయి యున్నవి (1) గోష్ఠి (2) నాట్యరాసకము (3) ఉల్లాసము (4) కౌత్యము (5) రాసకము (6) ప్రేంఖణము (7) శ్రీగాదితము (8) విలాపిక (9) హల్లీకము (10) భాణిక

ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యపాఠశాలమునకు విధించిన అనేకములగు ఏకాంకికలన్నవి ఇచ్చి

విల్లును సుప్రసిద్ధములను కొన్నిటిని మాత్ర ముదాహరించుచున్నాను

(1) రైవత మదరిక	(గోష్ఠి)
(2) విలాపిక	(నాట్యరాసకము)
(3) దేవీ మహాదేవము	(ఉల్లాసము)
(4) మేనకాహితము	(రాసకము)
(5) వారీవధము	(ప్రేంఖణము)
(6) శ్రీదారసాతలము	(శ్రీగాదితము)
(7) చిందుమతి	(విలాపిక)
(8) శ్రీరైవతకము	(హల్లీకము)
(9) కామదత్త	(భాణిక)
(10) సౌగంధికాచారణము	(వ్యాయోగము)
(11) శర్మిష్ఠాయాయాతి	(అంకము)

పాశ్చాత్యజీవములలో ప్రథమమున గ్రీకు జీవమునందు మాత్రమే నాటకము సంపూర్ణవికాసమును కెందియున్నది భారతీయ నాటకములయందు కనపించు మూర్ఖత్వమునకు యవననాటకములయందు కానరాదు "ఆర్క్చువేడీసు" అను నతడు తన "పోయిటిక్" అను గ్రంథములో "నాటకములు, సుఖాంతము లనియు దుఃఖాంతము లనియు గెండు విధములు" అని మాత్రము వేర్వేరియున్నాడు యవన (గ్రీకు) జీవీయ నాటకవిర్యాగదిట్టెడిను "ఎస్ చిల్డు" అను నాతడు రచించిన నాటకము లన్నియు ఏకాంకికలే ఎస్ చిల్డు తరువాత "పోప్ ఓడీ" రచించిన నాటకములను గూడ ఏకాంకిక లనవచ్చును

యవననాటక రచయితలు "సంకలన" (Unity) ను తమ నాటకములకు ముఖ్యలక్షణముగ వేర్పరచిరి. నాటకమంతయు (1) ఏకస్థానమునకు చెంది యుండుట (2) ఏకదినమునకు మాత్రము చెందిన సంఘటనకు వర్తించుట (3) ఒకే ముఖ్య విషయమునకు చెందియుండుట అను నీ భాగత్రయమును "సంకలన"మునకు లక్షణముగ వ్యాఖ్యానించి యున్నాడు. ఇట్లు వ్యాఖ్యానించుటకు కొరణము "ఏకరాత్రమున, ఏకరంగస్థలమున, నవవత్సరముల తరచు బహు ప్రదేశముల జరిగిన బహువిధ సంఘటన

అను ప్రదర్శించుట పాశ్చాత్యమునకు విరుద్ధమని వారు కించించుటయే కారణము

భారతీయ నాటకములయందు ప్రసిద్ధములగు ప్రవేశము, విష్కంధము అనునవి యత్యవసాతకముల గానరావుకనుకనే అంగవిభాగము లేకుండ సంకలనలక్షణములు మాత్రముగల నాటకము "ఏకాంకి" యను విర్వచనమున కర్హమగుచున్నది

సప్తపంచమున ఏకాంకి వికాసము

ఏకాంకి వ్యాప్తి మొదట ప్రారంభ మయినది పాశ్చాత్యదేశములయందు ప్రథమమున దీని కున్న పేరు కర్టన్ డ్రామా నాడు నాటక ప్రారంభమున సమాజదృష్టి నాకర్షించుటకు ఏకాంకి ప్రదర్శనము జరుగుచుండెడిది తరువాత దీని హాస్యరస ప్రధానమయి యుండెడిది "ఫారసీ" నాటక కంపెనీలయందు నాటకాలమున ప్రదర్శితములయి, హాస్యరసప్రధానములగు "నకలు" అనువానితో దీనిని పోల్చుచున్నను 1918 వ సంవత్సరముముగిసిక ప్రపంచ మహా సంగ్రామానంతరమున పాశ్చాత్యదేశములయందు ఏకాంకి వికాసము సంపూర్ణముగ జరిగినదని చెప్పుచున్న "గ్రేటు బ్రిటన్" నందు 1934 నందు మిష్టర్ జె ఎస్ కురియట్ అనునతడు దీనిని ప్రారంభించెను అయిన ఈ ఏకాంకిలను "అమెయూర్" నాట్య జగద్వికాసమునకు పునాదులుగ నిర్మించెను తరువాత ఏకాంకి రచనాప్రచారములు దినదిన ప్రబలమగుటయు లయినది ద్వితీయ ప్రపంచ మహా సంగ్రామము జరుగుటకు కొంతకాలముముందు "బ్రిటిష్ డ్రామాటిక్" ఒక నాటకస్పర్ధను ఏర్పాటు చేసినది ఈ స్పర్ధయందు 800 నాటక సమాజములు పాల్గొనినవి అధికముగ ఏకాంకిలు ప్రదర్శితము లయినవి తరువాతి చలనచిత్ర ప్రారంభమున ప్రదర్శించుట కనువుగా పాశ్చాత్యులు ఏకాంకి మార్గమున చిన్నచిన్న చలనచిత్రముల నేతకములను నిర్మించిరి

పాశ్చాత్యుల ఏకాంకిలను (1) "One act play" (2) Sketch (3) Radio drama అని త్రివిధములుగ విభజించవచ్చును, ఈ మూటియందును భేదము స్వల్పమయినను రచనాపద్ధతిమాత్రము సామాన్యముగ ఒకటిగనే యుండును

అంగమానస పుత్రులమగుటవలన మనకు ప్రతి విషయమునందును పాశ్చాత్యులే ఆదర్శప్రాయులుగ నున్నాడు. ప్రస్తుత మా పాశ్చాత్యుల ననుసరించియే ఏకాంకి రచనను మహారాష్ట్ర, బంగాళ, ఘూర్ఖ, రాంధ్ర, హైదరాబాద్ భాషలయందు సాగించుచున్నాము.

ఏకాంకి వికాసమునకు కారణములు

దేశ విదేశములయందు ఏకాంకినిర్మాణమునకు ప్రోత్సాహము నొసంగు కారణములు రెండు. (1) దీర్ఘనాటక దర్శనమునకు కార్యాంతర నిమిత్తులగు ప్రజల కవకాళములేకపోవుట, (2) విస్తృత ప్రచారము నందుచున్న "రేడియో"యందు కాలవ్యతధి పరిమితముగగల నాటకములను మాత్రమే విని నించుట కవకాళ ముండుటయు నయియున్నది.

లేఖన శైలి

నటలకును, కథకును గల భేదమే సంపూర్ణ నాటకమునకును ఏకాంకికను గలదు

నాటకమునందు నాట్యకలా వికాసమునకు అవరోధమయిన సంకలనము ఏకాంకి నిర్మాణమున ప్రధానత వహించును సంకలన లక్షణములుగ వ్యాఖ్యానింపబడిన మూడు విషయములలోను "ఏక కాలమునకు చెందియుండుట, ఏక విషయమునకు ప్రాధాన్య మొనగుట" అను నీ రెండువిషయములు ఏకాంకి రచనయందు దితి ముఖ్యములు బృహదల్ప స్వరూపములు సమగ్ర నాటకైకాంకికలయందు దంతి రమును గల్గించుటయందు ప్రముఖసాధనము లనుకొనుట సమంజసము గాదు ఏకాంకిలు అల్ప హాసములయి యుండువలయుననెడి నియమములేదు అనల్పస్వరూపమునూప పొందియుండువచ్చును. అనల్పస్వరూపముగల ఏకాంకి రేడియోయందు గాని లేక స్వల్పవ్యతధియందుగాని ప్రదర్శితముగుట కయోగ్యమయినను అది ఏకాంకి అనియే చెప్పబడును ఏకాంకియందు దేశీక దృక్పథము లంపితమవునుగాని ఒక దృక్పథము ఈనాటికి చెందినదిగను, మరియొక దృక్పథము సంవత్సరమునకు తరువాత జరిగినదిగను ఉండరాదు ఏకాంకియందరి భిన్నదృక్పథములు ఆ కాలమునకు మాత్రమే చెందిన వివిధ ఘట్టముల ననుసరించి ఉండవలయును "ఏక స్థలమునకు చెందియుండుట" అనునది అంత ముఖ్యము కాకపోయినను "ఏక కాలమునకు చెందియుండుట" అనునది చాల ముఖ్యము కొన్ని ఏకాంకియందు కాల నియమము కాధారముయిన తిన్నివారణకు ఉపక్రమోపసంహారములను కల్పింపవలయును. ఈ కల్పన "ఏక కాలమునకు చెందియుండుట" అను నియమమును నిల్పుటకు కాలనియమముగల స్థలమున నాటక సౌందర్యము నిమిత్తుడింప చేయుటకును పనికికచ్చును కనుక ఉపక్రమోపసంహారకల్పన తప్పనిసరియగునని తలంపరాదు. కాలనియమముగల స్థలమున నీ కల్పన లేకపోయినను కాధలేదుగాని కాల నియమాలంఘన జరిగినప్పుడు మాత్రము తప్పనిసరియగును ఉపక్రమోప సహారోపయోగము నాటక యోగ్యత తమలయందు మాత్రమే యుపయోగించునట్లుగా

బలమునకు, కండపుష్టికి

15 రోజులకు
8 రూ॥ పా 1 ॥
య 3/- మాత్రమే

నెం 10, గణపతి మొదలిప్పేటి, రాయపేట, మద్రాసు 14
అనుచోట కూడ లభించును

చంటిపిల్లలు-లివర్ అండ్ స్ట్రీసు
వ్యాధులను 'ఉదరాంతకి' అతిశ్రీఘ్రముగా
నివారణజేయును మరియు సమస్త అనా
సలు అనగా విరేచనము తాదతోను, బద్ధ
ముగాను అగుట, అశర్లము, అసనమునందు
పుండ్లు నివారించును

గర్భిణిస్త్రీలు-సునాయాసముగా
ప్రసవించుటకు, ఆరోగ్యవంతానము కలు
గుటకు 'అమృతసంజీవిని' మాత్రము
ప్రఖ్యాతిగాంచినవి. వేనిళ్లు, వికారములు,
సోమరితనము, నిస్సక్తువ తగ్గించి ఉత్సా
హము కలుగజేయును.

శ్రీ భుజంగ రాత్వేద్య కాల,
ప్రొఫ్రయిటర్స్ : డి. పేరయ్యడి సన్సు
తాళ్ళరేవు, తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

శ్రీ మ దాంధ్ర

మహాభారతము

ఉద్యోగ పర్వము

వెలి ఒకరూపాయ

కావీలకు:

అంధ్రగ్రంథమాల

నెం. 7, తంజువెట్టిపేటి, మద్రాసు 1.

హిందుస్తాన్ కో - ఆపరేటివ్ ఇన్ స్యూరెన్సు సొసైటీ లిమిటెడ్.

(హిందూ స్టాక్ ఎక్స్ చేంజ్)

నమ్మకమునకు, స్నేహపూర్వకమైన లావాదేవీలకు పేరొందిన కంపెనీ. గత 45 సం॥ ల ప్రజాసేవలో సొసైటీ సంపాదించిన గొప్ప ప్రజాదరణకు యీ అంకెలే ప్రబల తార్కాణము.

1951 లో పూర్తి చేసిన వ్యాపారం—	రూ 16,00,00,000
1950 లో ఆమలులో వున్న మొత్తం భీమా	రూ 73,16,00,000

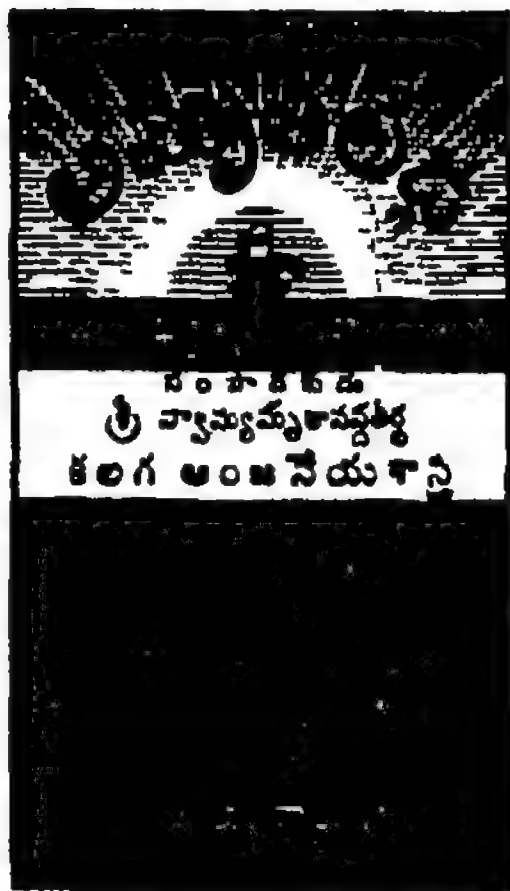
ఆంధ్ర జిల్లాలలో సొసైటీ యేజంట్లుగా పనిచేయదలచి నమర్దత గౌరవముగలవారు విజయవాడలోని సొసైటీ బ్రాంచి ఆఫీసుకు వ్రాయగోరెదము.

హిందుస్తాన్ బిల్డింగ్సు, ★

ఐ. కె. రాయ్, బ్రాంచి మేనేజరు

పో. కా నెం 12, బకింగ్ హాంసేబ్ రోడ్డు,

విజయవాడ

కుష్టు ★ బొల్లి

వగైరా మహామచ్చలు, సెగ. నవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స, క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి అండ్ కో

(రిజిస్టర్డ్)

“భాస్కరాశ్రమము”

గోపాలపురి, తూ. గో. జిల్లా

మధ్యదృశ్యములయందు కాలవియమమును పొందింప
వలయును. రంగస్థలమునందు ఏకాంకికాప్రదర్శన
జరుగునప్పుడు అందరి ప్రముఖభుటములకును ఉపక్ర
మమునకు లేక ఉపసంహారమునకును మధ్య సంతర్ప
రములకొలది కాలభేద మున్నయెడల ఉపక్రమమును
గాని ఉపసంహారమునుగాని యవనికవై వ్రాసి ప్రద
ర్శింపవలయును అనగా ఉపక్రమమునకును ప్రముఖ
దృశ్యములకును మధ్య కాలభేదమున్నప్పుడు ఉపక్ర
మమును నాటకారంభమున ప్రదర్శించుటచే సామా
జకుడు దానిని చదివి తరువాత రావోపు విషయము
భిన్నకాలమునకు చెందినదని తలచును అట్లే నాట
కాంతిమున ప్రదర్శితమున ముపసంహారవిషయమున
గూడ సంభవించును రంగస్థలమున యవనికపయి
వ్రాయు పద్ధతి నవలంబించినటులనే రేడియోయందు
వాగ్రూపమున పద్ధతి నవలంబింపవచ్చును చలన
చిత్రరూపమునందిన ఏకాంకికలు కొన్నిటియందు
ఉపక్రమోపసంహారములు రిభితిపూర్వకము ప్రద
ర్శితము లగుచున్నవి వానిని చిగువుటకు మన
మధ్యస్థుల ముగుటచే నవి ఎట్టేట్టుగ కనుపించుటలేదు
అట్లే రంగస్థలమునందును రేడియోయందును ఈపద్ధతి
కొంతి నూతనముగ నున్నను క్రమముగ మనము దాని
కలతకుదుము కాని ప్రాచ్య పాశ్చాత్య నాటక
ప్రదర్శనములయందీ పద్ధతి యములులోనికీ రాలేదు
నాటకపూరి విషయమున నీ యుపక్రమోపసంహార
విషయము వివాదగ్రస్తము కాకపోయినను రంగస్థల
ప్రదర్శనమున విడి వివాదాకరమయినది పూర్వోక్త
సరణి అనుసరియకుకాన నీ వివాదము పరిష్కార
మగునటులలో సందియము లేదు కాల సంకలనము
ఏకాంకికల కర్తవ్యసరమగుటవలన అది ఏకాంకికా
వికాసమునకు విఘ్నకారి కారాదనుటకు పూర్వోక్త
సరణి అవశ్యార్థదరణియము

సంకలనద్యయ వియమబద్ధమగు ఏకాంకికా
రచనయందు గమనింపతగిన యన్యవిషయములు
కొన్ని గలవు

ఏకాంకికా రచన ప్రముఖవిషయము (Idea)
కొకదాని ననుసరించియే సాగును అనేకభుటములకు
ప్రదర్శించినగాని విషయవికాసము జరుగదు
సంపూర్ణనాటకప్రదర్శనమున అనేక భాగములను
చేర్చి పలువిధములగు భుటములకు విర్మించి నాటక
మును జయప్రదముగ నిర్వహించుచున్నాడు కాని
ఏకాంకికయందు ప్రదర్శితమును విషయము ఏకాంకి
విషయగుటచే నాటకమునందనుసరింపబడిన పద్ధతి
ఇదిట నాదరణీయము కాదు మరియు నాటకము
నందు విషయవికాసమునకును సమస్తాపరిష్కార
మునకును నాటకాన్త్రప్రసిద్ధములగు పతాక,
ప్రకరి, ముత్తుగు మువకలను ప్రదర్శించుట సంప్ర
దానిదిధముయ యున్నది. కథాంకికయొకటి

మాత్రమే గ్రహింపబడు ఏకాంకికారచనయందు,
ప్రకరి, పతాక, మొదలగువానికీ సావకాశములేదు
పాత్రనిర్మాణము లేకుండ కథ సాగదు గనుక పాత్ర
పోషణ కావలయును సంపూర్ణనాటకమునందు
గూడ పాత్రలు ఎంత తక్కువగనున్న అంత చక్కగ
పాత్రపోషణ జరుగుట కవకాశమున్నది అప్రవాస
పాత్రపోషణ ముఖ్యపాత్రపోషణ కంటె సహాయ
మును ఏకాంకికయందు మాత్రము ముఖ్యముఖ్య
పాత్రలు రెండును చాల తక్కువగ నుండవలయును.
కారణ మేమన నాటకములోని కథను లేఖకుడు
స్వయముగ చెప్పట కవకాశము లేదు పాత్రల
చేష్టలు, సంభాషణలు మాత్రమే కథాకథన సాధన
ములు పూర్ణనాటకమునందు సంభాషణ కెంతటి
ప్రాధాన్యముగలదో ఏకాంకికయందును సంతే గలదు
చక్కని విషయము విషయవికాసమున కను
దూపములగు సంఘటనలు, సంఘటన ఫలప్రదముగుట
కనుదూపముగు కథ స్వల్పములగు పాత్రలు రమ్యముగు
తత్పరిపోషణ, స్వాభావికములగు నభినయ సంభాష
ణలు మున్నగునవి ఏకాంకిక జయప్రదముగుటకు
ముఖ్యసాగనములు

రేడియోనాటకములు వ్రాయునప్పు డొక విష
యమును ముఖ్యముగ గమనింపవలయును "ఓరివి
జను" విశ్వవాప్తమగువరకు రేడియో వినుటకు
మాత్రమే యుపయోగించును కనుక క్రేతగామాత్ర
ముననే పూర్ణదయాప్లోదకరమగు విషయము గ్రాహ్యము
కావలయును మిగిలిన విషయములు పూర్ణనాటక
మునకును, ఏకాంకికకును సమానములు కాని ఒక్క
విషయము "స్వాభావికత" మాత్రము అతి ముఖ్యము
అస్వాభావికత పానకములోని పుల్లకంటిది గనుక
స్వల్పమయినను నది దుస్సహముగును

సంపూర్ణనాటకమునందలి స్వగతాదుల కెంత
మాత్రమును ఏకాంకికయందు స్థానములేదు పద్య,
కవిత్య, నృత్యాదు లుపయుక్తములు గారాదు
అనగా పూర్తిగ నిరాదరణీయములని యనుకొనరాదు
సంకలనవిశ్వమునగల స్థాన మిదట లేదని యర్థము
స్వాభావికతకు భంగము లేకుండగ సంపూర్ణ నాట
కమున నీయవకు స్థానమును ఏకాంకికలయందీయ
వచ్చును కాని, పద్య, నృత్య, గీతాదులకు గ్రుచ్చి
యెత్తుటకు చోటియరాదు ఏమయినను ఏకాంకిక
స్వాభావికముగుట చాల అవసరము

కవి హృదయము ననుసరించి ఏకాంకిక ఒక
ప్రభుడు అనందితాయకమును వేరొకప్రభుడు ఉపరేక
దాయకమును గావచ్చును ఇంతవరకు మనము చర్చిం
చిన కథాసంవిధానము సమర్థమనిర్వచనీయమైనను
కాకపోయినను మానవ హృదయములను మహోన్న
తాకయములకు గొనిపోవు ఏకాంకికయే సర్వశ్రేష్ఠ
మగును

ఘటిక : ఘటికాస్థానం

శ్రీ వడ్డాది శ్రీరామచంద్రమూర్తి

దక్షిణభారతంలో విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడి, కాలగర్భంలో యిమిడిపోయిన పురాణ సంస్థలలో ఘటిక అన్నది ఒకటి. ఆర్యులు దక్షిణాన భంలో ప్రవేశించి తమ మతము సాంప్రదాయాలు, సంస్కృతి, వ్యాప్తి చేయడానికి, వారికి దేవాలయము, మఠము, ఘటిక అన్నవి మూడూ చాలా తోడ్పడ్డాయి. వీటిలో దేవాలయములు, మఠములు నిర్వహించిన పాత్ర, నిర్వహిస్తున్న పాత్ర చాలా మందికి తెలిసిన విషయమే అని సత్యములై నేటికి కూడా హిందువులలో చాలామంది తీవ్రతలతో అవినాభావమున సంబంధం కల్గివున్నాయి కాని వీటి తోబుట్టునైన ఘటిక అన్న విద్యాసంస్థ మాత్రం కాలగర్భంలో యిమిడి పోవడంతో, దానిని గురించి పాత కావాల బాగా దురిపేయే కొద్దిమందో తప్ప జన బాహుళ్యానికి దీనిని గురించి తెలియదు.

ప్రాచీన ఆంధ్ర కావాలలోనూ, కన్నడ కావాలలోనూ, "ఘటిక," "ఘటికాస్థానము," "ఘడియారము" "ఘడికాసి" అన్న పదములూ వాటి పర్యాయపదములైన ఘటికాళం, ఘడికాసి, ఘడికాసి, ఘడియకాసి మొదలయినవి రెరుచు కావవగును. ఘటిక అన్న ఈ విద్యాసంస్థ ముఖ్యంగా దక్షిణ భారతంలో మాత్రమే వ్యాప్తి చెందింది.

ఈ పదముయొక్క అర్థముగురించి పండితులు వివిధమైన అర్థములు ఇచ్చియున్నారు.

పురాతత్వ శ్రేణుల ప్రసిద్ధి పొందిన Mr Louis Rice, ఘటిక అన్నది "గోష్ఠి," లేక "బ్రాహ్మ

ణుల సభ" అనీ, 1 పాథక్ పండితుడు "పుణ్యతీర్థ మనీ," 2 Dr Kielhorn "బ్రహ్మపురి" 3 వంటిదనీ వివిధమైన అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చారు. Dr Buhler "ఒక గడియారవిశేషమనీ," 4 Dr Barnett సమావేశమునకు వీలగు భవనమనీ, 5 దీనిని నిర్వచించారు శ్రీ భావరాజు నంకట శృంగారపు గారు, 'ఘటిక' అన్న శబ్దము 'ఘటక' అన్న శబ్దము నకు సర్వాయ పదమనీ, అది కడక, కటక అన్న పదములకు సంబంధించినదనీ వ్రాసియున్నారు. 6 Dr Hultzsch మాత్రము దీనికి సరిగా 'కళాశాల' 7 అను అర్థము విచ్చిరి.

ఘటిక అన్న ఈ పదమున కర్తము సంస్కృత విఘంటువులలో దేనిలోనూ కూడా కానరాదు అనే మాత్రము, ఒక రకపు ఆలయవిశేషమని అర్థము విచ్చియున్నాడు శబ్దాత్మకరములోగాని, 8 టైల్సు కన్నడ విఘంటువులోగాని, దీని ప్రకారం కానరాదు. ఈ మధ్యనే ప్రచురితమైన మార్గరాయాంధ్ర విఘంటుకర్తలు మాత్రము, లోగడ ప్రకటితమైన చారిత్రక పరిశోధనాంశాలు పరిశీలించి, ఘట శబ్దము నకు 'గోష్ఠి,' 'సభ' అను అర్థమునిచ్చి, ఘటకాసి శబ్దముగురించి వ్రాయుమా ఘటికా అను విద్యా సంస్థ ఒకటి వుండేదని పేర్కొన్నారు.

ఇట్లు చరిత్రకారులను, పండితులను మధ్య పెట్టిన ఈ సంస్థ గురించిన కొన్ని వివరాలు ప్రకటిం చడమే యీ వ్యాస లక్ష్యము.

ఘటిక అన్న ఈ పదము, మొదటిపారిగా మనకు కదంబరంజి రాజన్యవయిన కామత్కికర్మ కల గుండ కాసనములో 9 కనిపిస్తున్నది. కలగుండ అన్న ఈ గ్రామము మైసూరుసంస్థానంలోని ఓ మోగా జిల్లాలోని ఓ కార్వూర్ తాలూకాలో వున్నది. దీనిలో ఘటికాస్థానంబునంచి చేసిన ప్రస్తావన వలన, కలగుండ కాసనదాని కదంబ కామత్కికర్మ పూర్వీకుడైన మయూరకర్మ, కాంచీపురంలో వున్న ఘటికాస్థానానికి, విద్యాభ్యాసము కోసమో, లేదా అక్కడవారిని జయించడంకోసమో, వెళ్లివట్టు తెలుస్తోంది. కలగుండకాసనం, రివీన్స్ రూపాన్ని అనుసరించి Mr Louis Rice 10 క క కళాస్థము

1 Mysore and Coorg by Louis Rice P 210
2 Do ,
3 Do ,
4 Ep Ind 1, 276, 284.
5 Ep. Ind XIII. 327,
6 Early Dynasties of Andhra Desa P 208
7 Ep Ind XVIII, 57
8 Ep Ind P 34

నాటిదనీ 9 Buhler, 8 వ శతాబ్దము¹⁰ నాటిదనీ, Kielhorn 6 వ శతాబ్దమునాటిదనీ,¹¹ అభిప్రాయ పడ్డారు Kielhorn నూచించిన ఆరవశతాబ్దము అన్న వాదన అంగీకరించినా కాకుత్స్వర్యకీ, ఆ కదంబవంశ స్థాపకుడైన మయూరశర్మకీ, రెండు మూడు తరముల వ్యత్యాసం ఉంది "కదంబవంశ" అన్న పుస్తక గ్రంథకర్త Moreas, మయూరశర్మ క్రీ. శ. 345—70 సంవత్సరాల మధ్య పొలించినట్లు నిర్ణయించాడు అందుచేత ఎటుమానీనా, ఈ ఘటిక అన్న విద్యాసంస్థ క్రీ. శ. మూడునాల్గు శతాబ్దములకి పూర్వమే, స్థాపించబడి వేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించిందని నిర్వివాదాంశం మయూరశర్మవంటి రాజులు విద్యాభ్యాసంకోసం ఆక్కడికి వెళ్లాలని కోరారంటే, అట్టి సంస్థ కనీసముకంటే రెండు శతాబ్దములకి పూర్వమే స్థాపించబడి వుండాలి

పల్లవ రాజధాని కాంచీపురంలోని ఘటికాస్థానములో విద్య నభ్యసించడానికో, 'నాక్కుండిమఘట కాసుల చిర్పు గలుచుటకో, కదంబ మయూరశర్మ, ఆక్కడికి వెళ్ళినట్లు తెలుస్తోంది కాని కాసనములో 'తాల్కుక' అని ఉందనీ, హేమచంద్రుని అభివాస చింతామణిలో తాల్కుక శబ్దానికి యాదకుడని అర్థం ఉందనీ, అందుచేత మయూరశర్మ కాంచీపురానికి విద్య నభ్యసించడానికి మూత్రమే వెళ్లాలని కొందరి అభిప్రాయం 12 కాంచీపురం ఆనాటికి, విద్యా సంస్థలకి పేరుపొందింది ఆ వేరు ప్రఖ్యాతులకి కాంగం ఆక్కడి ఘటికాస్థానములే! అనేక యితర కాసనాలలో కూడా ఈ ఘటికా ప్రస్తావన వుంది ఆ తర్వాత, 'ఘటిక' అన్న పదం మూడవ విజయనందవర్ష 'వేమూరి పాలియం' కాసనములో ఉదాహృత మయింది దీనిలో 'స్కందశిష్యుడు' సత్వసేమని వద్దనుంచి, ఒక ఘటికను పాదించినట్లు, రెండవ సరసింహవర్ష బ్రాహ్మణుల ఘటికను పునరుద్ధరించినట్లు వుంది 13 మూడవ శతాబ్దానికి చెందిన విష్ణుకుండి మాగవవర్ష పులింటూరు కాసనంలో మాగవ వర్ష తాను 'యథావిధి వినిర్వాహిత ఘటికా వ్యాప్తపుణ్య సంచయ' అని వర్ణించుకున్నాడ తూర్పు చాళుక్యవంశ స్థాపకుడగు కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని

కుమారుడు ప్రథమ జయసింహ వల్లభుని విడువూరు కాసనంలో కూడా ఈ ఘటికాస్థాన ప్రస్తావనవుంది. ఈ కాసనం 'అసవపురవాసక'మునుండి దానము చేయబడింది అనేక శతాబ్దాలపాటు ఆంధ్రదేశంలో ఇచ్చట ఘటికాస్థానాలు విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడ్డాయి. ఈ కాసనంలో ప్రథమ జయసింహ వల్లభుడు, రెండు వేదాలలో నిధి అని పేరుగాంచి వేద వేదాంగాలలో, శిష్యులొందిన శేతశర్మ విడువూరు అను గ్రామాన్ని దానం చేసినట్లుఉంది ఈ శేతశర్మ తాత మందశర్మ అసవపురస్థానవాసి 'ఘటికా సామామ్యుడు', రాష్ట్రమూట చక్రవర్తి నాల్గవ గోవిందుని క్రీ. శ. 929 నాటి ఒక కాసనంలో కూడా కడియారను చోట ఒక దేవాలయము, 'ఘటిక' స్థాపించినట్లు వ్రాసికొన్నాడు 14 సర్వవర కాసనంలో శక వర్షము 1828 లో తరణ 18 సంవత్సర బ్రాహ్మణ సద్ద పంచమినాడు సర్వవరంలో "శ్రీ భావవారాయణ పెరుమాళ్ళు గోలి సోమారెడ్డింగారు ఘడియారం' ఒకటి స్థాపించిరి" 15 ఇక నాదెండ్ల కాసనంలో 'శ్రీమన్ మహా మండలేశ్వర చోడరాజు శకవర్షం బులు 1084 నాటి ఉత్తిరాయణ సంక్రాంతినా దిచ్చిన దానగ్రహీతలలో 'కెబ్బన ఘడియకా ములు' ఒకరు దక్షిణభారత కాసన సంపుటిలో ఒక కాసనములో "కాంచనకాళు తైత్తిరీయ కాళులు చది వించ్చెటి ఘడికాసులైన బ్రాహ్మణుల కిద్దరికి మూడు నిమిషాలు దానం యిచ్చినట్లు వుంది 16 కన్నడదేశంలో కూడా ఈ సంస్థ వ్యాప్తిలో వున్నట్లు చాలా విదర్భ నాలున్నాయి హరిగిరిపట్టణంలో ఒక పేరు పొందిన ఘటికాస్థాన ముండేది, ఆ ప్రాంతంలో నాలుగు ఘటికలుండేవి చెంగలిపట్టణంలోని పాశ్చిమ తాలూకాలో ఆనాటి వాణిజ్య మండలి ఆరవయినాల్గు ఘటికా స్థానాలు స్థాపించినట్లు ఆధారాలు ఉన్నాయి

ఈ కాసన ఆధారాలుగాక ఆంధ్రవాఙ్మయంలో కూడా, ఘటకాసి, ఘడకాసి ప్రయోగములు అనేక చోట్ల కనిపిస్తున్నాయి పాల్కురికి సోమనాథ కృత బంక పురాణంలో

"శ్రీవరభట్టిల్లు పిచ్చున గలనె
మాధవప్పనె యిల్లు మంటపాలయ్యె
శ్రుతి గోవిందుని గుడిసెయు గమరె
దొడ్డి భాస్కరు నిల్లు దొడిదొడి గారె
కొమ్మన ఘటకాసి కొంపయు గమరె"

పండితారాధ్య చరిత్రంలో 'శేకపు ఘడకాసి ప్రస్తావన వుంది వినికొండి వల్లభామాత్యుని శ్రీశాఖి రామంలో "మధుమాతరీణి చిల్వడి కట్టాయితలైన ఘటకాసి పుంగవుని" వర్ణించాడు శేతవకవి ఇంటి పేరు మూలఘటికవారు పలాభావించేత చాలా

9 Ep Car VII, P 8
10 Ep Ind, Art XXV P 27, 11 Ep Ind VII, P 31
12 Administration and Social life Under the Pallavas
13 S I I Vol II
14 Ep. Ind XIII P 326
15 S I I, V No 10 16 S I I Vol VI No 904

ఉదాహరణలు వదలివేయవల్సి వచ్చింది అమృత
మూల్యదలలోని ఈ క్రింది ఉదాహరణ మాత్రం
చూడండి ఏడవ అశ్వాసం, మూడవ పద్యం
“ఉండుదు జోళభూమి నొక యూరగళిలో
పడువాల్లు నేర్చి వా
కృందిమ జర్మ గెల్తు ఘటకాసుల క్రౌతుల
దప్పు పట్టుదుకా”

ఈ విధంగా ప్రాచీన ఆంధ్ర కావనములలోనూ,
ఆంధ్ర వాఙ్మయములలోనూ, విరివిగా నుదాహృతమైన
ఈ సంస్థ ప్రసక్తి ఉత్తర భారత కావనములు చేటి
లోనూ కనిపించును భుభాకరుని కావన మొకదానిలో
మాత్రం ‘ఘడిగ్రామిన్’ అన్న ప్రయోగం కనిపి
స్తోంది ఓడ్రజాతికి బహుశః ఈ ఆంధ్రసంస్థని అను
కరించివుండవచ్చు

కావ దక్షిణ భారతంలో ఈ విద్యాసంస్థ క్రి
త మూడు వాల్మీకికావ్యములనుండి 11, 12 శ్లోకాల్ప
సూలవంతు ప్రబలిన విద్యాసంస్థ అని విశదమవు
తోంది ఇది ఎలా పనిచేసేదో విజస్వరూపం తెల్పు
కోదాని? మైదరాబాదు పురాతత్వశాస్త్ర ప్రకటించిన
వాగయ కావనం, 17 మనః బాగా తోడ్పడుతోంది
దీనిలో కర్ణాటక సేవాని మాధవపరస నాలుగు వందల
మంది బ్రాహ్మణుల కొక అగ్రహారం దానంచేసి,
త్రైపురుషదేవ, మమూదన, రామేశ్వర కేవలంకు
ఆలయప్రతిష్ఠ చేసి, ఒక ఘటికాస్థానమును స్థాపిం
చెను దీనిలో మొత్తం, 257 గురు విద్యార్థులు విద్యా
భ్యాసానికి ఏర్పాటు చేసి, మాధవపరస, దానికొక
కొలిపిన స్థామి దానం చేశాడు వేదాభ్యాసం
చేసే విద్యార్థులు రెండు వందల మందికి, కాస్త్రా
భ్యాసం చేసే విద్యార్థులకి 12కి ఉచిత భోజన వసతి
సౌకర్యము ఉండేది ఇందలి కాస్త్రాశాఖకి, ముగ్గురు
ఆధ్యాపకులు, భట్టవర్సనాస్థానం, ప్రభాకర శాఖ
లలో నిగ్గులైన సుగ్గురు పండితులనీ మాధవపరస నియ
మించాడు అద్దరు సరస్వతీ భాండాగారికులు ఉండే
వారు 35 మాత్రం ధూమి ఘటికా ప్రహారికి దాన
మివ్వబడింది

మొత్తంమీద ఆంధ్రజాతీయ ‘ఘటికా’ రీత
పద్ధతిలో పనిచేసే ఉండెడిదని ఉహించవచ్చును
వివరాలలోనూ, పాఠ్యపద్ధతులలోనూ కొన్ని భేదము
నందిన ఉండవచ్చు

ఇక, ఘటికలకి మతములే గల వ్యత్యాసములు
కొంత విచారించుట అవసరం మతం మతప్రచారా
నికి ఉద్దేశించిన సంస్థ ద్వైతా ద్వైతి విశిష్ట ద్వైత
ముల ప్రచారమున కవి ఉద్దేశింపబడినది ఘటికా
స్థాన మట్టిది కాదు వైదిక శాఖ వాఙ్మయాలలో
విద్యాభ్యాసానికి ఉపకరించినది ఘటిక వాస్తవ

సిద్ధాంతాలను, కూనవ్యాదులను, ఎదుర్కొని, వైదిక
సిద్ధాంత రక్షణకి తోడ్పడినది ఘటికలు

ఇవి పాధారణముగా ఆలయములకు చేర్చివుండె
డివి ఆలయప్రాంగణములలోనూ మండపములలోనూ
విద్యాభ్యాసం జరుగుచుండేది దానధర్మాలు, ఆలయ
ములకు, ఈ విద్యాసంస్థలకి కలిపి చేసేవారు

ఈ ఘటికాస్థానములలో విద్యాబోధకులని
‘ఘటకాసి’ ‘ఘటకాసులు’ అనేవారు వారందరూ
అభివృద్ధమైన ప్రజ్ఞావంతులు అవలంబిత ఆ శిబ్దమునకు
పెద్దపండితుడన్న అర్థం కల్గింది దీనికి శబ్దరత్నాకరము
లోనూ, మహాపాధ్యాయ క్రితేదం వెంకటరాయ
కాస్త్రీగారు రచించిన అమృతమూల్యద వ్యాఖ్యా
నములలోనూ, ‘తార్కికుడు’ అని అర్థము చెప్పిరి
స్వరీయులు ‘ఆంధ్ర వాఙ్మయమును తీరచి తీరచి,
అందలి నిగ్గులు రెస్సగా నేర్చినవారు’ అయిన క్రి
తేటూరి ప్రభాకరకాస్త్రీగారు తమ క్రితాభిరామ
పీఠికలో కాస్త్రీవర్ణనకు అని అర్థం చెప్పారు కాన
ఘటకాసి అనగా ఘటికాస్థానమున ప్రధాన ఆధ్యాప
కుడు అనుకొనుట సమంజసంగా తోస్తుంది

ఘటశిబ్దమునకు గోష్ఠి, సభ అను అర్థమున్నదని,
ప్రాయశఃమగ ఘటిక, ఘటశిబ్దములకు సంబంధముండ
వచ్చునని మొదట వ్రాసివున్నాను ఘటము లగెడి
ఈ సభలు వార్యకాలంలో, పండితులలో జరుగు
చుండెడివనీ, వాటికి చక్కదశాలమంచి పండితులు
వచ్చి వాదోపవాదాలు జరిపేవారనీ, వాత్సల్యముని
కామనూత్రిములు సృష్టించేస్తున్నాయి ఇతిం క్రిత
లతోపాటు ఈ ఘటము తెల్లు పనిచేయుచుండినది
కామనూత్రిములలో వర్ణించాడు దీని వ్యాఖ్య
అయిన జయమంగళవ్యాఖ్యలో ఘటమునందలి భగవ
త్పరంగా జరిపెడి ఉత్పత్తిమని యశోధరుడు వివ
రించాడు ఇట్టి పుత్పవాలలో ‘సరస్వతీఘట’ము
చాలా జేరుపొందింది దీనికి అశేషమంది కవులు,
నాటకకర్తలు, విద్వాంసులు వచ్చి, నిర్మలు సాగించి,
తమ తమ నాటకముల ప్రదర్శించి, మెప్పుగాంచు
చుండిరి కాలప్రియనాథుని వార్షికోత్సవసంద
ర్భంలో, మొదటిసారిగా భవభూతి తన మాలతీ
మాధవ నాటకమునూ, వూరీలోని జగన్నాథుని
ఉత్పవంలో మురారి తన అనర్థరాఘవాన్ని ప్రద
ర్శించెనని ప్రతీతి

ఇట్లు కొన్ని శతాబ్దాలపాటు దక్షిణాపథంలో
విద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడిన సంస్థ ఘటిక, దీనినే
ఘటికాస్థానము, కాల, ఘటియారము అని అనేడి
వారు ఇక ఘటకాసికి, ఘటకాసి, ఘటికాసి,
ఘటియకాసి, అన్నవి పర్యాయపదములు ఆంధ్ర
జాత వైదికవిద్యావ్యాప్తికి తోడ్పడిన ఈ సంస్థ
గురించి తిగిసంత పరిశోధన అరగలేదని నూచించ
డమే ఈ వ్యాసపు ప్రధాన లక్ష్యం.

ప్రయోజకత్వం

శ్రీ కొమ్మిరెడ్డివల్లి మార్యరావు

గోపాలం పెళ్లానికి కూడా లోకువయిపోయాడు లోకులకు మరి లోకువయిపోయాడు తనది ఏ పాసయి, పన్నెంతేళ్ళయి వున్నాగం చేస్తున్నాడు కాని గొట్టెతోకలా ఆ వున్నాగానికే ఎదుగూ పొదుగూ లేదు అంటే తన! లేదన్నమాట ఎనిమిదేళ్ళ కూతురు బడి! వెళుకూన్న పిల్లకదా! ఇంకో పదివ్రంతే పెళ్లాని! వీర కొనలేకపోయినా, పిల్లకి గండు పరికిణీలయినా నుంచివి కొనాలా మరి అయితే ఈ రోజుల్లో బట్టలు కొనడమంటే మాటలా? ధరలు మండిపోతున్నాయి “మొన్న కుట్టించిన చుక్కల పరికిణీ వుండాలిగా అదేమయింది?” అన్నాడు గోపాలం చిరాగ్గా

“మొన్నేమిటి మొన్న, అర్జులయింది ఇంకా ముంటుందా?” అన్నాది భార్య సావిత్రి ఆరోజు సావిత్రి మనసు చాల చిరాకుగావుంది పొద్దుటే పాలమనిషి పాతబాకీ తెమ్మని చెప్పలాడి చిల్పింది ఉట్టిమీద పెరుగు పిల్లి తిరగవోసింది పెద్దపిల్లడికి ఒరం తగిలింది చేతివాడు, పెళ్ళికి గంతేళ్ళేనా లేవు కాని మనా పెంకి మరుగు కూన్న కాఫీనీళ్లు కాళ్ళమీద పోసుకుని కాల్పుకున్నాడు పెద్దపిల్ల కొత్తపరికిణీ కావాలని ఏడిచి నానా అల్లరిపెట్టి బడికి వెళ్ళడం చూసేసింది

“అర్జులకే చిరిగిపోయిందా పరికిణీ?” అన్నాడు గోపాలం ఏం మాట్లాడాలో తెలిక

“పరికిణీ అన్నది మరి చిరగజేమిటి? అదేం రాయా రప్పా?”

అవును మరి రాధ బడిలో పలకమీద వుమ్మి తడిచేసి, చేత్తోరాసి పరికిణీతో కుదుస్తుంది, మట్టిలో చేతులుపెట్టి పరికిణీకి కుదుస్తుంది దీన్నంతటిసి ధరిస్తూ ఎంతకాలముంటుంది పరికిణీ అన్నది. అదేం రాయా రప్పా? గోపాలానికి కూతురిమీద కోప మొచ్చింది

“వెధవమండ, బడి ఎగ్గొట్టేదానికి ఏదో పాకు చూసుకుంటుంది ఆ చిరిగిన పరికిణీ వేసుకువెళ్ళి ఇలాక! ధరవాలేదు” అంటూ కూతురిమీద కళ్ళెర్ర వేశాడు. రాధ మళ్ళీ ఏడుపు లంకించుకుంది.

“చిన్నమండ, దానిమీ దెందుకా కోపం బడిలో నలుగురూ నవ్వుతారని దాని ఏడుపు,” అంది సావిత్రి

గోపాలాని కేమీ తోడలేదు పిల్లల్ని కోర్పు డిలే ఇలా అంటుంది ముద్దులాడితే, ఇలా ముద్దు చేసే వాళ్ళని పాడువేస్తున్నా రంటుంది ఏమిటి దారి? ఏమిటి మాట్లాడాలో తెలిక “సరేలే, పాయింట్లం బహుకుస్థి కుట్టించుకుందాం ఏడవకు మరి” అన్నాడు రాధ చెయ్యి పట్టుకుని “మనా కుట్టించారు లెండి! మీ చొక్కా కోటూ సంగ లేవో మీరు చూసుకుందురూ చాలు! దాని సంగతీ, వాసంగతీ నే చూసుకుంటాను లే, అమ్మా లే, ఏడవకు రేపు మామయ్యకు కలుగుపెట్టి వాలుగు పరికిణీలు కుట్టిస్తారే” అంటూ కూతుర్ని చేరదీసింది సావిత్రి

“నా చొక్కా కోటూ విషయంలేప్ప తక్కిన సంసారమంతా నీ తమ్ముడే ధరిస్తున్నట్టు మాట్లాడతా వేమిటి?”

“ధరించినా వాడు ధరించాలడు వాడికేం మహారాజా, వాలుగొందలు తీతం” అంది సావిత్రి.

వార్ల తమ్ముడికి కలకత్తాలో ఏదో కంపెనీలో వున్నాగం గండవంద లిస్తూడు సావిత్రి తన దగ్గర కూడా వాలుగువందలని కోతలు కోస్తుంది ఏదో, భోజరాజు ముహం దూస్తే కవిత్వం పుట్టేదిట, తన మొహం దూస్తే కోతలు పుడతాయి కాబోయి! రాను! రాను! ఏ మన్యాణం! అనుకున్నాడు గోపాలం

“నేను రేపు మా అక్కయ్యగారింటికి ఒళ్ళి ఒక నెలతోకలుండి వస్తాను” అంటూ కూతురి రక్కపట్టుకుని వంటింట్లోకి -ల్లింది సావిత్రి గోపాలానికి ఏమిటి మాట్లాడాలో తెలిక గండు విముషాలు ఆలోచించెడు ఏం మాట్లాడితే ఏం ప్రమాదమో నని భయం

సావిత్రి వంటింట్లోంచి తనకి వినబడేలాగ, “నిజంగా వాళ్ళ సంసారంచూస్తే మచ్చలేస్తుంది. మా బావ పోయిగా నెలకు వాలుగైదువందలు తెచ్చి యింట్లో పోస్తాడు మనకంటే ఎవరేనా వయసు యీ లోకంలో” అంది.

గోపాలాని! భార్యమీద కోపమొచ్చింది. "అయితే నువ్వుకూడా మీ బావదగ్గరకే వెళ్ళివుండ లేకపోయావ్" అంటా మనుకున్నాడు కాని అంతమాట అనలేదు సావిత్రి ప్రతికోపా ఏదో విధంగా తన అసమర్థతను జ్ఞాపకం చేస్తూవుంటుంది

సావిత్రిపుట్టింటివారు ఒకప్పుడు భాగ్యవంతులు అవిడ తండ్రి ప్లీడరీ చేసి బాగా డబ్బు అర్జించి మరీ చచ్చిపోయాడు కాని ఆ ఆస్తి చాల వరకు పోయింది అయినప్పటికీ తన తండ్రి ప్లీడరీ చేశాడనీ, తన అన్నదమ్ములు, బంధువులు మంచి వుద్యోగాలు చేస్తున్నారనీ అవిడ గర్వం తన భర్త తన కుటుంబంలోదాకు తగినవాడు కాదని అవిడ అభిప్రాయం కాబోలు

పెళ్లయిన మొదటిరోజుల్లో భర్తంటే సావిత్రి! మంచి గౌరవ ముండేది చదువుకున్నవాడనీ, పెద్ద వుద్యోగం చెయ్యగలడనీ కలలుకంది కాని రామరాను అతనిలో నమ్మకం పోయింది అతను వి ఏ పాసయాడన్న విషయం మరచిపోయింది "అవును మరి, డబ్బు సంపాదించలేని తరువాత ఎందుకొచ్చిన చదువు, డిక్టమేటరీ చదువు" అన్నాడు గోపాలం తను వొట్టి అప్రయోజకుడు తన ప్రయోజకత్వమంతా పిల్లల్ని కనపెం తప్ప యింకేముంది? గోపాలాని! తనమీద తనకే జారేసింది

గోపాలం ఓధిల్లో ఆరుగుమీద కూర్చుని తీవ్రంగా ఆలోచించేడు తన స్థితి కళ్ళకు కట్టినట్టుంది లోకంలో డబ్బు అర్జించలేనివాడు వొట్టి అప్రయోజకుడు, చెల్లనియాపాయి. అయితే తనకీ సంగతి తెలియకకాదు తను వి ఏ పాసయిన తరువాత పెద్దవుద్యోగం చెయ్యగలడనీ దర్బాగా, హాయిగా బతకాలనీ ఎన్నోకలలు కన్నాడు అయితే ఆ పెద్ద వుద్యోగం సంపాదించడ మెలాగో, డబ్బు అర్జించడ మెలాగో తెలియలేదు తనకంటే తక్కువ చదువు కున్నవాళ్లు పెద్ద వుద్యోగాలు, ప్రమోషన్లు, ఎలా సంపాదిస్తున్నారు? డబ్బు ఎలా గడిస్తున్నారు? వాళ్ల! సిఫారుసులుంటే వుంటాయి, లంచాలు కట్టి వుంటారు, అధికారుల యిళ్ళకు పల్లి పేతచేస్తారు, హాయిగా లంచాలు పుచ్చుకుంటారు తనెందుకు చెయ్యి కూడదు? ఛీ! ఇతన్నీ వెధవపనులు! అయితే ఏం? వాళ్ల వెధవపనులచేసి బాగుపడ్డారు తను మడిగట్టుకు కూర్చుని ఏమిటి సాధించేడు? పెళ్లం చేత చీవాట్లు తప్ప!

తనతోబాటు చదువుకున్న విశ్వనాథం తాకిల్లా రేవాడు. రంగనాథం వ్యాపారంచేసి కాదు కొన్నాడు. తన తోడల్లుడు రామరావు గుమాస్తా పనిచేస్తూ అప్పుడే ఇల్లు కట్టించేడు. భూములు

కొన్నాడు. పర్లికాగా లంచాలు పుచ్చుకుంటాడు కాని అక్వరగ్గం! వాడి! వ్రాళ్ళో ఎంత గౌరవం! నిల్లంతా డబ్బు ఎలా సంపాదిస్తున్నారు? ఈ చిదంబ రహస్య మేమిటో తను కూడా తెలుసుకోవాలని నిశ్చయించుకున్నాడు గోపాలం

డబ్బు సంపాదించడానికిగల మార్గా లేమిటని ఆలోచించేడు ముందు అధికారిమంచి సంపాదించాలి వారింటికెళ్ళి సేవచెయ్యాలి లంచ మివ్వాలి లంచమివ్వడాని! తనదగ్గర డబ్బులేదు అసలు రూలుప్రకారం తను యితరల దగ్గర డబ్బు లంచాలు పుచ్చుకోని అందులో కొంతభాగం మీద వాళ్ళకివ్వాలి తను ప్రస్తుతం పనిచేస్తున్న పీట్లో లంచాలు తీసుకోదానకీ చాల అవకాశాలున్నాయి. పన్నెంజేళ్లు అడభవమున్న శ్రద్ధయేట కదా అని దొరగాడు తనకి మంచిసీటే యిచ్చేరు ఇన్నాగూ ఇటువంటి అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోలేక పోయినందుకు విచారించారించేడు గోపాలం కాబట్టి ఒక వేపు అధికారిని మంచిచేసుకుంటూ, యింకో వేపు లంచాలు పుచ్చుకుంటూ, అందులో కొంతభాగం అధికారికిస్తూ ప్రమోషన్ సంపాదించి, అప్పుడు యింకా ఎక్కువ లంచాలు సంపాదించి అలా మెల్లిగా అంతా నిర్మించుకురావాలి! ఛే! ప్రామ మహా చక్కగా కుదిరింది అనుకున్నాడు గోపాలం గౌరములుగ్గుడికి జ్ఞానోదయం కలిగినట్లు గోపాలానికి యీ మహాదృఢకం స్ఫురించింది ఉత్సాహంతో కుర్చీ దిగి ఆరుగుమించి నోడ మిదకి ఒక దూకు దూకి ఓధిల్లోంచి వడిచి వెళ్ళేడు

ఇప్పుడు కోర్టుకు వెలవలు కాబట్టి మనసలు గారు ఇంటదగ్గరే వుంటారు గునసలుగారు చాల మంచివారు ఇన్నాగూ ఆయనతో బృత్తిగతంగా సంబంధం పెట్టుకోకపోవడం పెద్ద పొరపాటు మంచికనా చెప్పకేవా ఆయన డిన్నుండాలి అయితే యిన్నాళ్ళ! మొదటిసారిగా వారింటికీ వెళుకున్నప్పుడు వొట్టి చేతులతో సర్వకూడదు ఒక డబ్బు మూమిడిపట్టుకొని పట్టుకలిచే బావుంటుంది బహుశా తను చెళ్ళోసరికి ఆయన స్నానం చేస్తూనో, భోజనం చేస్తూనో వుంటారు అప్పుడీపట్టు మనసలుగారి కుమార్తె రతనమ్మ చేతికే ఇచ్చివచ్చును రతనమ్మ చాల అందపైంది ఇంటరు చదువుతోంది. ముందు ముందు తను రతనమ్మతో కనువుగా మాట్లాడాలి వాల్లింట్లోవాడిలాగే చదువుగా తిరగారి వాళ్ళ! చిన్నచిన్న పనులు చేసిపెట్టాలి ఇతన్నీ తను కట్ట వోయే సాధాని! పోపానాలు కొంపతీసి చదువుకొద్దో రతనమ్మ తమ్ము ప్రేమిస్తే! వివాహం చేసుకో మంటే! ఒక భార్య వుండగా మళ్ళీ ఎలా చేసుకో

గలదు? తన భార్య దనిపోలే కానుండు ననినం
చింది గోపాలాని? ఛీ! భార్య చావు కోరడమేమిటి?
అందులో? పాపిత్రిని ముఖపెట్టడానికే కదా
యీ అవస్థ అంతా ఇంత! రథగమ్య కర్మంకారి
తన్నెందుకు వరిస్తుంది? అసలా సమస్య రాజేరాదు
ఇంత! ఏది ఎలా జరుగుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు?
అలాచనలతో గోపాలం బుర్ర కాటెక్కిపోయింది

ప్రక్క నేవున్న మంగలిపావులోకి వెళ్లి గడ్డాం
గీయించుకుని, మొహం కడుక్కుని తల దువ్వుకుని,
అద్దంలో చూసుకున్నాడు గోపాలం తలమీద ఒకటి
రెండు వెంట్రుకలు పెరిగియి కాని యవ్వనం సడలి
పోలేదు

పక్క దుకాణందగ్గర ఒక డబ్బు ముడిపట్టు
కొని సరాసరి మునసబు గారింటికి వెళ్ళేడు గోపాలం
బీధి గుమ్మంలో నిలుచున్నాడు లోపలినుండి రథ
గమ్య వచ్చి “ఎవరు?” అంది

“మునసబు గారు లేరాఅండి?”

“పూజలో వున్నాడు ఆ గూర్ఖోండి” అని
జెల్లిపోయింది రథగమ్యకు యీ పట్టు ఎలా యవ్వ
డమో గోపాలాని? బోధపడలేదు మళ్ళీ పిలిస్తే
కానుండు! అసలేమని పిలవాలి?

ఇంతలో లోపలినుండి బండ్రోతు వీరయ్య
వచ్చాడు గోపాలాని? చక్కటి ఆలోచన తట్టింది
“చూడు వీరయ్యా, యీ ముడిపట్టు తీసికెళ్ళి
ఇంట్లో అమ్మగారికిచ్చేసిరా” అని సంచీ అందిం
చేడు వీరయ్యా! తన చిక్కునమస్తి ఒక తృటిలో
పరిష్కారమైంది

మరో అయిదు నిమిషాల! రథగమ్య బీధిలోకి
వచ్చింది రథగమ్య నిజంగా చాల అందమైంది
రొమ్ములమీద బరువుగా, నల్లగా తాచుపొములా
జారుకున్న జడకు రిబ్బను ముడిచేసుకుంటోంది. తల
వొంచుకున్నప్పుడు తెల్లటి మెడమీద వీరరక్త
వాగొలు అందంగా కనిపిస్తున్నాయి గోపాలం
గాభరాగా లేచి నిలుచున్నాడు ముడిపట్టు
యీ మెడతీకండించే భాగ్యం తనకు దక్కవందుకు
విచారించేడు

అతని గాభరా రథగమ్య కనిపెట్టింది
“గూర్ఖోండి, నాన్న గారిపూజ అయింది వస్తారు
గోపాలంగారంటే మీరేనా?” అంది నవ్వుతూ

“అవునండి”

“ముడిపట్టు చాల కాసున్నాయి ఎక్కడిది?
కొన్నారా?”

ఏమని జవాబివ్వాలో గోపాలాని? తోచలేదు.

ఇటువంటి ప్రశ్న తక్కువదనిగాని, వస్తే ఎలా జవాబి
వ్వాలనిగాని ఇంతకు మునుపు ఆలోచించుకొని
రాలేదు కొన్నానని చెప్తే లంచమిస్తున్నాడనుకుం
టుంది లేకపోలే ఎలా వచ్చాయంటుంది ఏమిటి
చారి? చాకాత్తుగా ఒక ఆలోచన తట్టింది

“అక్కే లేదండీ, మా తోటలో కాసినది ఈ
రకం మువర్తరేఖలు అసలు బజారులో కనబడవండీ!”
అన్నాడు తన సమయమూర్తికి సంతోషించేడు

అంతలో మునసబు గారు లోపలినుండి
వచ్చారు గోపాలం లేచి నిలబడి విషయంగా వరు
క్కురం చేశాడు మునసబు గారు చొక్కా తొడు
క్కుంటూ, “ఏమిటోయ్—గోపాలం, ఏమిటి
నిశేషం?” అని ప్రశ్నించేరు

“అక్కే ఏమీ లేదండీ, ఓపారి తను దర్శనం
చేసుకు వెళ్ళాడని వచ్చాడు” అన్నాడు గోపాలం

“నాన్నా, గోపాలంగారు వాళ్ళ తోటలో
కాసిన ముడిపట్టు తెచ్చివచ్చేరు. చాల కావు
న్నాయి” అంది రథగమ్య

“అలాగటోయ్, చెప్పేవుకావు ఏమాత్రం
తోటుంది! పెద్దదేనా?”

“అక్కే లేదండీ, ఏదో మా నాన్న గారు
వేయించారు” అన్నాడు తడబడుతూ గోపాలం
తోట పరిమాణం ఎలా చెప్పాలో తెలియలేదు

“ఏదో బాగానే వుంది తోట దొడ్డి యీ
రోజుల్లో సంపాదించడమంటే బహుకష్టం” అన్నారు
మునసబు గారు.

గోపాలం వుక్కిరిసిక్కిరిస్తాడు అసలు
వ్యవహారం ఇలా తిరుగుకుందని అనుకోలేదు మునస
బుగారితో తను డబ్బున్నవాడని చెప్పకోవాలో,
ఎలా చెప్పకుంటే తన భావిభార్యగ్రహానికి
మంచిదో ముందుగా ఆలోచించుకుని రాలేదు. ఏదై
నప్పటికీ ఆయనయందు తీసిగింపగా అబద్ధమాడడం
తన కష్టంలేదు అసలు వ్యవహారమంతా గందరగోళ
మైంది. ఛీ! దీనంతటికీ రథగమ్య కాంగం. తన
పొలిట బాగా దాపరించింది, కనిలాగ! అమకుని
మునసబు గారి దగ్గర పెలవు తీసుకుని జెల్లిపోయాడు
గోపాలం.

* * *

మన్నాటినుండి గోపాలం లంచాలు వుప్పు
కోవడం ప్రారంభించేడు మొదట్లో కష్టంగా వున్నా
తరవాత క్రమంగా అలవాటైంది. మునుపుల తిర
హాలనుబట్టి కేసులనుబట్టి ఎలా మాట్లాడాలో, రొక్కం,
బటన్, కపటం, మోసం అన్నీ చక్కగా అలవాటు
కున్నాడు కాని ఇవన్నీ అతనికి సమంగా పోలు

బట్టలేదు రాక్యం రాక్యంగానూ, నటన నటనగానూ బయట పడేది

ఇప్పుడు గోపాలాని! స్నేహితులు ఎక్కువయారు శారందయా గోపాలాన్ని క్షురించడం ప్రారంభించేరు ఉల్లో ఎవరింట్లో ఏ కుభకార్యం జరిగినా అతని! ఆహ్వాన మొచ్చేది గోపాలం ఘనత బంగుకోటిలోనూడా వ్యాపించింది రావ మరుదులు, తోడల్లుగొట్ట తరుచు వస్తూ పోతున్నార

ఉల్లో ఎప్పుడైనా గోపాలం విషయమై "గోపాలం జేనికైనా సమర్థుడు అంచేతే ధన వంతుడు అతని! విశ్వరథం, ధర్మచింత, ఉత్తమ గుణాలు అన్న ప్రపాదించేడు" అనేవారు పెద్దలు సంఘంలో తన హోదా, తన ప్రయోజకత్వం ఎంతలో పెరిగిందో గురువుగా గ్రహించేడు గోపాలం కాని అతని! జేం వచ్చలేదు ఇప్పుడు బంధువులు, స్నేహితులూ మాటాడేరుటల్లో పెద్ద మాధ్యు కనిపించింది "ఫలానాధూమి చివగ్గా అమృత పున్నార కొంటారా" అని ప్రశ్నిస్తాడు ఒకడు "ఈ అదైదంట్లో ఎన్నా ర్భిపాటు, ఒక చిన్న కొంప విలేసుకుంటే మంచిద"ని యింకొకరు సలహా యిస్తారు "మా సంఘాని! విరాళ విశ్వంధి" అని యింకొకరు అర్థిస్తారు "మిత్రమండీ, అదృష్ట వంతులు ని ఏ పాడయేరు చదువుకున్న చదువు వొట్టి నే పోతుందా, అంచేతే యీవాడు నాలుగు రాళ్లు సంపాదిస్తున్నాడు" అని ఒకరిద్దరు తనమండీ అన్నారు అప్పుడు గోపాలాని! చాల చిరాకేసింది "పోలేదు డబ్బుపోసి, క్రమపడి ని ఏ చదివడం చాల పొరపాటుచేసాను నా ని ఏ కల్ల నాలుగు రాళ్లు సంపాదించడంలేదు నా సంపాదనకల్ల నానూ, నా ని ఏ కి గౌరవమొచ్చింది" అని జనాలు చెబుదామనుకున్నాడు లంచాలు పుచ్చుకునేవాడి! విలువలు ఆపాదించే యీ అవాగరికులను చూసి గోపాలం ఆసహ్యించుకునేవాడు కాని ఏమీ మాట్లాడకుండా వచ్చేసేవాడు

ఇప్పుడు సావిత్రిలోనూడా గొప్పమాధ్యు గమనించేడు గోపాలం సావిత్రిలో యిప్పుడు చిరాకు, కోపం మాయమయినాయి పిల్లల్ని కొట్టడు తను తోడూ చక్కగా అలంకరించుకుని, పిల్లలని మంచి సంరక్షణ చేస్తుంది తనతో నెమ్మదిగా భయభక్తులతో, ప్రేమతో మాట్లాడుకుంది ప్రతి విషయం లోనూ తన సలహా తీసుకుంటుంది తన అనుమతి లేనిదే ఏ పని చెయ్యదు ఇంతకు ముందులా అక్కయ్య దగ్గరికి, అన్నగారి దగ్గరికి వెళిపోతానని చెదిరించదు తన అనుమతి కోరుకుంది తను మాటాడితే ఎదురుచెప్పుదు. తనపట్ల ఆమెకున్న అనరాగం విషయంలో తన కప్పుడూ, ఎటువంటి సంకోచమూ

లేదు కాని ఆమెనూడా అందరి భార్యల్లాంటిదే. పాపం, అమాయకురాలు అనుకున్నాడు గోపాలం

సావిత్రి తమ్ము సంతోష పెట్టడాని! ప్రయత్నిస్తుంది ఆమె మళ్ళీ తనదీగ బయటికి తీసింది. సావిత్రి! సంగీతం కాగా వచ్చును ఓగ వాయింద గలదు పాడ గలదు శ్రావ్యమైన కంఠం పెళ్ళియిన తొలిరోజుల్లో భార్య పాట విని పరవశం చెందే వాడు తను ఆవాడు సావిత్రి పాట అత్యుత్తమధుర భావాల్లా, పూచిన సంపెంగ పువ్వు వాసవలా తింఁగాలుగా వచ్చితన మృదయాన్ని తోకేది ఆ రోజులు స్వప్నంలా గడిచేయి ఆనాటి కీవాడు మళ్ళీ పాట వింటున్నాడు

కాని యీ పాట విన్నప్పుడు గోపాలాని! ఆనాటి అనుభూతి కలగడం లేదు మీదు మిక్కిలి అతని మనసు ఎంతో బాధపడేది ఇదంత చాలా కృత్రిమంగా కనిపించేది

ఒకనాడు పాయంత్రం క చేరినంది తచ్చేసరి! సావిత్రి తల దువ్వుకుని, పీగలో గూదీలు ముడుచు కుని అతని రాకకు ఎదురుమాన్తోంది గోపాలం కాఫీ తాగి గదిలో వర్షిమీద కూర్చుని దినపత్రిక చూస్తున్నాడు సావిత్రి తమలపాకులకు గున్నం రాసి అందించింది

"ఏమండీ, మా అమ్మ పుత్రం వ్రాసింది" అంది మెల్లిగా

"ఉహూ "

"తచ్చేవారం మా చెల్లెలి పెళ్ళిట"

"మంచిదే"

"మనల్ని పిలవడాని! మా తమ్ముడు వస్తాడట మిరొక వారం పదిరోజులు నెలపు పెడితే "

"అచ్చే, లాభంలేదు ఇప్పుడు క చేరిలో పని క్కరగా వుంది నెలవ దొరకదు నువ్వెళ్ళు నేను రాను "

"బావుందండీ, మీరు రాకుండా నేను పెళ్ళమ ముందీ "

గోపాలాని! చిరాకేసింది ఇంతకు మునుపు తనొక్కరే వాళ్ళవార్షింటి! ఎన్నిపార్లు చళ్ళలేదు? ఇప్పుడు ప్రయోజకుడైన భర్తతోపెళ్ళి నలుగురిచేత మర్యాదలు పొందుదామని ఆశపడుతూంది అనుకున్నాడు గోపాలం

ఆవేళ ఆసలు గోపాలంమనసు బాగులేదు, ఒకప్పుడు తనొక రీదస్త్రీదగ్గర లండం తీసుకున్నాడు. అప్పటికే ఆమె ఇద్దరు పిల్లలకల్లి. భర్త భవిష్యోడు. ఆమెకు తానెట్టి సహాయం చెయ్యి.

లేదని తెలిసి కూడా లంచం తీసుకున్నాడు అమె మీద చాచావేసిన మార్కాడీవాడు కేసుగలుచుకుని అమె సామానులు జప్తుచేసుకున్నాడు ఆస్త్రియాళ తన! రోడ్డుమీద విచ్చుకున్నట్లుంటూ కనబడింది తన మనసు ఎందుకో చాల బాధపడింది తన చేస్తున్న పని చాల హేయమయింది తన్ను క్షమించమని అమెకు తన మునుగులోనే కోరేడు ఇవాళతో ఏమైనాసరే ఒక దమ్మిడి లంచం తీసుకోకూడదని నిశ్చయించుకున్నాడు ఈ కృత్రిమసౌఖ్యమే తన కెంతో బాధ కలిగిస్తుంది

“మీరు రాకపోలే నేను నిశ్చయ” అంది సావిత్రి

“అయితే ఏమవు నేనుమాత్రం చచ్చి రాన” గోపాలాని! చాల కోప ముచ్చింది “వావువ్యంగం పోలే మీనాళ్లు కాకేమీనా వువ్యంగమిస్తారా? వాళ్ళ కపలు కవికార మేనా కలగను నీజొట్టి చితట విగతని వెక్కిరించి సంతోషపడతాడు” అన్నాడు చిరాకుగా సావిత్రి మాటాడలేదు గోపాలాని! వెంటనే విచారమేసింది తన ధర్మశకుండా కోపం తెచ్చుకున్నాడు

సావిత్రి మాటాడకుండా, బుర్ర వొంచుకుని, చీరకొంసుతో కళ్ళనీళ్లు కుడుచుకుంది ప్రయోజకు డైన భర్తమను భార్య అంతకన్న చెయ్యగలిగిన దేముంది? ఏం, తన కోపం అర్థంలేనిదని చెప్ప కూడదూ? అసలు పెళ్లామనేది మునుపి కెంతలా లోకు వయిపోవడం గోపాలాని! నచ్చలేదు

కాని సావిత్రి కళ్ళనీళ్లు మానేసరి! అరిచి మనసు కరిగింది. “ఎంత అమాయకురాలివే ప్రతి చిన్నవిషయానికీ యిలా అయితే ఎలా చెప్పి? వాకు నెలపు దొరకడు నువ్వే మీ తమ్ముడితో పట్ల, నెలపు దొరికే నేనూ వస్తాను” అని మెల్లిగా నచ్చ చెప్పేడు

సావిత్రి! డైర్యమొచ్చింది పెళ్లిలో చది వించడాని! చీర, పంచల చావు కొనాలంది

“సరే, నువ్వు బజారుకల్లి కొనుక్కురా, వాకు తీరికలేదు” అన్నాడు గోపాలం

“మీరొచ్చి మంచిది ఎంచండి”

“వాకు చీరల గొడవ ఏమీ తెలిదు”

“రాత్రిందండి, తెలియకపోవడమేమిటి?” అంది సావిత్రి.

గోపాలాని! ఆశ్చర్యమేసింది ఈ లోకంలో డబ్బు సంపాదించగలిగినవాడు నిర్వహణవి, వాడి! తెలియని విషయమంటూ వుండేదని కోవోలు అమె

పుట్టేకం. అయినా, అమె పెళ్లి కొనుక్కో కూడదూ? భార్య భర్తమీద యింతగా ఆధారపడడంలో అర్థం లేదనిపించింది గోపాలాని!

చీర విషయమై గోపాలం పారిక రూపాయలు మంజూరు చేశాడు సావిత్రి అరి అయిష్టంగా వాప్సమంది ప్రస్తుతాని! అమె, పిల్లలూ పెళ్ళి దాని! నిర్ణయమైంది కాని ఎలాగైనా నెలపుకోసం ప్రయత్నించమని సావిత్రి మరీ మరీ చెప్పింది

గోపాలం ఆలోచనలో పడ్డాడు లంచగొండి తనం తనకు ప్రసాదించిన హోదా, ప్రయోజకత్వ లను చూస్తే తనకే అనివార్యమేస్తుంది జ్ఞానం మాన వత్వం అనేది డబ్బుకంటే విలువైనవనీ, అనే జీవి తాని! ఆనందాన్నీ, పూర్వత్వాన్నీ చేకూర్చగలవనీ తన మనసు హెచ్చరిస్తుంది పంతుం కొలిచే కొల బద్దలతో తన ప్రయోజకత్వాన్ని కొలవడం తన విద్యుత్, విజ్ఞానాని! ఎంతో అవమానకరంగా గుర్తించింది తన! గౌరవం ఆక్కరలేదు తనలో వచ్చిన బ్రహ్మాండమైన మార్పును గమనించి ఆశ్చర్య పోయాడు గోపాలం ఇక మీదట ఒక దమ్మిడికూడా లంచం పుచ్చుకోకూడదని నిశ్చయించుకున్నాడు.

రెండురోజులు గడిచేయి. ఈ రెండు రోజు లోనూ గోపాలం ఒక కానీ లంచం పుచ్చుకోలేదు. ఈ సంగతి అప్పుడే కచేరిఅంత వ్యాపించింది అందరూ తలొకరికి వ్యాఖ్యానించేగ మూడో నాడు గోపాలం ఆఫీసుకు వెళ్ళేక, మునసబుగారు పిలిస్తే ఆయనగదిలోకి వెళ్ళేడు

మునసబుగారు ఏదో వ్రాసుకుంటూ తలెత్తి కూర్చోమన్నట్లు సంజ్ఞచేశారు కాని గోపాలం కూర్చోలేదు

“రానుకోబట్టాడు చార్జీ అప్పగించు, నీమీద పై నుండి పెద్ద చార్జీపీటుకచ్చింది కచేరికాగి తాలో నువ్వు చెయ్యరాని తప్పులు చేశావు. కొన్ని కాగితాలమీద లేదీలుకూడా మార్చబడివున్నాయి. నీ మీద ఎంకర్లయిరీ జరిగి కేసు ఏదో తేలేవరకూ నిన్ను ప్రస్తుతం సస్పెండు చెయ్యవలసి వచ్చింది.” అన్నాడు మునసబుగారు నుక్క నిర్భయమేమిట

గోపాలం నిలుపునా కృంగిపోయాడు ఏం చెయ్యాలో తెలియక అలాగే నిలుచున్నాడు మున సబుగారు మళ్ళీ తలెత్తి, “నీ సంగతి వాకు బాగా అర్థమయింది. సరే ముందు ఆచారీపీటుకు సంజా యిషీ వ్రాసి చాఖలు చెయ్యి, తరవాత అలోచిద్దాం” అన్నాడు మునసబుగారు విజంగా సహృదయులు.

గోపాలం మాటాడకుండా వచ్చి రాను కొంటాయ్లుకు చార్జీ అప్పగించేడు పాపం పట్టలవాడు అని తీర్మాన గుమాస్తాలు శాశుభూతి చూపించేరు.

హెడ్డు గురూప్రామాత్రం వెలిసత్వ వత్సకు
“లంచాలు పుచ్చుకోగానే పరా? అబ్బో, దాని
కంత సమర్థతకావాలి!” అన్నాడు అమృతబాదెన
హెడ్డు గురూప్రా లంచాలు పుచ్చుకోవడంవల్ల వైద్య
గం పోవడంలో వున్న చిన్నతనం కంటే, లంచాలు
పుచ్చుకోవడంలో అసమర్థత కారణంగా ఎక్కువ
చిన్నతనమందని కాబోలు అతని అభిప్రాయం
గోపాలానికే హెడ్డుగురూప్రానుమాస్తే వొక్కుకుంటుంది
కాని మాటాడకుండా చార్జీ షీటు పుచ్చుకుని యింటికి
వచ్చేకాదు

పరాసరి గదిలోకి వెళ్లి మందంమీద పడు
కున్నాడు సావిత్రి తన చెల్లెలువెళ్లికి వెళ్లడానికి
సన్నాహమై వచ్చింది

“ఎటుండి వెళ్తు దొంగరేదా?” అన్నాది
వెళ్లిగా గోపాలం మందంమీద లేచి కూర్చు
న్నాడు “సావిత్రి, ఇవారే నా వైద్యగం

పోయింది మళ్ళీ ఏదేనా దొరికినరకూ అంతా వెలలే
పద నేను మాడా వస్తాను మీవార్లంటికి” అన్నాడు

సావిత్రి మొదట నమ్మలేకపోయింది కాని
గోపాలం మళ్ళీ చెప్పేడు “అబ్బో నోల మాట
రాతేదు ఎవరో తెలపాద క్రితం కొట్టిపట్టనిసిం
చింది నమ్మలేక బాధపడిన కన్నులు మళ్ళీ
జ్ఞాపకమిచ్చేయి భావంతుకు తనకి, తండ్రిలకి
యీ కన్నులు ఎంగుకు విశిష్టత్వాదో ఆమెకు అర్థం
కాతేదు తెలగడలో మొహంపెట్టి చేతులతో కప్ప
కుంది “లే, విచారించకు సగతే వైద్యగం పోలే
మరొకటి దొరకుతుంది పద పాతాను కట్టు, నేనూ
వస్తాను నరదాం” అన్నాడు గోపాలం

“నేను వెళ్ళను, నాకొద్దు” అని నెక్కి వెళ్లి
విడిచింది సావిత్రి ఆమె ఎందుకు వెళ్లసంటూందో
గోపాలానికే అర్థమయింది సావిత్రిమీద అతనికి జాలి
కలిగింది

పక్షి రాజు!

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

నంజ చెంగావి చెంగులు జాతనడవ
మిసిమి బంగారు టంచులు మెరిసిపోవు
పశ్చిమాకాశ మండలి నిశ్చలముగ
వలయములు చుట్టి యెగ సెదు పక్షి రాజు!

లాది యండజ పక్షి కులాయములకు
జట్టువల వార్చి పాతెను నందదులకు
విముఖత వహించి, వెలుగు విస్ఫింభింతుండి
కాంచుచుంటివి సంధ్యాచికానప్రకృతి?

ఎన్ని యేళ్ల పొంగులిముద్దుకొన్న చాన,
వృద్ధగౌరవి! సాయం ప్రవృద్ధరాగ
నంపదలన్నారయై, నిర్విప్రకాంతవరణి
దర్శనముననొనగు శైతన్యమేదో!

నంజకెంజాయ చాలు అపరంజినించు
తటమహాద్యాన నిత్యసౌందర్యలక్ష్మి
మధురహాసోఽశోభిత మానభావ
నేదదేర్చును కలగిన జీవనముల

కవివె నీవును? ఆకాశ గమనమబ్బె
పుట్టుతోడనే రసవిరుప్తప్రకృతి
దన్మయత జెంది యేవో గీతములు నింది
పాడుకొందువు లోలోన నీడజంబ!

కలచు జీవిత క్లిష్టనంఘటన స్మృతికి
మాటపు తలుపులిగించి నమ్మిదిని, నుంత
కూరుచుంటి నొంటిగ వదీకూలమంటు
హరిత రృణదళ రంజితాస్తరణభూమి.

ఈమహావార ప్రకృతిలో నెగయు నిన్ను
గన్న సాహిత్యసంబంధకలన యేదో
వలనలో నాప్తదర్శనభాగ్యములు
నామెడింద నలర్చి యానందమొనగు.

ఓయి భగరాజు! రాగదే యుల్లసమున
అనుదినంబును నిట్లుసాయాహ్వానమయ
నుందరాకాశపథమున, డెండమలర
పాడుకొందము ప్రకృతిసంపదలు నింది.

కలగలుగంప

అధునాతన భారతీయ
చిత్ర కళ

మాటిస్సీ, పికాసోల ప్రభావం బాగా ఎటు
సుకున్నా ఈ రోజుల్లో ప్రత్యేకంగా
ఇది భారతీయ చిత్రకళ అని గానీ, లేక ఇది ఆంగ్ల
చిత్రకళ అని గానీ, లేక ఇది వేరే ఒక దేశం చిత్ర
కళ అని గానీ ప్రత్యేకంగా వేరుపరిచి మాట్లాడానికి
వీలున్నదా అని ఒక సందేహం కలగవచ్చును. దీనికి
కొంతవరకు అవుననీ కాదనీ కూడా సమాధానం చెప్ప
వచ్చును. కైరినిబట్టి చూస్తే ఈనాడు ప్రాకృతిక
దేశాలన్నీ ఒకే పంథాలో నడిచిపోతున్నవి. కాని
ఆయా దేశాలు తమతమ సాంప్రదాయక సౌందర్య
దృక్పథంలో ప్రత్యేకంగా విభిన్నమైన వ్యక్తిత్వం
నిలబెట్టుకుంటూ ప్రపంచకళా సంపత్తిగా అభివృద్ధి
పరుస్తున్నవి. మాటిస్సీ ధోరణిలో కైరేవ ముఖర్జీ
చిత్రించిన చిత్రంలో భారతీయత సుస్పష్టంగా ప్రతి
ఫలించింది.

వేటికాలపు భారతీయ చిత్రకళలో ముఖ్యంగా
మాకు విధాన ప్రభావాలు (Influences) కని
పిస్తున్నాయి. వీనిలో మొదటిది వంగ సంప్రదా
యము, రెండవది వేటికాలపు ఫ్రెంచి చిత్రకళా
సంప్రదాయము, మూడవది భారత వానవద సంప్రదా
యము. వీటిలో వంగసంప్రదాయం తగినంత సూత్రా
త్సహం లేక క్రమక్రమంగా కుప్పిరించుకున్నది.
రెండవది పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజం (Post Impression-
nism) ధోరణిలో కొంతమంది భారతీయ చిత్రకా
రులకు సూత్రవాదేళం కలిగిస్తున్నది. ఈ ఆదేశం
అమృత షేర్ గిల్, బామనీరాయ్, కిలాఆడెన్ మొద
లయిన వారిలో మాడవచ్చును. విజాని! అమృత షేర్
గిల్ తోనే సరియయిన భారతీయ కళా పునర్వికాసం
ప్రారంభమైనదని చెప్పారీ ఆ తరువాత బామనీరాయ్
ఈ ఆదేశంలో పడి అత్యుత్తమ చిత్రాలు చిత్రం
చారు. వేటికాలంలో కిలాఆడెన్ అమృత షేర్ గిల్
తరువాత అత్యుత్తమ చిత్రకారిణి అని చెప్పవ
చ్చును.

వంగ సంప్రదాయము

విజాని! వంగ సంప్రదాయం ఒక్క వంగ
దేశానికే సంబంధించినదని చెప్పడానికి వీలులేదు.
భారతదేశంలో అంతటా ఈ సంప్రదాయ ధోరణిలో
చిత్రరచన జరిగింది. ఇంటికాక ఈ చిత్రకారులు
లండన్, ఫ్రెంకో, లెంపెరా, లైబర్నాది పద్ధతులు
లన్నిటిలోను చిత్రరచన పాగించారు. వంగ సంప్ర
దాయాద్యమప్రారంభంలో నిజంగా జరిగిన దిది.

ఇ. వి. హానిల్, డాక్టర్ అవనీంద్రనాథుల
ప్రాత్యాహంతో కొంతమంది యువక చిత్రకారులు
నాటరకపు పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలతో విడిగి,
ప్రాచీన భారతీయ చిత్రకళాసంప్రదాయం పున
రుజ్జీవింప కెయ్యాలని ప్రయత్నించారు. ఈ ప్రయ
త్నంలో వీరు పాశ్చాత్యకళా సంప్రదాయంలోని
పైపై తగుతులను అనుకరించడం మానివేసి, ఉత్త
మోత్తమమైన ప్రాచీన భారతీయ చిత్రకారుల
సంప్రదాయాలు లక్ష్యంగా పెట్టుకొని కొత్తరీతి
చిత్రరచన కుపక్రమించారు. అనంద కుమారస్వామి
ఈ కొత్తరీతిని ప్రిన్సిపెల్స్ ఆఫ్ డ్రాయింగ్ అండ్ పేయింటింగ్
అన్నాడు. వంగసంప్రదాయం అంటే అసలు అర్థం
ఇదే. ఈ ఉద్యమం ప్రారంభించినవారిలో కొంత
మంది ఇంకా తమ చిత్రరచన పాగిస్తూనే ఉన్నాడు.
ఆధ్యాత్మిక దృక్పథము, చక్కని తనికనము వీరి
లక్ష్యము. అయితే వీరి తరువాత వచ్చిన వంగ
సంప్రదాయచిత్రకారులలో ఈ రెండు లోపించి
పోయాయి.

మరి అసమర్థులైనవారందరూ వంగసంప్రదాయం
అనుకరించడం మొదలుపెట్టేసరికి వీరి చేతుల్లో ఈ
ఉద్యమం బాగా దెబ్బతిన్నది. ప్రాచీన చిత్రకారుల
పై పెట్టెరుపులు అనుకరించిన మాత్రాన ప్రాచీన
భారతీయ సంప్రదాయపు సదుజ్జీవనం సాధించడం
కష్టము. ఈ రోజుల్లో వంగసంప్రదాయం అనుక
రించేవారందరూ చేస్తూన్న పని ఇదే. వీరికి ఈ
సంప్రదాయం విషయంలో లోలోపల గట్టివ్యతిరేకం
ఉన్నట్లు కనబడదు. అందుచేత ఇటీవల వచ్చే వంగ
సంప్రదాయ చిత్రకారులలో ప్రాణం ఎగిరిపోయి, వేటి
చచ్చుచిత్రాలు బయలుదేరాయి. అయితే ఈవద్దతిలో

కొందరు ఆపాధారణ వ్యక్తులు లేకపోలేదు వీరిలో బిన్నోడ్ బెహరీయ్యర్, వి. సి గుర్జు, డి బి, వి యాగ్. బిక్టర్ ధీరేంద్రబాబ్, బ్రహ్మ, ప్రభాకర గణ్యంలు. వీరి చిత్రాలలో ఉత్తమ వంగసంప్రదాయంలోని ఉదాత్తత, సామూహికము మొదలైన లక్షణాలు కనిపిస్తాయి.

అయితే మొత్తంమీద వంగసంప్రదాయంలో జనసత్వాలడిగిపోయినట్లే కనిపిస్తాయి దీనికి ప్రాచీన సంప్రదాయంలో ఉన్న కేవల ప్రాచీనత్వమే పట్టుకు వేళ్లాడడం మొదటి కారణం మహిళాకృతి సర్వత్ర లభింపలేకపోగానే ఉండేటట్లు చిత్రించడం రెండవది ఈ సంప్రదాయంలో పురుషాకృతుల్లో కూడా స్త్రీత్వభోగి కనిపిస్తుంది కళలో పునరుజ్జీవనం రావాలంటే కేవలం ప్రాచీన సంప్రదాయంలో చిత్రిస్తే ప్రయోజనం లేదు ప్రాచీన దృక్పథం ఆవగాహన చేసుకుని నూతన పద్ధతిలో చిత్రించి నపుడే కళలలో పునరుజ్జీవనం సంభవిస్తుంది

ఫ్రెంచి సంప్రదాయం

అమృతిషేర్ గిల్ చిత్రకళలో ప్రాచ్య పాశ్చాత్య పద్ధతుల కొక చక్కని సమన్వయం కనబడుతుంది ఆమె గొప్పదనంతో ఇందులోనే ఉంది అయితే ఆమె కళామహత్త్వం ఆమె కాలం ఎవరికీ బోధపడలేదు 1911 లో ఆమె మరణించింది 1940 లో ఆమె ఇలాగ వ్రాసింది "జొన్నులు చూసి అదరించేవాళ్లు లేకపోవడంవల్ల బొత్తిగా యత్నం పోయింది రోగాలు గడచిన బొత్తి బొత్తిగా నా బొమ్మలకేసి చూసేవాళ్ళే కనబడలేదు"

మనం వంగసంప్రదాయంలో పుట్టి పెరిగాడు కాని ఆమె వంగసంప్రదాయం అంటే బొత్తిగా పట్టించుకోలేదు అందుచేత మన కన్సర్వేటివ్ ఆమె చిత్రాలు బోధపడలేదు 'అజంతా భోరణి వానర్ల కాదు' అని ఆమె అంటూ ఉండేది తన చుట్టూ కనబడే దైవం దిన భారతీయ జీవనం చిత్రించడమే ఆమె లక్ష్యం "ఉలక్కుండా పలక్కుండా, ఏదో విచారంతో బక్కిచిక్కిపోయి, నీడొక్క కదిలే భారతీయుల చిత్రాలు చిత్రించడమే నా లక్ష్యం" అని ఆమె వ్రాసింది

ఆమె కొంత జనసత్వాలగుల భోరణిలో చిత్రించాలని ఆశుకున్నది అందుచేత సహజంగా ఆమె దృష్టి పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజమ్ నైపురిగింది ఈ పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజమ్, అదిభువాకుల కళాప్రభావంలో బయలుదేరిన ఒక నవీన పద్ధతి. ఈ విధంగా పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజం సిద్ధాంతాలు భారతీయ సంప్రదాయాల్లో కులచాలని ఆమె ప్రయత్నం

చింది ఇంతకుపూర్వం XX వేంద్రబాబ్ బాగూర్ ఇంప్రెషనిజమ్ తోను — క్యూబిజమ్ తోను కలిపిన చిత్రాలు చిత్రించాలని ప్రయత్నించాడు. గ్రీక్, రోమన్ సంప్రదాయాలు వైబాంట్లైన్ చిత్రకారుల చేతుల్లో ఆధ్యాత్మిక స్వరూపం సరించాయి అలాగే పోస్ట్ ఇంప్రెషనిజం వైబాంట్లైన్ భోరణిని మళ్ళీ బాగా భూతలంమిడి తీసుకువచ్చారు. ఇలాగే అమృతిషేర్ గిల్ పారిస్ భోరణి కొంత అదర్బవాద (Romantic) వేదం వేసింది ఈమెలో గాంగ్విన్, మాడిగ్లియానీలచ్చాయలు కొంతవరకు కనిపించవచ్చునుగాని మొత్తంమీద ఈమె చిత్రాల్లో — కాంగ్రా, బహారీ చిత్రాల్లోలాగే భారత వాతీయత మాత్రభరించింది

శైలేష్ ముఖర్జీ, వార్మింగ్ట్, కృష్ణకుమార్ హెబ్బాల్లూ కూడా పారిస్ సంప్రదాయం బాగా అవగాహన చేసుకున్నవారే అయితే వీరిలో వీరు బాగా ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం గల చిత్రకారులు శైలేష్ కు సుమారు 48 సంవత్సరాలు అంటాయి ఈయన అప్పడే భారత ప్రఖ్యాతి చిత్రకారులన్న కీర్తి సంపాదించారు తైలర్లలో ఈయనకు సాటి రాగలవాడు చాలా తక్కువ తైలర్ ప్రాగానం మీద ఈయన చిత్రించిన శ్వేతాశ్వ చిత్రం చాలా గొప్పది

చక్కని సాంప్రదాయక దృక్పథంలో ఎన్నోన్న కొత్త దారులు లొక్కిన తరవాత శైలేష్ ముఖర్జీ పరిగెలి వచ్చింది ఇంచుమించుగా ఈ విధంగా 20 ఏళ్లనించి పరిశ్రమ సాగించాడు ఈ కాలంలో ఆనేక మైన ప్రాచ్య పాశ్చాత్యచ్చాయ రీయనలో కనబడి ఉండవచ్చును అన్నిటికన్నా మాటిస్సీ పద్ధతు రీయనలో ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి 1930 తరవాత పాశ్చాత్యకళా సంప్రదాయాలు అవగాహన చేసుకోవడానికి యూరపుఅంతా తిరిగాడు అప్పుడీయన మాటిస్సీని కూడా కలుసుకున్నాడు కాంగ్రా సంప్రదాయము, బానపదసంప్రదాయము కూడా బాగా అవగాహన చేసుకున్నాడు ఈ సంప్రదాయాల సామూహికత్వ ఈయన కళకు, విశిష్టత్వము, స్పష్టత, చక్కని మధురభావన అలవడ్డాయి సరే, కొంతసేపు మనమీ మాటిస్సీ గొప్ప, సంప్రదాయంగోడవా అలాగ వదిలి ముఖర్జీబొమ్మలు పరిశీలిద్దాము. మార్గ్ కాంతిలో మెరసిపోయే ప్రకృతి, పసిపాపలు, జంతువులు మొదలైన వాటితో అచ్చంగా ఈయన చిత్రాలన్నీ భారతీయ చిత్రాల్లో కనిపిస్తాయి. తన దేశంమీద, ప్రజలమీద ఈయన కున్నంత ఆప్యాయిత వచ్చి వచ్చి కళాసిద్ధాంతంమీద లేనే లేదు.

కాస్తీకంటు ఎక్కువగా వికాసోద్యోగలో చిత్రరచన చేసినట్లు కనబడుతుంది. కాని కంటలో మార్గము, స్పీగ్లతో కనిపిస్తాయి. వికాసోద్యోగము అంశ వికారంగాను, భిత్తింగాను కనిపిస్తాయి కంట వికాసోద్యోగించి ఈ క్రిందివిషయాలు నేర్చుకున్నట్లు కనపడుతుంది (1) ఒక చిత్రకాయకు పరిశోధనలు పొగించేముందు తన కైతిలో నుంచి సత్తా సంపాదించుకొని ఉండాలి (2) పాంప్రదాయ కళ, సమకాలీనత రెండు ఎప్పటికప్పుడు జాగ్రత్తగా చూచుకుంటూఉండాలి (3) కేసినపద్ధతిలోనే బొమ్మలువేస్తూ కూర్చోకూడదు (4) తాను చేసే దానిలో గట్టినమృకం కలిగిఉండాలి (5) నిత్యంతన రచనలో నున్నదై పోవాలి ఇతని చిత్రాలలో ప్రాచీన విశేష భారతీయ జీవనం అంతా ప్రతిఫలిస్తూంటుంది గోపికలు, కృష్ణుడు, రాగరాగిణులు, నాయికలు మొదలైన విషయాలన్నీ 18 శతాబ్ది పూర్వీ రాజస్థానీ చిత్రకారులు చిత్రించినవే అయినా ఈయన చిత్రాలలో ఇవన్నీ ఒక సరికొత్తస్వరూపంతో అవతరిస్తాయి దేవతాచిత్రాలలో ఈయన సత్తాగా ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది ఈయన శృంగారరస చిత్రణం సహజమైన ధోరణిగా నడిచిపోతుంది ఇందులో ఈయన సాహసధోరణి మాపి తలబూపనివా రుండురు కంట పింహళేదేశీయుడు అయినా వికాసోద్యోగించి సంప్రదాయంపైపు ముగ్ధిస్తే ఈయన కూడా భారతీయ సంప్రదాయంపైపు ఎక్కువగా ముగ్ధుడౌతాడు చిత్రరచనావిధానంలోను, సర్వాంగ పరిపుష్టత ప్రదర్శించడంలోను చాలా గట్టివాడు ఈయన పారిస్లో చిత్రాలు ప్రదర్శించినప్పుడాదేశ విమర్శకులీయన చిత్రాలెంతో మెచ్చుకున్నారు ఈయన ప్రాచీనభారతీయ రచనాసంప్రదాయం బాగా అవగాహన చేసుకున్నవాడని చిత్రకళకు సంబంధించిన ఒక ప్రసిద్ధ పత్రిక వ్రాసింది ఫ్రెంచి అధునాతన చిత్రప్రదర్శనకాలకోసం ఈయన రచించిన చిత్రం కూడా ఒకటికొన్నార

ఈయన ఇంకా అమృతషేర్గిర్డు అనుసరిస్తున్నాడని అంటారు కాని అది సరికాదు ఈయన రెఖలలో గిల్రేఖలలో లేని కున్నితమైన విలాసం కనిపిస్తుంది ఏమైనా మొత్తం ఇద్దరు భారత సంప్రదాయము, గాంగ్విక్ సంప్రదాయము బాగా అవగాహన చేసుకున్న వారే

ఎక్స్ప్రెషనిజమ్ సంప్రదాయానికి చెందిన షిశోహన్ దా చిత్రించిన (Last Supper) 'లాస్ సప్టర్' అనే చిత్రం రోమ్లో ప్రదర్శించారు రంగులలోను రచనలోను ఈయన అద్వితీయుడు;

తన పరిసరజీవితం హాస్యపూరితమైన ఆధ్యాత్మిక చిత్రమై

బాగా చిన్నతరంవారిలో వీరేనడే అత్యున్నత ప్రతిభాకారి యాపచిత్రాలలో ఈయన చాలా సమర్థుడు థిర్ల విశ్వవిద్యాలయంలో వ్రాసిన చిత్రాలలో కాస్తానిక్ కళకు చక్కని విమూలన పంథాలో సమన్వయం చూపించాడు

జానపద సంప్రదాయము

జామినీరాయ్ వంగ జానపద చిత్ర కళా చ్చాయలు తన బొమ్మల్లో ప్రవేశపెట్టేసరికి దేశంలో అందరి దృష్టి ఈ పంథావైద పడింది జానపదులు తయారుచేసే అటబొమ్మలు మొదలైన వాటిలో జవానికి ఒకరకమైన కొత్త అభివీక్షణం పుట్టుకొచ్చింది

చాలామందికిమల్లేనే జామినీరాయ్ కూడా వంగ సంప్రదాయము, ఇంకా మిగిలిన ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సంప్రదాయాలు మొదలైనవన్నీ అనుసరించాడు కాని చివరికి చిన్నపిల్లల మన ప్రవృత్తి దగ్గరిగా వచ్చే ధోరణిలో స్థిరపడ్డాడు. ఈతని కొత్త ఫణితి హాకాత్తుగా వాలద యా వి హక్తుకుంటుంది ఇతని ఆకృతులలో అత్యంత సరళత ఒక విశేషం ఇలాగే చిన్నపిల్లల మనః ప్రవృత్తి అనుకూలంగా చిత్రించే ఇంకొక చిత్రకారిణి ఉన్నది ఈమెవేరు కీలా ఆడెన్ ఈమెలో సహజ ముగ్ధత, చిత్రమైన సహజత్వము కనిపిస్తాయి ఈమె లక్ష్మీ చిత్రం చాలా మనోహరమైనది కీలాఆడెన్, టిబెట్ వైవాదేశాలకు సంబంధించిన విషయాలు కూడా చాలా బాగా చిత్రించింది ఈమెలో వంగ జానపదసంప్రదాయం సహజ సౌందర్యంతో తోణిసలాడుకూంటుంది

ఇలాగ జానపదసంప్రదాయానికి సమీపం వెళ్ళే ముఖ్య చిత్రకారులు మరికొంద రున్నారు. వీరు పి యల్ నరసింహమూర్తి, క శ్రీనివాసులు గార్లు వీరిద్దరు మద్రాసులో ఉంటున్నారు అబి పేన్ మాడతవాడు ఈయన నివాసం థిర్ల మొదటివారిద్దరు ఆంధ్ర జానపద కళాసంప్రదాయంలో చిత్రాలు రచిస్తున్నారు ఆంధ్రులకు ఉజ్వలమైన జానపద సంప్రదాయం ఒకటి అనుమూర్తంగా వస్తున్నది

శిల్పము

ప్రపంచంలో అత్యుత్తమ శిల్పమంతా ఇండియా, ఈజిప్టులలో తయారయినదే. అయితే ఇది పాతకాలపుదాట నేటికాలంలో తయారయ్యే శిల్పం అంత రెక్క పెట్టదగినదికాదు. ఉన్న వారిలో

దేవీ ప్రసాదరాయ చాదరిగా రాక్షస ఉత్త మోక్షము
శిల్పి ఈయనశిల్పములనుచి సత్తతో కొత్తకొత్తపంథా
లలోనడిచిపోతూంటాయి యువకళిల్పలక్షణ రీతిన
తొత్తివచారిలో నడిచిపోయారు వీరిలో ప్రదోష్,
దాస్ గుప్తా, రామకంకర్, ధవరాజ భగత్, భాజేష్
సవ్యాలు, ప్రముఖులు, వీరిలో అంతటా భార
తీయత ఉట్టిపడుతూంటుంది ధవరాజ్ భగత్
ఎక్కువగా చారుశిల్పాలే చెక్కుతూంటాడు
సర్వేస్ ఫూమల్ మొదలైనవారు కొంతమంది
ఇంకా కొత్త కొత్త మార్గాలలో శిల్పరచన పాగిస్తు
న్నారు వీరిలో కొంతమందిలో పారిస్ శిల్పపద్ధ
తులు కనిపిస్తాయి వీరి శిల్పాలు బాగ్రత్తగా పరి
శీలించినవారికి, ప్రాచ్య పాశ్చాత్య భేరణుల
సమ్మేళనం ఎంతవరకున్నదో స్పష్టంగా తెలిసి
పోతుంది చక్కగా శిల్పరచన చేస్తే—పద్ధతి ఏదైనా
అది అంతగా లెక్కలోకి రాదు

భారతదేశంలో శిల్పలందరు ఆ నేక విధాలుగా
ఇబ్బందులుపడుతున్నారు ఇది (1) సరియైన జాతీయ
వస్తు ప్రదర్శనశాల లేకపోవడం (2) ప్రభుత్వము
ప్రజలకినంతటి ఆధారం చూపించకపోవడం (3)
బొత్తిగా పాతపద్ధతులు పట్టుకునివేలా దుతున్న శిల్ప
విద్యాలయాలు, (4) పైపైఆటేకాలు, సంస్కృతిని,
గురించి ఘాటుగా ఉపవ్యాపారివ్యవస్థ, బొత్తిగా
పని కనబడకపోవడము మొదలైనవి చిత్రకళాభిమాను
లందరు ఈ లోపాలు గమనించి ఈ కళకు తగినంత
ప్రోత్సాహం ఇవ్వాలి

ఏ వి రామన్.

‘స్టూడియో’ నుండి

ప్రాచీన భారతము

రాజదూత వ్యవస్థ

భారత చారిత్రకకాలములను యధోచితముగ,
విచ్ఛిన్నపాతముగ పరిశీలించి చూచిన, అతి
ప్రాచీన యుగములందు సహితము భారతీయుల జీవి
తము మాపస్థమందూకముగాక సరికల్మషిగ నుండి
నిటుల స్పష్టమగుచుండును ఆకాలమునం దనేక
భారతీయులు విదేశముల కేగి, రాజకీయదృష్ట్యా,
వ్యవశేషముతో ప్రగాఢమైత్రి సంబంధములను, నాగ
రకతా సంస్కృతి ప్రచారపునీతికార్యములను,
ధనివ్యకార్యముల నభివృద్ధిపరచిన సజీవవిదర్శనము
లనేకములు గలవు

అంతర్జాతీయ ప్రాంగణమునందు ప్రాచీన
భారతీయులు తమ విశిష్టతను కుసావిత మొనరించి
యమరజీవులైరి దూరస్థరాజ్యములతో రాజకీయ
సంబంధముల నేర్పరచి యనన్యమైత్రిని ధృఢపరచిరి
ఈ యనన్య సంబంధము లనేక కితాబ్దముల కప్పుడు
ముగా నుండినటుల నిట్టివలె పరిశోధనలు విడితపరచి
నవి.

ఇంతేగాక శ్రీకృష్ణపూర్వ మనేకసహస్రాబ్దముల
నాకు భారతీయులు దక్షా, పరహేత్ సస్యకాగ్నిముల
ప్రాంతములం దతిస్పృహణీయులుగా విసుతిగాంచిన
విదర్శనము లివేవలన వాస్తవమై నవి ఆ
కాలమునందు నార్థికముగ భారతదేశము సమస్త దూ
మంజలమునకు ధనధాన్య భాండాగారముగ విలసిల్లె
నమట నిర్వివాదాంశము

రామాయణ, మహాభారతాది కావ్య రాజము
లంగు రాజదూతల వ్యవస్థవర్ణన లనేకములు గాన
వరును పాండవులపక్షమునండి శ్రీ కృష్ణుడు రాజ
దూతగ కారవుల రాజసభ వలంకరించెను సంధి,
యుద్ధము మొదలగు ముఖ్యకార్యములు నెరవేర్చు
సంపూర్ణాధికారము శ్రీ కృష్ణుని కేర్పడియుండెను

ఆ కాలములో రాజదూతులు మూడ వర్గములలో
విభక్తమై ఉండుచుండిరి

1 జాతి, దేశభ్యుదయదర్శకులతో సంధి,
యుద్ధము మొదలగు ముఖ్యనిర్ణయములు రాజులతో
పునరాలోచించక స్వయము సంవాదకారము
బడనియుండు రాజదూతులు ప్రముక్తలోలో పరిగ
ణింపబడుచుండిరి

2 రాజ సంబంధీకుల యంగీకారానంతరము
పరరాజ్యములతో వార్తాలాపముల, వ్యవహారముల
నెరవేర్చు నధికారము కలిగిన రాజదూతులు గెంజత
తరగతివారుగ నుండిరి

3 కేవలము రాజుల సందేశములను మాత్రమే
యన్యరాజుల కందించుట కేర్పడు రాజదూతులు
మూడవ తరగతిలో చేర్చబడుచుండిరి

ఈ ఆధారముపై పరిశీలించిన శ్రీకృష్ణుడు
మొదటి శ్రేణికి, అంగదుడు - రావణుని దర్బారులోని
శ్రీరామచంద్రుని రాజదూత—రెండవ తరగతికి, జగ
జ్ఞునియైన వీతా మహాదేవి క్షేమసమాచారము తెలుపు
కొనుట కేర్పడిన పతివ్రత్రుడు—నానుమంతుడు—
మూడవ దర్బాతు చేరుచుండును

ఈనాటి బైబ్లావిక యుగమునందు కూడిరి, ప్రతి
యుగమునందు కూడ రాజదూత లేక రాజ్యప్రతినిధి
యవధ్యుడుగ లెక్కింపబడుచుండెను రాజదూత
నకమానించుట, అగౌరవ పరచుట, తిరస్కరించుట

రాజ్యాంగరీత్యా మహా ప్రోహారముగ నిర్వీర్యమై యుండెను అది యవాంఛనీయముగ అసహనముగ నుండెడిది. అటుల సంఘటించిన నది సమరాహ్వనముగ గణింపబడుచుండెను

ఈనాడు సహిత మీ పరంపరాచారము గౌరవార్థముగ గలదు ప్రతి రాజ్యమునందు రాజదూత గౌరవాదరణలలో చూపబడుచుండును శ్రీ పూమూహన శతాబ్దమునందు భారత చక్రవర్తియైన చంద్రగుప్తుడు యతమల పరాజితులతోపి భారత గౌరవమును గాపాడెను యతన ప్రభువలెండుడైన పెన్సుకన్ రాజదూతయగు మెగస్థనీసును చంద్రగుప్త చక్రవర్తి తన రాజసభయందు పాల్గొనుట కనుమతించెను

ఈతడు చక్రవర్తి రాజసభయందు పాల్గొనుచు భారతీయుల సాంఘిక, రాజకీయపరిస్థితుల నభ్యయన మొనరించి, నొక యమూల్య గ్రంథరాజమును రచించి ఋణ విమోచకుడయ్యెను భారత ప్రాచీన సాంఘిక వ్యవస్థవిస్తీర్ణకరణమున కీ గ్రంథరాజము బలవత్తర ప్రమాణమును విరివనాదాంశము

చంద్రగుప్తుని కుమారుడైన విందుషారుడు యతన రాజదూతయగు దిమేతునిని ఘనముగ సత్కరించెను అపరిధర్మరా జనబడిన ఆశోకచక్రవర్తి యత్యున్నప్పుడు మైన రాజదూత వ్యవస్థను పునర్నిర్మాణ మొనరించి ప్రపంచమున నొక యమూల్య సంపత్తిని నందించెను ఆశోకుని శిలాశాసనములవలన విదేశీయులతో నేర్పడిన సంబంధ బాంధవ్యములు విదిత మగుచున్నవి

- 1 మట్టానియ అంతిక్ను సుదావతంసుడు
2. ఉత్తర ఆఫ్రికా మగసుకు
- 3 ఇటలీయా ఆలక్షేంద్రుడు
4. ఈజిప్టు బోర్తి
- 5 పీరియా అంతికోక

ప్రియదార్పనికుడైన ఆశోకుడు తన స్వసంతానమైన సంధిమిత్రుని, మహేంద్రుని భారతీయ సంస్కృతిభివృద్ధికొరకు పంపాశమునకు—బంక—బంపిన విదిర్పనములు శిలాశాసనములందు కావనగును తిక్షు శిలావాసీయుగు హిరినోడోర్ యను వాతనిని భగభద్రుడను భారతీయ రాజవ్యూహ ప్యాగతిపరచిన వివరములు విదితా—ఫిల్పానీషన్ ప్రదేశముకి మెళ్ళ దూరమునందుండు — నగరమందలి లోహాస్తంభ కాపణమునందు గలవు ఈ యతనరాజదూత తనను భాగవత సాంప్రదాయకునిగ కుద్ది చేయుచుకొని, విదితా నగరమునందు వాగుదేవుని పరమభక్తుడై గరుడధ్వజమును స్థాపించెను. ఈ సంఘటన మాకొలవు

యతన పాత్రూప్తన అంతిలిక్ పరిపాలన సమయము నందు సంఘటించెను హిరినోడోర్ యాతని రాజదూత

ఈ రెండు—భారతదేశము, గ్రీకుదేశము—దేశములమధ్య క్రీస్తు పుట్టుట కవేక శతాబ్దములకు పూర్వము భవిష్య సంబంధ బాంధవ్యము లేర్పడి యుండెను భారతీయ సాంస్కృతిక ప్రచారములు, పండిత ప్రకాండులు, కళాకావిదుల నేకులు చీనాదేశ మేగి భారతీయతను విశదపరచిరి పరస్పర సాంస్కృతిక సంగమ కార్యమును సంతృప్తి చేసిరి

శ్రీ క 89-105 మధ్య చీనాచక్రవర్తియగు హా—తి దర్బారులో ప్రభు రాజదూత ప్యాగతి మహోత్సవ మతిప్రభవముగ జరిగెను ఆ తర్వాత ట్కో చక్రవర్తికోరికపై యగధ పాత్రూట్టు పండిత చక్రవర్తియైన పరమార్థిని రాజకీయ ప్రతినిధివర్గము—హిరిటికల్ డెలిగేషన్—నకు నాయకునిగ నేర్పరచి చీనాయందుంచెను

దీ వంశముడైన యుకచక్రవర్తి శ్రీ క 817 లో సంయాక్ యను వాతనిని భారతదేశమునకు రాజదూతగ బంపెను ఈతడు నిర్వీర్యకాలాంతరము స్వదేశ మేగువపుడు భారతదేశమునుండి 180 వాద్ద గ్రంథములను తీసుకువెళ్లెను

క్రీస్తు 7 వ శతాబ్దమునందు కన్నోరా చక్రవర్తియగు మార్తవర్మడు, గుప్త యుగాచారానుసారము, రాజదూతవ్యవస్థను చక్కగ నిర్వహించెను చీనారాజదూతయైన వాంగ్—హ్యూ యాడుమారులు భారతదేశమునకు రాజదూతగ వచ్చు సౌభాగ్యము గడించెను ఈతడేగాక ఇర్మింగ్ హ్యూయెక్ సాంగ్, ఫాయి యాక్ మొదలగు వారి యాగమనము నిరాలంకముగ సాగెను

ఓడ్రచక్రవర్తియైన ప్రభాకరదేవుడు శ్రీ క 718 సం న తన రాజకీయ గ్రంథాలయమునుండి ప్రఖ్యాతి భారతగ్రంథముగు 'గంధర్వాహము'ను విచ్చి నొక రాజదూతను చీనాయందేర్పరచెను.

శ్రీ పూ. మూహనశతాబ్దములో రోము చక్రవర్తియైన నీజర్ ఆగస్టస్ నలుగురు భారతీయ రాజదూతలను గౌరవించెను రాజదూతలతోపాటు శ్రవణాచార్యుడను గొప్పదార్పనికుడు సహితము రోము సామ్రాజ్యమును సందర్శించెను కారణాంతరములచే నీతడు రోధెన్స్ నగరమునందుండిన కాలముననడకచే విగత శత్రుడయ్యెను

అవాటి ప్రఖ్యాతిదర్శికారుడగు వికోలస్ అభిమతానుసారము భారతీయ రాజదూతలు వాళ్ళు

సంకల్పరముల ప్రయాణానంతరము రోము నగరము చేరుచుండిరి భారతీయ రాజదూతల గౌరవించిన రోము చక్రవర్తులలో క్రిందివాడు ముఖ్యులు —

1 క్రైజ్	క్రీ. శ. 98-117
2 నాడియస్	" 117-188
3 ఎట్రోవియస్ పాయస్.	" 188-161
4 హెలియస్ గాబిస్	" 218-232
5 ఐరిస్ లోరిస్	" 270-275
6 కాన్స్టన్టయిన్	" 323-325
7 జూలియస్	" 361-368

భారతదేశమున కొ సామ్రాజ్యముతో కేవలము రాజకీయసంబంధము మాత్రమేగాక వాణిజ్య వ్యాపార సంబంధము సహితము స్థిరముగ నేర్పడి యుండెను పురుషేరి—పాండితరి—సమీపముందరి ఇరికెమెట్ భువిజవ్యవహార మీ విషయమునకు ప్రబలాధారము

వైజాం రాజ్యముందలి సయాద్రి, పర్వత పశ్చిమలోని అజంతాగుహల యభూర్యసౌందర్య చిత్రములు, కళాకళలు సహితము ప్రాచీన భారతీయాంతర్జాతీయ విశిష్టతను వేనోళ్ళ చాటుచున్నవి చాళుక్యచక్రవర్తియైన పులికేషుని, పర్షియా పాదుషా యగు ఖుసురో రాజదూతను ఘనముగ స్వాగతిపరచుచున్న రమ్యదృశ్యము దీనియందు కళా రూపమున చక్కగా మాపబడియున్నది

పర్షియాదర్బారులలో భారతీయ రాజదూతల పూర్వగౌరవముతో సత్కరింపబడినటుల విఖ్యాత

అరబు చరిత్రకారుడైన బారీ నుల్లెఖన మీనాడు సహి కావనగును.

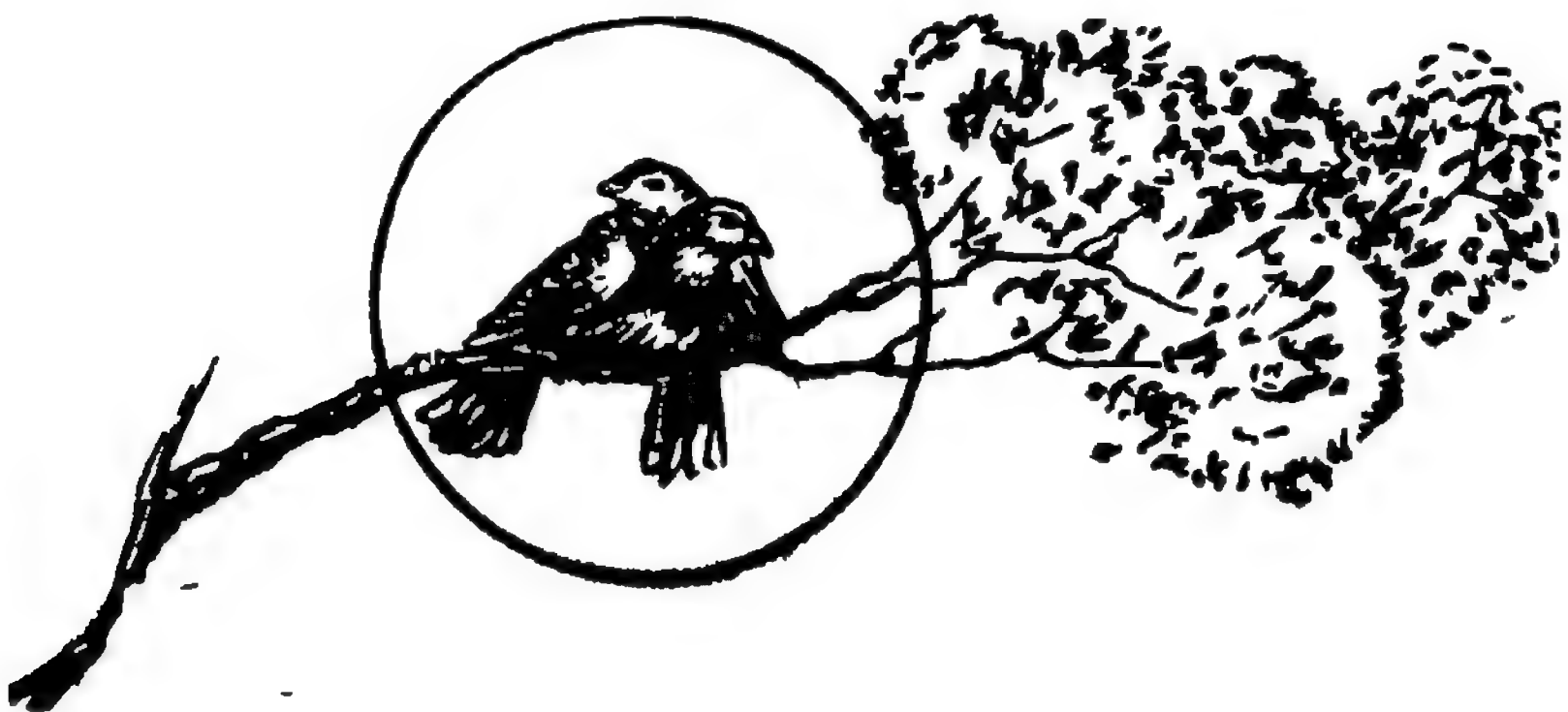
కుమిత్ర, జావా లోర్ని యాద్యపములానాడు భారతదేశభాగములైయుండెను ఆయా ద్వీపవాసులు తమ సర్వస్వాన్ని వదలుకొని, భారతీయ సంస్కృతిని యధిచ్ఛేదాంశముగ తమదిగ చేసికొనియుండిరి ఆ దేశముల అర్వాచీనభవనములు భవ్యస్మారక చిహ్నములై, భారతీయరాధకులుగ శేషించియుండుట గర్వింపదగినయంశము

కుగధచక్రవర్తి యగు దేవపాలదేవుడు కుమిత్రాధిపతియైన బలపుత్రదేవుని రాజదూతను తన రాజసభయందు సత్కరించెను ఆ విదేశ రాజదూత నలంద విశ్వవిద్యాలయమునకు రీ గ్రామములను దాన పూర్వకముగ నొసగి గన్యకేవి యయ్యెను.

ఈనాటి స్వతంత్రభారత సహితము ప్రాచీన పాంప్రదాయముల పాటించుబుయ్యత్యవసరము భారత జాతి, భారతదేశ గౌరవాదరణ లన్నియు రాజదూతల పై నాధారపడి యున్నవి వారి జాతీయభిమానము, వారి దేశ సేవాసక్తి, వారి కార్యదక్షత, వారి ధైర్య స్థైర్యము, వారి వ్యవహార కళలము, వారి యాదర్శ ములుమైన ప్రవర్తన, వారియందలి కార్యకీలత భారత భాగ్యోదయమునకు విలంబనము గాకాలదు

ఈ రహస్యోపగాహనమునకు ప్రాచీన భారతీయ రాజదూత వ్యవస్థ, ఆ పరిపాటి దీపస్తంభ రూపమున మార్గదర్శి, సహకారి యగుట విర్వి వాదాంశము

శ్రీ ని యన్ శర్మ.

గ్రంథవిమర్శనము

మేఘసందేశము

(అనువాద కావ్యము)

కృత్రికర్తలు తామూరి లక్ష్మీనరసింహారావు, తామూరి రామచంద్రరావు ది యే ప్రతులకు తామూరి రామచంద్రరావు అడ్వోకేట్, ది యే ఇన్స్పెక్టరు జేట, రాజమహేంద్రవరము ను ల రూపాయి

ఈ గ్రంథంలో పూర్వభాగం లక్ష్మీనరసింహారావుగారు, ఉత్తరభాగం రామచంద్రరావుగారు భాషాంతరీకరించారు తండ్రిగారు పూర్తి చెయ్యకుండా విడిచిన భాగం తా ననువదించి పూర్తిచేశామని రామచంద్రరావుగారు పీఠికలో వ్రాస్తున్నారు

తామూరి రామచంద్రరావుగారు పీఠికలో మేఘుడు పోయి యేమిది ప్రియురాలికి సందేశం స్వయంగా వివిపించివట్టు వర్తించే శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలు కావనీ, 'నూమజ్యోతిస్సలిలమయతం సన్నిపాతిః క్వమేఘః' అన్న శ్లోకమే ప్రక్షిప్తమనీ సమర్పించాడు ఇందుచేతనే వీరి చివరి శ్లోకాలు కూడా తెలుసులో! అనువదించారు

కాని వీరి వాదం సరియైనది కాదు నిజాని! చివరిచే ప్రక్షిప్త శ్లోకాలు కాలిదాసీ కావ్యంలో కథావిషయ మేమీ ప్రస్తావించలే తదు అసలిది ఒక కళగా ఆకవి ఉద్దేశించినట్లే కనబడదు కనకనే కథావాయకుడైన యేమిది పేరైనా చెప్పకుండా ఒకానొకడు అని అర్థం ఇచ్చే 'కల్పిత' అనే మాటతో విడిచిపెట్టివేశాడు మేఘుడు పట్టి అచేతన వస్తువనీ ఇది సందేశం తీసుకోవాలేదనీ కవి మొట్టమొదటే పాత్రుల మనస్సులో బయలుదేరే సందేశం ఎగరగొట్టివేశాడు కాని యేమిదు కామర్తుడు, కనక అతని గోచరం కాదు విధంగా మేఘంతో మొరపెట్టుకొన్నాడని కూడా కాలిదాసీ కావ్యంలో అంతటా స్ఫురిస్తూనే ఉన్నాడు లేకపోతే యేమిది, మేఘునికీ మధ్యన బరిగిది సంభాషణాదీకం గూడా కవి యీ కావ్యంలో ప్రవేశపెట్టిఉండును.

ఈ కావ్యం అంతా యేమిది ఉన్నత భారణిగానే కవి ఉద్దేశించి వ్రాసినదే అనడానికి, చివర యేమిదు మేఘుని ఆశీర్వాదించడం కూడా ఒక తార్కాణమే. ఇంతేగాక మల్లిపాధాది ప్రాచీన వ్యాఖ్యాతలు చివరి శ్లోకాలు ప్రక్షిప్తాలనే భావంతో పిటి! వ్యాఖ్యానం వ్రాయడం మానివేశారు. నిజాని! కావ్యం ఇలాగ ముగిసినపుడే దీనిలోని సుమాత్య వ్యంగ్యం మరింత రమణీయంగా పాఠకులకు స్ఫురిస్తుంది

ఇక అనువాద విషయం—ఇంతకు పూర్వం వచ్చిన ఉత్తమాత్మ మేఘసందేశాలు కూడా మూల మాధుర్యం మూడోవంశైవా పాత్రులకు స్ఫురింప జేయలేకపోతున్నాయి కాలిదాస కవితలో పద పదార్థాలకు రెండింటికీ ప్రాధాన్యం సమానంగా ఉంటుంది. ఇంతకుపూర్వం వచ్చిన అనువాదకులందరు చాలావరకు మూలశ్లోకభావాలు మాత్రమే యథాతథంగా తెలుసులో! తీసుకురాగలిగారు కాలిదాసుని మందాక్రాంత వృత్తాల సాగసుగాని, అపూర్వమైన కాలిదాసీయ పదభుటవాగ్గారిత్వంగాని ఏ అనువాదంలోకి రాలేదు దీనితో అనువాదాల్లో కాలిదాస కవిత సగాని! సగం అదృశ్యమైపోయింది ఇక తెలుగు పాఠకులకు దొరికిన వల్ల సంస్కృత రచనలోని భావచ్ఛాయలు మాత్రమే

ప్రస్తుతానువాదానికి కూడా ఈ లోపమే వచ్చింది మూలశ్లోకంలో పదలాలిత్యము, మాధుర్యము సంస్కృతం తెలియనివారికిగూడ సులభంగా హృదయానికి హస్తమంటాయి దీనికే తార్కాణంగా మూల శ్లోకము, అనువాదమకూడా ఇక్కడ ఉదహరిస్తున్నాను

“ప్రత్యక్షస్మై వధివీదయితా
జీవితాంతబహర్తీ
జీమాతేన స్య కులమయ్యాం
హరయిష్యన్ ప్రవృత్తిం
స ప్రత్యక్షోః కుటజకుసుమైః
కల్పితార్థాయతన్యైః

ప్రతిప్రేరణమునకు
స్వాగతం వ్యాజయం

“సభముసమీప మాటయే

మనః ప్రేరణ ప్రాణము నిల్ప మేముచే
కుభనిజసౌఖ్యవార్త మది
జోప్పడ బంపగ నిచ్చజేసి నా
దభివత్ కైలమల్లెల
నర్చనజేసి ప్రహర్షమంది దు
ర్లభ భువనంబు నిర్మి కుళలం
బడిగన్ బ్రహ్మమైన పల్కులన్”

దీనిలో ‘దుర్లభభువ’ అనేసంబోధనం ప్రాస
కోసం మూలంలో లేకపోయినా తెలుగులోకి తెచ్చి
పెట్టుకున్నట్లు కనబడుతుంది ఇది ఇలాగ ఉండగా
శేషం మూలానువాద రచనల పోకడలు పరిశీలించినా
రెండిటి తారతమ్యము పోకకులకు స్ఫురింపగలదను
కుంటాను

అంధ్రానువాదకు లిద్దరి రచనలలోను నిశితమైన
సంస్కృతాంగభాషా పాండిత్యం స్ఫురిస్తూంటుంది
పూర్వభాగం రచనకంటే ఉత్తరభాగ రచనలోని
కవనంలో జీవము, జగి ఎక్కువ ఈ క్రింది ఉదా
హరణాన్నిబట్టి ఈ భాగం కవితా స్వభావం
గ్రహించవచ్చును

మేలిబంగరు చాయ మేనుదీగల బొల్పు
లలనలు నీమించు లతలకుద్ది
పలుకన్న చిత్రింబు లలరారు పటముల
బంధిసీయింద్ర చాపములకుద్ది
సంగీతసహితమై శ్రావ్యమా మార్దంగ
రావంబు నీదు గర్జలకు మద్ది
మణిహార్పుల కుట్టిమంబుల విగవిగల్
నీలోని మెరుగారు నీటికుద్ది
యశుచునలరారు నివి యెల్ల నమరుచుండ
నున్న కుండనైన నినుకోలే మిన్నుముట్టి
యలకలోనున్న ప్రాసాదములు దలంప
నర్వవిధముల సరికూగ జాలు నీకు

—
ది నో దా ను

[పురాణవాటకం]

శ్రీరాముల సచ్చిదానందశాస్త్రి కలయువారు
సావిత్రి గ్రంథ మండలి ఓంకారమందిరము, తెల్లం

కొండ పోక్తు, గుంటూరు జిల్లా వెల 70కు రూపా
యలు

ఇది పూర్వమీమాంసోత్తరమీమాంసలవాదోప
వాదాలకు సంబంధించిన వాటకము పూర్వమీమాం
సకులు కర్మమాత్రమే సర్వకారణమని నిర్వచిస్తారు
అంగేగాని సుశ్రవణజ్ఞి అంగీకరింగు

ఉత్తరమీమాంసకులు వేత్సరవాగులు ఈ
రెండిటికీగల వైరుధ్యము, ఉత్తర మీమాంసాధిక్యము
నూచించేదీ దివోదాసుని కథ కాశీఖండాంతర్గత
మైన ఈ కథ తీసుకుని రచయిత దీనిని పదిఅంశాల
వాటకంగా రచించారు

ఈ వాటకం గద్యపద్యాత్మకంగా పాంప్ర
దాయిక భోరణిలో నే నడిచిపోతుందిగాని, దీనిలో
పాంప్రదాయిక వాటక లక్షణాలు కనబడవు

ఈ వాటకం మొత్తంమీద కథా కథన భోంజి
లోనే నడిచిపోతుంది అందుచేత దీన్ని వాటకం
అనడంకంటే వాటకాకారంలో ఉన్న కథాకావ్య
మని అనడమే వ్యాయ్యము

ఈ వాటకంలో గద్యరచనకంటే పద్యరచన
మిన్నగా ఉన్నది ఈ క్రింది వృత్తాలనుబట్టి రచ
యిత పద్యరచనానైపుణి గ్రహించవచ్చును

“ఒక వారాణసిగాదు భూతలముగా
దున్నట్టి లోకాల కే
లిక విశ్వేశ్వరుడే సమస్తమును జే
లింపన్ సుఖశ్రీల, నీ
సకలంబున్ దన రూపుగాదనరు, నా
సర్వాత్మకన్పన్న లం
దక గావింపరు దివ్యైలవిష్వధి రమా
నాథాదు లే కార్యముల్”

—ప్రథమాంకము.

“చేసినయట్టి సత్తపము,
చెందిన యశ్శ్రాణిమాది నీధులన్
వీసర వోవకుండ బృథివీవర
వర్ణుడ వైతి వీదివో
తాసనునామ మూని, సుర
ధామమునం బరె ధాత్రి నీ ప్రజల్
వానీజెలంగ సంపదలు, వర్ణిలు
మిథయశస్సుమృద్ధిలోన్”

కులంలేని పిల్ల
[సాంఘిక నాటకం]

వీరిపెట్టి శ్రీరాముని అడర్చునాట్యమండలి,
పాలకొల్లు వెల రూపాయి పాత్ర

ఇది వర్తమాన కాలము నుండి నిరూపించే వచన నాటకం రచయిత అక్కడక్కడ పాటలు కూడా ప్రవేశపెట్టారు పాపన్న పంతులనే చాందిన గుంటాను అతిని మనసుకు మదిర్చినా ముఖం అనే కులంలేని పిల్లను పెళ్ళి చేసుకుంటానని పన్ను పడతాడు తండ్రి వల్లకొడంటాడు చివరికి కొడుకు తండ్రికి ఎదురుతిరిగి సంఘోర్ధరణాదర్శనంలో తాను వలచిన పిల్లనే పెళ్ళి చేసుకుంటాను

ఇది ఇలా ఉండగా సుదర్శనం వెల్లెలు విమల సుదర్శనం చావమరిది వీరేశుని పెళ్ళి చేసుకోవాలని అనుకుంటుంది

పాపన్న పంతులు కొడుకు చేసినది అంగీకరించి వట్టు నటించి, ఒక నామ మాత్రముగా కొత్తగా పుట్టిన శిశువును హత్యచెయ్యబోతాడు కాని ఒకరి అడ్డుకుంటుంది చివరికి కత్తిపోటుగల్గు ముఖం చచ్చిపోతుంది ఇది జరిగిన తరువాత పాపన్న పంతులుకు పశ్చాత్తాపం వస్తుంది చివరికి విమలా వీరేశుల పెళ్ళిలో నాటకం ముగిసిపోతుంది

కథాల్లికమబట్టి మా పై నాటకం చివర ఇల్లాటి అపూర్వత్యం అక్కరలేకుండానే పంతులులో పరివర్తన తీసుకురావచ్చును మొత్తంమీద ఇల్లాంటి లోపాలు నాటకకథలో అంతటా కనిపిస్తాయి

పాత్రస్వభావాలను గురించిగాని లేక ఈ నాటకంలోని పాటలను గురించిగాని అంతగా వ్రాయవలసిందేమీ లేదు

ఈనాటకంలో ఒక్క సంభాషణలు మాత్రం కొంచెం చురుగ్గా చక్కగా సాగిపోతుంటాయి ఈ పిటికలనే పాపన్న నాటకం కొనిదాకా చదువుకుపోవడానికి వీలవుతుంది

ప్ర X తి

[నాటికం సంపుటం]

ఆచార్య ఆశ్రేయ, ఉదయపాహితి, గవర్నర్ షేట, గుంటూరు వెలముప్పావల

ఇది రెండునాటికలసంపుటి. దీనిలో మొదటిది 'Progress' అనే ఆంగ్లనాటిక మొదటి పది పేజీలు, చివరిపేజీ రెండువరకవర వ్రాసినది ఆచార్య ఆశ్రేయ పేజీలో తెలియజేయాలి. రెండవది

కావలానాదీపం. ఇది హరింద్రనాథ చటోపాధ్యాయ వ్రాసిన నాటికను అనువాదం

ఒక కాన్స్ట్రక్షన్ పరిశోధకుడు గట్టిపరిశోధన చేసి ప్రపంచం అంతా భస్మీకరణం చేసి మరణా యుగంని పెడతాడు అవిధంగా ప్రపంచంలో యుద్ధాలు లేకుండా చేయగలమన్నది అతని ముఖం బాగు కాని అతని సోదరి కాంతి ఆ చేసేదిరాక్షస కృత్యమని నిందిస్తూ పరిశోధనా గారంలోని వస్తువులన్నీ విరళమృ పారేస్తుంది ఇది ప్రకటించిన కథ

ఈనాటిక చాలా మంచి నాటిక కాని అనువాదములు యథార్థంగా అనువదించక పోవడంవల్ల తెలుగు నాటిక చప్పుగా కలిపాతుంది వీరికి పూర్వ మోతగాతో తెలియదుగాని శ్రీ మక్కపాటి నరసింహకాన్స్ట్రక్షన్ గారు దీన్ని అనువదించి ప్రచురించారు. ప్రదర్శనలో కూడా ఆనాటిక బాగా రత్నకట్టింది ఇల్లాంటి ఉత్తమనాటికలు అనువదించేటప్పుడు అనువాదములు తగినంత శ్రద్ధతీసుకోవాల్సి చివరికి మూల రచయితకే అన్యాయం జరుగుతుంది

ఇక రెండోనాటికలో అనువాదం మృత్యు సంభాషణలతో సాఫీగా చక్కగా నడిచిపోయింది

తై వ స ర్వ స్వ ము

పండిత ముద్దగొండ కోటయ్యకాన్స్ట్రక్షన్ అయ్య వారు. ఈమని వయ దుగ్గిరాల, గుంటూరుజిల్లా వెల 2-8-0

ఇది శైవుల ఆచారవ్యవహారాలు, ధర్మా ధర్మాలు, శైవ భావాలను మొదలయిన విషయాలను గురించిన గ్రంథము రచయిత ప్రమాణపరిచ్ఛేదము అనేవిభాగంలో కాంధీవద్దకు వీక్షించే విధానము, ప్రమాణంగా వివరించారు

దీనిలో రెండోవిభాగం ఆవరణాచారదీపిక దీనిలో రచయిత భక్తిధారణాది విధానాలన్నీ విశ్రు లంగా వివరించాడు

అటుపిమ్మట కాంధీవయ ధర్మశాస్త్రావళి విభాగంలో శైవధర్మశాస్త్ర గ్రంథాలనుండి వీక్ష రించిన ప్రామాణిక మాటలతో శైవధర్మశాస్త్రమును చేసిన మూలంకషచర్చ కనిపిస్తుంది నాలుగవది చారిత్రికశైవ శైవశాస్త్ర అనే అధ్యాయము రచయిత దీనిలో సంగ్రహంగా శైవమతదర్శిత వ్రాశారు

అయితే ఇది మొట్టమొదట చేర్చుకంటే పాఠకులకు ఈ గ్రంథం ఇంకా ముఖ్యపాఠ్యంగా ఉండేది. ముగ్ధమృగ సంస్కృతకోశాలు మొదలైనవి

ఎక్కువగా ఉదాహరించడంవల్ల ఈదా సామాన్య పాఠకులకు ఉత్తరం చదవడం దుష్కరం అవుతుంది.

అయితే శైవసంప్రదాయాన్ని మరించి సంగ్రహంగా తెలుసుకోవడానికి మూలం ఈ ఉత్తరం బాగా ఉపయోగిస్తుంది. ఉత్తర ముద్రాణాదికం చక్కగా ఉన్నది.

Journal of Andhra Historical
Research Society

Vol XIX July 1948 to 1949

April

ఇది శ్రీ రాజీవంకి కుమార్తె రామరావుగారి వ్యక్తిగత
జాతీయ సందర్భంలో ప్రకటించిన సంచిక

దీనిలో శ్రీ కేశవ రామేశం, శ్రీ టి. యన్
రామచంద్రన్, శ్రీ దీక్ష చంద్రసర్కార్,
జాకర్ వి. యన్. అగ్రవాల, ప్రాఫెసర్ ఆర్.
కుమార్తె, శ్రీమతి వి. యశోదాదేవి మొదలయిన
ప్రముఖ చరిత్ర పరిశోధకుల వ్యాసాలున్నాయి.
వీటిలో ఒకటి వ్యాసాలు టి. యన్. రామచంద్రన్
గారు వ్రాసిన వీరిని వ్రాసిన వాటిలో మరీ వాలును
వ్యాసాలు శ్రీ కేశవ రామేశంగా రచించినవి
మిగిలిన వాటిలో రెండు శ్రీ దీక్ష చంద్ర సర్కార్
వ్రాసినవి.

ఈ రచయితల వ్యాసాలన్నీ చరిత్ర పరిశోధకులకు,
రితావ. భారతీయ చరిత్ర పరిశోధకులకు బాగా
ఉపయోగించే అయితే విషయవైవిధ్యంతో కూడిన
రచయితల వైవిధ్యం కూడా ఉంటే ఈ సంచిక
ఇంకా ఆకర్షకంగా ఉంటేది.

11 వ శతాబ్ది మొదలుకొని 18 వ శతాబ్ది అంతవరకు
పరిపాలించిన కొన్ని ఆంధ్రదేశీయ రాజవంశాలను
గూర్చి శ్రీమతి యశోదాదేవి గారు రచించిన వ్యాసం
ఆంధ్రదేశీ చరిత్రాభిమానులకు, అందులోను సంగ్రహంగా
అకాలపు చరిత్ర తెలుసుకోగోరే పాఠకులకు
బాగా ఉపయోగిస్తుంది.

ఈ పత్రిక చరిత్రాభిమానించి ఆంధ్రదేశీ చరిత్ర
పరిశోధకుల కేటో సహాయకారిగా ఉంటున్నది.
ఇలాంటి పత్రిక ఒక సంవత్సరంలో రావలసిన
సంచికలకు బదులు ఒక్కటే సంచిక ప్రకటించడం
చాలా విచారణరమైన విషయం. తగినంత ధన
సహాయం లేకపోవడం, మొదలైనవి దీనికి కారణాలు.
అయితే కావచ్చును ఇది ఇటీవల భారతదేశంలోనే
కాక విదేశీయుల మన్ననలు కూడా అందుకుంటున్న
దని తెలుస్తున్నది.

సంపాదకులు, పాఠకులు ఈ పత్రిక అభివృద్ధికి
ఇంకా ఎక్కువగా సహకరించగలరనీ, అవిధంగా
ఆంధ్రదేశీయ చరిత్రపరిశోధకుల చేయూత ఇవ్వగల
రనీ ఆశిస్తున్నాను.

రమణ స్మరణ

రామచంద్ర కాండీయ ప్రాప్తిశాసము కాక
మాత్రీ రామభాగము గాదు, బ్రహ్మరేడు, నెల్లూరు
వల ర ఆజాదు.

ఇది రమణమహర్షిపై రామచంద్ర కాండీయ
రచించిన కొన్ని చిన్న గీతాల సంపుటి ఇందులో
రచయిత రమామహర్షి వ్రాసిన కొన్ని తిరుళ్ళరచన
లకు తాము చేసిన అనువాదాలు కూడా చేర్చారు.

ఈ రచనలలో కవిత్వం అంతగా కనబడక
పోతచ్చునుగాని, పదాలమూలు నుండి రచయిత నిజా
యిడి వ్యక్తంగా కనిపిస్తుంది.

‘పరిజేతన’ అనే కీర్తిలోని ఈ క్రింది పద్యం
వీరి కవిత్వాభిరణికి తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును.

“నీ కనుగోనలగు నాననింపెనీ

మాడ్కి నెలంగులో నుధో

శ్రేయము, పావకోద్యమము

తెల్లము నేయగదయ్యో! మామకా

ప్రకటనాచిబర్తనా,

ద్యౌర్వచ దీర్ఘవా, కోణతైవ పా

వాగ మహిమతేజ! పరిభావిత

భావజ! నూనితల్లజా!

సిద్ధముగా వున్నవి!

త్వరపడుడు!!

టామోసాయర్

(పిల్లలనవల)

రచన

మార్క్ ట్వేన్

అనువాదం

నందూరి రామమోహనరావు

వెల 2-0-0

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకం

కాఫీలకు

ఆంధ్రగ్రంథమాల, మద్రాసు 1.

ప్రసిద్ధ ప్రాచీన నవలాకారుడు

అలెగ్జాండర్ డ్యూమా రచించిన

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో

(రెండుభాగములు)

అనువాదం

సూరంపూడి సీతారామ్

ఆంధ్ర-త్రిక సచిత్రవారపత్రికనుండి పునర్ముద్రితము

సంపుటము ఒకటికి మూడున్నర రూపాయలు

అమ్మకమునకు సిద్ధముగా వున్నవి.

కాఫీలకు:

ఆంధ్రగ్రంథమాల మద్రాసు—1.

ఆనందమయమైన గృహజీవనం

అకలి యుఖం ఆనందములో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆమె ప్రేమతో తయారు చేసిన 'టీ' ఒక గ్లాసు త్రాగడం అప్పుడే ముగించాడు. వగలల్లా ఆసీనులో పనివర్తి వచ్చిన అరిసట పూర్తిగా అదృశ్యమైపోయినది. ఇక ఇప్పుడు అతడు చేయవలసినది కులాపాగా భార్యతో కబుర్లు చెప్పడం పిల్లలతో ఆడుకోవడం ప్రతిపాయంత్రమూ ఒక గ్లాసుకు టీ తో భర్తను ఆహ్వానించి అతనిని ఆమె పేద దీరుస్తుంది. సుఖమయమైన సంపాద జీవనం గడపడానికి అతనికి అంతకంటే ఏం కావాలి? ఉల్లాసాన్నిచ్చే మంచి టీ తయారు చేయడం ఎంత సులభం! ఇక అద్భుత విషయమూ అచూస్వల్యం. వ్యవధికూడ ఎక్కువ అక్కరలేదు. పేద దీర్చే దురికరమైన 'టీ' ఏ ప్రతి రోజూ త్రాగండి.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం
"టీ" త్రాగండి

వెల్తుల - టీ" దొర్లువారివల్ల ప్రచురింపబడినది.

678 ౫

